

SFÂNTUL TEOFAN ZĂVORÂTUL

Învățăături și scrisori despre viața creștină

Traducere de Elena Dulgheru și Richard Sârbu

Tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte Galaction,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

la editura Sofia, București, 2001

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2006

Volumul poate fi distribuit liber pentru uz personal.

Această lucrare este destinată tuturor iubitorilor de spiritualitate creștină ortodoxă și de istoria neamului românesc. Ea poate fi utilizată, copiată și distribuită LIBER cu menționarea sursei.

Scanare text: Corina

Corectură text: Florentina, Elena, Apologeticum

Digitalizare pdf : Apologeticum

ISBN: 973-8207-01-0

© 2006 APOLOGETICUM

<http://apologeticum.net>

[http://www.angelfire.com/space2/carti/
apologeticum2003@yahoo.com](http://www.angelfire.com/space2/carti/apologeticum2003@yahoo.com)

SCRISORI

1. Despre nevoița silirii

Dumnezeu să vă ajute să vă întăriți cu putere în Duhul Său - căci trebuie să aveți grijă de asta, și să suferiți, dacă nu aveți rânduială launtrică, și în suferință să cădeți în fața Domnului. Aceasta nu se dobândește de la sine și nici fără osteneală. Și dintr-o parte și din cealaltă se cere nevoița.

La început Dumnezeu a creat lumina și apoi a adunat-o în astre. Așa e și cu noi. Binele există, dar e risipit sau revărsat. Totul trebuie strâns laolaltă. Și se pare că însuși sufletul o cere... dar nu pricepe îndeajuns acest lucru. Cea mai importantă este mila de sine. Doamne, miluiește-ne! Fără trudă și silire, nu izbutim nimic. Să ne silim cât de puțin, măcar o picătură! Când există sânguință și râvnă, totul merge bine. Dar râvna adevărată este neîndurătoare față de sine.

Există oare, mai presus de asta, o temelie, și este ea bună? Iată care este temelia: sentimentul adânc al păcătoșeniei și al lipsei de răspuns în fața lui Dumnezeu. Toată nădejdea rămâne atunci în Mântuitorul; și, de aici, neconținutul: „Doamne, miluiește!”.

2. Despre lacrimi

Plângeți adesea, după cum înțeleg din spusele dumneavoastră de mai înainte și din întâmplarea ce mi-ați povestit-o. Există lacrimi pricinuite de slăbiciunea inimii, de marea moliciune a caracterului, de durere, și altele ne fac cu de-a sila să plângem, există și lacrimi harice.

Prețul lacrimilor nu stă în apa care curge din ochi, ci în ceea ce se află în suflet odată cu ele și după ele. Neavând harul lacrimilor, nu mă voi apuca să cuget asupra lor, ci doar bănuiesc că lacrimile harice se leagă de multe prefaceri din inimă.

Cel mai important este ca inima să ardă atunci în focul judecății lui Dumnezeu, dar fără durere și pârjol, ci cu umilință, adusă de nădăjduirea primită de la tronul Domnului milostiv, Care judecă păcatul și îl iartă pe păcătos. Mai presupun că lacrimile acestea trebuie să vină abia spre sfârșitul strădaniilor, nu a celor exterioare, ci al strădaniilor de curățire a inimii, ca o ultimă spălare sau limpezire a sufletului. Și încă ceva: ele durează nu un ceas, nu o zi sau două, ci ani întregi¹.

Și mai există, se zice, un fel de plâns fără lacrimi al inimii, dar tot atât de prețios și de puternic ca lacrimile. Acest plâns este cel mai bun pentru cei ce trăiesc laolaltă cu alții, care îi pot vedea. Căci pe toate le zidește Domnul a-toți-izbăvitorul!

3. Despre predarea în voia lui Dumnezeu

Vai de omul care în inima sa este sătul și mulțumit! Când este flămând și sărac, este cu mult mai bine. Cerșetorul, chiar de e ger cumplit, aleargă pe la ferestrele oamenilor și cerșește. Oare s-ar mai duce el, dacă ar avea o bucată de pâine?

Când se simte nenorocirea, grijile și strădaniile omului nu mai conțin. Același lucru se întâmplă și cu inima. Când e atinsă de simțământul nenorocirii, al sărăciei și frigului,

¹ Așa spune Sfântul Isaac Sirul, (n.n.)

ea nu mai dă pace nici trupului, nici sufletului. Face și una, se-agită și cu alta! Atunci mila de sine nu-și mai găsește locul și orice trudă e în van. Iar foamea și nenorocirea le trimite Domnul celui ce se roagă și cere. Sunt semnele sănătății. Bolnavul nu are poftă de mâncare, el e sătul chiar dacă nu mănâncă săptămâni întregi. Doamne, miluiește-ne!

Pasărea legată cu o sfoară scurtă dă puțin din aripi și cade. Când sfoara e lungă, pasărea se poate înălța și îndepărta în zbor, dar rămâne priponită în același loc. Dacă nu ar fi fost sfoara, pasărea ar fi zburat spre lunci minunate. Și în coliviile mari păsările zboară, dar nu sunt libere. Cum să se elibereze?

Când focul îl amenință pe cel legat, acesta se smulge atât de aprig, încât rupe și un lanț de fier, darămite o sfoară slabă. Problema nu e mare: trebuie să aprindem nenorocirea din jurul nostru! Dar toate își au vremea lor - cu toate că și pentru faptul că ne lipsește timpul, uneori tot noi suntem vinovați.

Mai bine este să nu ne facem planuri dinainte - nici în mănăstire, nici în afara mănăstirii; căci nu aici este problema. Trebuie să pornim la atac împotriva lumii noastre lăuntrice, s-o zdruncinăm, ca să nu adormim, în somn l-au legat pe Samson și l-au tuns, lipsindu-l de puteri. Când ai în inimă mănăstirea, este indiferent dacă alcătuirea ta este, sau nu mănăstirească. Dacă ai în inimă mănăstirea, asta înseamnă: Dumnezeu și sufletul. Când Dumnezeu te conduce spre mănăstire, trebuie să mergi. Numai să nu încercați să vă gândiți dinainte ce veți întâlni acolo. Nici să nu cutezați să vă imaginați așa ceva! Fiecare întâlnește acolo ceea ce îi este numai lui de trebuință. Unul întâlnește una, altul alta. Mai bine lăsați-vă în voia lui Dumnezeu și primiți totul ca din mâinile Lui.

4. Despre rugăciune, meditație și lectură

Dumnezeu să vă ajute să vă înțelepțiți întru mântuire! Această lucrare nu este grea și nici prea complicată. Cel mai important este bunul început. Când este pus începutul, totul merge bine de la sine. Dar cum anume trebuie pus începutul, este greu de lămurit. Duhul² suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul (Ioan 3, 8). Trebuie să ne rugăm și Domnul ne va da totul, căci El este dăruitor de bine. Oriunde și cât de puțin s-ar deschide porțile inimii, El vine acolo de îndată. Trebuie doar să ai dorință hotărâtă și sinceră și să nu amesteci lucrurile. Iar dacă-i una, una să fie.

Proorocul ne mustră: „Până când veți șchiopăta de amândouă picioarele?” (III Regi 18, 21). Și Apostolul: „Bărbatul îndoielnic este nestatornic în toate căile sale” (Iacov 1, 8). Și Domnul: „Nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona” (Luca 16, 13). Dacă e una, una să fie. Maria partea cea bună și-a ales: singurul lucru de trebuință (cf. Luca 10, 42). Când va veni această putere, unificatoare a tuturor năzuințelor, de la ea vor porni atunci și toate celelalte. Totul va decurge cu bine. Să ne rugăm ca Dumnezeu să ne dea această putere.

Unii oameni au multă bunătate, dar ea e spartă, fărâmițată în bucăți și spulberată, ca cioburile unui vas de sticlă. Va veni focul și va reface din ele un vas de cinste, dar mai întâi le va mistui în flăcările sale.

Mă întrebați ce înseamnă să punem pe jar nenorocirea din jurul nostru? Aceasta este o simțire adâncă a primejdiei proprii vieți, a unei primejdii cumplite, de la care nu mai există altă izbăvire, decât în Domnul Iisus Hristos. Această simțire ne va sili să-L implorăm mereu: „Ajută-ne, apără-ne”! Sentimentul acesta a existat la toți sfinții și niciodată nu i-a părăsit. Contrar acestuia este sentimentul mulțumirii de sine, care liniștește omul și stinge din el orice gând de mântuire. Ești sătul, ce să-ți mai dorești? Eu am înțeles aici nu numai aducerea aminte a păcatelor, ci și sentimentul general că n-ai încotro să mergi, decât la Domnul.

N-aveți nimic de spus la spovedanie? Asta fiindcă sunteți neprihănită. Ne vom ruga la Dumnezeu să vă facă păcătoasă, adică să ajungă la dumnezevoastră glasul vameșului: „Doamne,

² În Biblia editată de B.O.R.: Vântul.

fii milostiv cu mine, păcătoasa!”. Rugați-vă așa: „Fă-mă, Doamne, să-mi văd păcatele”... Iar în acest timp trudiți-vă și deprindeți-vă să umblați în fața Domnului. Pe măsura însușirii acestei deprinderi, veți începe să coborâți de pe treptele neprihănirii în mijlocul păcătoșilor...și când vă veți alătura lor, nici nu vă veți mai putea număra toate păcatele.

Nu numai fapta poate fi păcătoasă, ci și gândurile, simțămintele și dorințele pot fi păcătoase. Acestea din urmă nu se văd, căci nu există ochi care să se uite în inimă și să zică: „iată neprihănirea!”. Ochiul nu poate privi când este încețoșat de deșertăciune, ca de praf.

A umbla înaintea lui Dumnezeu înseamnă a nu-ți îndepărta atenția de la El: acesta este țelul. Dar a cugeta despre El în treacăt și fără continuitate nu e de ajuns. Când va veni, Domnul îți va judeca gândurile și închipuirile. Iată că ți se vor descoperi păcatele! Vai și-amar câte se vor găsi!

Rugăciunea, meditația și lectura sunt lucruri diferite.

Rugăciunea este căderea îndurerată în fața Domnului, cu adâncă durere și smerenie. Ea poate fi, cum se spune, și fără metanii. De pildă, «când ne rugăm» la nevoie, în prezența altora sau la drum; cel mai adesea ea nu poate fi despărțită de metanii. Metaniile sunt urma rugăciunii lăuntrice.

Lectura și meditația merg împreună; ele ne pot pregăti pentru rugăciune sau pot rămâne zadarnice. Dar ele singure nu sunt rugăciune și nu o pot înlocui. Limita cititului este atingerea obiectului care să încătușeze atenția și să o oprească numai asupra sa. La fel este și meditația. Și aici este o trecere îndelungată către rugăciune sau către starea de rugăciune. Bine este ca dimineața, după rugăciune, să ajungem la aceasta, citind. Să citim câte puțin... Cititul cu căldură nu înseamnă încă totul... Acolo, în starea de rugăciune, se întrerupe cititul, iar mintea se oprește, nu se mai agită, și bine îi este așa. Impuneți-vă să citiți rugăciunile pe care vi le-a arătat preotul. Ele sunt porțile. Cum să intri înăuntru fără să deschizi poarta? Biruiți-vă plictisul. Nu sunt multe rugăciuni. Gândiți-vă că, citindu-le, vorbiți cu Domnul și El vă aude. Aceste rugăciuni pot fi învățate, recitate din memorie, deslușite atât pentru inimă, cât și pentru Dumnezeu, însă trebuie să vă biruiți firea. Dumnezeu să vă fie ajutor!

5. Despre rugăciune

Singur Dumnezeu este biruitorul tuturor neputințelor noastre, iar puterea Lui nu o putem primi decât prin rugăciune. Ea este izvorul tuturor împlinirilor, oricare ar fi acestea. Tot prin ea cerem și dobândim umblarea în fața Domnului.

Lucrarea aceasta este foarte simplă. Totul este să stai cu înțelepciune înaintea lui Dumnezeu, ca înaintea unui Stăpân, în frică plină de evlavie, fără a-ți desprinde de la El ochii minții. Condiția pentru aceasta este cugetul curat în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Rânduiala vieții lumești trebuie strunită, fără petreceri. Să mergem la biserica lui Dumnezeu, să citim scrierile Părinților despre luare-aminte și trezvie, să fugim de odihna trupească, să ne nevoim trupul câte puțin, de dragul Domnului. Mai presus de toate, să-L rugăm pe Domnul să ne dăruiască această putere. Cu deprinderea de a ne înfățișa înaintea Domnului va începe curățirea inimii, a simțămintelor, a dorințelor, a gândurilor, căci până atunci în suflet domnea o mare învălmășeală... Ați avut, oare, o rugăciune plină de căldură, în timpul căreia totul să vă fugă din sfera atenției și să rămână doar Domnul și strigătul inimii către El? Dacă ați avut-o, aceasta este starea neconținută a celor ce umblă înaintea Domnului.

Câte puțin, treaptă cu treaptă, ajungem la liman... iar treptele acestea nu au sfârșit. Și ajung cei ce râvnesc la sporirea duhovnicească. Doar că trebuie să ne apucăm cu râvnă. Străduiți-vă, nu vă lăsați! Iar de deșertăciuni ce rost are să vă apucați? Ce folos să zidești cu o mână, iar cu cealaltă să dărâmi? Este aceeași strădanie, dar fără folos. Domnul să vă înțeleptească, rugați-vă pentru asta!

6. Despre aceeași

Slavă Ție, Doamne! Cât m-am bucurat de frământarea pe care v-a pricinuit-o rugăciunea! Îngerul dumnevoastră păzitor este cel care v-a tulburat, ca să aflați că trebuie să vă rugați și în timp ce citiți. Căci în rugăciunile noastre nu e multă vorbărie. E scris mereu același lucru: Doamne, miluiește! Însă în felurite chipuri, pentru neputința noastră.

Nu ne putem compara cu Macarie Egipteanul, în stările harice pe care le zugrăvește din proprie experiență, el n-a privit nici la lumină, ci s-a înfundat undeva într-un ungher și a înmărmurit acolo de umilință, în foc dumnezeiesc și în lumină. Numai iubirea de frați îl chema înapoi, ca pe unul să-l povățuiască, pe altul să-l mângâie. Cum a ajuns la aceasta? Oare s-a încumetat să înceapă dintr-o dată cu o rugăciune scurtă? Nu. Rugăciunea nu se dobândește fără osteneală. Sfinții lui Dumnezeu se rugau chiar fără cuvinte. Asta nu pentru că nu voiau să citească rugăciuni, ci pentru că puterea lăuntrică a rugăciunii le lega limba, iar ei stăteau în fața lui Dumnezeu, stăteau îndelung, nopți și zile, fără să se miște din loc, neistovindu-se și nesimțind nevoia de somn și de hrană. Dacă, imitându-i, ne vom ține de pravila lor, adică să nu vorbim mult (în rugăciune), atunci să le urmăm și exemplul: să stăm îndelung cu o rugăciune scurtă. Unde să stăm? Când sunt multe rugăciuni, oricum zăbovim la ele; însă de îndată ce nu mai avem în mână cartea de rugăciuni, atunci facem o metanie două și este de ajuns.

Ca să ne atragă și să ne rețină în rugăciune, ocrotitoarea noastră mamă, Biserica ne-a rânduit să citim cu atenție și cu frângere a inimii diferite rugăciuni. Dar, pentru cei sporiți în viața duhovnicească, Biserica are o regulă: ca de îndată ce sufletul se aprinde în rugăciune și nu mai cere cuvinte, să întrerupă cititul și să se roage numai cu inima. Aceasta este esența rugăciunii.

Când Dumnezeu vă va trimite o asemenea rugăciune, prețuiți-o și întrerupeți cititul. Luați aminte doar că legarea limbii trebuie să vină dinăuntru, iar nu pentru a întrerupe rugăciunea, ci numai ca să vă rugați lui Dumnezeu cu profundă căldură adunată, căzând cu pocăință și smerenie și suspinând la gândul ticăloșiei dumnevoastră. Noi, prin rugăciunea noastră, parcă I-am face o favoare lui Dumnezeu. Dar trebuie să ajungem să o recunoaștem ca netrebnică, apoi chiar păcătoasă; apoi iarăși la rugăciune „să ne simțim” păcătoși și să stăm ca la judecată. Căci întotdeauna Dumnezeu este Judecătorul nostru; dar sufletul nu înțelege prea bine acest lucru și își dă curaj să I se înfățișeze ca drept. Dumnezeu este milostiv și ne rabdă; chiar și așa cum este, dar numai să vină „rugăciunea”!

7. Despre aceeași

Domnul să vă ajute și să vă chivernisească drumul spre El! Există multe căi și toate duc în același loc. Cu cât sunt mai aproape de acest loc, cu atât sunt mai apropiate unele de altele; iar la început cât sunt de diferite și cu totul potrivnice, ca de la Tver și Riazan la Moscova! De aceea, este greu de ghicit ce și cum îi trebuie, fiecăruia. De aceea, există o lege neclintită pentru cei ce merg către Domnul: legea devotamentului față de Dumnezeu. Noi auzim cuvântul și îl citim și îl judecăm, dar faptele nu se desfășoară după socoteala noastră. Domnul să vă înțeleptească!

M-a preocupat starea inimii dumnevoastră după împărțirea cu Sfintele Taine. Căci Sfintele Taine sunt preînchipte de mană. Aceasta primea gust după nevoile fiecăruia. Iată că și împărțirea cu Sfintele Taine v-a dat să gustați ceea ce aveți nevoie. Acum știe inima dumnevoastră ce înseamnă să fii cu Domnul și ce înseamnă să fii fără El. Ce bine este când El este aproape, când ne încălzește și ne desfată! Dar ce se întâmplă cu sufletul, când El se retrage!

Îmi vine în minte comparația lui Macarie Egipteanul dintre lucrarea harului dumnezeiesc și cea a mamei față de pruncul ei. Când pruncul ațipește de la legănatul neconținut al

mamei, el uită cât de dragă îi este mama; atunci când mama îl lasă singur și se ascunde, copilul începe să țipe, văzându-se singur. Mama însă este în preajmă și din nou îl ia în brațe. Ce tare se strânge atunci la sânul ei! Iar până atunci se uita în toate părțile, era împrăștiat, râdea, uitând de mamă. Tot astfel este cu sufletul. Datoria noastră este să primim totul și să mulțumim pentru toate. Fie slava Domnului în veac!

Greu ne este să cuprindem cu mintea, și cu atât mai mult să simțim cu inima ce înseamnă să fim singuri. Toată viața trebuie să învățăm acest lucru, asta este marea învățătură. Sporirea în această direcție merge mână în mână cu smerenia și cu umilirea de sine. Fără aceasta nu vom înțelege nici măcar cât de firească este smerenia cea mai profundă a sfinților. Iar adevărata frică de Dumnezeu vine pe aceeași cale. Frica de Dumnezeu nu trebuie niciodată să părăsească inima. Iubirea izgonește o față a ei, dar naște o altă față. Și puterile cerești stau în fața lui Dumnezeu cu frică și cu înfiorare, în ea nu există chin și teamă, ci o dulce răcoare, dar totuși este frică, încât uneori îți se cutremură oasele! Așa și trebuie să fie! Să ne rugăm, așadar: frica Ta să dește-o în inima mea.

Rugăciunea este acel lucru cel mai important. Ea este calea noastră către Dumnezeu; toate celelalte sunt doar mijloace ajutătoare ale acesteia. Spun însă că trebuie să facem o cât de mică pregătire înainte de rugăciune. Nu treceți dintr-o dată la Dumnezeu; trebuie să vă gătiți duhovnicește. Cum face lumea când merge la împărat? Măcar puțin înainte de aceasta să ne gândim și la noi înșine, și la Dumnezeu. Cine suntem noi și cine este Acela cu Care vrem să vorbim? Ce ne este nouă de trebuință și cu ce drept îndrăznim să-I cerem acestea? Și așa mai departe.

Principalul este ca de la început să ne așezăm cu umilință în fața lui Dumnezeu și să-I vorbim parcă la ureche, simplu, copilărește. Ce bine este să faci metanii, ce bine este să stai în poziție de drepti, fără a-ți slăbi alene și neglijent mâinile și picioarele, ci ținându-le într-o oarecare încordare! Doamne, miluiește-ne! Să ne dea Domnul să ne nevoim, fiecare cu puterea și cu sârguința pe care o are. Maica Domnului să vă acopere cu acoperământul Ei!

8. Despre împrăștierea gândurilor

Cât este de bine că Dumnezeu v-a adus într-un sfânt lăcaș, și încă într-unul al Maicii Domnului! Acum puteți judeca de ce nu se plictisesc călugării și, în general, cei ce se alipesc de casa Domnului. Acolo îngerii Domnului împart desfătări duhovnicești, ca să ne atragă cu ele pe calea cea îngustă anevoioasă. Căci în aceasta este toată puterea. Plăcerile și mângâierile sunt un lucru străloan. Dar cum noi suntem neputincioși, suntem vânați cu ele. Israelii au mâncat miel înaint plecării din Egipt, dar apoi ce au întâlnit în pustiu? Fiecare trebuie să străbată acest pustiu, pentru a ajunge la pământ făgăduinței. Căci însuși Domnul pe toate le rânduiește. Iar noi trebuie să ne rugăm: Atotțiitorule, mântuiește-mă!

Eu am vrut doar să vă aduc aminte despre aceasta, ca să nu vă pierdeți șirul gândurilor, când vă aflați uneori în stări de mângâiere. Aceasta nu este încă lucrarea și nici începutul ei. Începutul ei este atunci când frica de Dumnezeu începe să-ți zdrobească oasele. Nu este o metaforă, ci un fapt. Pentru aceasta să vă rugați: Frica Ta, Doamne, să dește-o în inima mea.

Mintea noastră, prin firea ei, este vie. Deșertăciunea o împovărează. Când, puțin câte puțin, cade de pe ea această povară, mintea începe să plutească pretutindeni, înconjoară și cerul și pământul, pe toate le vede, pe toate le înțelege și simte se ușurată. Nimic nu este rău aici; dar și foloase sunt puține. Această minte-pasăre zburătoare trebuie băgată în colivie și trebuie să-i spunem: „Stai numai aici și iată ce trebuie să cânti, dar de zburat încolo-încoace să nu îndrăznești, că te va prinde uliul!”

Iarși mă gândesc la călătoria dumneavoastră, mă bucur și Îi mulțumesc Domnului. Căci lucruri întâmplătoare nu sunt pe lume. Totul este supus voinței lui Dumnezeu.

9. Despre predarea în voia lui Dumnezeu

Facă-se voia Domnului! Să se împlinescă și cu dumneavoastră voința Lui cea bună! Aveți credința și întipăriți-vă adânc în inimă că nu există nimic fără Dumnezeu, până în cele mai mici amănunte. Toate sunt la El rânduite. Datoria noastră este să le îndreptăm pe toate spre mântuirea sufletului și să reținem din toate foloase sufletești. În aceasta stă toată înțelepciunea noastră. Dar cum să ne chivernisim pe noi, încă nimeni nu a descoperit cu de la sine putere. Totul este ca un păienjeniș. Sărmanul om împletește și iar împletește, dar suflă Vântul și le spulberă pe toate. Dar când țese Domnul, totul e trainic! Este subțire, dar tare, ca o frânghie. Fericit sufletul care se odihnește în mâinile lui Dumnezeu! Ca un prunc la sânul mamei, la fel se odihnește sufletul sub acoperământul Domnului. Să înțelegi aceasta, ba mai mult, să o simți, este lucru anevoios. Dumnezeu să vă ajute! Cel ce cade cu durere la Dumnezeu nu este uitat.

10. Despre scopul creării omului

Îmi scrieți: Dumnezeu l-a creat pe om pentru societate. Corectați această idee: omul este creat pentru comuniunea cu Dumnezeu, în aceasta constă principala sa menire. De aceea, când omul a căzut de la Dumnezeu, Fiul lui Dumnezeu, Unicul Născut a binevoit să Se coboare pe pământ, pentru ca să-l unească din nou pe om cu Dumnezeu. Într-atât de importantă și necesară este această comuniune cu Dumnezeu! Dar, întrucât ca să intre în această comuniune și să se întărească în ea, omul trebuie să trăiască o scurtă vreme pe pământ și, deoarece a trăi singur aici îi este greu, îi este dată pentru un timp atracția către societate (sociabilitatea), dar nu ca o înclinație principală, ci ca una secundară, pe lângă alte înclinații lumești. Toate acestea își au lăcașul în suflet... Duhul, însă, nu este pământesc... De aceea, când prinde putere, înăbușă glasul trebuințelor sufletești și descătușează toate legăturile care țin sufletul prizonier - legături pe care sufletul, singur, nu le poate rupe. Atunci omul se simte ușor și liber: este în elementul său.

Vai de acea societate în care opinia publică se impune drept scop! Atunci, centrul este strămutat și începe tulburarea și dezordinea.

V-a încântat muzica, dar i-ați supraapreciat valoarea. Una este sfera muzicii și alta, cea a rugăciunii. De aceea, trecerea de la una la alta poate fi numai întâmplătoare. Există multe fantome ale lucrurilor duhovnicești, care doar par, dar nu sunt duhovnicești.

Îmi spuneți că uneori vă simțiți așa de bine și de ușor, dar alteori totul se spulberă... Viața merge cu perioadele ei... Da! Ceva se desprinde... Însă eu cred că asta se întâmplă întotdeauna din vina noastră. Domnul este aproape. Inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi. Când există asta, atunci totul există. Atunci sufletul este învăluit ca într-un veșmânt... altminteri este golaș și înfrigorat. Ce să-i faci, oamenii sunt neputincioși.

Aha, ați înțeles!... Domnul este gelos! Nimănui nu voi da slava Mea, zice El (Isaia 42, 8). Domnul cere exclusivitate deplină. Abateră inimii este trădare, care este amendată. Cu cât stăruie cineva mai mult în iubire, cu atât mai mare este reproșul pentru inima care se abate. Orice risipire, orice alipire a inimii de altceva decât de Dumnezeu - totul se ia în socoteală și se pedepsește.

11. Despre pregătirea pentru pocăință

Acum este săptămâna vameșului și a fariseului. Ați auzit sunet de trâmbițe. Trebuie să vă pregătiți de nevoiță. Va mai răsună încă o dată și o dată... Apoi se vor deschide porțile pocăinței... Să mergem toți și să cădem la picioarele Domnului Celui milostiv. Îmbrățișările Tatălui le sunt deschise tuturor. Să ne aruncăm la ele cu îndrăzneală și să ne topim în marea nesfârșită a milostivirii lui Dumnezeu!

Ceea ce v-a spus N.N. este un sofism al egocentrismului, al autocompătimirii, întemeiat pe o experiență reală greșit înțeleasă sau rău tălmăcită.

După agitație și distracții, sufletul, dacă nu este stricat cu totul, se tânguiește. Inima, chinându-se în înăbușitoarea atmosferă străină, se închide în sine și se jeluiește lui Dumnezeu și chiar omului că o asuprește zadarnic. Astfel, această rugăciune este strigătul de tămăduire al bolnavului. Domnul trimite asemenea clipe de umilință după distracții și chiar în timpul lor, ca să-i aducă aminte omului că se poartă cum nu se cuvine, pierzându-și în van timpul în deșertăciune și păgubindu-și sufletul. Iar N.N. consideră asta drept temei pentru desfătări. Este ca și cum un bolnav ar lua otravă și ar striga. I se curmă durerea? Hai să-i dăm otravă... De ce ar tăcea? Lasă-l să strige! Este bine așa? Întrebați-o care este sensul unei rugăciuni tăcute cu sânguință după toate aceste vânturări și agitația deșartă. Ce spune sufletul? „Slavă Ție, Doamne, că m-am distrat pe săturate!” sau: „Am greșit, Doamne, miluiește-mă!”. Prima variantă este absurdă; iar la a doua trebuie adăugat: nu mai fac și, ca atare, să renunțăm, căci pe Dumnezeu nu-i putem înșela.

Iată ce spune experiența. Tânjirea inimii după distracții este la început puternică, iar apoi din ce în ce mai slabă; la început se repetă adesea, dar apoi este tot mai rară... și în cele din urmă încetează... Totul se liniștește. Lucrurile se lămuresc: așa și trebuie... când ajunge în vârstă sau în pragul bătrâneții.

Omul se dezmeticește, aruncă o privire în urmă: multe s-au adunat, înainte, mai are zile puține... E greu și nu mai are rost să înceapă. Ce mai poate face? N-are decât să rămână așa... și iată deznădejdea! Atunci, n-are decât să chefuliască... Așa este sfârșitul vieții lumești.

Și încă ceva: ce fel de filozofie este aceasta: monotonia naște indiferență și răceală? Lumea și le strămută pe ale ei și asupra celor ale lui Dumnezeu, în lucrurile create, monotonia duce la plictiseală, pentru că ele sunt finite. De vei bea dintr-un pahar cu apă dulce, chiar puțin câte puțin, îl vei termina; așa este orice plăcere lumească. Inima bea din ea tot ce-i dulce și gata... ce urmează mai departe este nehrănit și o plictisește. În legătură cu Dumnezeu, lucrurile stau cu totul altfel. El este binele nemărginit, atotîndestulator pentru toți și pentru toate veacurile, în viața viitoare, toți cei ce s-au pregătit pentru aceasta vor gusta din această unică fericire și vor fi mulțumiți și nu o vor epuiza; ci tot mai mult vor înseta și vor stărui în înșelare și în desfătare.

Întrebați-vă de ce părintele Serafim, părintele Partenie nu s-au plictisit într-o viață atât de monotonă, ba chiar extrem de monotonă? Biserica și chilia, biserica și chilia... ba, pe deasupra, și zăvorărea!... Doamne, miluiește! Să te ucizi singur?! Dar ei nici nu se gândeau să se chinuiască, ci, dimpotrivă erau fericiți. Au avut și sfinții lui Dumnezeu momente și zile de răcire, cum le numesc ei, dar pricina acestora nu a fost nicidecum monotonia, căci „o cauză” este la Domnul și alta este la noi.

Căldura duhului vine de la adierea harului. Dar în preajma ei se află orgoliul nostru. Din cauza prelungirii acestei stări fericite, omul va începe ori să trâmbețeze în jurul său, ori își va însuși acest bine, ori va nădăjdui mai mult decât trebuie: „Ei, de-acum, chipurile, ne-am căpătuit”. Când aceasta se produce în om, Domnul își retrage harul și îl lasă pe om singur. Iar omul cu ce rămâne? Va simți dezgust față de tot ce este duhovnicesc, apăsare și indiferență... ca și cum toată căldura s-ar fi risipit printr-o fereastră deschisă. Trebuie făcut focul, dar lemnele nu se vând în forfota lumească, ci se păstrează în prăvălia Domnului. Deschide prăvălia și ia-ți... Nu trebuie să fii ales ca să poți intra. Cheia este plânsul, pocăința, frângerea inimii sau pur și simplu un strigăt răbdător către Domnul, un strigăt chiar fără chef, de nevoie... Atunci Domnul ne va întoarce iarăși căldura Sa... Asta se numește o retragere pilduitoare a harului.

Noi avem propriul nostru motiv pentru pierderea chefului și pentru răcire. Ele sunt inevitabile pe calea spre izbândă. Se potrivește cu zicala: „De un mal s-a ndepărtat, la celălalt n-a acostat”. Este un fel de stare de cumpănă, care nu este de început, iar apoi, pe drum, mai revine din când în când... Inima nu s-a desprins încă complet de cele sensibile, și nici nu s-a înrădăcinat în cele duhovnicești. Chemări dintr-o parte și dintr-alta o vor ameți și o vor învălui

în ceață pentru o vreme... de aici, indiferența și lipsa de chef... Trebuie să răbdăm puțin și va trece...

Iată, deci! Să ne nevoim câte puțin cu răbdare și cu dăruire față de Domnul. Puțin a rămas! Va veni ceasul, când ne vom înfățișa în fața Domnului și ce-I vom spune? Că știm să dansăm, să vorbim franțuzește, să apreciem cu se cuvine piesele de teatru? Vai nouă! Cumplită nenorocire! Atunci ne vom zbate de colo-colo, dar va fi prea târziu... Dă-ne, Doamne, o clipă, o clipă să ne căim! Iar dacă nu ni se va da... este pentru că am tulburat rugăciunea cu baluri și cu teatre...

Când, fiind în vizită la dumneavoastră, v-am vorbit despre stările schimbătoare de căldură sufletească, N.N. care se afla și ea acolo, a spus: „Ah, eu am ajuns la disperare pentru că nu mai am căldura dinainte...”. Dar eu vorbeam despre altceva. Iată ce i se potrivește: așteptând-o să se lepede de obișnuințele lumești, Domnul a vizitat-o cu mângâieri lăuntrice; dar cum ea nu a luat aminte la ele și a continuat să facă același lucru, a părăsit-o... Rămâi cu teatrele tale... și flămânzește! Această retragere a harului este spre pedepsire. Și nu se face spre pagubă, ci spre bună povățuire. Așadar, să luăm aminte.

Ce fel de carte v-a tulburat?... Toate traducerile apusene despre viața duhovnicească nu ni se potrivesc. Există în ele un dram de adevăr; dar și cele mai bune conțin multe himere și neadevăruri; fletează, dar nu hrănesc... este ca în zicala: „pe buze a curs, dar în gură n-a nimerit”. Luați-o pe cea mai bună și mai lăudată dintre ele: Imitarea lui Iisus Hristos de Toma de Kempis... Citiți-o cu atenție și comparați: oferă ea oare același lucru ca Macarie Egipteanul, Isaac Sirul sau cuvintele Părinților noștri: Serafim, Partenie?... Apusenii vor să se mântuiască singuri; și ajung prin strădaniul propriu într-o stare de liniștire a inimii, asemănătoare cu pasivitatea la tăcerea altor forțe. Aici fantezia le zugrăvește imagini, iar ei se topesc de admirație... Aruncați-le! Dumneavoastră vă sunt de ajuns sfinții pe care îi aveți.

Oare sunt o sută de adevăruri? Există un singur adevăr. Oare există o sută de căi? Există o singură cale. Oare sunt o sută de dumnezei? Există Unicul Dumnezeu, o singură credință, un singur botez. Și cum să fie asta totuna?... Acelea ne sunt oare nouă egale, care nu au nici preoțime, nici sfânta împărtășanie și nici pocăință? Cum ni se vor ierta păcatele?... Și cu ce ni se va hrăni duhul? Cu nimic nu se aseamănă toată această filantropie. Ei nu pot rezolva problema: dar ce înseamnă alte confesiuni? Dar, dacă nu o putem rezolva cum se cuvine, nu trebuie să o tălmăcim greșit, ci să înțelegem lămurit adevărul. Vedeți ce se întâmplă într-o fotografie? Figura naturală a omului este cea mai fidelă imagine a lui. Se fac poze, apoi se tipăresc fotografiile. La unul a ieșit prea întunecoasă, la altul, prea luminoasă, unul nu a nimerit focala, la altul a pozat într-o atitudine nefirească. Dar există și fotografii destul de fidele originalului. Iar retușul cu cât schimbă caracterul trăsăturilor? Examinând acum toate aceste fotografii, putem spune, oare, că toate sunt egale, când printre ele sunt unele în care nu se recunoaște nici cel care a fost immortalizat. Lui Moise așa i-a spus Dumnezeu: „Vezi să faci acestea toate (cortul) după modelul ce ți s-a arătat în munte” (Ieș. 25, 40).

Și așa a fost până la pogorârea lui Hristos. Domnul, când a venit, ne-a adus din ceruri un alt cort - sfânta credință și Biserica, chivernisită după cum a văzut și a auzit El de la Tatăl, în sfântuirea dinainte de veci a Dumnezeului Triipostatic. Dar au apărut fotografi samavolnici... ca să retușeze, să facă alte fotografii, și au acoperit imaginea... Chipul Bisericii este unul; dar în fotografiile amatorilor, la unul au ieșit două capete, la altul au dispărut mâinile și picioarele, colo ochii au ieșit schimbați, dincolo veșmintele sunt cu totul altele și așa mai departe... Dar la toți apare una și aceeași inscripție: „Biserica”... Te tot uiți și te uiți și ești obligat să recunoști: „Nu, nu este ea”. S-ar mai cuveni oare ca după toate acestea noi, cei ce păstrăm chipul original al Bisericii, să ne așezăm alături de ceilalți? Dar ce să mai vorbim de alții? Îl lăsăm pe Atotțiitorul să Se îngrijească de ei. El ne oferă mărturia palpabilă că originalul este la noi: acestea sunt darurile facerii de minuni, pe care le poate vedea oricine, ale clarviziunii, ale neputrezirii moaștelor, ale fenomenelor extraordinare - pe toate acestea le vedem în zilele noastre. Ce să mai vrem? Dumnezeu nu va fi îngăduitor cu minciună. Domnul e cu noi și Duhul Său sălășluiește în Biserica noastră... Acest lucru îl simțim fiecare

... așadar, Biserica noastră este adevărată, este din ceruri pogorâtă și statornicită pe pământ. Iar aceia? Știe Domnul de ei. El nu-și dezvăluie judecățile... Va veni și ziua în care va aduce la lumină cele tănuite... Dar deocamdată să ne mulțumim și cu această rază de lumină, mărturia de netăgăduit a adevărului.

12. Despre post

Așadar, sufletul vă este tare strâmtorat! Îl va încălzi Domnul și se va lărgi. Răbdarea, predarea totală în mâinile lui Dumnezeu și așteptarea hotărârilor Lui sunt cei mai buni călăuzitori ai vieții noastre. Iar rugăciunea este atmosfera în care trebuie să trăim și să respirăm. Totul este aici. Este mai bine să ne mișcăm puțin câte puțin, decât în salturi. Stați și așteptați.

Dar iată că vine și postul: Să postim, fraților, cu o postire plăcută. Vai, când postul nu ne este plăcut nici nouă, nici lui Dumnezeu! Cât de neputincioși am devenit! Și toate acestea, pentru că ne socotim drepti... Păcătosul nu se va cruța pe sine; iar când își va simți păcătoșenia, atunci să te ții, trup păcătos!

13. Despre călugărie

Mâine începe postul. Vă va ajuta, oare, Dumnezeu să postiți cum se cuvine? Dacă ați merge la mănăstire, ar fi altceva... Vedeți, și mănăstirile sunt de trebuință uneori, și călugării... Și nu unuia, la doi sau la trei. Și totuși există oameni care nu privesc cu ochi buni călugăria, cu toate că a fost instituită de însuși Mântuitorul.

Dar ce se înțelege prin călugărie? Rasa, potcapul, mătăniile și toate celelalte ce țin de înfățișare nu sunt instituite de Mântuitorul... Însă puterea și spiritul vieții monahale sunt arătate de El însuși: în propria Sa persoană, în persoana Maicii Domnului, a înaintemergătorului Domnului și, am putea spune, în persoana tuturor apostolilor. Călugăria, împreună cu lepădarea de toate, este petrecerea neîntreruptă cu mintea și cu inima în Dumnezeu. Monah este acela al cărui interior este astfel alcătuit, încât nu Se află acolo decât Dumnezeu și el, dispărând în Dumnezeu.

Întrucât unei asemenea dispoziții sufletești nu-i priește deloc viața de familie și cea publică, cei ce o caută se îndepărtează de societate, își rup relațiile familiale sau nu intră deloc în astfel de relații... În această direcție avem și îndrumarea Mântuitorului, și anume despre celibat și despre totala neagonisire. Apoi, când în Corint s-au produs neînțelegeri referitoare la fecioarele care nu doreau să se mărite, Apostolul Pavel, în Epistola pe care le-a trimis-o, le-a arătat cum să procedeze. Mesajul Epistolei era că nu face rău cel ce se căsătorește, dar a nu te căsători este mai bine. În vremurile apostolilor existau asceții - în timpurile din urmă tot ei sunt pustnicii, monahii... Biserica le-a dat numai o organizare exterioară, căci în Biserică toate trebuie să fie cu cuviință și după rânduială (I Cor. 14, 40), și nu le-a rânduit scorneli. Nici politica, nici evenimentele lumești nu au luat parte la aceasta. Viața monahală nu vine din afară... ea porcede din duhul creștinătății și chiar din firea duhului omenesc.

Există, de pildă, oameni care se dedică științei, artei... De ce? Acesta le este talentul. De ce însă nu binevoim a ne alătura celor ce se consacră lui Dumnezeu? Căci și acesta este un dar dumnezeiesc, așa este alcătuirea sufletească... Cine poate înțelege, să înțeleagă (Matei 19, 12).

Se spune că nu este nici un folos de la călugărie. Oare puțin folos a fost și este de la părintele nostru Serafim? În acest fel judecați și despre ceilalți. Lărgiți cercul folosului dincolo de interesele materiale... adăugați aici cucernicia, bunele moravuri, curățenia inimii și socotiți, de la cine veți aștepta foloase pentru aceste lucruri nelipsite de importanță? Dar creștinismul ce dorește? Căutați cele de sus... Cugetați cele de sus... Viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu (Col. 3, 1-3) și așa mai departe. Aceasta este călugărie, punct cu punct... Nu rasa neagră și potcapul înseamnă călugăria, nici măcar viața în mănăstire... Chiar

dacă toate acestea s-ar schimba, viața monahală va rămâne în veci... cât timp va exista pe pământ omul creștin.

Când cineva îl iubește pe Dumnezeu, nu se cuvine să numească aceasta iubire contemplativă și ideală. Dumnezeu premerge iubirii noastre și cuprinde totul în iubirea Sa... Suntem înconjurați de ea... Dacă nu-i simțim razele care ne încălzesc, este datorită împietririi noastre în cele ale simțurilor... Dar este suficient ca sufletul să se elibereze cât de puțin din aceste legături și să renunțe la orice pentru Dumnezeu, că Dumnezeu va intra în el... și Se va împărtăși cu el... și sufletul se va trezi înviorat și încălzit. Din acest izvor decurge apoi și binefacerea față de aproapele și desăvârșirea de sine. Începutul acestora este pocăința: ea duce la nevoițele purificatoare ale ascetismului. Pe măsura purificării, inima se întărește în iubirea de Dumnezeu. O inimă cu totul curată are iubire deplină de Dumnezeu. Mare păcat că filozofii noștri l-au transformat pe Dumnezeu într-o idee... și uită mereu că omul este o creatură căzută... El nu se mai poate restaura decât prin Domnul Iisus Hristos, prin Sfânta Biserică.

Vă voi descrie pe scurt esența credinței noastre. Dumnezeu, Tatăl Cel în Treime închinat, Fiul și Sfântul Duh, Atotcreatorul și Atoateproniatorul ne mântuiește noi, cei căzuți și pierduți, iar noi ne mântuim prin bunăvoința Tatălui, în Domnul nostru Iisus Hristos, prin harul Preasfântului Duh, în Sfânta Biserică și prin Sfintele Taine - punând aici începutul, germenul și plămădeala mântuirii, iar în veacul viitor ajungând la mântuirea deplină. Aceasta este sămânța, miezul teologiei și al oricărei filozofii sănătoase. După această idee se mișcă tot lanțul evenimentelor. Domnul ocârmuiește... Legiitorii, educatorii, dacă doresc să ajungă pe calea cea dreaptă - care este singura cale a pronierii lui Dumnezeu sau direcția voinței lui Dumnezeu - trebuie să se pună de acord cu acestea... Altminteri, vor bate apa-n piuă, se vor agita în van, dar toate nu vor avea nici o noimă.

Astfel, căzuți fiind, Domnul ne va tămădui în lăcașul Său de vindecare - Biserica... Nu trebuie, deci, să ne gândim la mângâieri... Bolnavul are nevoie când de o tăietură, când de o cauterizare, când de plasturi... Sunt procedee dureroase, iar mângâierile vin după însănătoșire... Dar, cum sănătatea deplină ne este făgăduită doar pentru viața viitoare, pe seama celei prezente ne rămân doar durerile și truda. Să ne nevoim cât de cât! E lungă, oare, viața de acum?... Cealaltă nu are sfârșit. Dar dacă nimerim de-a stânga... ce va fi? Vom plânge în hohote și vom striga, dar zadarnic. Mai bine să ne trudim puțin aici în curtea milostivului nostru Stăpân și a Domnului, decât să pătimim acolo...

Ce fel de judecată e asta? De parcă acum, pentru prima dată, trebuie să descoperim calea pierdută a mântuirii! Totul este bine cunoscut. Și câți oameni nu au parcurs, deja, această cale... și au primit răsplată!... Prin urmare, este un lucru fără putință de tăgadă! Pe ce cale au mers sfinții lui Dumnezeu?... Pe calea îndulcirilor!? Se află, oare, printre ei cineva care să nu fi fost în suferință, care să nu se fi trudit, să nu fi vărsat sudoare și sânge? Toți au mers pe urmele Domnului... pe calea ponegririlor, spre Golgota, de unde și-au încredințat sufletul Domnului, îi vor primi oare în ceata lor «a dreptilor» pe cei ce au cedat îndulcirilor? Și oare Domnul îl va îngădui pe unul ca aceștia să ajungă la ei?... La asta să luați aminte... Largă și ușoară e calea lumii... dar capătul ei e fundul iadului! Așa vorbesc propovăduitorii îndulcirilor cu mintea lor trupească... Mintea le este încețoșată de principii preluate din viața senzuală, lumească. Ce lumină să mai aștepți de la o astfel de minte? Deci luați seama cu grijă, cum umblați (Efeseni 5, 15)... Nu dați crezare oricărui duh, ci cercăți duhurile, dacă sunt de la Dumnezeu... (I Ioan 4, 1).

14. Despre întristare și pocăință

V-ați simțit posomorâtă, înstrăinată, v-ați necăjit că nu ați apucat să vă plimbați în săptămâna lăsatului de sec. Da, e un sentiment absolut firesc, numai că nu este întrutotul drept și trebuie să vă ocărăți sufletul și inima pentru el. Căci a fi înstrăinat de lume este o poruncă. Prin urmare, nu e rău că v-ați simțit înstrăinată. Citiți Cuvântul 64 al lui Isaac Sirul. De unde

acest sentiment de părăsire și de tristețe? Oare noi ne desprindem de un mal, ca la celălalt să nu ajungem? Ne înstrăinăm de lume ca să fim cu Dumnezeu și cu sfinții Săi, adică părăsim o societate rea și pătrundem într-alta... și o părăsim tocmai pentru a intra în aceasta din urmă. Ci v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească și de Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți, și de Iisus, Mijlocitorul Noului Testament (Evr. 12, 22-24). Vedeți ce societate? Iar sufletul e trist și strigă: „Sunt orfan!”. De aceea trebuie dojenit:... „Nu uita, nu uita!”... De asta apare tristețea, că sufletul a uitat, iar sentimentul comuniunii a pierit din inimă, în asemenea clipe trebuie să ne înviem în cuget amintirea lumii duhovnicești și să ne mișcăm inima, ca să se nască în ea pătimirea. Nu reușiți? Mergeți la Biserica lui Dumnezeu... Nici așa nu reușiți? Răbdați, strigând la Dumnezeu să vină în ajutorul sărmanei inimi, dar totuși rămâneți într-aceleași, adică nu vă aruncați în desfrâu. Căci se întâmplă ca, văzându-te amărât, cineva să-ți spună: „Du-te să petreci puțin”... Fă-o numai o dată, și în fiecare zi te vei mâhni... și în fiecare zi vei simți chemarea să petreci. Iată desfrăul continuu! Iată câștigul! Va rămâne doar amintirea. Plicticos este acest drum, greoi, singuratic.

Iată că pe pagina următoare v-ați îndreptat și v-ați așezat unde vă este rangul și locul; ați găsit și societatea lui Dumnezeu... Acum vă e și cald, și bine. Nu-i așa? Numai să nu vă faceți planuri personale, ci dăruiți-vă Domnului. Fie ca El să ne deslușească treptele «urcușului duhovnicesc» și să ne cântărească valoarea simțămintelor. Iată care-i măsura noastră: când simțim că în jurul nostru sunt lucruri necurate și că mântuirea ne vine numai din nemărginita milă a lui Dumnezeu, este bine. De îndată ce începem să ne atribuim chiar și o mică parte de dreptate, e rău. Atunci trebuie, mai degrabă, să dezlănțuim o aprigă ocară împotriva noastră.

Aminteți pe undeva că nu ați încercat rugăciuni exaltate. Domnul să vă izbăvească de ele! Entuziasmele, tulburările puternice cu emoții sunt pur și simplu mișcări ale sângelui suflesc, datorate imaginației înflăcărate. Ignațiu de Loyola a scris multe îndrumări pentru ele. Unii ajung la aceste exaltări și cred că au ajuns la trepte înalte, pe când, de fapt, toate acestea nu sunt decât baloane de săpun. Adevărata rugăciune este tihnită și liniștită; și este așa pe toate treptele. La Isaac Sirul sunt arătate cele mai înalte trepte ale rugăciunii, dar nu sunt amintite exaltările...

De ce mergeți ca o cucernică la spovedanie? Sunt convins că nu spuneți: „sunt altfel decât ceilalți”... ar fi prea de tot. Dar este prea puțin să aveți un sentiment general al nevredniciei personale. Este cu puțință să ajungeți să puteți spune: „Și în asta sunt păcătoasă, și cu asta am păcătuit”. Căci spuneți: Am greșit cu cuvântul, cu fapta și cu gândul. Nu sunt vorbe goale? Nu e de răs? Nu pierdeți, oare, vremea cu fleacuri? Nu ați dus pe nimeni în ispită? Iar gândurile vă sunt, oare, întotdeauna bune? Eu cred că, dacă pătrundem în gânduri, se adună o grămadă de păcate, că nu le poți ridica. Trebuie să ne așezăm lângă inimă și să ne deprindem a observa gândurile și sentimentele care izvorăsc din ea. Atunci veți vedea ce lucru urât mirositor este inima noastră, pe care o considerăm bună. Și va veni atunci pocăința neconținută și mărturisirea în fața lui Dumnezeu, Cel ce este pretutindeni și e atoatevăzător. Domnul să vă ajute!

În ziua sfinteii împărtășiri ați fost tristă. Ce-i de făcut? Și pentru asta trebuie să-I mulțumiți Domnului. Pentru toate să-I mulțumiți. Iată ce trebuie să faceți: nu trebuie să vă măsurați, adică să căutați a vedea cu câți arșini³ v-ați ridicat de la pământ... mai bine este să uitați cu totul de această măsură. Ea poate să existe, dar nu ne este de nici o trebuință. Dacă ne aflăm, sau nu pe drumul cel drept, mărturia pentru aceasta nu este căldura simțămintelor - deși nu e lucru rău - ci tăria de a lucra și de a fi pe plac lui Dumnezeu, până la punerea vieții, fără a mai băga de seamă dacă avem căldură în suflet sau ne este sufletul uscat și fără chef. Stările schimbătoare ale inimii trebuie să le suportați cu împăcare și să-I spuneți Domnului:

³ 1 arșin = 0,71 m.

Nu merit ceva mai bun... Încă e prea puțin... mai adaugă, mai adaugă suferință – și altele asemenea.

Ce vom face? Suntem oameni, oameni slabi și nestatornici... și mai cu seamă iubitori de îndulciri. Tare ne dorim să mâncăm numai dulciuri... și cum dăm de amăciune, nu ne mai place... Dar acestea toate sunt trecătoare. Nu vă tulburați nici de faptul că aceasta vi s-a întâmplat în ziua împărțășaniei. În această zi, Domnul rânduiește pentru suflet tot ceea ce îi este mai de trebuință... Pentru dumneavoastră, tristețea a fost mai folositoare, și ea vi s-a dat. Spuneți, așadar: Slavă Ție, Dumnezeule meu, pentru toate!

Ce fel de înlesnire v-a scris N.N.: Nu te ruga când nu ai chef? Poate că lui⁴ îi merge așa; dar nu se poate face din asta o regulă generală. Vă amintiți povestirea despre călugărul care era asuprit de vrăjmaș înainte de începutul pravilei de rugăciune? Îl cuprindeau frigurile și fierbințeala, îl dureau toate, aproape că dădea de ceasul morții. Ce făcu călugărul? „Ei, suflete! - își zice - mi-a venit ceasul morții, haide să ne mai rugăm o dată și să plângem în fața Domnului pentru ultima oară”. Se cufundă în rugăciune și se nevoi. Capul îi plesnea, dar el o ținea una și bună... Își isprăvi pravila și durerea îi trecu... A doua zi la fel... Atunci înțelese de unde veneau atacurile... și de atunci încolo niciodată nu își lăsă pravila, orice piedică s-ar fi ivit. De n-ar fi vrăjmașul, mai treacă-meargă, dar el este și trebuie să ne ținem urechile ciulite. Numai cu trudă și cu silință ne putem deprinde cu binele. Și multă sudoare trebuie să vărsăm până când acesta se va altoi în noi, până când ne va deveni familiar, firesc, ușor...

Astfel, pentru Dumnezeu, fugiți de înlesniri! Vedeți pravila lui Macarie Egipteanul: să te silești pentru fiecare faptă bună... Împărăția cerurilor se ia prin străduință și cei ce se silesc pun mâna pe ea (Matei 11, 12). În noi se amestecă binele cu răul și fiecare bine își are răul său potrivit... Trebuie să-l înăbușim pe acesta din urmă și să-l înviem pe cel dintâi. Cum face asta, oare, fără osteneală, când nu putem nici să ne întoarcem de pe o parte pe alta fără trudă? Mai bine limitați-vă doar la vorbe, altfel vă puteți încurca. Vă veți pierde firul... Discuții generale puteți purta cu oricine, dar când este vorba de fapte, trebuie să ascultați de unul singur. Despre probleme duhovnicești, în general, puteți discuta cu oricine... Este bine: mișcă sufletul, curăță aerul sufletesc.

15. Despre rugăciune

Acum am deschis o carte de Sfântul Isaac Sirul, acest unic învățător al vieții de priveghere. Oriunde v-ați afla, purtați cu dumneavoastră această carte. Am început să citesc și din primele rânduri am dat peste ceea ce aveți nevoie. Iată ce laudă le aduce celor ce îl văd întotdeauna pe Dumnezeu în inimă:

„Cel ce se află cu gândul mereu la Dumnezeu, acela alungă demonii și dezlăcuiește sămânța răutăților lor. Cel care, ceas de ceas, priveghează asupra sufletului său, inima aceluia se înveselește de descoperiri dumnezeiești. Cel ce își ațintește ochiul minții în suflet, acela vede înlăuntrul său zorile duhovnicești. Cel ce a disprețuit orice rătăcire a minții, acela îl vede pe Stăpânul său în inima sa.” (Cuvântul al 8-lea).

Iată, bunăoară, părintele nostru Serafim a stat toată viața sa în fața Domnului și a ars ca o lumânare. La fel și toți ceilalți. N-au fost și ei oameni? A fost, oare, menirea lor alta decât a noastră? Viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu (Col. 3, 3). Aceasta a spus-o Apostolul despre toți; și nu a spus că trebuie să fie ascunsă, ci că este deja ascunsă, ca să arate că este creștin acela care cu toată ființa lui s-a ascuns în Dumnezeu, prin Domnul nostru Iisus Hristos. Iar cuvântul Apostolului: rugați-vă neîncetat (I Tes. 5, 17) cui se adresează? Aleșilor sau tuturor, fără excepție? Tuturor!... Prin urmare, trebuie împlinită această poruncă... Dumnezeu să vă binecuvânteze!

⁴ Este vorba de două personaje cu aceste inițiale, unul feminin și altul masculin. Aici este menționat pentru prima dată personajul masculin, (n.t.)

16. Despre harul Duhului Sfânt

Binecuvântat ești Hristoase, Dumnezeu nostru... Prăznuim Cincizecimea. Fie ca Atoatedătătorul să vă acopere cu adierea Duhului Său! Căldura Lui să vă încălzească inima tot mai mult, «până când se va aprinde focul cel dogoritor și mistuitor! Dă Doamne, să fie așa! Și va fi, dacă veți face trudă sârguincioasă și veți cădea cu durere în fața lui Dumnezeu. Căci Domul este mărinimos și milostiv.

Iată că au apărut închinătorii! Toți caută. Foarte bine. Numai să nu credeți că Domnul este mai aproape de Kiev sau de Moscova, de Atena sau de Ierusalim decât de alte locuri. Locul Lui este în inima noastră. Și când va intra în inimă și va cina cu noi; avem și Ierusalimul, și mai mult decât Ierusalimul! Asta trebuie să ne preocupe. Inima este în noi, dar până la inimă e cale lungă, iar uneori e chiar o călătorie foarte îndelungată. Această călătorie este mai anevoioasă și mai de preț în ochii Domnului, și mult mai rodnică. Cine o săvârșește nu va dori să pribegască prin străini, ci îi va place să stea acasă, singur-singurel. Nu va voi nici să vadă, nici să audă, nici să vorbească și să umble... Pentru că în el există o viziune! Minunată preafrumoasă, care îi absoarbe toată atenția, toată! dragostea toată grija. Fie ca Domnul să ne dăruiască și nouă harul acesta, izvorul tuturor fericirilor!

17. Despre mâhnire

Liniștiți-vă! Căci Domnul nu Se mânie în fiecare zi (Ps. 7, 11). Inima lui Dumnezeu este nespus de largă... A noastră-i ca de vrabie. Ce-i de făcut?... Cel ce va răbda până la sfârșit va fi mântuit a spus Domnul, dar nu a pomenit când, cu ce fel de sfârșit, nici ce va avea de îndurat: o furtună mai mică sau uragan. Iar cum anume trebuie să stai, nu știi, și nici cum stau ceilalți nu poți ghici. În mâna Ta, Doamne, ne predăm sufletul! Înțelegând aceasta, înțelegem și căile Domnului. Pocăința curăță totul și înduplecă mânia lui Dumnezeu. Inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi.

Preacurata, Stăpâna noastră să vă dea mângâiere! Întăriți-vă! Nu strică să vă întristați un pic, căci oameni suntem; dar să vă mâhniți până la istovire nu are nici un rost. Nu vă este de folos o asemenea mâhnire, ci rugăciunea însoțită de blândă nădăjduire este cea care atrage milostivirea lui Dumnezeu. Căci nu poți smulge nimic cu forța din mâinile lui Dumnezeu, dar lacrimile pot totul. „Dă-ne, Doamne, dă-ne, Doamne!” Trebuie să insistăm!... căci dreptate nu avem... ci îndurarea e totul!

Există îngrădiri puse de Dumnezeu, pe care nu le dărâmă nimeni. Cu rugăciune puternică trebuie să le răzbim. Domnul, îndurându-Se, le va primi... și atunci va veni bucuria mântuirii!... Dar nădăjduirea trebuie să fie blândă, înfrântă și smerită. Căci n-avem dreptul la mila lui Dumnezeu. Domnul să vă liniștească!

Eu cred că, în general, nu are mare importanță faptul că oamenii nu sunt întru totul buni, și că, de fapt, ei sunt buni. De aceea, este mai bine și mai sigur să-i socotim pe toți sfinți. Este chiar de preferat unei judecăți drepte. Este o asceză aici, și nu degeaba, ci ca să se împlinească pravila cea bună: întotdeauna să vezi curată fața aproapelui tău. Noi avem o zicală: («Ce-i al meu și-i nespălat este alb»; e o zicală păcătoasă. Trebuie să spunem altminteri: Ce-i al meu și e spălat este negru, și ce-i al altuia și e nespălat este alb.

18. Despre neatentia față de sine

Este bine că v-ați pocăit și că I-ați cerut iertare Domnului pentru intenția de a vă atribui faptele bune... Nu există lucru mai rău! Gândul, dacă este prins la intrare, ca un tâlhar, nu e încă o nenorocire. Dar când umbra lui cade pe inimă și o îndulcește, inima trebuie bătută zdravăn, pentru trădare. Căci toate își au pricina în neatentie. Minte nu observă cum cade scânteia cea rea; nu observă, din cauza împrăștierii. N-aveți decât să vă vedeți de griji, dar nu-

L lepădați pe Domnul din minte și de pe buze. Și nu uitați să cădeți la picioarele Lui. Chiar dacă-i greu: cu atât mai de preț este izbânda și cu atât mai repede vi se va da harul. Dacă îndeletnicirile sunt bune stăruința de a fi cu Domnul aduce mult folos.

Vom cădea și vom striga: Doamne, miluiește!

Această mică strâmtorare este pilduitoare și mântuitoare... Există Domnul Atoatechivernisitor. El va reface orice ruină... Că sfârșitul nu este aici, asta-i o altă problemă... Rodul vieții se va descoperi după trecerea vieții... Mântuiește-ne, Doamne, în acel strașnic ceas! Iar aici este de ajuns un singur cuvânt: Facă-se voia Ta, Doamne!

19. Despre petrecerea întru Domnul

Ce lecție pilduitoare avem de la spălătoreasă! Și câți alți slujitori ascunși ai lui Dumnezeu, adevărați slujitori, mai sunt pe lume? Iar noi? Foița de staniol are ceva special, este netedă... dar de-o atingi cu mâna, e moale, slabă, de nimic. Câte mistere are viața! Și cât de tainică este calea mântuirii! Și cât de mult trebuie să priveghem, să ne stoarcem inima și să scoatem de acolo toată murdăria! Doamne, ajută-ne!

Iată că treburile v-au coplesit cu totul. Țineți-vă tare; este spre mântuire. Există oameni care își văd de griji, dar nu se risipesc. Atâta timp cât Dumnezeu vă va trimite acest dar, vom face cum vom putea. De ce v-ați întristat? Tristețea, liniștea tihnită, veselia sunt lucruri schimbătoare, al căror izvor e greu de ghicit... Și nici nu e nevoie să ne uităm la ele, căci nu în ele este puterea... Ați fost întristată, slavă Domnului!, v-ați înveselit, slavă Domnului!... Iar ce-i al tău e al tău.

Toate neputințele sunt omenști! Dar să sfârșim cu treburile începute și să ne apucăm de ceea ce este mai important pentru noi. Există oameni care așa s-au statornicit întru Domnul, încât, în pofida faptului că sunt implicați în multe treburi, continuă să rămână cu Domnul. Să le fie, oare, mai înaltă tăria duhovnicească, le este mai aprigă concentrarea lăuntrică, sau focul iubirii și căldura inimii le sunt mai puternice? Să ne rugăm ca Domnul să ne dăruiască și nouă acest dar. El iubește comuniunea și vorbirea deschisă. Sârguința, truda, căutarea nu le trece cu vederea. El însuși ne-a scris: Căutați și veți afla (Matei 7, 7). Să căutăm și să aflăm!

Trăind printre oameni, în relație cu ei, nu e cu puțință, desigur, „«să sporim» repede; dar se poate. Și nici moartea nu e departe. Este bine să murim în stare de căutare, dacă nu ne binecuvântează Domnul să murim în stare de desăvârșire. Și în lumea de apoi va exista un urcuș de la cele mai de jos spre cele mai înalte.

Dar iată că am și uitat despre acea lume: grijile ne-au scos-o din minte. Să ne căim, să ne scuturăm de adormirea în distracții, să pătrundem în liniștea trezviei și totul va fi bine. Este mai bine, desigur, să ținem neîntrerupt firul întins; dar ce să-i faci când se rupe? Îl răsucim din nou și întindem aceeași ață... Căci toată viața noastră este toarcerea unui singur caier. Totul se înfășoară, se înfășoară și se formează un mare ghem. În lumea de apoi, întreg acest ghem va fi desfăcut... Vor cerceta cu de-amănuntul calitatea firului - în arșini, pătrare, verșoci⁵. Cine a tors, va sta și va aștepta cu frică să afle ce vor spune în cele din urmă: este bine sau este rău?

20. Despre rugăciune, lectură și lucru de mână

Domnul să vă întărească în strădania de a vă ruga tot mai mult. Rugați-vă nu pentru că vă place, ci pentru că trebuie. Mai cu seamă, deprindeți-vă cu rugăciunea lui Iisus. Așa să vi se lipească de limbă, încât să o repete conștient și inconștient. Asta nu se întâmplă dintr-o dată. Cred, de fapt, că nici nu v-ați apucat de această lucrare. Este grea la început. Dar biruiți-vă. Dumnezeu să vă ajute!

⁵ Unități tradiționale de măsură a lungimii.

Problema dumneavoastră m-a uluit... E greu de explicat, așa cum este greu de explicat ce este ziua. Aveți, se pare, puțină râvnă spre a-I fi pe plac Domnului. Iar cât privește punerea vieții, pentru mucenici acest lucru avea semnificația cea mai directă, iar pentru noi înseamnă să lucrezi Domnului fără cruțare de sine. Aceasta are semnificația cea mai cuprinzătoare!... De ce, de pildă, nu vreți să vă sculați dintr-o dată? Vă e milă de dumneavoastră. De ce nu vreți să vă așezați la rugăciune? Vă e milă de dumneavoastră. De ce nu vreți să renunțați la un fel de mâncare sau la altul? Vă e milă de dumneavoastră. Și multe, multe altele. Trupul începe să țipe de parcă e dus la spânzurătoare. Cel care-l răpune, acela își jertfește viața... și asta se poate face în fiecare clipă, prin lepădare de toate și fără autocompătămire.

Desigur, trebuie să ne îngrijim în fel și chip pentru ca ceasul morții să fie un ceas fericit; dar dacă este și va fi așa pentru toată lumea, asta nu putem prevedea... De aceea, trebuie să o așteptăm cu frică și cu cutremur. Bunătatea lui Dumnezeu este nemărginită: El nu ne dorește nenorociri și chinuri, dar ce-i de făcut dacă noi ne facem nevrednici de ea? Ce-i de făcut cu cel care spune: „Pleacă de la mine; nu vreau să cunosc căile Tale” ? Cine altcineva decât sfinții asceți a cunoscut mai mult bunătatea lui Dumnezeu - nu cu mintea, ci cu inima? Dar frica de moarte și de Judecată nu s-a îndepărtat niciodată de la ei.

Slavă Domnului că aveți iubire de Dumnezeu și dorința de a-I fi pe plac. Fie ca El să păstreze în dumneavoastră acest simțământ cuvios, această flăcăruie ușoară, desigur, și amenințată de multe vânturi, și fie ca să o prefacă în flacăra lui Serafim. Acest simțământ, mai cu seamă, aveți grijă să-l păstrați! Va fi jale când se va stinge! Se va face întuneric beznă, vor domni frigul și toată neorânduiala. Cel mai bun sprijin în menținerea lui este nevoița faptelor bune, împletită cu cea a rugăciunii, în asta stă toată calea mântuirii. Se pare că nu-i complicat, nici anevoios.

Nevoița faptelor bune cuprinde:

1. Faptele bune pe care Dumnezeu le trimite și care ne întâmpină pe fiecare în fiecare zi, de la trezire până la culcare.

2. Bunele simțăminte: smerenia, blândețea, cumpătarea, milostivirea și altele.

3. Hotărârea, tare ca moartea și sărghiștea de a lucra Domnului în toate, până la jertfa de sine. Toate acestea trebuie să fie împreună și ele formează o singură lucrare. Primele, fără celelalte nu-s de ajuns, nici ultimele două fără primele.

Le aveți? Slavă Domnului! Nu? Trebuie să le dobândiți, să vă chivernisiți și să deprindeți nevoița faptelor bune în toate formele ei.

Iată în ce constă nevoița rugăciunii. Cu mintea în inimă înaintea Domnului, să privim pururi către Domnul, să umblăm în fața Lui, înălțându-ne către El și căzând cu umilință neconținut în fața Lui - și în timp ce ședem, și în timp ce umblăm, și în timp ce vorbim. Da, nu este ușor. De aceea se și numește nevoița rugăciunii. Unii însă zic că-i ușor... De îndată ce aud de aceasta, ei zic: „A, dar asta nu-i lucru mare, așa voi face. Nu e nevoie în timpul rugăciunii nici de plecaciuni, nici de metanii, nici de citirea rugăciunilor, nici de mers la biserică, nici de vreo altă osteneală trupească de acest fel. Mintea și inima sunt în mâinile mele! Cu ele mă voi ruga!”. Și iată că vine clipa când se apucă. Dar mintea o ia razna și visează, inima se alintă și nu iese nimic. Nu! În lucrarea faptelor bune se cere nevoița rugăciunii ascetice, înfăptuită trupește cu atenție: și cu mintea, și cu inima. Și Dumnezeu, văzând această trudă, vă va da rugăciunea inimii, ușoară, dulce și atotdesfătătoare. Însuflețiți-vă cu răbdare și siliți-vă la această osteneală!

Ceea ce spuneți despre lenevirea trupului, la Isaac Sirul se numește odihna trupului și el îi atribuie multe rele. Așa și este. Ați văzut o mașină electrică? Dacă circuitul de la cilindru este dus la pământ, oricât ai învârti roata, electricitatea nu va fi simțită: totul se va scurge în pământ. Un astfel de dușman este odihna trupului. Izgoniți-l. Supărați-vă pe trup și chinuiți-l un pic. Rugați-vă pentru aceasta și Domnul vă va ajuta. Căci e mult rău în această odihnă.

Timpul dumneavoastră este numai acela pe care-l aveți când sunteți la dumneavoastră în cameră. Străduiți-vă să-l împărțiți astfel încât să-I aparțină Domnului în întregime, mai cu seamă ceasurile dimineții, de la trezire până la amiază, în acest răstimp, faceți-vă rugăciunea

de dimineață. De îndată ce v-ați trezit, sculați-vă din pat. Nu cruțați trupul. Dacă vrea să lenevească, mâniați-vă și alungați-vă jos din pat. Bine ar fi dacă imediat ați trece la rugăciune, ca toți să creadă că încă dormiți. Știți deja că metaniile aduc umilire. Da, metaniile sunt foarte importante. Cu ele trebuie început: trei, cinci, zece... până când se încălzește inima; căci la trezire ea este totdeauna moleșită și rece. Apoi citiți rugăciunile de dimineață fără grabă, cu atenție, văzându-L în fața dumneavoastră pe Domnul. Cititul însoțiți-l cu metanii mici sau mari, în funcție de mișcarea inimii; cu cât mai des, cu atât mai bine... Sfârșiți cititul tot cu metanii, rugându-L pe Domnul să vă ajute! Tot ce simțiți că aveți nevoie, până când inima vi se va satura. Numărul metaniilor, dacă e nevoie, stabiliți-vi-l singură, cam atât cât îi prieste sufletului... chiar și o sută. După săvârșirea rugăciunii spuse cu buzele, e bine să petreceți un timp în cugetare la Dumnezeu sau în repetarea rugăciunii lui Iisus. Așezați-vă sau stați în picioare, sau umblând, repetați: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă... Repetați această rugăciune de cât mai multe ori... nu mai puțin de o sută de ori. Apoi și în timpul zilei, cât se poate de des, să faceți această rugăciune. Și de icoană, în timpul zilei, este bine să vă apropiați adesea și să faceți metanii cu sârguință: cinci, zece, mai multe, spunând rugăciunea: Doamne miluiește, Dumnezeule fii milostiv mie... Asta-i tot. Înainte de culcare, aceeași prăvilă, adică puține metanii la început, rugăciunile pentru somn, iarăși câteva metanii și cel puțin de o sută de ori rugăciunea lui Iisus.

Ce bine este să mergem la biserică pentru educarea duhului de rugăciune! Le știți pe toate acestea... Faceți în așa fel încât să zăboviți cât mai mult în biserică, după-amiază sau la vecernie, cum puteți. Dacă ați merge la biserică în fiecare zi și la toate slujbele, izvorul rugăciunii inimii se va revărsa mai repede, din abundență... Veniți cât mai des cu puțință. La această osteneală a rugăciunii trebuie să adăugați citirea cuvântului lui Dumnezeu și al Sfinților Părinți. E bine să citiți în fiecare zi Evanghelia și Apostolul zilei. Faceți aceasta dimineața, după rugăciunea lui Iisus. Dar citiți pe îndelete, meditând, adâncindu-vă în puterea cuvintelor și, pe cât vă este cu puțință, aducându-le până la inimă. Este bine când vreun loc „din Scriptură” ne ocupă tot sufletul. Cu el putem umbla toată ziua, ținându-l în minte. Citiți din Sfinții Părinți: pe Sfinții Isaac Sirul, Efrem Sirul, Macarie Egipteanul, „Cuvinte vrednice de ținut minte”, „Scara”⁶, pe Varsanufie și pe Ioan⁷ și pe alții. Din ei citiți în fiecare zi câte ceva. Mult nu trebuie... Citind ceva, rumegați ideea până va străbate la inimă. Este destul. Iată semnul unei lecturi folositoare! Este bine când un asemenea pasaj vă acaparează atât de tare, încât toate gândurile și atenția vi se concentrează asupra lui. Orice altfel de lectură este deșartă.

Seara sau după-amiază este bine să citiți din viețile sfinților zilei. Pentru aceasta aveți la îndemână Mineiul. Aveți vreo îndeletnicire de lucru manual? Dacă nu, născociți-o. E rău fără lucru de mână. Să citiți și să vă rugați (mă refer la rugăcinea spusă și cu buzele) nu se poate la nesfârșit. Iar dacă stați trândăvind, gândurile încep să rățăcească; tocmai de aceea trebuie să vă veniți singură în ajutor, născocind un lucru de mână. Lucrul de mână terminat vindeți-l sau dați-l de pomană, cerându-I Domnului să vă ajute în știința de a vă ruga. Cum să vă împărțiți timpul între rugăciune, lectură, lucru de mână - asta hotărâți dumneavoastră mai bine. Însă drămuiți-vă astfel timpul, încât să nu rămână nici o clipă pierdută. (La intrarea în cameră, câteva metanii; la ieșire, la fel, de fiecare dată.)

⁶ Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, în “Filocalia”, vol. IX, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980. Traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae; reeditare Editura Humanitas, București, 2002; Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992. Traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae; *FILOCALIA*. Versiunea în limba română a antologiei în limba greacă, publicată la Veneția, în 1782, de Sfântul Nicodim Aghioritul și Sfântul Macarie mitropolitul Corintului, la care s-au adăugat și alte texte. Ediție îngrijită, note, nota asupra ediției și postfața de DOINA URICARIU. Studiu introductiv de academician VIRGIL CÂNDEA. Editura Universală, New York, 2001, 2 volume, 680 + 688 pagini. (n. Apologeticum).

⁷ Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, în 848 de întrebări și răspunsuri, în “Filocalia”, vol. 11, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990. Traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae. (n. Apologeticum).

Se pare că am spus totul. Domnul să vă binecuvânteze și să vă înțeleptească. Țineți minte numai că inima este totul, inima care arde pentru Domnul și care cade la El cu neconțință frângere lăuntrică. Trebuie să suferi, să te strunești, să te chinuiești fără milă. Dar vrăjmașul nu doarme și te tot îndeamnă: asta să nu faci, asta nu-i de folos! Ajutor îi este mintea noastră, sau, mai bine zis, șmecheriile minții noastre. Doamne, miluiește-ne!

21. Despre rătăcirea catolică

Mâhnirea mea, pricinuită de atacurile Apusului era cât pe ce să se domolescă. Acum, însă, a revenit cu o forță mai mare. O să vă expun în grabă câteva gânduri. La prima vedere, noi avem cu romano-catolicii multe asemănări: dogmele sunt aceleași, cu excepția celor noi, inventate de ei despre obârșia Sfântului Duh și - mai recentă - despre nepărtășia Maicii Domnului la păcatul primordial. O altă dogmă a lor este primatul papal. Tainele sunt aceleași, dar aproape toate și-au schimbat forma și se deosebesc formal nu numai de Biserica Răsăriteană, ci și de propriile lor rânduiri strămoșești. Au vecernie, utrenie, liturghie și alte slujbe bisericești, ca și noi. Dar, la o privire mai atentă, vedem cât de lipsit de suflet și chiar fără sens este totul! La o cercetare amănunțită, este evident oricui cât de departe sunt de adevăr. Propagandiștii vicleni încearcă să ne smintească cu imaginea de ansamblu, ascunzându-ne deosebirile. Deosebirile care sar în ochi, ei le atenuază prin strâmbă tâlcuire. De pildă, la Gagarin... „La voi - spune el - nu este lămurit sobornicește cum trebuie să credem în originea Sfântului Duh; de aceea, pentru voi credința despre purcederea Sfântului Duh și de la Fiul este o părere personală, pe care dacă cineva o acceptă, în nici un chip nu va fi supus judecății Bisericii sale”. Observați sofismul? Dar, oare, credința neîncetată a Bisericii, că El nu purcede de la Fiul, nu reprezintă tocmai glasul Bisericii? Și dacă dogma lor nu a fost acceptată, oare nu înseamnă că întreaga Biserică spune că nu trebuie să se creadă în ea? Iar Sinodul din vremea patriarhului Fotie și a papei Ioan al VIII-lea nu a anatemizat, oare, pe cei ce acceptau purcederea Sfântului Duh și de la Fiul? Apoi, toate scrierile teologice din Răsărit, toate catehismele - ce altceva înseamnă, dacă nu exprimarea învățăturii Bisericii Ortodoxe? Potrivit acesteia, a crede că Sfântul Duh purcede de la Dumnezeu-Tatăl este o dogmă obligatorie, iar „a crede latinește” că El purcede și de la Fiul este o abatere de la Biserică, o erezie. Lămuriți-vă în privința acestui sofism!

Se mai spune: „Ce ne împiedică să credem în proveniența Sfântului Duh și de la Fiul? Asta nu vă distruge dogma, ci îi adaugă un nou adevăr; a cunoaște cinci adevăruri este, desigur, mai bine decât a ști patru”. Ce curse! E bine să se adauge la un adevăr un alt adevăr, dar dacă se adaugă o minciună, atunci adevărul se deformează. Dacă amesteci amar cu miere, strici mierea. Aspră judecată le e scrisă celor ce fac asemenea adaosuri.

Cu aceste și alte asemenea sofisme ei netezesc deosebirile prea evidente. Eu cred că bunul simț este de ajuns pentru a desluși viclenia. De aceea, ei nu propovăduiesc asemenea lucruri cunoscătorilor, ci dau drumul în aer la baloane de săpun, la nimereală, poate se lasă careva amăgit.

Am fost întrerupt, și chiar pentru multă vreme... Am uitat ce am vrut să vă mai spun. Așa - iată ce! Duhul catolicismului este pământesc. Biserica este pentru ei, în concepția lor, o corporație politică, sprijinită prin forțe și mijloace omenești - cum sunt Inchiziția, indulgențele - și cu o căpetenie văzută. Biserica Ortodoxă este comuniunea duhovnicească a tuturor în Iisus Hristos și, prin El, comuniunea reciprocă între semeni. Biserica este cărmuită în taină de Domnul și se îndreaptă spre scopul ei. La ei o conduce papa, și încotro?! Deocamdată, destul. Pentru Dumnezeu, păziți-vă de spiritele acestea lingușitoare, și păziți-i și pe ceilalți! Străduiți-vă să citiți „Adevărul Bisericii universale”, „Cuvântul catolicismului ortodox” de A.N. Muraviov⁸ și în franceză: „*Question religieuse d'Orient et d'Occident*”, Moskva, 1857. Acolo toate sunt bine lămurite...

⁸ Sfântul are în vedere cartea *Adevărul Bisericii Universale despre catedrele patriarhale romană și celelalte și Cuvântul Ortodoxiei universale (catolice) adresat catolicismului roman* (n.r.f.).

Fie ca Domnul să vă aibă în paza Lui și să vă binecuvânteze pe toți cu toate binecuvântările.

22. Despre trezvie

Mă mir și nu pot să-mi dau seama ce s-a întâmplat cu dumneavoastră. Să-I fim recunoscători Domnului, că totul a trecut cu bine. Să ne rugăm să nu se mai repete, întunecimea sa, cneazul veacului acestuia, a ajuns până la dumneavoastră și vrea să vadă din ce parte poate să vă răpună. Ispite în jur sunt destule. Alergați la acoperământul Maicii Domnului și al sfinților lui Dumnezeu! Nimeni nu poate scăpa de ispite, dar căderile pot fi evitate! Singur nu e cu putință, ci doar cu Dumnezeu și cu ajutorul ceresc - care ne este pregătit, îl înconjură pe fiecare, trebuie doar să nu ne desprindem de el și să nu-l alungăm. El este izgonit de gândurile, de simțirile și de dorințele pătimase. Domnul ne privește în inimă; și așa cum este inima față de El, așa este și Domnul față de ea. Apoi, legea neclintită pentru toți cei ce-L caută pe Domnul este trezvia lăuntrică sau viața trăită în luare-aminte și în priveghere. Aveți „Dobrotoliubie”⁹? Căutați acolo la Isihie¹⁰, la Filotei Sinaitul¹¹, la Teolipt¹² și la Diadoh¹³, episcopul Foticeei - găsiți la ei totul despre trezvie. Cu ajutorul lor veți înțelege ce înseamnă trezvia, veghea duhovnicească și privegherea. Există o zicală: „E așa liniște, că se aude musca”... La fel de liniște este în inima celui care priveghează. Ca o lumânare, arde inima neconținut în înălțarea ei către Dumnezeu. Iar de se ivește în suflet ceva străin, sufletul îl zărește și îl alungă, și iarăși e liniște... și tot așa...

Asta trebuie să dobândiți. Faceți așa. Vă este cunoscut locul rugăciunii sau locul inimii care se roagă cu căldură? Stăruți cu atenția în locul unde simțiți căldură în timpul rugăciunii și rămâneți acolo fără a dori să ieșiți, dar nu stați singură, ci cu gândul la Domnul, Care Se află și în dumneavoastră. În acest timp îngrijiți-vă de un singur lucru: să păstrați nestinsă această căldură către Domnul! Aceasta este principalul! Când veți începe această trudă lăuntrică, ea singură vă va învăța cum să faceți: ce vă este de ajutor și ce anume vă încurcă. Apucați-vă de aceasta. Numai atunci când se instaurează căldura, începe curățirea lăuntrică.

Când metalul pur ajunge să se separe de minereu? Când minereul se încinge... Așa este și aici. Iar tot ce este până atunci, nu că n-ar fi nimic, dar nu are nici o valoare sigură și trăinicie.

Aceasta să vă fie lecția! Învățați-o și veți spune ce va fi cu dumneavoastră și în sufletul dumneavoastră! Când veți stărui în inimă cu gândul la Domnul, mintea se va opri o vreme, va obosi și va începe să alerge încolo-încolo, de parcă ar vrea să o ia la fugă. Atunci dați-i numele dulce al Domnului nostru Iisus Hristos, adică rugăciunea lui Iisus, ca să o repete mereu. Dar luați aminte că frica de Dumnezeu trebuie să împrăspăteze de la început aerul inimii, să-l împrăspăteze și să-l purifice întruna...

Există o cădere cu evlavie și cu umilință la picioarele lui Dumnezeu, care îl prefăce pe om în praf și pulbere în fața Domnului... Faceți așa... Iată cum vom proceda: dimineața, o dată cu deșteptarea, împrăspătați-vă cu frică tot lăuntru... apoi rugăciunea vă va încălzi... rugăciunea lui Iisus, împreună cu căderea lăuntrică la picioarele Domnului vor prelungi această căldură... și slavă Domnului! Dar este nevoie să o dobândiți. Asta nu se întâmplă dintr-o dată; nu e la fel cum se învață croșetatul: te-ai uitat și gata, știi totul. De mare ajutor

⁹ Adică Filocalia. (n. Apologeticum).

¹⁰ În *Filocalia*, vol. 4, Institutul de Arte Grafice “Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947. Traducere din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică “Andreiană”, reeditat la Editura Harisma, București, 1995 și la Editura Humanitas, București, 2000. (n.A).

¹¹ În *Filocalia*, vol. 4, edițiile citate. (n.A).

¹² În *Filocalia*, vol. 7, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977. Traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, reeditat la Editura Humanitas, București, 1999. (n.A).

¹³ În *Filocalia*, vol. 1, Institutul de Arte Grafice “Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947. Traducere din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică “Andreiană”, reeditat la Editura Harisma, București, 1993 și la Editura Humanitas, București, 1999 și 2005. (n.A).

pentru păstrarea căldurii sufletești este cititul de dimineață și ideea ce se desprinde din lectură, care ne fixează atenția și pătrunde ca o rază în inimă, unde luminează totul. Această idee trebuie apoi pomenită și învățată în minte cât mai des. Putem stabili și o regulă: de îndată ce, în timpul lecturii, întâlnim o astfel de idee, trebuie să întrerupem cititul. Această lucrare își are mulți dușmani - veți vedea singură... - dintre aceștia, cei mai importanți sunt: ochii, urechile și mișcările limbii, adică vederea de multe, auzirea de multe, multa vorbire, mișcarea după bunul plac.

Cum poți duce un pahar cu apă stătută (cu sedimente), fără să se tulbure apa? Trebuie să pășești foarte ușor. Veți vedea totul singură, atunci când veți începe lucrarea. Dar începeți-o odată, altminteri vă paște nenorocirea! Vă veți încurca. V-a atins ispita gândurilor de slavă deșartă, de automulțumire și de laudă de sine! Iată ce obiecție apare: „Cum de-i cu putință? Eu, să nu fiu, oare, smerită?”. Aveți răbdare! Străduiți-vă să faceți totul după regulă... Și atunci, ce-o fi, o fi... Iar acum, ce să mai vorbim? Până când sufletul nu se așază cu mintea în inimă, el nu se poate vedea, nici recunoaște pe sine cum se cuvine. Laudele, cum am mai scris, sunt ca o piedică pusă în drumul alergătorului... se împiedică imediat... Își sparge nasul... iar altul poate să-și dea și duhul... Doamne ferește!

Ei, cred că v-am istovit! Dar este o lecție... Faceți acum cum vreți, dar osteniți-vă, dacă vă doriți binele și îl iubiți pe Dumnezeu... Trudiți-vă. De îndată ce veți avea un cât de mic succes, toată lenevia vă va părăsi imediat.

L-am răsfoit pe Isaac Sirul și am nimerit peste un capitol, pe care n-ar fi rău să-l citiți și să vi-l însușiți în întregime. Ni se deslușește toată viața noastră, și cea lăuntrică, și cea exterioară. Este Cuvântul al 47-lea.

23. Despre paguba adusă de abaterea de la rânduială în viața duhovnicească

V-am recitat scrisoarea, mirându-mă într-una: Ce s-a întâmplat cu dumneavoastră? Ei, dar când totul va trece, ne vom ruga să nu se mai repete. Sunt foarte bucuros că ați ajuns iarăși la vechea rânduială. Rețineți, vă rog, că pentru cel ce n-a început regula vieții duhovnicești, ruina lăuntrică și neîngrijirea vieții nu sunt lucruri cutremurătoare. Dar cel ce a început această lucrare și o abandonează este în mare pagubă. Sămânța care nu a degerat în ger nu va pieri, în ea se păstrează puterea vieții; dar o floare înghețată - o sămânță a vieții deja deschisă - va muri sau se va ofili, pe măsura gerului. Așa e și aici. Cel a cărui viață a început să se manifeste e în mare pagubă dacă o abandonează. Luați aminte la aceasta. După fiecare abandon, puterile vor fi tot mai slabe. Iar, în cele din urmă, vor slăbi de tot, va rămâne doar numele, o rânduială exterioară a vieții, fără corespondența ei lăuntrică. Doamne, izbăvește-ne de aceasta!... Domnul să vă ferească de purtări ușuratec în cele duhovnicești! Dacă ați început, nu mai dați înapoi! Chiar și câte puțin, dar trebuie.

Iată ce înseamnă cuvintele lui Avva Dorotei, extrase de dumneavoastră. Ele au în vedere ruina lăuntrică. Și pilda Mântuitorului înseamnă același lucru... Într-o casă necurată șade un drac, iar într-una curățită, dar părăsită din neglijență, se întorc șapte.

Concluzia dumneavoastră nu este justă: făcând ceva bun, nu îi aducem o binefacere lui Dumnezeu, ci ne împlinim datoria... Și ce dovezi mai bune doriți? Cum a fost și în ce hal a ajuns starea dumneavoastră sufletească în aceste douăzeci de zile! Așa că, de-acum înainte privegheați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită (Matei 26, 41).

24. Despre rugăciunea lui Iisus

V-ați cam risipit cu totul. Dacă v-ați găsit liniștea în casă și în relațiile linguiștoare cu cei din jur, ați uitat, pare-se, că trebuie să țineți urechea ciulită. Vrajmașul nu doarme, îți amețește puțin capul și chiar în acel moment îți strecoară câte-o capcană, un șiretlic. Mi se pare că v-am prescris o dată lecția necesară. A ajuns până la dumneavoastră? Puneți-vă mintea și sufletul la treabă ca să înțelegeți această lucrare!

Este bine, desigur că este bine! Dar vi s-a legat de limbă numele - dulcele nume - al Domnului? Trebuie să dobândiți ca el să se repete singur. Chiar dacă gândul ar fugi pe undeva, revenindu-și, el să găsească pe limbă același nume... Căutați să dobândiți aceasta. Și în inimă veți avea mai multă căldură. Acesta-i raiul: e pe pământ, dar e raiul ceresc! Ce altceva să mai cauți? Moartea-necredincioasa va veni, ne va închide ochii, ne va lega mâinile, ne va cosi picioarele și le va da viermilor. Cât este de neîndurată! Și nici nu afli cum se furișează... Iar apoi, ce va fi! Acolo, socoteala e scurtă! Sărmanul suflet este gol-goluț, singur-singurel, totul se vede printr-însul... Se vede pe sine, și toți ceilalți îl văd... dar nu are unde să se ascundă și să fugă. Iată nevoia și strămtorarea! Țineți minte ceasul și clipa aceea! Și Domnul vă va ajuta să vă pregătiți pentru ea și să vă înfățișați Lui cu îndrăzneală și să-I spuneți: cu nevoința cea bună m-am nevoit.

Domnul ne-a dat pocăința, ca pe o baie cerească. Ea ne curăță tot sufletul și îl face alb ca zăpada. Să plângem și să ne întristăm. Păcate avem multe, bunătate nu avem. Ce să facem? Doamne, miluiește! Că, nepricepându-ne de nici un răspuns, această rugăciune aducem Ție, ca unui Stăpân, noi păcătoșii robii Tăi, miluiește-ne pe noi! Cât de dulce îi este Domnului acest glas din gura și din inima păcătosului! Să ne așezăm în rândul păcătoșilor. Glasul lor înfrânt străpunge cerul și îl aduce de acolo pe Dumnezeu pe pământ. Strigătul nepocăiților îl cheamă pe Domnul la judecată, ca glasul Sodomei, dar strigătul păcătoșilor care se căiesc îl cheamă spre milostivire, ca cel al Ninivitenilor.

Cum să trecem noi în rând cu dreptii?! Vai nouă, când gândul ne duce la autoîndrep-tățire... Ce rău este gândul acesta! Cum ucide el sufletul! E la fel ca o rouă ucigătoare pe o floare gingașă sau ca un vânt înghețat care usucă totul în jur.

Altceva este cu păcătosul care se căiește. Îmbrățișările Tatălui îi sunt deschise. A căzut pe grumazul lui și l-a sărutat (Luca 15, 20). Inima înfrântă și smerită Dumnezeu n-o va urgisi. Haideți să facem așa. Când vom gusta din dulceața pocăinței, nici nu vom mai dori vreo alta.

25. Despre atenția minții

Iată că începeți a învăța să prindeți muște. Este bine. Vă înțeleg osândirea. Numai că nu-i destul doar să spuneți, trebuie să vă pară rău, să vă frângeți și, cu frică, să-I mărturisiți Domnului gândul cel păcătos, ca la judecată. Așa trebuie să faceți în orice împrejurare, în aceasta constă căința neconținută, care este lucrarea de căpătâi a celor ce-și poartă grijă de suflet. Când vă asaltează cugetele rele, trebuie să vă întoarceți de la ele ochiul minții și, întorcându-vă către Domnul, să le alungați cu numele Lui. Iar când gândul cel rău vă mișcă inima, și aceasta, vicleană, încetul cu încetul se lasă îndulcită cu el, atunci trebuie să vă ocărăți și să-L implorați pe Domnul ca să vă ierte și să vă zdrobiți până când în inimă se va naște un simțământ opus; de pildă, în loc de osândire - preamărirea celui alt sau, cel puțin, un sentiment de respect față de el. Lauda de sine și osândirea celorlalți sunt două dintre cele mai comune îndeletniciri ale noastre. Inima vicleană e o scursură infamă, dar trâmbițează sus și tare: „nu e alta ca mine!”. Și câte nuanțe nu sunt aici, că-s cu neputință de numărat.

Trudiți-vă cu mai multă râvnă să vă întăriți în trezvia minții și veți vedea ce fel de comoară e inima noastră! Faceți așa: de dimineață întăriți-vă mai adânc în cugetarea la Domnul, stați cu mintea în fața Lui în timpul rugăciunii; iar apoi stăruiți-vă toată ziua să nu vă îndepărtați de El, luând ca îndreptar dulcele Său nume. Dacă faceți ceva, de vorbiți cu cineva, dacă mergeți, ședeți sau mâncați - mintea să vă fie tot timpul la Domnul. Dacă vă risipiți, iarăși întoarceți-vă la Domnul și ocărăți-vă cu zdrobire... și tot așa... În asta constă truda atenției minții.

Atunci, la lumina Domnului, nici un gând nu se va mai ascunde, cântărirea lor va fi dreaptă și se vor risipi toate înșelăciunile. Iar între timp sufletul se va alipi tot mai tare de cele nevăzute și va deveni tot mai puternic. Țineți minte ce vi s-a întâmplat în mănăstire? Acestea erau chemări neînsemnate. Dar tulburarea aceea din timpul postului, atunci când cu bătăile de inimă - aceea a fost mai puternică. Pot fi și mai puternice... Și atunci unde să ne ascundem?

Va trebui din vreme sa ne pregătim un locșor liniștit în inimă, la picioarele Domnului. Apare tulburarea?... Alergăm de îndată acolo, strigând și iar strigând, de ca și cum am exorciza neagra neputință, și Domnul ne va ajuta: totul se va liniști. Dacă iarăși vine furtuna, facem din nou același lucru. Iată întregul program vieții! Domnul să vă ajute! Numai să nu vă leneviți! Domnul va vedea că vă osteniți în priveghere și în pomenirea Lui și va da acest har... Dar strădania este totuși necesară, chiar dacă singură nu rezolvă totul.

Uneori vi se întâmplă în timpul rugăciunii să nu vreți să roștiți cuvinte sau să citiți - foarte bine: nu vorbiți, nici nu citiți, ci stați așa în picioare sau faceți metanii... Cât este de bine să nu risipiți această stare și să o prelungiți cât se poate mai mult! Dar vrăjmașul este iscusit. De îndată vă strecoară vreo treabă, ca să vă preocupe și totul se risipește. Privegheați și nu vă lăsați biruită! Totuși, rugăciunea fără cuvinte și fără citit nu poate fi pusă ca pravilă generală, nimeni nu a pus-o așa niciodată. Pravila personală trebuie să o împlinim, totuși, cum se cuvine... și, dacă în timpul ei va veni căldura și ne va lega limba, atunci cititul trebuie oprit pentru o vreme... Dar! când avem o căldură ușoară, care se menține numai prin citit, atunci trebuie să citim în continuare. La fel, citirea cărților ascetice este o condiție necesară pentru întărirea în luare-aminte; dar numai citirea cărților despre trezvie, luare-aminte și rugăciune. Celelalte cărți distrag atenția.

Să continuăm discuția. Credeți că vă trudiți în zadar cu rugăciunea lui Iisus, vă vin asemenea gânduri. Nu credeți, oare, că în cuvinte este toată puterea? Cuvintele sunt un îndreptar pentru o minte neputincioasă, nedoritoare să stea locului și să se ațintească asupra unui singur obiect. Pe când esența acestei lucrări este a sta cu mintea în fața Domnului - cu frică și cu cutremur - neconținut, neabătut, însoțind aceasta cu căldura inimii, care strânge laolaltă toate gândurile, simțămintele și dispozițiile. Când aveți căldură în inimă, când aveți evlavie, când mintea îl vede pe Domnul - aceasta este toată esența lucrării... Îmbrăcați în forma cuvântului această stare și va rezulta: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă! Și invers - când acea stare nu există, rugăciunea aceasta o va produce; dar trebuie rostită cu atenție, cu mintea și conștiincios. Ce folos e să rostești fără să conștientizezi? Că doar nu spui așa, o vorbă-n vânt. Dacă vă este mai pe plac rugăciunea Născătoarei de Dumnezeu, spuneți-o... sau Tatăl nostru... sau alt verset, care ține mintea în bună orânduială. Și Părinții au făcut la fel, nu au repetat cu toții aceeași rugăciune. La Ioanichie cel Mare era astfel: Nădejdea mea este Tatăl, scăparea meu este Fiul, acoperământul meu este Duhul Sfânt... Dar cu toții recunosc rugăciunea lui Iisus - după rânduiala Mariei, căzută la picioarele Mântuitorului - acesta este singurul lucru de trebuință.

Ați observat în dumneavoastră o dedublare și vă mirați cum de este cu puțință. Este normal să fie așa. La început, omul era unit cu sine însuși. După cădere, a apărut un alt om, loial opus primului. Până la convertirea omului pe calea adevărului, omul pățimaș - alcătuit în întregime din patimi - îl biruie, îl înăbușă pe cel despățimit, curat, dar nu îl distruge. Când, cu ajutorul lui Dumnezeu, omul se va trezi din adormire, el va începe să lupte, să se smulgă din ghearele omului pățimaș sau să se smulgă bucată cu bucată: unul stă de o parte, celălalt, de cealaltă, iar între ei se iscă o bătălie cumplită. Dar conștiința omului este una singură, chiar dacă mișcărilor lăuntrice îi sunt dedublate. Și iată că nu pricepem cum, dintr-o singură inimă, ies două glasuri potrivnice. Fiți cu luare-aminte pe cele rele alungați-le, iar de cele bune alipiți-vă. Vedeți la Macarie Egipteanul (dar pesemne că ați citit), ce minunat este descrisă această dedublare. Mai citiți încă... ce scrie Apostol Pavel: văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minții mele și făcându-mă rob legii păcatului (Romani 7, 23): este dubla noastră alcătuire.

Omul care se află cu conștiința și cu inima de partea celui pățimaș este plin de patimi și Îi este neplăcut Domnului. Omul care se află de partea celui fără patimi - deși patimile există în el și se luptă cu el - acesta îi este plăcut Domnului, din pricina neubirii patimilor și a dorinței de a nu le face pe plac, ci a face voia lui Dumnezeu. Prin această ofrandă curată a inimii și prin hotărârea de a-I fi pe plac lui Dumnezeu, el este socot nevinovat de patimile care-l ispitesc, căci nu și le dorește. Până vor amuți, va trebui să strige cu tărie spre

Dumnezeu. Umblăm ca pruncii în hamuri, dar sub picioarele noastre zac un vulcan care stă gata să erupă... O, Maica Domnului! Acoperă-ne cu cinstitul tău acoperământ!

Dacă să citiți și alte articole din „Dobrotoliubie”¹⁴? Vă sunt deajuns cele pe care vi le-am arătat. Nu vă tulburați că în ele sunt recomandate și unele fapte trupești, ca de pildă reținerea respirației, șederea pe scăunaș, întunecimea locului și altele. Toate acestea le sunt multora de trebuință și nu privesc esența lucrării, ci împrejurarea, potrivirea celor din afara celei lăuntrice - ceea ce nu este lipsit de folos. Când întâlnit ceva neînțeles, încercați să aflați ce este. Reținerea respirației nu înseamnă întreruperea ei, ci doar o încordare a laringelui. Și dumneavoastră faceți aceasta, dar nu băgați de seamă. Când implorați ajutorul, cu durere, vorbirea vine din laringele încordat și cu o respirație reținută. Nu-i așa?... Despre asta se vorbește acolo. Efectul este luat drept mijloc de producere cauzei, în articolul lui Xenofont, al lui Ignatie și, pare-se, Nichifor¹⁵ este scris mult despre aceasta, și la Grigorie Sinaitul¹⁶. Dacă vă cad în mână, nu vă tulburați. Aceasta este împrejurarea, mijlocul, îndreptarul, dar nu esența lucrării.

P. S. Vă trimit cu această ocazie un caiet: despre îndreptarea inimii în lupta cu păcatul. Citiți-l cu atenție. Aceste capitole vă vor arăta ce se întâmplă înăuntrul nostru din pricina păcatului care sălășluiește în noi (vezi Anexele B, C).

26. Despre frica de Dumnezeu

Slavă Domnului! Iată că ați început să înțelegeți că avem nevoie de frică: frica este paza cea bună. Rugați-vă Domnului și Preacuratei împărătese ca frica de Dumnezeu să vă umple inima. Ea nu are nimic bolnăvicios, ci este un simțământ evlavios, de trezvie și de înviorare, este ca boarea dimineții: nu fură căldura, ci îi dă temperatura reală. Numai iubirea îmblânzește și îmbună.

Dar există și o căldură înșelătoare - de la altul - o stare asemănătoare cu cea a iubirii, unde, însă, nu există iubire, ci doar fantoma ei. Aceasta prefăc sufletul într-un stăpân despot, și atunci el își acordă libertăți și privilegii, de parcă ar avea vreun drept, purtându-se disprețuitor și nedorind să dea vreun răspuns. Este bine când totul se sfârșește cu bine și fără urmări, când îngerul păzitor ne ține, parcă, de mână și alungă toate nenorocirile; altminteri, totul s-ar putea sfârși cu: azi o înlesnire, mâine altă înlesnire, și adio!

Din pricina acestei nenorociri, o frică grozavă îi însoțea mereu pe sfinți, până la sfârșitul vieții lor și, apoi, până la Judecata lui Dumnezeu. Ea, frica, alungă orice alintări străine și pune sufletul în stare de veghe. Dar trebuie să ne rugăm! Frica Ta, Doamne, sădește-o în inimile noastre, cei care îți cântăm Ție!

Iată cum a fost postul dumneavoastră în Vinerea Mare! În zadar însă vă năpustiți asupra postului și vă supărați atâta pe el, zicând că niciodată nu veți mai posti astfel. Cum va da Dumnezeu! S-ar putea chiar să postiți și o săptămână și să nu se întâmple nimic deosebit.

Prin asta, Domnul a vrut să vă arate că sunteți singură, lipsită de învăluirea harului Său ocrotitor, în acest răstimp, Domnul S-a depărtat puțin de dumneavoastră - nu v-a părăsit, ci S-a îndepărtat; și ați rămas singură, cu propriile puteri și cu tot ce se află în dumneavoastră. Așa este legea înțeleptului har dumnezeiesc. La început revarsă în suflet felurite mângâieri și totul îi este ușor; inima este învăluită de căldură, ca de o haină, iar mintea este cuprinsă de lumina contemplării. Dar și gândul ispitei se află în preajmă: ei, slavă Domnului..., acum, se pare că ne-am așezat (există în scrisoarea dumneavoastră această expresie) - nu e ca mai înainte... lucrurile merg bine... inima nu stă rău, dar nici mintea nu-i mai prejos...

¹⁴ Adică din *Filocalia*.

¹⁵ Despre scrierile lui Nichifor din Singurătate a se vedea *Filocalia*, vol. 7, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977. Traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae; reeditat la Editura Humanitas, București, 1999. Redactor Rodica Pandeale.

¹⁶ Vezi *Filocalia*, vol. 7, edițiile citate.

Ceea ce a fost bine mai înainte, nu vi s-a datorat defel puterilor și strădaniilor dumneavoastră, ci Domnului, în unica Lui bunătate; dumneavoastră însă ați visat sau v-ați pus nădejdea în propriile forțe sau v-ați simțit puternică și în siguranță. Domnul v-a luat veșmântul harului Său și ați rămas singură... totul a devenit uscat, aspru, întunecat... Adică Domnul a răspuns gândului pe care l-ați avut: „Iată, privește ce este inima ta și ce este mintea ta!” - și voința și-a pierdut orice râvnă. Iată, deci, lecția pe care v-a dat-o Dumnezeu, învățați-o, și să nu vă vedeți altfel, decât cum ați fost în ziua aceea. Dacă veți fi mai bună, puneți aceasta pe seama Domnului și mulțumiți-I și tânguți-vă cu cutremur: „Doamne, nu-mi lua acoperământul harului Tău!”; dar să vă socotiți mereu că sunteți așa cum ați fost în ziua aceea. Harul poartă sufletul, precum o mamă își poartă pruncul. Când copilul, în loc să se uite după mamă, începe să se uite ștregărește după altele, mama lasă copilul singur și se ascunde. Observând că e singur, copilul începe să țipe și să-și strige mama... Mama se ivește iarăși, ia copilul în brațe... și copilul se strânge și mai tare la pieptul ei.

La fel face și harul. Când sufletul își ia nasul la purtare și uită că este purtat și că se menține prin har, atunci harul se retrage... și lasă sufletul singur... De ce? Pentru ca sufletul să se dumirească, să simtă nenorocirea retragerii harului și să înceapă a se lipi mai strâns de el și să-l caute. O astfel de retragere nu se datorează mâniei, ci iubirii educative a lui Dumnezeu și se numește retragere povățuitoare. La Macarie cel Mare și la alții se vorbește mult despre aceasta... și la Diadoh, pare-se, la sfârșit.

Ce bine că vi s-a întâmplat acest lucru! Învățați de aici. Iar de post să nu vă înstrăinați. Este un lucru foarte plăcut, însă treptat... În general, faceți așa, ca după mâncare totul să rămână în suflet ca mai înainte, adică să rămână și aceeași căldură a sufletului, și aceeași strălucire a minții. Asta-i măsura. Asta va stabili și cantitatea. Un post deosebit trebuie să ținem atunci când avem o trebuință lăuntrică deosebită - când ne cere sufletul, când ne obligă conștiința... atunci și forța ne va fi mai mare, căci atunci sufletul va fi supărat pe trup și va vrea să-l muncească.

M-am risipit foarte mult (m-am pierdut cu firea)... Ce să spun, ce despotism! Doar suntem oameni... de te abați puțin, urmează Judecata... e plictisitor; înainte aveam mai multă pace și mai multă veselie.

Ce vorbă cumplită v-a scăpat! Este ca și cum ați zice: pleacă, nu vreau să cunosc căile tale! Căiți-vă și plângeți cu tărie în fața Domnului, ca să nu Se mânie pe acest capriciu și să spună: Dacă nu vrei, du-te de la Mine... Există o judecată lăuntrică, nevăzută a lui Dumnezeu și respingerea lui Dumnezeu. Vai, Doamne, izbăvește-ne de aceasta! Desigur, suntem oameni ca toți oamenii și nu putem să ne debarasăm dintr-o dată de toate, dar această înlesnire trebuie să ne-o acordăm siliți, cu osândire de sine, iar nu cu îndreptățire. E drept, suntem păcătoși, nevrednici de nici o mângâiere... Dacă Domnul a lăsat pe pământ mângâierile exterioare și pe cele lăuntrice, a făcut-o numai ca să nu cădem în deznădejde, adică pentru a ne arăta că este gata să ne miluiască, iar nu pentru că am avea noi dreptul la mângâiere. Celui întemnițat i se dă uneori câte o înlesnire, dar asta nu pentru vreun drept al lui, ci din mila împăratului - aceștia suntem noi.

Înainte aveam mai multă pace și mai multă veselie. Ceea ce a fost înainte nu este același cu ceea ce va urma. Astea-s năluci ale păcii și ale veseliei, într-o uitare de sine soră cu beția. Dacă vă veți trudi, Domnul vă va da pacea cea trainică și adevărată. Dar trebuie să vă osteniți.

De te abați, ai parte de judecată și de tulburare. Slavă Domnului că există judecată și tulburare, și vai când va amuți glasul muștrării. Chiar vreți să vă aruncați cu capul înainte, fără nici un fel de reținere și înfrânare?...

Ce mai despotism! Cui îi spuneți asta? Păi, Domnul este Cel Care vrea să vă stăpânească, sau vrea ca dumneavoastră să-I dați Lui dreptul să vă stăpânească? Vă socotiți un fel de stăpână?! Sunteți o roabă, cumpărată cu preț de sânge, care strigă mai tare decât sângele lui Abel - sau întru îndreptățirea dumneavoastră - dacă veți asculta de Mântuitorul - sau întru osândire, dacă vă veți revolta. Rețineți bine aceasta și dați ascultare glasului care vă spune:

asta nu-i bine, nu mai face; asta e bine, asta să faci (citiți capitolul al VI-lea din Epistola către Romani).

Pentru Dumnezeu, conlucrați-vă cu cutremur mântuirea! Nu vă permiteți să dați frâu liber, cu frivolitate, sufletului dumneavoastră! El trebuie ținut mereu legat - și în gânduri, și în sentimente, și în dorințe - tocmai fiindcă nu sunt bune, nu ne sunt binevoitoare, ci au făcut pact cu voievodul veacului acestuia împotriva lui Dumnezeu, Cel ce S-a răstignit pentru noi. Mai înainte v-am rugat, iar acum vă implor să dați ascultare vocii lăuntrice; răspundeți chiar acum cerințelor ei! Nu dați libertate sufletului. Despre ce-am tot vorbit până acum? Și ce folos avem, când cu o mână construim și cu cealaltă dărâmăm? Dumneavoastră dați libertate gândurilor, vorbelor, faptelor, din considerentul că vă silesc alții. De ce ne îngrijim noi acum, dacă nu de păstrarea unei minți lucide, în pofida tuturor tulburărilor din afară? Dacă veți rămâne cu mintea adunată atunci când stați singură, când citiți, când meditați, când vă rugați în acestea nu este nici un fel de izbândă. Acestea sunt firești. Ar fi culmea dacă și în acest caz mintea ar lua-o razna! Dar adevărata vitejie este să stai cu mintea în fața Domnului, în pofida tuturor celor care încearcă s-o îndepărteze din fața Lui. Adânciți-vă în această lucrare și asta căutați! Cum anume? Când veți începe, veți vedea cum. Nu vă îngăduiți vorbe deșarte, glume, râsete. Limba trebuie legată. Căci ea este ca o roată, care în cea mai mare parte a timpului se învârte cu ajutorul aburilor iadului (vezi Iacov 3, 6). Vorbiți când sunteți obligată. O singură vorbă trebuie să aveți: Doamne, miluiește-mă - rugăciunea luminată de preadulcele nume al Domnului. Aceasta este o lege neclintită, iar nu unul dintre acele lucruri care poate fi făcut sau nu. Nu vă supărați că v-am scris cu asprime, dar așa este, altfel nu se poate. Domnul să vă dea înțelepciune!

V-a plăcut cuvântul nu trebuie să vă măsurați¹⁷. Dar ați înțeles bine ce înseamnă? Să nu ne măsurăm înseamnă să nu ne gândim că, iată, am crescut deja cu un arșin, cu zece stânjeni, iar altul numai cu o jumătate de arșin, iar acela nu are nici un sfert... și altele; ci să credem că suntem nimic, dar fără să ne oprim, ci râvnind tot mai mult la izbândă, după cum spune Apostolul: Uitănd cele ce sunt în urma mea și tinzând către cele dinainte (Fil. 3, 14), până vom ajunge toți... la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos (Efeseni 4, 13).

Pentru Dumnezeu, să nu înțelegeți aceste cuvinte așa: este destul atât cât este, de ce să mă mai nevoiesc? Nu. Să-mi fiți mie următori - spune Apostolul - precum și eu lui Hristos (I Cor. 4, 16). Întipăriți-vă în minte aceste principii și sârguiți-vă să le creați o reprezentare interioară. Ați crezut, se pare, că vi se așază o pernuță moale la căpătâi, ca să dormiți mai bine. Dumnezeu să vă apere! Numai să aveți sârguință!

„Nu-i minunat, oare?” - ziceți dumneavoastră. Ce ni se pare mai cunoscut decât inima? Dar iată că nu știm unde se găsește și nu știm să-i aflăm locul. Dar trebuie. Dumnezeu să vă binecuvânteze! Osteniți-vă, dar fără încordări și munci deosebite. Rugați-vă ca Domnul și Preacurata Sa Maică să vă ajute.

Îmi amintesc, mi-ați scris că truda trezviei vă dă dureri de cap. Așa este, dacă lucrați doar cu capul, dar când veți coborî în inimă, nu va mai fi nici o osteneală, capul vi se va goli și gândurile vor lua sfârșit. Ele se află toate în cap și aleargă unul după altul, iar să le stăpânești nu-i cu putință. Dacă însă vă veți afla inima și veți ști să stăruiiți în ea, atunci, de fiecare dată când vor începe să vă tulbure gândurile, va trebui numai să coborâți în inimă, și gândurile se vor risipi. Acesta va fi un colțișor plăcut, un liman ferit de pericole. Nu vă leneviți să coborâți... În inimă este viață, acolo trebuie să trăim. Să nu credeți că aceasta este o treabă pentru cei desăvârșiți. Nu. Este treaba tuturor celor care încep să-L caute pe Domnul. Abia atunci va începe viața, când în inimă se va naște căldura concentrată și de nestins; iar căldura ușoară e cu totul netrainică. La început, Dumnezeu a creat lumina revărsată, iar în ziua a patra a concentrat-o în jurul soarelui. Tot așa e și în viața duhovnicească - căldura apare

¹⁷ Vezi cap. 14.

în inimă și în timpul cititului, și în timpul cugetării la Dumnezeu, și în timpul rugăciunii, și la biserică și în timpul discuțiilor - dar este o căldură ușoară, adusă ca de o adiere, iar nu înrădăcinată. Ea trebuie să se concentreze în inimă, să se înrădăcineze în ea, să mocnească și să ardă. Atunci veți avea bucurie. Acesta este focul pe care Domnul l-a adus pe pământ. Domnul să vă binecuvânteze. Osteniți-vă, dar să nu credeți că singură veți putea face prea mult, ci strigați cu durere: Doamne, ajută-mă! Doamne, aprinde acest foc!

Un călugăr bătrân, Maxim Capsocalivit, doi ani a implorat-o pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu; ea i-a dat focul, și - după cum spune - a fost bine. Rugați-vă și dumneavoastră și osteniți-vă, căutați, adică, cum să vă statorniciți în inimă. Și Domnul, văzându-vă truda și dorința sinceră de a dobândi acest bun, vă va da harul arderii în inimă. Asta înseamnă să te așezi în inimă. Numai atunci te poți așeza în inimă, când ea se aprinde, iar până atunci este greu. Nu vă sfițiți. Fugiți de orice fel de închipuiri. Nu e nimic deosebit în ele. Aceasta este calea tuturor, întăriți-vă. Maica Domnului vă va fi de ajutor... Părintele nostru Serafim vă va învăța. Țineți minte cum odată, în timpul prânzului, el fu cuprins de focul inimii. Iată ce stare de fericire! Și noi putem ajunge la ea. Nu cere multă osteneală, dar să fie continuă. Iată raiul! Căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide (Matei 7, 7).

Pentru Dumnezeu, dați ascultare inimii cu privire la faptele altora! Veți găsi priceperea să-i iertați. Vă cuprinde uneori o puternică tulburare a inimii. Lăsând totul deoparte - pe drept sau pe nedrept - mă adresez numai inimii și iată că văd acolo incendiu, rană și durere, îndreptați-vă într-acolo și fie-vă milă de dumneavoastră! Ce grijă să avem de alții, când casa noastră este incendiată?!... Să ne grăbim să ajungem în casă ca să începem stingerea focului! Pregătiți-vă dinainte de luptă, și anume închipuiți-vă toate situațiile posibile, cântăriți-le și stabiliți prin ce gânduri să loviți răul într-un caz sau într-altul. Un astfel de procedeu ajută mult; căci nu veți fi luată prin surprindere.

Timpul și experiența vă vor învăța restul. Numai nu abandonați niciodată buna hotărâre de a vă curăți și a vă îndrepta! Să lucrăm Domnului cu hotărâre neclintită, chiar cu prețul vieții - aceasta este rădăcina vieții. Când aceasta există, există viață, când nu există, nici viață nu există, în această hotărâre pot fi și greșeli, și abateri, ba chiar și căderi serioase; dar când ea este întregă, încă nu e nenorocire. Dacă cineva cade, se ridică; dacă se lovește, se vindecă. Ea, hotărârea, este firul pe care atârână toate bunătățile; dar ea este și cuțitul cu care se retează tot ce e rău. Păstrați această râvnă sufletească, predându-vă Domnului în fiecare clipă. Iar dacă uneori apar, după împrejurări și fără voia noastră, scăpări, abateri, chiar pași greșiți... ce să-i faci? Numai să nu vă căutați îndreptățire în ele. Osândiți-vă în fața Domnului, zdrobiți-vă și mărturisiți-vă Lui. Și încă ceva: niciodată să nu vă îngăduiți, cu bună știință, ceva după bunul plac. Răbdați-L pe Domnul în toate rătăcirile, în toate tulburările și în toate vitregiile. El le vede pe toate și va măsura cu dreaptă măsură ce sunteți. Iar noi, păcătoșii, cum putem ghici ce suntem? Pământ și cenușă! Întăriți-vă puțin câte puțin în rugăciune, împărăția lui Dumnezeu nu își anunță ceasul când vine. Ca ploaia pe lână, va coborî la ceas de noapte, neștiut de nimeni. Și nu „va veni” dintr-o dată, ci trebuie să ne trudim. După trudă vine și odihna, pacea dumnezeiască, care întrece orice închipuire. La părintele Serafim aceasta se numește așezarea pașnică a inimii. Domnul să vă aibă în pază! Har și pace să vă dăruiască! Rugați-vă lui Dumnezeu pentru mine.

27. Despre luarea-aminte

Domnul să vă mântuiască și să vă miluiască! Săptămâna trudelor noastre a trecut, urmează alte trude, mai mici. Iată că am ajuns și eu în rândul confesorilor. Eu nu sunt decât un martor. Dar cât de perceptibil putem simți lărgimea îmbrățișărilor multmilostivului Mântuitor, Care-l primește pe orice păcătos! Cele cincisprezece răni ale Domnului răstignit nu sunt mari, dar în spatele lor se află încăperi nemăsurate. Oricât de multe persoane ar veni și cu oricât de multe păcate, toți se pot ascunde acolo.

Scrieți-mi tot ce aveți pe suflet, dar să nu credeți că dumneavoastră sau eu sau altcineva poate să înțeleagă bine puterea și semnificația celor ce vi se întâmplă. Dumnezeu este singurul Care le cunoaște. Din partea noastră se cere doar o predare desăvârșită în voia lui Dumnezeu și un strigăt adânc: Atotțiitorule, mântuiește-mă!

Vă temeți să nu ajuneți la egoism prin luare-aminte față de sine. Data trecută v-am scris despre practica luării-aminte. Începeți să faceți așa și nu vă temeți. Egoismul se formează în urma succeselor văzute, neavând atenția îndreptată spre intenția lor. Dar cel ce se apleacă sincer cu luare-aminte asupra sa și se statornicește în această lucrare, acela va începe de îndată să primească chiar de la el însuși cele mai convingătoare lecții de smerenie. Căci atunci se va descoperi câtă necurăție se află pe fundul inimii. Gândurile, mișcărilor, dorințele care se ivesc în fiecare clipă din inimă - și care nu sunt întotdeauna bune - vor mărturisi că inima nu este altceva decât o bubă cu puroi care răspândește o duhoare respingătoare. Acest simțământ va coborî adânc în suflet - și unde mai este aici loc pentru egoism?

Calea atenției față de sine este calea adevăratei smerenii și este singurul drum spre aceasta. Chiar dumneavoastră îmi scrieți: se iscă ceva potrivit binelui. De unde se iscă? Tot din suflet. Care va să zică, înlăuntrul sufletului există o rezervă potrivnică binelui. Cum poate fi socotit acest suflet? De bună seamă că nu sfânt. Cine face doar fapte ascetice exterioare și nu ia aminte la sine, acela într-adevăr ajunge să cadă în egoism. Face câteva metanii, șade și cugetă: „Gata, ne-am trudit deja” - Chipurile, I-a făcut lui Dumnezeu un serviciu. Sau nu mănâncă pe săturate și cugetă: așa au făcut toți sfinții; adică s-a trecut deja în rândul sfinților... și altele ca acestea.

Nevoințele exterioare sunt și ele hotărâtoare, dar este primejdios să ne mărginim numai la ele. Ați întâlnit la Sfinții Părinți expresia: făptuire și judecată, în care ei contopesc toată truda pentru mântuirea sufletului? Este ca și cum am spune: asceză și luare-aminte. Iertați-mă! Vă doresc toate cele bune. Domnul să vă aibă în pază!

28. Despre trezvie

Mântuiți-vă! Să înălțăm mulțumiri Domnului pentru toate cele întâmplate cu dumneavoastră și pentru cele de acum! Orice binefacere este de la El - Părintele luminilor! Dar ce fel de închipuiri au început să vă dea târcoale? Mă ia cu frică din cauza lor. Străduiți-vă să le stingeți chiar și amintirea! Câți dintre asceții slăviți de întreaga lume nu au căzut în acest mod în cursa vrăjmașului! E nenorocire. Ne trebuie așa mult ca să ne încurcăm?

Unul trebuia să găsească ceva în chilie, dar era întuneric, a apărut o lumină care i-a arătat lucrul căutat. Așa a început, dar a ajuns până să se înalțe mai sus de Domnul Iisus Hristos și totul s-a sfârșit în nebulie. Uitați-vă în *Istoria Lausiacă*¹⁸, câte exemple sunt! De aceea, Părinții au scrisă o pravilă aspră: să nu te încrezi în miracole, în nici un fel de lumină și altele asemenea. Nu este un păcat dacă, din prudență, nu vom crede într-un fenomen adevărat, dar e mare nenorocire dacă vom da crezare minciunii. Căci atunci vrăjmașul se va înfige în noi și ne va trage tot mai sus și mai sus, ca apoi să ne arunce. Rugați-vă să nu aveți prin preajmă nici un fel de miracole. Nu vă sunt de folos. Ele sunt trebuincioase acolo unde nu este credință. Dar dumneavoastră la ce vă trebuie? Rugați-vă Domnului să vă abată gândul de la ele. Și repetați mereu: Domnul să mă izbăvească! Toate cele exterioare nu au nici o însemnătate în viața duhovnicească, în inimă stă toată lucrarea.

Iar cât privește lecția despre pomenirea lui Dumnezeu, trebuie să vă trudiți, îmi spuneți: are rost, oare, să încep? Credeți că asta se lasă la bunul plac? Nu. Este un lucru obligatoriu. Dumnezeu este pretutindeni, și vede în profunzime tot sufletul nostru. Trebuie să stăm în fața Lui și cu conștiința. După cum toții îngerii și sfinții îl privesc și nu-și dezlipesc ochii de la El, la fel și noi, încă în trup fiind, trebuie să-L privim. Așa cum soarele ține planetele și le poartă după el, la fel toată lumea duhovnicească - adică și sufletele noastre -

¹⁸ În românește: Paladie, *Istoria Lausiacă (Lavsaicon)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.

trebuie să se țină de Dumnezeu și să se lase condusă de El. Și asta nu un ceas-două, ci neconținut, din momentul trezirii până la uitarea de sine, până la somn. Așa, dintr-o dată nu te poți transpune în această stare. Trebuie nevoită. Este ceea ce avem nevoie acum! Apucați-vă! N-aveți de ce vă teme.

Pentru lămurirea problemei citiți în „Dobrotoliubie”¹⁹ capitole despre înfrânare. Trebuie să vă așezați cu atenția ațintită asupra inimii. Din cap, trebuie să coborâți în inimă. Acum aveți gândurile despre Dumnezeu în cap, iar Dumnezeu este cumva în afară - și rezultă o lucrare exterioară. Atâta timp cât vă aflați în cap, gândurile nu se vor așterne în pace, ci vor continua să roiască, ca ninsoarea sau roiurile de țăntari, vara. Pe măsura pătrunderii cu atenția ațintită în inimă, gândurile vor începe să se aștearnă și se vor așterne de tot, iar atmosfera sufletească va deveni cu totul curată. Atunci, chiar de ar zbura o muscă, o veți observa imediat, dar până atunci fusese beznă de nepătruns, începutul rodului este căldura neconținută, concentrată în inimă. Aici este totul.

Numai că familiaritatea cu Domnul trebuie să o lăsați deoparte. Se cere o mare frică. Așa cum marii demnitari stau dreți în fața împăratului, tot astfel trebuie să stea și sufletul nostru în fața lui Dumnezeu. Ceea ce este poziția necuviincioasă a corpului în fața împăratului, sunt gândurile neisprăvite ale sufletului în fața lui Dumnezeu; iar uitarea lui Dumnezeu, chiar și pentru o clipă, este totuna cu a sta cu spatele la împărat.

Ați spus cândva că gelozia e prezentă în faptele duhovnicești. Este, și încă e mare! Veți vedea singură. Pătrundeți-vă sufletul cu frică. Ea nu îmbolnăvește, ci înviorează. Ea este începutul, dar nu ne abandonează nici pe drum, doar că se face din ce în ce mai curat, însingurarea și cititul sunt cele două aripi ale acestei lucrări, începeți, așadar, și veți vedea singură totul. Vi se va dezvălui imediat tot ce ajută și tot ce strică. Dar trebuie să le îndepliniți cu strictețe pe cele pe care deja le-ați aflat. Conștiința își va intra în drepturile ei și va începe să vă dojenească. Dați-i ascultare. Câte pretenții va avea! Împliniți-le. După aceasta, totul se va aranja și se va netezi. Domnul să vă ajute! Îngerul păzitor să vă ocrotească! Acoperământul împărătesei noastre să vă acopere!

29. Despre rugăciunea lui Iisus

Slavă Domnului că ați început să învățați lecția. Domnul să vă binecuvânteze, pentru slava numelui Său celui sfânt. Este greu la început și pare o negliobie, o ciudățenie - câte și mai câte gânduri nepotrivite se pot isca despre această lucrare! Principalul este să stai drept cu mintea în inimă în fața Domnului, să stai în fața Lui neabătut, zi și noapte, până la sfârșitul vieții Faceți-o cu un pic de trudă. Durata de deprindere a lecției poate fi și lungă și scurtă, după cum este credința și truda. Nu vă destindeți. Veți avea și bănuiele față de cel ce v-a sfătuit și lipsa de bunăvoință față de însăși fapta rugăciunii - hulă împotriva ei - și istovire, și dorință de a renunța - tocmai pentru că nu este simplu. Atenție la primejdie! Nu le dați ascultare și țineți-vă de lucrarea începută. Mai mult decât orice, vrăjmașul însămânțează hulă împotriva acestei rugăciuni. Căci atunci focul îl arde și îl izgonește. El nu are acces la persoana în a cărei inimă este înrădăcinată rugăciunea lui Iisus. Dulcele nume al Domnului, care neconținut răsună și glăsuiește în inimă, chiar și fără știrea dumneavoastră, îl va lovi. Căci se întâmplă uneori ca sufletul, din neglijență sau din nehibzuită, să uite de sine și să cadă în reverie, dar revenindu-și și întocându-se la sine, descoperă că în inimă răsună una și aceeași cântare: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu miluiește-mă pe mine, păcătosul!

Gândul dumneavoastră despre sfărâmarea în pulbere în fața Domnului este miezul acestei lucrări. Fiți așa neconținut, căci totul este aici. În rugăciune trebuie să stai ca la Judecata de Apoi: dreți. Asta înseamnă a nu-ți îngădui mișcări libere și a nu da pace trupului. Orice pace a trupului este vătămătoare pentru suflet. Mai târziu veți afla singură... Numai

¹⁹ Adică *Filocalia*.

puneți-vă ca măsură: căderea cu căldură în fața lui Dumnezeu, în asta este fericirea. Tot ce vă încurcă, socotiți-l dușman.

Mâine este sâmbăta lui Lazăr, veți citi, desigur, versetele de Paști. Hristos a înviat! Repetați aceasta de la mine și tuturor cunoscuților. Dar, mai înainte, trebuie să trecem de Patimi, să ne adâncim în ele și să învățăm iubirea de la Domnul, Care S-a istovit cu totul pentru noi, trebuie să învățăm cum să-I aducem ca jertfă arderea noastră de tot. Doamne, binecuvântează! Pacea Domnului fie cu dumneavoastră!

P.S. Intenționam mai demult să vă trimit un caiet. Iată că, în sfârșit, vi-l trimit. Citiți-l! (vezi Anexa D)

30. Despre calea cea îngustă, care duce la fericirea cea veșnică

S-a terminat șirul Patimilor! A fost nevoie de Crucea Domnului, ca să pună frâu tuturor neputințelor, păcatelor și fărădelegilor noastre. Doamne, miluiește-ne și atrage-ne spre Crucea Ta! Uneori Domnul ne lasă să umblăm slobozi, în voia inimii, până la o vreme. Plimbați-vă în voie, plimbați-vă! Dar dăruiește-ne, Doamne, și harul zdrobirii inimii. Ciupește-ți obrazul ca să-ți vii în fire și să ți se învioroze puțin mintea. Dar, ce să mai vorbim? Nimănu-i place calea strâmtă. Dacă ne năpădesc strâmtorările din afară, cârtim. Iar noi înșine nu vrem să ne strâmtorăm. Căutăm libertatea. Câte a pățimit Domnul și ce a rămas în El fără să fi pățimit! Ce trădări nu a îndurat pentru noi... - cu totul S-a istovit - dar iubirea este de nestăvilă... așa se cuvine.

Iată potrivirea întocmai cu voia dumnezeirii triipostasice. Și noi avem poruncă, dată prin faptă. La toate trebuie să răspundem: așa se cuvine. Și se vor sfârși gândurile rele și cârtelile. S-a spus: să se lepede de sine (Matei 16, 24) - așa se și cuvine. S-a spus: Temeți-vă de Dumnezeu (I Petru 2, 17) - așa se și cuvine. S-a spus: viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu (Col. 3, 3) - așa se și cuvine. S-a spus: încingând mijloacele cugetului vostru, trezindu-vă, nădăjduiți desăvârșit (I Petru 1, 13; 5, 8) - așa se și cuvine. Iar, în general, ce se cuvine? Să ne apucăm de lucru cum trebuie, căci cu întreruperi nu vom izbuti nimic. Când se zăgăzuieste un heleşteu, cum se face? Se stăvilește brusc trecerea apei. Dar dacă se pune doar o mână de pământ și se abandonează lucrarea, apa îl împrăștie. Dacă iar se pune un bulgăre de pământ și iar se întrerupe lucrul, apa iarăși împrăștie pământul. Astfel, truda-i fără sfârșit, dar heleşteul tot nu-i putem zăgăzui. Aplicați aceasta la suflet. Fluxul gândurilor, ca un fluviu, se revarsă repede din minte și din inimă. Trecerile trebuie zăgăzuite brusc și ținute așa în continuare. Iar dacă le ținem puțin și apoi le dăm drumul, nu va avea nici un rost. Este ca și cum ai zidi și apoi ai distrage.

Aduceți-vă aminte ce v-am mai scris, pare-se, cândva: de îndată ce observați ceva care vă distrage de la bunul dumneavoastră început, să nu vă lăsați în nici un chip copleșită de acel lucru! Aceasta e legea. Pentru Dumnezeu, biruiți-vă în multe privințe. Fugiți de multa vorbire, de glume și de râsetele deșarte: în ele este răul cel mai mare. Vedeți și singură aceasta. Oare se cade să râzi și să flecărești înaintea Domnului? Ați uitat că vă aflați înaintea Lui, și iată că toate încep să meargă cum nu trebuie. Cel mai important este să cădeți la picioarele Domnului. Păstrați acest bun simțământ sau această faptă bună a sufletului. Cred că pentru ea, Domnul nu vă va lăsa să vă îndoiiți la orice suflare a gândurilor, ci va insufla din El putere asupra dumneavoastră, și astfel vi se va curma fluxul gândurilor. Și atunci veți zări lumina. Se va face senin, ca în Sfânta înviere a Domnului. Căci aceasta este și învierea sufletului, sau germele acestei învieri.

Prețutindeni este nevoie de răbdare. Fără ea ce putem face? Orice lucru cât de neînsemnat cere răbdare. Dar și Domnul preamilos binecuvântează truda îndelung răbdătoare și cu bună-credință; iar de la lenevie și nepăsare își întoarce ochii, încordarea puterilor, oricât de mică, dar făcută întru slava lui Dumnezeu, este rodnică; cel puțin pune început obișnuinței, iar obișnuința în cele bune este lucru mare. Vă voi reda într-un fel

cuvintele Domnului de pe Cruce. El spune: „Eu atâta Mă istovesc, iar voi dormiți!”. Fie ca să ne cuprindă și pe noi râvna cea biciuitoare a cărnii!

Rugați-vă lui Dumnezeu pentru mine. Vă doresc toate cele bune!

31. Despre gânduri, atenție și cădere

Vedeți cât de generos este Domnul. El v-a făcut să simțiți ceea ce ar trebui să căutați și ceea ce neîncetat ar trebui să aveți în inimă. Este căldura, arderea inimii la gândul către Domnul Atotvăzător și omniprezent, un gând însoțit de cutremur. Stăruți ca să-l dobândiți. Dar să nu vă închipuiți că-l veți dobândi dintr-o dată. Așa spun Sfinții Părinți: ce se câștigă repede, repede se și pierde. Ceea ce veți câștiga cu trudă, cu sudoare și cu sacrificii, veți prețui mai mult și veți păstra cu mai multă grijă. Numai să nu vă sfiți, ci țineți-o tot una și bună. Vă vor veni felurite gânduri. Nu le primiți, izgoniți-le cu numele Domnului, așa cum ați mai făcut, adresându-vă Domnului ca un copil. Nu vă opriți atenția asupra lor și nu încercați să vorbiți cu ele.

Isihie, mi se pare, lămurește clar totul: alipirea este gândul primordial, intenția, prima treaptă; apoi luarea-aminte, a doua treaptă, adică reținerea gândului în suflet și convorbirea cu el. Deja este rău, întrucât convorbirea se face și cu cel care strecoară gândul. Mai departe urmează desfătarea cu gândul. Este și mai rău. Apoi, căderea de acord sau plecarea voinței: ne aflăm deja aproape de lucrul care hotărăște căderea. Cine retează gândul, acela pune capăt la toate; iar cel ce se lasă furat de gând, cade în primejdia să se ducă tot mai departe. La ce să vă mai scriu? Citiți în Dobrotoliubie și veți vedea acolo totul. L-ați citit pe Isihie²⁰? Citiți-l pe Filotei²¹, Teolipt²², pe Nichifor²³. Dar nu citiți totul din Dobrotoliubie. Este destul cât v-am indicat.

Am aruncat o privire pe perete; părintele Serafim privește înspre mine. Mi-am amintit pe loc. Ați citit învățăturile lui? Citiți-le și veți vedea că și el vorbește despre aceleași lucruri. Iată și portretul Preasfințitului Inochentie Penzenski... Citiți scrisorile lui și veți vedea că și el vorbește despre același lucru. La oricine ați merge, toți vorbesc despre același lucru.

Așadar, n-aveți de ce să renunțați. Pur și simplu, începeți lucrarea și trudiți-vă cu ea până veți ajunge la capăt.

Fie ca Domnul nostru să vă trimită pacea Lui!

32. Despre stăruința în rugăciune și despre găтели

Mă bucur că acum sunteți în mănăstire. Acolo Maica Domnului vă va învăța toate faptele cele bune. Tare m-am speriat când am citit despre împotrivirea față de rugăciune. Cel mai rău dintre duhuri este duhul împotrivirii. Este un adevărat duh satanic. El i-a pierdut și îi pierde pe toți demonii. Ei ni-l transmit și nouă, sau îl sădesc și îl aprind în noi ca să ne ducă la pierzanie. Dar apoi tare m-am bucurat că v-ați revenit repede în fire și că v-ați îndreptat. Slavă Domnului!

Pentru Dumnezeu, păziți-vă cu luare-aminte! Mai înainte, când nu vă apucaseți de treabă, totul mergea cum mergea. Acum, orice abatere și orice mișcare greșită a gândurilor și a inimii este foarte dăunătoare. Să vă izbăvească împărăteasa Cerurilor! Că vă vin gânduri, încă nu-i mare pagubă, nenorocirea e atunci când inima și voința cad de acord cu ele. Îndreptarea-i mai anevoioasă. Chiar ați trecut deja puțin prin această stare de împotrivire conștientă: ați văzut cât de greu a fost să vă îmblânziți inima, învățați acum din experiență!

²⁰ *Filocalia*, vol. IV, Institutul de Arte Grafice “Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947. Traducere din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică “Andreiană”; volum reeditat la editura Harisma, București, 1995 și la Editura Humanitas, București, 2000. (n. A.).

²¹ În *Filocalia*, vol. IV, edițiile citate. (n. A.).

²² În *Filocalia*, vol. VII, edițiile citate. (n. A.).

²³ *Ibidem*. (n. A.).

Vedeți acum singură cum să faceți ca să ieșiți din încurcătură - ceea ce ați și făcut. Scuturați-vă în fel și chip, așa cum se scutură părțile amorțite ale corpului... cu rugăciune, cu metanii, cu biserica, cu trudire, cu milostenie.

Vă spun dinainte: poate că vă vor veni gânduri mult mai groaznice, așa-numitele gânduri de hulă: din inimă vă va ieși hula împotriva lui Dumnezeu și a tuturor Tainelor creștine. Stați atunci dreaptă și nu vă înspăimântați, lovindu-l pe cel ce vi le insuflă. Citiți despre aceasta la Sfântul Dimitre al Rostovului.

Ce v-a venit să vă preocupați atâta de găтели și de podoabe? Iată, suflă duhul lumii și le răspândește pe ale sale! Dumnezeu să vă izbăvească de orice abatere. Gătelile nu sunt mare lucru, încă nu-i nenorocire. Dar ați văzut cum se joacă biliard? Se pune bila, se ia tacul, se fixează... abia se atinge și bila se rostogolește în afară, în punga din stânga. Exact în aceeași situație vă pot aduce și gătelile. Păziți-vă, așadar, cu atenție! Cred că mănăstirea vi le-a lămurit deja pe toate.

Domnul să vă chivernisească drumul!

33. Despre tulburarea gândurilor

Nu vă temeți! Tot ce vă vine în minte este o simplă năvală a ispitelor. Inima, cum vedeți, este total străină oricăror îndoieli. Gândurile care vă dau târcoale nu sunt ale dumneavoastră: nu le luați în seamă! Așa ne sfătuiește Sfântul Dimitrie al Rostovului. Iată care-i cauza.

Ați auzit cândva vorbe deșarte, ele vă rămân în memorie. Vrajmașul strânge toate aceste fărâme de memorie și urzește din ele o plasă înaintea ochilor minții, ca să o încurce. Coborâți atunci în inimă, întorcându-vă ochii de la nălucirile vrăjmașe și chemați-L pe Domnul. Faptul că nu vedeți rezultatele nu e rău, e chiar bine. Nenorocirea-i când le veți vedea. Nevăzând rezultatele, sporiți râvna și rugăciunea pentru izbândă, și nu vă lăsați pradă nepăsării. Doar nu se poate totul dintr-o dată! Este bună ideea ce v-a venit, să plecați la mănăstire, plecați cât mai repede! Ați auzit vorbe deșarte și v-ați tulburat.

Comparați starea în care vă aflați când aveți credință neclintită și sunteți în bună rânduială, cu starea în care vă aduc aceste vorbe goale, și veți vedea unde este adevărul și unde e minciuna. Sunt la fel ca raiul și iadul. Nu cumva vreți să fiți propriul dumneavoastră dușman, părăsind prima stare și înclinând spre a doua?

Veți spune: „Cum de alții sunt liniștiți?”. Este doar o aparență a liniștii. Duhul le este mort: viața sufletească și cea trupească este o viață tulbure, lipsită de bucurii. De s-ar trezi cât de puțin, atunci ar rosti altfel de vorbe. Așa că, vă rog, nu vă îndoiiți din cauza lor. Nu aveți destule mărturii? Dar mângâierile lăuntrice, dar apropierea Maicii Domnului, dar ajutorul neașteptat și grabnic primit și multe altele? Ce mai vreți? Vreți s-ajungeți în cer dintr-o dată! Așteptați! Toate își au vremea lor.

Iar faptul că firul vieții se împletește neuniform, așa se întâmplă la toți. Așa că, vă rog, nu vă intimidați. Tulburarea va trece. Veți începe să citiți, să vă rugați, și totul se va liniști. Între timp scieți, scieți totul... Când veți scrie totul, totul se va spulbera.

34. Despre însingurarea monahală

Dumnezeu să vă ajute! Mântuiți-vă! Așa vă veți afla la liman neprimejduit. Slavă Domnului! Să dea Domnul ca să nu vă pună piedici cei ce urmează să năvălească. Aveți înțelepciunea de a sta în casă! Bine ar fi să vă luați adio de la toți și să vă retrageți undeva atât mai departe, încât nici zvonurile lumii să nu vă ajungă la urechi. Ați ales acum partea cea bună. Să dea Domnul ca acest timp să nu treacă pentru dumneavoastră în zadar. Firește că nici nu va trece în zadar. Dar eu aș dori să fiți mai râvnitoare și să nu vă îngăduiți să treacă nici o clipă, fără să dobândiți ceva foarte folositor pentru suflet.

Cineva a spus cândva: Fă în așa fel ca gândurile tale să nu treacă de zidurile mănăstirii, și îndată vei dobândi dulcea liniște a însingurării mănăstirești. Aceasta - care este partea cea mai bună a Mariei - se va aranja astfel încât în minte să nu mai existe altceva decât biserica și chilia. Cum nu se poate mai bine! Cred că nici nu poate fi descrisă fericirea acestei stări.

Atingerea lumii rău ne pătează sufletul. Șezi apoi și curăță! Și e destul de trudit! Apoi, vine moartea! Nici n-apuci să te dumirești, că își cere drepturile. Să ne trudim, cel puțin, cât putem. Pocăinței îi sunt deschise porțile. Străduțiți-vă să plângeți înaintea Domnului, dar cât mai profund. Altă problemă este ce-I dăm. Dacă nici lacrimi nu avem, să spunem: Nu am nimic, Doamne. Mântuiește-ne, Atotțiitorule, numai mântuiește-ne!

Pentru citit, îl aveți pe Sfântul Isaac²⁴ ... Bine că l-ați luat cu dumneavoastră, acolo este totul. Dar fiți atentă! Adunați și iar adunați! Aceasta vă este rezerva. Căci sunteți în vizită la Maica Domnului. Iar ea este bună primitoare de oaspeți. Ce bine că v-ați ascuns aici! Domnul să vă ajute în toate. Domnul să vă dea toate bunătățile!

35. Despre aceeași

Fie ca Domnul să vă binecuvânteze șederea în mănăstire. Maica Domnului să vă încălzească și să vă curățe de tot ce v-au adus vânturile ordinii zgomotoase ale vieții lumești. Vă veți odihni, vă veți liniști, vă veți veni în fire, și apoi veți porni cu forțe noi spre noi nevoi. Dar, Dumnezeu știe, s-ar putea să se ivească posibilitatea unei noi rânduiei. Ce bine ar fi! Pacea lăuntrică și liniștea din afară sunt două împrejurări pentru omul cel tainic al inimii. Acum toți îl sâcâie, iar el nu are puterea să se statornicească. Domnul să vă fie în toate de ajutor! Nu dintr-o dată, ci cu răbdare se seamănă, cu răbdare se așteaptă încolțirea, creșterea și roadele; cu răbdare se și păstrează toate. Aici este înțelepciunea.

Este bine că v-ați luat cu dumneavoastră și prietenii: scrierile sfinților asceți. Sub influența liniștii mănăstirești și a dispoziției pentru rugăciune, povețele lor vă vor fi mai aproape de inimă și vor fi mai bine însușite. Strângeți, așadar, mierea din flori, ca albinda. Viitorul vă va oferi locul și prilejul de a pune totul în practică. O provizie cât de mică nu strică. Există un proverb: „Strânge bani albi pentru zile negre”. În viață sunt multe cheltuieli. Strângeți, așadar, fără osteneală. Totul vă va fi de trebuință.

Domnul să vă dea toate binecuvântările Sale!

36. Despre aceeași

Mântuiți-vă! Sunteți la Maica Domnului! Slavă lui Dumnezeu! Citindu-vă scrisorile, rosteam într-una: Slavă Domnului!

În lucrarea începută este foarte păgubitor să dați înapoi. Aceasta începe cu cele mai nevinovate - în aparență - amănunte și înlesniri, la care își cere dreptul sufletul care nu s-a trudit îndeajuns. Am nădăjduit și nădăjduiesc ca Maica Domnului să vă ocrotească întotdeauna.

Încingeți-vă sufletul cu răbdare. Să nu vă tulbure lipsa reușitei. Treaba noastră este să ne trudim, să căutăm și să alergăm, dar când se va împlini lucrarea, asta numai Unul Dumnezeu știe.

Un stareț de la Athos (despre care e scris în Dobrotoliubie) a sâcâit-o timp de doi ani pe Maica Domnului să-i dăruiască focul din inimă și a fost auzit. Nu vă stabiliți termene, ci faceți și rugăți-vă ca Cel care dăruiește rugăciune celor ce se roagă să v-o dăruiască și dumneavoastră. Căutați și veți afla. Ați văzut că se simte un oarecare efect. Slavă Domnului! Dar lucrarea e încă la început! Nu vă istoviți peste măsură. Când veți fi la mănăstire, vă veți mai liniști. Dar mai bine v-ar fi dacă v-ați însingura mai mult, pe cât vă este cu putință.

Domnul să vă binecuvânteze din belșug!

²⁴ *Filocalia*, vol. X, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981. Traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae.

37. Răvaș de răspuns la întrebările despre lupta cu păcatul

Spuneți că vi se adresează câte cineva cu întrebări despre unele puncte din articolele-anexă, îndeosebi cele despre lupta cu păcatul. Adunați aceste întrebări și trimiteți-mi-le mie: vă voi răspunde la ele²⁵, dacă acest lucru vă va fi de folos. Sigur că ar fi fost mai bine dacă fiecare ar fi început cu adevărat această luptă. Atunci i s-ar fi lămurit imediat toate punctele. Iar speculațiile ce rost au? Desigur, nu sunt rele, dar nici prea însemnate.

38. Despre cum să te mântuiești

Cine v-a sâcâit atât cu întrebarea, cum să te mântuiești? De parcă n-ar fi fost încă lămurită, și noi am fi primii care trebuie să începem această lucrare! Ce este creștinismul? Este modelul mântuirii celui căzut. Domnul Iisus Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoși (I Tim. 1, 15). Chestiunea este limpede. Ce să mai stăm pe gânduri? Câți mântuiți nu cunoaștem? Și cum s-au mântuit ei? În Biserica lui Hristos. Să trăiască așa cum poruncește Biserica și se va mântui. Să creadă tot, în simplitatea inimii necercetătoare, să lepede duhul iscodirii și al întrebărilor fără rost și să nu tulbure cu ele sfera liniștită al credinței.

Cui nu-i este limpede cum și prin ce se săvârșește mântuirea în Biserica lui Dumnezeu, aceluia iată ce trebuie să i se spună:

„Crezi în tot ce-ți poruncește să crezi Sfânta Biserică și, primind puterile harice prin Sfintele Taine și, încălzindu-le prin participarea la toate celelalte sfinte slujbe și prin împlinirea tuturor celorlalte rânduieli ale Sfintei Biserici, mergi neabătut, sub oblăduirea păstorilor legiuitori, pe calea poruncilor pe care ni le-a dat Domnul Iisus Hristos, și te vei mântui”.

Dacă privim în jur, vedem că toate acestea se înfăptuiesc deja. Să nădăjduim, așadar, cu smerenie în harul care ni s-a dat prin revelația lui Iisus Hristos, fără să ne îndoim între șovăieli și nedumeriri.

39. Despre însingurarea din mănăstire

Ei, dacă te duci la mănăstire, te duci la însingurare. Greu o duce în mănăstire cel ce vrea să trăiască cu alții laolaltă, ca în societate. Acolo trebuie să știi un singur lucru: arhimandridul sau părintele duhovnicesc și starețul; iar în privința celorlalți, trebuie să te simți de parcă nici n-ar exista. Atunci totul va merge bine, altminteri ar fi o harababură, mai mare decât la balurile petersburgheze. Studiile, înalte sau medii, sunt un lucru străin pentru cei ce doresc să meargă la mănăstire. Principalul este calea de mijloc, adică o bună dispoziție a inimii și un țel bun.

Înțelesurile luminoase despre toate lucrurile vor veni mai târziu de la sine, va veni și noblețea inimii și chiar noblețea mijloacelor, cum ne arată nu puține exemple. E adevărat că viața actuală din mănăstire nu se aseamănă, cum se zice, cu cea de odinioară, dar când Dumnezeu îți chivernisește calea, te va duce acolo unde îți va fi bine și loc de mântuire. Credeți în aceasta!

40. Despre influența nefastă asupra noastră a Apusului și despre frică

Mi-ați amintit un sfat pe care vi l-am dat odinioară, în timpul ultimului război: să nu mergeți la teatru numai în timpul aceluia război. Foarte bine. Pot adăuga ceva?

Întrucât războiul se iscă prin uitarea lui Dumnezeu în timp de pace, rezultă că în timp de pace trebuie să fugim în fel și chip de tot ce duce la uitarea lui Dumnezeu. Iar teatrele nu

²⁵ Aceste răspunsuri, scrise în diferite perioade, au fost tipărite împreună, începând cu Scrisoarea 79. (n.r.r.).

au, oare, această menire? Amintiți-vă ce se întâmplă cu sufletul la teatru și după aceea. Turcii nu au teatru, ei îl înlocuiesc cu opiul. Opiul și teatrul sunt unul și același lucru. Teatrul este o îndeletnicire total necreștină și înțelept este cel care nu-l frecventează. Noi l-am preluat din Apus. Cu Apusul ne-a pedepsit și ne va pedepsi Domnul, iar noi nu ne învățăm minte.

Un alt lucru rău este literatura noastră, îmbâcsită de spirit apusean, și pe aceasta o curățește Domnul tot prin lovituri din Apus. Dar tot nu avem astâmpăr. Ne-am întinat în murdăria apuseană până în gât și totul e bine! Avem ochi, dar nu vedem; avem urechi, dar nu auzim; și cu inima nu pricepem. Doamne, miluiește-ne! Trimite-ne lumina Ta și adevărul Tău!

Cum de-ați devenit atât de temătoare? Nu este normal. Rugați-vă Domnului Celui milostiv și El vă va da bărbăție, îndrăzniți, deci, îndrăzniți, oameni ai lui Dumnezeu, căci El va învinge! În biserica mănăstirii care se află pe câmpul de la Borodino²⁶ se citește neconținut Psaltirea pentru ostașii uciși. Noaptea o citesc pe rând măicuțele. Una dintre ele mi-a spus că, atunci când îi venea rândul, mai că nu leșina și adesea fugea afară din biserică, însă apoi părintele duhovnic a îndrumat-o să se roage în mod special pentru alungarea fricii. Ea s-a rugat cu post și frica a părăsit-o.

41. Despre împărtășirea cu Sfintele Taine

Ce de comori v-ați cumpărat! În Triod se află toată plângerea sufletului tânguitor pentru păcatele sale. Dar Efrem Sirul! Cu el și cel mai neplângăcios începe să plângă. Pe Isaac Sirul deja îl cunoașteți. La el totul este înfățișat mai profund, și toată calea lui Dumnezeu este arătată limpede, ca în palmă. El spune că rugăciunea scurtă, cu puține cuvinte, și chiar cea fără cuvinte, vine singură, când se curăță inima.

Ați întrebat despre Sfânta împărtășanie. Nimic nu ne împiedică să ne împărtășim adesea, cu o pregătire adevărată. Bine ar fi în fiecăruie post, iar în Postul Mare și în cel al Crăciunului, e bine chiar de două ori. De fapt, faceți așa cum Domnul vă va pune în inimă: numai să vă împărtășiți cum se cuvine. Căci aici este viața!

Sunt momente în care avem mare trebuință de cuvânt. Sărăcia cuvântului este pedeapsa lui Dumnezeu. Doamne, miluiește-ne!

Ce ați întâlnit la Petersburg, sau cum v-a întâmpinat el? Ciudat mai e acest oraș! Un adevărat model al omenirii căzute!

Pe N.N.- ierusalimiteanca²⁷ mi-o amintesc. Nu se gândește cumva să pornească din nou într-acolo? Destul! Trebuie să ne zidim la noi acasă propriul Ierusalim. Iar aceleia îi este sortit să fie călcat în picioare de neamuri, până ce se vor împlini vremurile neamurilor (Luca 21, 24).

42. Despre cartea împotriva Bisericii Ortodoxe

De ce spuneți că sunteți zdrobită și sufletește, și trupește? O aveți acolo pe Maica Domnului, de aceea, nu-mi vine să cred că sunteți răvășită sufletește; sau poate că nu observați zidirea celor dinăuntru, petrecută în același timp cu ruina celor dinafară. Praful ridicat de cea din urmă n-o lasă să se vadă pe prima. Domnul să vă întărească!

Vă mulțumesc pentru carte (e o carte străină, împotriva Bisericii Ortodoxe). Iată că veni vremea să intrăm și noi în polemică deschisă cu Apusul. Latinii își înalță sus ochiul lor mândru. Siguranța mulțumită de sine nu-i lasă să pătrundă adevărul. Chiar și bunul simț vede minciuna primatelor lor, a părerilor lor despre proveniența Sfântului Duh și a noilor lor dogme, și a multor altora. Toate aceste noutăți, după mărturisirile latinilor înșiși, s-au format

²⁶ Locul uneia dintre cele mai importante bătălii din războiul ruso-francez, soldată cu înfrângerea armatei napoleoniene (1812).

²⁷ Cea care a fost în pelerinaj la Ierusalim, (n.t.)

din secolul al XI-lea. Și în carte este consemnat acest lucru, dar cu strâmbă tâlcuire. Nu le putem înșirui pe toate.

În lăcașul liniștit trebuie doar să vă rugați. Aminteați că sunteți ruptă de legăturile lumești. Grăbiți-vă să vă legați prin cele duhovnicești, ca să nu se adeverească zicala: „De un mal s-a-ndepărtat, la celălalt n-a acostat”.

43. Despre teatru

Nu pot să-mi explic această atracție a dumneavoastră pentru teatru. Teatrul nu are nici un rost. Știți asta. De ce totuși vreți să mergeți? Iar de vă vin gânduri, lăsați-le la o parte! Goniți-le și luptați! Altoră li se trimit ispite mai mari; a dumneavoastră-i mai ușoară, e o ispită a gândului. Arătați credință Domnului și în această mică încercare. Vicleanul vrea să ne îndepărteze cu orice mijloace sufletul de la Domnul - dacă nu printr-un rău direct, măcar prin fleacuri. Alții facă cum vor. Fiecare va trebui să răspundă pentru sine în fața lui Dumnezeu. Teatrele au fost născocite de guvern pentru cei ce nu caută mântuirea, pentru ca aceștia să nu cadă pradă unor vicii mai rele. Pentru cei ce caută mântuirea există Biserica, în care Dumnezeu, îngerii și toți sfinții se împărtășesc cu noi în mod real, iar nu în mod reprezentat! Banii pe care-i cheltuiți pe teatru nu ar fi mai bine să-i dați nevoiașilor? Mă tem ca nu cumva să cădeți în mrejele vrăjmașului. Vrăjmașul e abil. La început îți cere o concesie mică, apoi una mai mare și tot așa, la nesfârșit. Cu cât mergi mai adânc în pădure, cu atât lemnele-s mai multe. Ce v-ar mai dojeni părintele nostru Serafim! Cine-i cel ce vă îndepărtează de la rugăciune și să atrage spre teatru? Vedeți cine? Să-ți plângi păcatele și să frecventezi teatrul - nu se leagă defel! Trebuie să plângem, și ziua și noaptea.

Nu-mi amintesc ce a fost cu mine și unde am fost când ați participat la slujba aceea. Este Domnul, Cel Care v-a trimis în acest fel o consolare pentru grija arătată față de aproapele. Rugați-vă mai des pentru nevrednicia mea, pentru ca Domnul să-mi dea duhul pocăinței. Cât de bine este cu el, cu duhul pocăinței, și cât de rău, fără! Suflarea creștinului trebuie să fie alcătuită din expirații ale pocăinței, iar când acestea lipsesc, înseamnă că omul s-a sufocat. Doamne miluiește! Domnul să vă dea toate binecuvântările!

44. Despre iubirea de sine și despre slava deșartă

Sunteți lăudată. Ce-i de mirare în asta? Unde nu-i pește, și racul e pește - cum obișnuia să spună părintele nostru Partenie. Acest lucru, însă, este foarte recomandat în societatea noastră, în care există simpatie chiar și pentru o umbră de bine... În același timp, acest lucru este foarte inconvenabil pentru dumneavoastră. Picătura care cade repetat străpunge piatra. Câte o picătură din fiecare laudă se așază peste viermele iubirii de sine și al vanității, și îl hrănește; el crește neobservat, mai îngăduie o vreme și simțămintele de smerenie, până nu se întărește. Iar când crește mare, devorează totul dintr-o dată. Este mare primejdie! Și încă ceva. Lauda gădilă inima, stăvilește râvna și o slăbește. Este ca și cum i-ai pune piedică aleargătorului. Oprirea în viața duhovnicească este deja un pas înapoi. Și este rău! Ce-i de făcut? Smeriți-vă și înăbușiți înălțarea gândurilor și a inimii prin tot felul de sentimente smerite față de sine. Când vorbele dulci vă lovesc în urechi, ca pietrele, coborâți în inimă și umiliți-vă în fel și chip înaintea Domnului și a sfinților Lui. Câte trude n-au îndurat ei ca să fie pe plac Domnului? Iar noi ce facem? Mergem o dată la biserică, facem cinci metanii acasă, citim o pagină dintr-o carte mântuitoare de suflet - și gata, am ajuns între sfinți! Exact așa! Osteneala trupească, umilitoare ajută foarte mult. Slugile sunt, deasemeni, buni învățători întru smerenie. Doriți-vă jigniri și, mai ales, dintre cele nedrepte; cel puțin,

Întâmpinați-le ca pe un platură salvator, pus de Domnul pe rana semeției. Dar nu încercați să întreprindeți ceva de una singură! Alergați la Domnul, Care S-a smerit pe Sine până a luat chip de rob. El vă va învăța. Nu vă neglijați însă această stare. Laudele vă vor îngheța și vă veți preface într-o statuie de marmură, nerespingătoare pe dinafară, dar lipsită de

viață. Maica Domnului să vă izbăvească de aceasta! Mai bine e să te tăvălești în noroi și să fii călcat în picioare de toți, decât așa.

Îmi scrieți: În vis mă rog fierbinte și cu sârguință, iar când sunt trează, cu lenevie. Slavă Ție, Doamne! Este bine că sufletul se roagă în vis atunci când nu-i lăsăm libertatea să se roage îndeajuns ziua. Acesta este, însă, un bun avertisment! Vi se dă de știre să vă lipiți de rugăciune și să vă rugați fără lenevire... V-a fost bine în vis, când v-ați rugat, și ziua, când v-ați sculat... Prin această experiență parcă vi s-ar spune: „Privește, iată unde-i dulceața și fericirea, iată roadele rugăciunii! Așa că nu lenevi”.

Dacă veți da ascultare acestui sfat, vă va fi bine. Iar de nu-i veți da ascultare? Poate că se va mai repeta o dată și încă o dată și gata. „Nu-i nimic de făcut cu ea - vor zice. I se dă să simtă limpede ce bine este să te rogi, și nu vrea. Las-o în pace, să facă cum știe”. Așa este drept. Dumnezeu nu Se lasă profanat. El este foarte îngăduitor cu neputințele noastre, dar nu poate răbda nesupunerea. Mulțumiți-I Domnului pentru toate! Domnul să vă fie de ajutor.

45. Despre pronierea lui Dumnezeu și despre smerenie

Slavă Domnului pentru toate! Ați dori să aflați din ce cauză Domnul îngăduie de-atâta timp necredincioșilor să-i subjuge pe ortodocși. Putem noi, oare, să atingem culmile cele mai înalte și să vedem gândurile adânci ale lui Dumnezeu? Nu este al nostru a ști anii sau vremile²⁸ (cf. Fapte 1, 7). Vedeți cum este priceperea noastră? Se prezic (în calendar) 15 grade de căldură, dar se înregistrează minus 20 de grade. Și asta, în lucrurile obișnuite. Iar până la căile lui Dumnezeu, putem noi să ajungem? *Pe cine îl iubește Domnul, îl ceartă și biciuiește pe tot fiul pe care îl primește* (Evr. 12, 6). Nu ne este oare de ajuns? Suferințele nu sunt semnul respingerii, ci al bunăvoinței.

Visul acela v-a fost de trebuință. Întipăriți-vă în inimă vorbele pe care vi le-a spus cineva: „Nu sunt cuvinte pentru a descrie fericirea care este acolo”... (vezi I Cor. 2, 9). Pentru aceasta, să ne înmulțim strădaniile, ca să ajungem acolo, chiar de-ar fi să ne târâm pe brânci. Doamne, ajută-ne!

Iarși vă repet: feriți-vă de laude. Ce trebuie să faceți? Ocărâți-vă mai mult și, mai ales, rugați-vă Domnului ca să vă așeze în inimă o adâncă smerenie. Puteți crede acum din proprie experiență ceea ce a spus Sfântul Isaac Sirul în Cuvântul întâi: „Mai că nu se află om care ar putea să îndure cinstea fără schimbarea celor lăuntrice”. Iată ce lucru a scornit vicleanul! Iar că este vorba de lucrarea lui, credeți mărturiei Sfântului Ioan Scărarul (Cuvântul al 26-lea, punctul 8). Răbdați. Acesta este, cum se vede, ultimul șiretlic, dar e primejdios și de lungă durată. Să vă ajute Domnul să rezistați!

P.S. Iată încă două articole: al Margaretei și cuvântul de învățătură al unui părinte bătrân. Ce nu găsiți aici! Sunt tâlcuite în întregime și rânduirea lăuntrică, și cea din afară a vieții, din diferite unghiuri și în felurite abordări. Hrăniți-vă cu această pâine și împărțiți-o și altora, dacă aveți ocazia! Aceasta, pentru ca, în situația în care nu veți izbuti să împliniți cele citite, Domnul să vă miluiască pentru că le vor împlini alții, cărora le veți fi citit. Voi revedea, voi transcrie și vă voi trimite curând și restul.

46. Despre predarea de sine în voia lui Dumnezeu

Domnul să vă mângâie! Părerea mea este ca mai bine să lăsați totul în voia lui Dumnezeu. El este singurul Care știe ce-i trebuie fiecăruia și cum să le chivernisească pe toate. De aceea, nu încercați să ghiciți nimic despre destinul dumneavoastră. Timpul și împrejurările vi-l vor arăta. Prietena dumneavoastră suferă sufletește și este îndurerată. Fie ca Dumnezeu să o mângâie! Mucenicii erau purificați și pregătiți pentru împărăția lui Dumnezeu prin foc, prin strujire în carne vie și prin tăiere... Nouă, însă, ni se dă o altă purificare.

²⁸ În Biblia editată de B.O.R.: *Nu este al vostru...*

Fiecăruia, atât cât i se potrivește: unuia mai mult, altuia mai puțin. Doamne, miluiește-ne și ne povățuiește!

Iată că anul e pe sfârșite. Cât de repede trece viața, ceas după ceas, zi după zi! Te uiți și în fața ochilor îți apare poarta mormântului. Ce-i de făcut cu sufletul? Avem nevoie de o mare dibăcie ca să căpătăm stăpânire asupra noastră. Sfinții și dumnezeieștii Părinți se biruiau pe sine, dar nici ei nu reușeau întotdeauna. Aici să tot tâlcuiești despre puterea voinței și samavolnicia sufletului! Unde este sufletul? Arătați-mi-l, filozofilor! Numai acelaia ce se predă cu totul Domnului, îi este dată puterea stăpânirii de sine, sau este revărsată în el această putere. Și să vezi atunci cum va începe acela să răsucească sufletul! Geme, săracul suflet, dar n-are ce-i face. Trebuie să se supună!

47. Despre credință

Mântuiți-vă! Pace vouă! Ciudatul N.N.²⁹ s-a încurcat în ideea luterană despre justificare (adică: Crede și te vei mântui. Faptele nu ajută). Luteranii sunt într-o mare confuzie referitor la această problemă. Care încotro!

Iată cum trebuie să credem. Omul, prin firea sa, este obligat să împlinească voia lui Dumnezeu, trebuie să-L iubească pe Dumnezeu și pe semenii săi - și să arate asta prin fapte; dar el a căzut și a devenit neputincios. A venit Domnul și a chivernisit pe pământ calea mântuirii în Sfânta Sa Biserică. Aici se ridică păcatele și se dă puterea de a împlini voia lui Dumnezeu. Pentru ce se dă această putere, dacă nu pentru fapte? Apostolul Pavel le poruncește celor botezați să umble întru înnoirea vieții (Rom. 6, 4). În alt loc spune că noi suntem aleși și chemați să fim sfinți și fără de prihană înaintea Domnului, în iubire (Efeseni I, 4). La Apostolul Petru «aflăm răspuns la întrebarea»: Pentru ce ne-au fost date toate puterile dumnezeiești? Spre viață și spre bună cucernicie (II Petru 1, 3).

Cum își curățește omul inima? Prin trudă întru împlinirea poruncilor, care sunt potrivnice patimilor. Cere ajutor, dar sârguiește-te și singur! Fără propria trudă, nici ajutorul nu va veni. Dar și truda, fără ajutor, este zadarnică. Și una, și alta sunt de trebuință. În sens moral, propunerea lui N.N. are temeii. Iată în ce fel: lucrează iar și iar, dar nu te bizui pe fapte și nu te încânta de ele, ci fă cum spune Apostolul: Uitând cele ce sunt în urma mea și tinzând către cele dinainte (Fil. 3, 14).

Vă doresc toate bunătățile Domnului.

48. Despre liber-cugetători

Am crezut că N.N. se va supăra pe mine, dar ea a făcut altfel; este adevărat, este bună și smerită! Doamne, mântuiește-ne! Fără frica de Dumnezeu nu putem face nimic. Rău este să trăiești în dezordine. Ce înseamnă să lucrezi la doi stăpâni? Trebuie una și bună. Cine aleargă încoace și încolo nu va avea nici o noimă. Lumina nu-și are părtașie cu întunericul. Pace de la Domnul vă doresc.

*Știți ce gânduri triste mă apasă? Și nu fără temeii. Întâlnesc oameni, care se socotesc ortodocși, dar care, ca spirit, sunt voltairieni, naturaliști, luterani și alte soiuri de liber-cugetători. Ei au parcurs toate științele în învățământul nostru superior. Și nu sunt proști, nu sunt nici răi dar, cât privește credința și Biserica, nu sunt buni de nimic. Tații și mamele lor erau credincioși; stricarea a apărut în perioada școlarizării lor în afara casei părintești. Amintirea copilăriei și a spiritului părinților îi mai țin încă în anumite limite. Dar cum vor fi proprii lor copii? Și ce îi va ține pe aceia în limitele convenite? Conchid de aici că peste o generație, cel mult două, se va stinge Ortodoxia noastră. Ce-i de făcut? Să stăm cu brațele încrucișate? Nu, trebuie să facem ceva!.*³⁰

²⁹ Referire la personajul masculin.

³⁰ Sublinierea traducătorului.

Principiile nefaste au intrat în științe și în viață, noi nu avem cărți care să-i deștepte pe cei care încă mai pot fi deșteptați... E nevoie de cărți înflăcărâte, care să ne apere de toate răutățile. Trebuie angajați scribi și să li se poruncească să scrie.

49. Despre metaniile mari

Ce se întâmplă cu dumneavoastră? Învățați să faceți metanii până la pământ! Ați văzut cum în binerându-și mănăstire toți, după rang, ies de la locurile lor și încep să facă metanii sau să stea în picioare, închinându-se cu plecaciuni. Iar dumneavoastră v-ați lăsat pe tânjală.

Să slăvim pe Domnul! Vai nouă! Ne-a încurcat satana și nu putem să ne descâlcim. Ne-a prescris legi atât de tiranice, încât nu avem putere «să ne împotrivim», ci le urmăm și le împlinim cu grijă. Câtă otravă! Cred că le știți pe toate acestea. Ați pățit destule din pricina lor. Răbdați și rugați-vă. Domnul este atotputernic. Nici nu veți băga de seamă, cum vă va smulge din această vâltoare. Doar veți clipi din ochi și vă veți minuna cum s-au aranjat lucrurile. Dar vi se va întâmpla iarăși, dacă va fi de trebuință. Noi, cu dorințele noastre, născute din vanitate și autocompătimire, nu putem și nu știm să facem nimic bun pentru noi înșine. Minunat! Și apucăm o bucată de cărbune în loc de aur.

Vai, ce gânduri triste ne vin câteodată! La ce ne vor duce modul nostru de a gândi, literatura noastră, obiceiurile noastre? Facă-se cu noi voia Ta, Doamne! Cu mâna Ta preaputernică risipește norii liberei cugetări, ai necredinței, ai indiferenței și desfătărilor de toate felurile, care ne-au învăluit. Domnul Dumnezeu nostru să vă trimită pacea Sa!

50. Despre falsa proorocită

Iată și ghicitoarea, care nu a întârziat să ajungă pe la dumneavoastră; scrie cu creionul!³¹ E grozavă! E ceva în genul meselor care se învârt³². Numai că nu cred ca acesta să fie vreun dar de la Dumnezeu. Darurile supranaturale de la Dumnezeu se dobândesc cu greutate, dar așa, din senin, nu iese nimic bun. Preotesele păgâne ghiceau și ele, de multe ori cu succes.... Dar nu erau proorocite adevărate. Câte duhuri înșelătoare nu există!

În Lavra Pecerska a Kievului trăia un bătrân care știa Vechiul Testament pe de rost, fără să-l fi învățat. Orice îl întrebau, știa și spunea pe de rost, din minte. Dar știa doar Vechiul Testament și nimic din Noul Testament. L-au suspectat stareții și s-au rugat pentru el, și a uitat totul. Așa-i și aici. Ar fi bine să-i fie citite «ghicitoare» rugăciuni de dezlegare și abia apoi să fie întrebată. Dar cred că, și dacă ar sta cineva în picioare în fața ei, având un puternic duh de rugăciune, i-ar putea lega dibăcia proorocească.

Dar n-ar fi mai bine să vă țineți cât mai departe de asemenea oameni? Toate cele de trebuință ni le-a spus, prin viu grai, însuși Domnul. Ce mai doriți altceva? Doamne, mântuiește-ne!

51. Articolul „Despre rugăciunea lui Iisus” și despre viața părintelui Serafim

Te-ai înălțat în slavă, Hristoase, Dumnezeu nostru. Felicitări de sărbători, pace vouă! Unde stă Domnul, Care șade de-a dreapta lui Dumnezeu..., acolo trebuie să șadem și noi cu mintea.

Am deschis din întâmplare „Viața părintelui Serafim”, în locul unde se află „Povestire folositoare de suflet”, iar înaintea acesteia, „Despre rugăciunea lui Iisus”. Cât de binefăcătoare sunt și una, și cealaltă! Străduiți-vă să le citiți și să le recitiți. Aici se arată totul, întregul traseu.

Domnul să vă binecuvânteze truda, deocamdată materială, pentru a trece la cea a minții; obișnuiți-vă să numărați boabele de la mătâni, dar continuând să roștiți rugăciunea!

³¹ Este vorba de scrierea automată săvârșită în stare de transă. (n.A.).

³² Spiritism. (n.A.).

Maica Domnului să vă ajute! Pace adâncă vă doresc. Fie ca focul, adus de Domnul pe pământ, să vi se înrădăcineze în pământul inimii. Rugați-vă pentru aceasta și aceasta căutați! Domnul să vă binecuvânteze!

P.S. Pe lângă acesta, mai sunt alte șase articole, de la al 4-lea la al 9-lea inclusiv. Nu am izbutit să termin totul.

52. Despre distracții și despre cunoștințe

V-ați distrat, e vremea să vă cuminiți, să lăsați totul și să vă așezați în inimă. Amintiți-vă de post și comparați-l cu starea de acum. Nici nu se pot compara!

Dar desigur că veți fi la Iver când vă va parveni această scrisoare, acolo totul e altfel. Apucați-vă de citit și rupeți-vă de toți. Cât de mult vă distruge starea în care vă aflați! Faceți cumva ca rugăciunea, cititul, lucrul de mână să decurgă una după alta. Reduceți legăturile cu ceilalți. Numai Dumnezeu și dumneavoastră, ce bine este așa! Dar când va fi aceasta, să-L lăsăm pe Domnul să hotărască. Treaba se face mai bine când decurge de la sine, căci atunci ea se aranjează nu după mintea omenească, ci prin voia lui Dumnezeu. Altminteri, unde ajungem!? Singură ați început să legați cunoștințe și să căutați distracții. Mai e loc de glumit? Azi-mâine vine moartea. Iar atunci nu cărțile de joc ne vor hotărâ soarta.

53. Despre taina împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului

Cine a vorbit atât de stupid despre taina Trupului și a Sângelui lui Hristos? Ideea aceasta este calvinistă. Iar în mod ortodox, iată cum trebuie să credem: cine nu mănâncă din Trupul Domnului și nu bea Sângele Lui, acela nu are viață în El. Cine sălășuiește în Domnul? Acela care mănâncă Trupul Lui și bea Sângele Lui (vezi Ioan, 6, 53, 56). Nu e nimic neclar și nici un fel de alegorie. Așa au crezut toți cei mântuiți întru Domnul, așa se cade să credem și noi.

Multe îndrugă cei ce nu înțeleg și nici nu vor să pătrundă adevărul lucrurilor! Ba încă mai tâlcuiesc despre o anume mângâiere! De unde să vină la ei mângâierea? Domnul nu intră în inima necredincioasă, chiar dacă stă la porțile ei și bate, iar în afara Domnului ce mângâiere să fie? Vai de ei, sărmanii!

Să nu tăceți! Nu e cazul să vă înfierbântați, ci să spuneți adevărul, simplu și pe scurt; este de datoria noastră să-l mărturisim. Mărturisirea lui nu este lucru neînsemnat. Cu el este Domnul, iar unde este Domnul, acolo este puterea lui Dumnezeu, adică și fapta. Spuneți-l din inimă. Acesta va fi atunci cel mai grăitor adevăr.

Ați citit povestirea despre vămile văzduhului. Unde mai găsiți așa ceva? Este și impresionantă, și povățuitoare. În Minei este cuprinsă aproape toată istoria Bisericii, care toată este așa: trezește, smerește și te întoarce la Dumnezeu.

54. Despre iubitorii de cele lumești

Dumnezeu să vă ajute, mântuiți-vă!

Cu frică și cu cutremur se cuvine să ne împlinim lucrarea, viața și slujirea, fiecare ce, unde și cum îi este hărăzit. Ca o pasăre din rai trebuie păzită această frică, să nu-și ia zborul. Dacă-și ia zborul, e greu de prins. Iar ca să nu-și ia zborul, trebuie închise ușile coliviei: să ne adunăm gândurile și să ne legăm simțurile prin trezvie. Ca ajutor pentru aceasta, trebuie să avem șederea acasă și însingurarea. Le aveți și pe una, și pe cealaltă. Așadar, trebuie numai să vă feriți ca nu cumva vreo veche prietenă să vă ademenească mai întâi la o discuție, apoi la o plimbare. Dar dumneavoastră ați rămas destul de mult în urma altora! Mai puteți să-i ajungeți? N-ar fi mai bine să rămâneți cu totul în urma lor și să nu trageți cu ochiul spre cei ce trăiesc în duhul acestei lumi? Cred c-ar fi mult mai bine. Dar dacă va trebui cândva să stați față în față cu lumea, se cade să vă țineți capul și inima așa cum se cuvine creștinilor, fără să

cedați. Mare pagubă că nu aveți ceea ce au iubitorii de cele lumești! Și parcă e o noutate pentru dumneavoastră! Este calea pe care ați pornit. Și cred ar fi cazul să aveți ceva însuflețire, văzând contrastul atât de izbitor dintre orientarea dumneavoastră și năzuințele lumești, întrucât înseamnă că ați avut ceva sporire în cele începute.

Dar de unde v-a venit ideea că ați rămas în urmă? Se potrivește, oare, acest cuvânt cu cele despre care vorbim? Unul a plecat înainte, iar altul a rămas în urmă. Asta se poate spune despre cei ce merg pe același drum. Dar despre cei care merg pe drumuri diferite, și chiar opuse, nu se poate spune. Iubitorii de cele lumești aleargă spre Apus, iar cei ce se înstrăinează de duhul lumii merg spre Răsărit, așadar fiecare pe drumul său. Despre cei ce privesc spre Răsărit, chiar dacă n-ar merge într-acolo, ci ar sta pe loc, trebuie spus că sunt mai realizați decât iubitorii de lume, care cu siguranță se străduiesc neobosiți, dar spre fundul iadului...

Căci acesta este adevărul! De ce atâtea îndoieli? Nu vă lăsați ispitită de bunătatea aparentă a oamenilor de societate. Cercetați cu intuiția pe care o aveți dacă există la ei, adică în inimile lor, vreo legătură cu Domnul și veți vedea că nu e nici una, iar eleganța lor ce altceva este, dacă nu împodobirea unui mormânt? Într-adevăr, așa este. Așa că să vă păzească Dumnezeu să cedați cumva gândului că iubitorii de cele lumești ar avea vreo superioritate față de cei ce doresc a trăi în duhul Evangheliei! Că doar nu suntem noi primii! Va veni o zi se va lămuri cine este în câștig, iar ziua aceea nu este departe pentru fiecare din noi: poate e azi, poate e mâine, îmbărbătați-vă, așadar, și întăriți-vă cu inima! Domnul să vă dăruiască toată mângâierea!

55. Despre distracții

Ce s-a întâmplat cu dumneavoastră? Întăriți-vă și însuflețiți-vă! Dar să nu credeți că vă veți afla ajutor în distracții. Distracțiile sunt oricum aducătoare de melancolie, iar melancolia le face și mai triste. Da, așa este. În momentele de veselie exterioară uităm de durerea inimii, dar după terminarea petrecerii și a veseliei, când sufletul rămâne singur, el îi dă de veste despre sine stăpânului său, printr-o întristare și o amărăciune dublă, triplă și chiar înzecită. Toată lumea știe aceasta, dar nu vrea să asculte, orice i s-ar spune. Așa și dumneavoastră, în urma tuturor... V-a cuprins întristarea și căutați distracții!

Renunțați, mai bine cereți milă și mângâiere de la Domnul și de la Preacurata Stăpâna noastră. Căci dacă vă dau Ei, Ei vă dau mângâieri trainice. Adresați-vă Lor! Pentru aceasta, desigur, este mai bine să stați acasă și să vă rugați, sau să mergeți la biserică, unde să faceți același lucru; și să cugetați câte puțin, și să citiți câte ceva este bine. Văd că îl înțelegeți bine pe Sfântul Isaac Sirul, așa că nu-l lăsați. El vă va învăța totul.

Vă doresc toate mângâierile de la Domnul. Rugați-vă și Domnul, tămăduitorul tuturor neputințelor, vă va vindeca.

56. Despre neosândirea altora

Scieți despre N.N. Ce fel de suflet mai are și ea, că reușește să-i umbrească prin vorbele ei pe toți și pe toate!

Pe toate treptele există păcătoși, și milostivirea lui Dumnezeu îi acoperă, așteptându-le întoarcerea. Nu trebuie să generalizăm cazurile particulare, adică pe baza unui singur caz să tragem concluzii despre caracterul unui om, și pe baza unui singur om, despre o întreagă clasă de oameni. Este timpul să nu-i mai dați crezare, acoperind totul cu o glumă. Și întotdeauna țineți-vă de regula de a nu da crezare învinuirilor. Un stareț bătrân, când a venit la el cineva și a început să-l vorbească de rău pe un altul, l-a întrebat: „De unde știi asta?”. Acela i-a răspuns: „Un om bun mi-a povestit”. „Ba nu, nu a fost un om bun - i-a răspuns bătrânul. Dacă ar fi fost bun, n-ar fi vorbit de rău pe altul”. La fel trebuie să facem și noi. Domnul să ne izbăvească de vederea greșelilor altora, iar zvonurilor să nu le dăm crezare, și sufletul ne va fi curat. Dar cu păcatul osândirii ce ne vom face? Căci, de îndată ce osândirea faptelor altora se

împletește cu disprețuirea lor, iar nu cu suferința frățească pentru ei și cu păstrarea cinstirii pentru persoana lor - aceasta înseamnă osândire și este un mare păcat! Luați aminte!

57. Despre ispită

Mare păcat ați făcut ademenind-o pe draga de N.N. să bea lapte miercurea. Că doar nu mureați de foame! Altceva este dacă ați fi ajuns într-o situație de moarte și nu puteați găsi nimic în afară de lapte. Atunci n-ar fi fost nimic: puteați mânca sănătoasă! Dar așa cum ați făcut dumneavoastră este păcat. Acest păcat este și mai mare, din pricină că N.N. pleca la Petersburg, unde sunt o mulțime de ispite. Acum, pe drum, i-ați zdruncinat pravilele și i-ați spulberat frica de a le încălca sub un pretext oarecare. De la lucrul acesta mai mic, înlesnirea poate să treacă la un al doilea, la un al treilea și așa mai departe, tot mai mult. Răspunderea pentru toate cade asupra dumneavoastră. Nu este o judecată exagerată, ci chiar adevărul. Dar și dumneavoastră, ce, sunteți tătăroaică, de ați mâncat de dulce la vreme nepotrivită? Nu este de înțelese!...

Porunca privitoare la hrană a venit, oare, de la dumneavoastră, încât să dispuneți de ea cum doriți, iar alții nu? Ciudat! Dar și mai ciudat este că asta vi se pare o problemă străină... Dar eu cred altfel: eu cred că în această privință ar trebui să vă deplângeți mai mult pe dumneavoastră. Căci acele N.N. nu v-au fost încredințate pentru a le învăța să încalce postul. Ele se uită la dumneavoastră ca la o bună creștină, pe care ar trebui să o imite și, poate că s-au încumetat să se înfrupte numai din cauza dumneavoastră, ca să nu vă fie rușine să loviți de una singură atât de nemilos obrazul maicii noastre, Biserica. Să lovești obrazul propriei mame! Vedeți cum stau lucrurile? Iar dumneavoastră ați gândit cu multă ușurătate despre asta. Doriți să vă dezleg. Bine, vă iert și de acest păcat, pe dumneavoastră și pe toți, cu puterea ce mi-a fost dată, cu toate că și eu am multe păcate. Dar ce folos aveți de aici? Dezlegarea prin corespondență are, oare, putere? Mergeți la duhovnicul dumneavoastră, osândiți-vă în fața lui și cereți-i epitimie. Pentru Dumnezeu, nu neglijați acest lucru... Cu o piatră de moară la gât să sari în apă - cine merită asta? Acela care te duce în ispită. Și întristați-vă, suferiți și bateți metanii și înduioșați-L pe Domnul atotmilostiv. El este milos, dar cu cei ce se pocăiesc.

Vă mulțumesc pentru lemn și pentru pietricică. Desigur că nu sunt rele, dar mai trebuincioasă e piatra din inimă, aceea pe care se cade să stăm bine cu picioarele minții, fără a ne clătina încolo-înceoace. Doamne, ajută!

De ce v-ați înfuriat așa? Doar toată vina nu cade pe oameni, ci pe vicleanul, ispititorul oamenilor. Așa se cuvine. Și nu păcătuieți gândind și simțind altfel.

58. Despre petrecerea timpului și despre alegerea prietenilor

Să lăsăm lucrurile să se desfășoare după cursul lor. Treaba noastră este să ne supunem necesității și să le împlinim pe cele folositoare, iar la toane de ce să ne dedăm? Trebuie să fim stăpâni pe noi înșine. Pentru asta suntem zidiți, pentru asta suntem și rezidiți de Domnul!

Noi avem două laturi: o curgere nedeslușită a dorințelor și a gândurilor și o activitate conștientă, liberă și rațională. Cea din urmă trebuie să spulbere bezna celei dintâi. Aceasta se așterne pe suflet ca o ceață, iar dacă sufletul nu se cumințește și nu se așază la rangul său, atunci poate fi atras către fapte și preocupări deșarte, nefolositoare și uneori chiar dăunătoare. Legea noastră e una singură: să dobândim, pe cât putem, starea în care din suflet dispare totul, rămânând numai Dumnezeu. O, de ne-ar ajuta Domnul! Să ne rugăm, căci El este iubitor de oameni. Să-I deschidem ușa inimii și a minții. De legat, El nu ne leagă.

Fiecare să facă și singur câte ceva, să se silească. Aceste siliri nu privesc numai lucrurile exterioare, ca de pildă sculatul, mersul la biserică și așa mai departe; ci mai cu seamă pe cele lăuntrice, și anume dispoziția către anumite lucruri și respingerea altora - toate după îndrumarea poruncilor și după cerința vieții începute. Căci și ea ne învață. Numai după

această silință vine apoi și ajutorul lui Dumnezeu și orânduiește atât lucrarea lăuntrică, cât și conduita din afară. Domnul să vă ajute!

Mergeți la biserică - e bine; și acasă totul va fi bine rânduit: ba să citiți câte puțin, ba să vă rugați un pic, ba să lucrați câte ceva. Dar distracțiile, mai cu seamă cele zgomotoase, trebuie evitate în fel și chip: ele strică pacea sufletului și seamănă dorințele rele.

Ceea ce ați întâlnit la N.N. a fost bun. Să vi se întâmple cât mai des astfel de lucruri! Atunci ați văzut că nu sunteți bună de nimic și că ați fost părăsită. Acest simțământ trebuie să-l încălzim și să-l înălțăm în noi, pentru ca să devenim într-adevăr pribegi și străini pe acest pământ. Cum? Cu ajutorul unor întâmplări asemănătoare. Căci nouă ne tot place să trâmbițăm în jurul nostru și ne credem aureolați în lumină. Și atunci ni se va spulbera ceața aceasta!

Așadar, este bine; dar că o oarecare filozoafă și un oarecare filozof s-au cunoscut, nu știu dacă e bine. Acum nu se vede, după aceea veți vedea singură. Dacă vor dori să știe adevărul, să le spuneti cu smerenie ceea ce știți, iar dacă vor să fie cu dumneavoastră numai așa, de dragul petrecerii plăcute a timpului, atunci mai bine să-i părăsiți.

Astronomia este un lucru simplu: putem afla și din cărți cele accesibile tuturor. Căutați cartea lui Naum despre lumea lui Dumnezeu. Acolo este scris totul, poate înțelege și un țăran. În cărțile de acest fel ce apar în zilele noastre te poți încurca. Necazul este că astronomii noștri adaugă faptelor teoriile lor, și cel mai adesea se încurcă și cad în neadevăr, potrivit cuvântului lui Dumnezeu. De aceasta trebuie să vă temeți.

Este un fapt binecunoscut că trebuie să facem cunoștință numai după ce ne-am încredințat în comuniunea de cuget și de intenții, iar, fără aceasta, înmulțirea cunoștințelor nu este decât o distrugere. Câte cunoștințe aveți dumneavoastră! N.N., N.N. și altele, ca ele să tot fie cu sutele, că nu le mai știi numărul! Aici, numărul nu înseamnă nimic: toți sunt ca unul și chiar să n-ai unde arunca un fir de ac, ești tot singur. Să nu-ți faci pe nimeni prieten dacă nu l-ai încercat.

Dar aceasta nu-i încă lucrul cel mai înseninat. Sunt altele mai importante, îmi scrieți „Abia mă mai pot ruga; vorbind deschis, citesc așa, fără chef, și cartea îmi cade din mâini „. Cum ați adormit așa? Nu trebuie să treceți cu nepăsare pe lângă aceste momente. Trebuie să vă mai sporiți frica, să vă mai mișcați memoria. Este bine că apoi vi s-a mai înmuiat puțin inima în biserică, altminteri vă paște pierzania. Cu frică și cu cutremur conlucrați-vă mântuirea. Desigur că nici nu este în puterea dumneavoastră să aveți totală stăpânire peste o asemenea înverșunare a sufletului; însă nu trebuie să rămâneți indiferentă la această stare, ci cel puțin chemați-L pe Domnul și pe Stăpâna noastră. Dar despre asta, pare-mi-se, a mai fost vorba, și nu o singură dată.

59. Despre comportarea în societate

Ce-i cu harababura asta din casa dumneavoastră? Cum v-am citit scrisoarea, am și simțit vântul cum umblă prin camere. Nu e ceea ce trebuie. Desigur, nu toate sunt în puterea dumneavoastră, dar unele sunt. De pildă, în vizite să ne manifestăm reținut, cu gândul la Domnul și cu frică de Dumnezeu, să nu vorbim în plus, să nu osândim și să nu ne facem planuri deșarte; toate acestea și multe altele sunt în puterea noastră. Iar din moment ce sunt în puterea noastră, și răspunderea pentru ele cade asupra noastră.

După ce i-am petrecut pe oaspeți și am rămas singuri, trebuie să ne îngrijim imediat de suflet și să ne grăbim a curăța tot ce a fost semănat în el, să-l așezăm iarăși înaintea Domnului într-o stare de evlavie și să reluăm cursul preocupărilor obișnuite, de mai înainte: cititul, lucrul de mână și altele. Despre întoarcerea vizitelor nu vă faceți griji; dacă ați izbutit, e bine, dacă nu, nu-i nici o nenorocire. Așa să faceți. Numai la biserică să vă duceți în zbor, de ca și cum ați avea aripi, și adunați de acolo aroma rugăciunilor și a cugetării de Dumnezeu. Domnul să vă binecuvânteze!

Vă mirați de tristețea sau de sentimentul de nemulțumire al N.N. Este în firea lucrurilor! Duhul ei le cere pe ale sale: pe cele duhovnicești, pe cele cerești. Iar ea nu îi oferă

aceasta. De aceea, el o sâcâie. Să-și schimbe viața, să lase la o parte deșertăciunea. E atât de greu? Să-și schimbe doar intențiile și să renunțe la unele obiceiuri, căci viața ei nu este rușinoasă... Dar ea nu vrea și nu vrea; de aceea suferă. Cine-i vinovat?

Dar iată că și dumneavoastră o luați tot într-acolo! Ați ajuns să gândiți despre post ca musulmanii³³! Uitați-vă ce scrie în canon! Scrie să mâncăm câte puțin, pesmeți sau vreo fierturi de post, și să mâncăm târziu. Ce, se ține cont numai de cantitate? Nu numai de cantitate, ci și de calitate. Și încă țintiți să vă socotiți în rândul ortodocșilor! Puteți fi bună de ceva cu un asemenea cap?!

60. Despre curiozitatea minții

Ce fel de lucruri ați mai citit? Și ați găsit acolo folositor și potrivit pentru viață? Acest din urmă semn trebuie să fie dovada bunei cercetări a Scripturilor. Dar mai există și o altfel de cercetare, de nici un folos: curiozitatea stearpă a minții. Iată cum să faceți deosebirea.

Pacă, ascultând, vedeți că toate gândurile - chiar dacă sunt frumoase - sunt goale, ca baloanele de săpun și se sparg repede la mișcarea ușoară a aerului unei rațiuni sănătoase, atunci să știți că cele auzite sunt lucrări ale curiozității deșarte.

Dar dacă ascultând, veți găsi că cele auzite se așază pe inimă și se strâng în ea și o apasă, zdrobind-o, sau o lărgesc, înveselind-o cu speranțe nepământene, atunci să știți că cele auzite nu sunt rodul curiozității deșarte, ci adevărul cunoscut din experiență.

Pentru unii, cercetarea Scripturilor poate fi o mare ispită. Vă veți mira? Așa este. Țineți minte cum Avva Serida l-a bătut pe Dositei pentru că acesta din urmă începuse fără nici o trebuință să întrebe ce înseamnă una și alta, de ce este scris așa și nu altminteri? Iată și un alt exemplu, în Filipi era o fecioară care avea un duh al ghicirii și Apostolul Pavel l-a izgonit (vezi Fapt. 16, 16-18). Mai citiți și din Filotei³⁴ și din Diadoh³⁵ (în Filocalie). Acolo se socotește că nu e un lucru bun când dorința sau impulsul ne distrag de la trezvie și rugăciune, îndemnându-ne la teologhisiri. Multe alte asemenea sfaturi veți găsi în privința cercetării Scripturilor. V-ați dat seama cum au apărut ereticii? Toți până la ultimul, din cercetarea Scripturilor. Este, așadar, o sabie cu două tăișuri! Și, va să zică, trebuie să știi cum să o mânuiești.

Iată ce vă spun, ca să deosebiți duhul adevărului de duhul minciunii, în această privință.

Creștinul ortodox citește cuvântul lui Dumnezeu; își întipărește în inimă adevărurile conținute acolo nemijlocit, fără să își întindă gândurile dincolo de cele conținute și fără să-și înalțe, autoritar și samavolnic, mintea deasupra, ci i se supune smerit. De exemplu: *ascultați pe mai-marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă...* (Evr. 13, 17; Rom. 13, 11). Totul este foarte clar! Nici nu avem ce comenta, întipărește-ți în inimă și gata, asta-i tot... Dacă întâlnește ceva greu de înțeles, ortodoxul caută dezlegarea nu în mintea sa, nu în presupunerile sale, ci în Biserică, păstrătoarea oricărui adevăr, cu alte cuvinte caută o dezlegare gata făcută, recunoscută de toți și propusă tuturor, în Biserică. De exemplu: *tu ești Petru și pe această piatră voi zidi biserica Mea...* (Matei 16, 18). Nu e de înțeles cum Biserica poate fi întemeiată pe Petru, când temelia ei este Domnul, astfel încât nu poate exista nici o altă întemeiere. Fără a specula în van pentru lămurirea acestei nedumeriri, adresați-vă Bisericii și primiți accepțiunea care există, și anume, că aici cuvântul „Petru” nu semnifică persoana Apostolului Petru, ci mărturisirea neclintită a credinței în Domnul nostru Iisus Hristos. Această neclintire i-a făcut ca stânca pe mucenici. Lovești stânca oricât, dar nu o sfarmi. Iar catolicii au căutat dezlegarea cu mintea lor și au ajuns la papă. Oricât ar fi de absurd, iată că ei până astăzi se încăpățânează.

³³ Triburi asiatice de religie musulmană.

³⁴ Este vorba de Filotei Sinaitul. (n.A.).

³⁵ Este vorba de Diadoh al Foticeei. (n.A.).

Dacă un loc oarecare din Scriptură îi pune gândul în mișcare, și gândul începe să tragă concluzii care se îngrămădesc, firește, în minte, nu-i nimic: ortodoxul nu se dă la o parte, ci tratează aceste concluzii, aceste roade ale minții sale nu ca pe niște copii naturali, ci ca pe niște fii vitregi. Le supune unor încercări nemiloase, și anume: le introduce în ansamblul adevărilor de credință (acestea sunt toate adevărurile conținute în catehism) și vede dacă se leagă cu ele și, dacă nu se leagă ori i se opun, le alungă din minte, ca pe niște odrasle nelegitime. Dacă nu poate face singur această deosebire, atunci se adresează iarăși învățătorilor în viață sau celor de odinioară. Iată cum face ortodoxul și cum se cuvine să facă.

Neortodoxul nu face așa. Când i se nasc în minte oarece cugete (bune-rele, lui nu-i pasă, doar să-i fie pe plac), el începe să scormonească în Scriptură și să le caute confirmarea. Cu o astfel de intenție, desigur că orice verset și chiar frază care se apropie cât de puțin de iluziile căutătorului este luat drept mărturie valabilă. Se adună câteva texte cărora li se dau tâlcuiri arbitrare, apoi se trage concluzia, adică gândul care se născuse încă dinainte de citirea Scripturii și, în sfârșit, se exclamă: „Așa ne învață întreaga Scriptură!”

Așa s-au format toate ereziile, așa s-a format protestantismul, așa s-a format papalitatea, cu deosebirea față de primii că acestea încă mai scormonesc în jurul Sfinților Părinți și îi siluiesc (cum au făcut nu demult, cu noua dogmă). De același soi sunt și cele pe care vi le-a citit N.N.

61. Despre mânie

Sunteți bolnavă; iar eu vă înțelesesem astfel starea; de aceea, mă pregătisem să mă năpustesc cu tunete asupra dumneavoastră, cu cele mai năprasnice și mai ocărătoare reproșuri pentru imensa izbucnire de vanitate, legată de supărarea cu N.N. și încă pentru ceva - am uitat: este ceva de domeniul trecutului.

Acum văd că toate acestea sunt urmarea irascibilității nervilor, cauzată de boală. Maica Domnului să vă întărească! Luați doar cunoștință de faptul că asemenea izbucniri nu sunt un lucru prea virtuos. Iată-l, într-adevăr, pe satana cu chip de înger al luminii. În aparență, este vorba numai de simțul dreptății. Dar inima începe să clocotească și este gata să se lase tăiată cu lama pentru dreptate, limba este încărcată de reproșuri, că dreptatea este uitată și călcată în picioare de altul. Iar acest altul, care a cutezat să o încalce, ne apare cu totul neghiob și chiar rău intenționat. Și o astfel de judecată ne apare atât de dreaptă, încât credem că toată lumea, dac-ar fi de față, ar aproba-o negreșit. Vedeți cum totul este luminos și legal? Dar, de fapt, așa stau lucrurile?

De fapt, întotdeauna se întâmplă ca la temelia unui asemenea sentiment de încălcare a dreptății să stea sentimentul vanității ofensate, al înjosirii demnității noastre sau al tratării ei fără considerația și prețuirea cuvenită. Focul râvnei după dreptate nu decurge din dragostea noastră de dreptate, ci din faptul că cineva a îndrăznit să o încalce, în raport cu noi. De-ar fi fost în raport cu alții, încă ar mai fi fost suportabil, adică am fi rostit, poate, printre dinți: „da, este jenant”, și gata. Și poate că i-am fi iertat. Observați că strigătul după dreptate este doar unul exterior, în timp ce la mijloc se află lupta pentru propriul eu? Iată că se vede acum cine-i îmbrăcat în veșminte de înger!

Toate acestea vi le-am amintit așa, pentru orice situație. Sufletul dumneavoastră este înțelept. Dacă este într-o stare bună sau rea, ca mărturie stă pacea sau tulburarea lui. Când aveți tulburare în suflet, în legătură cu orice problemă, nu dați crezare sufletului în acest timp: minte tot ce spune! Atunci sufletul este povățuit de satana și, desigur, nu întru mântuirea lui; iar el, sârmanul, se zbate din toate puterile. Căci mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu (Iac. 1, 20).

Toate cele ale lui Dumnezeu sunt pașnice, liniștite, dulci și lasă în suflet această dulceață, pe care o revarsă în jur din belșug, cu toate că uneori par să și ocărăască. Și în acest caz există căldură și chiar ardoare, dar de un cu totul alt fel: este smerită, nezgomotoasă. Ați înțeles acum?

62. Despre gândul la Dumnezeu

Faceți-vă treburile încet, pe îndelete, cu sârguință, iar la roadele văzute gândiți-vă mai puțin. Trebuie să vă căiți în toate cele. Și să aveți grijă de gânduri! De ce să rătăciți pe la răspântii? Cum putem vedea soarele, când praful e gros și e ceață în jur? Felurile reverii îl acoperă pe Dumnezeu. Ce poate fi mai dulce și mai frumos decât El? De ce să ne desprindem de El și să privim spre nimicnicie?

63. Despre plâns

Cum așa? Ați trecut pe la mănăstire și nu ați știut ce să faceți? Râsete, plimbări și pălăvrăgeală! De citit nu citiți, la biserică mergeți anevoie, înseamnă că ați mers acolo pentru desfătare. Faptul că înainte de plecare ați avut anumite dificultăți nu este o justificare. Haideți, apucați-vă mai repede de treabă! Trebuie să vă frângeți puțin, să plângeți și să suferiți puțin înaintea Domnului, în asta constă, pe scurt, toată lucrarea. Cei ce se îndreaptă plâng fiindcă sunt neisprăviți, iar cei îndreptați plâng fiindcă nu sunt încă atât de isprăviți pe cât ar trebui și ar vrea să fie. Așa că să plângem! Doamne, miluiește!

64. Despre ducerea în ispită

Mântuiți-vă! Pace vă doresc de la Domnul. Furtuna care este în noi nu e un mare necaz, ci e o stare a lucrurilor aproape obișnuită. Trebuie să vă țineți tare. Exact așa cum faceți, strigând către Domnul, către Preacurata Stăpână și către toți sfinții. Va trece. Din ce pricină se întâmplă asta? Nu poți ghici și nici nu trebuie să ghicești. Toți cei ce urmează această cale încearcă acest sentiment. E drept, însă, că Domnul nu ne părăsește, ci este prezent și privește cum se va lupta sufletul în bătălia care i-a fost îngăduită. Nu îngăduie El să ne lase ispitiți mai mult decât putem. Stați, așadar, dreaptă! Domnul să vă liniștească!

65. Despre Sfântul Adevăr

De ce N.N. m-a considerat ursuz? Iată, acum și-a schimbat părerea.

Totuși, când este vorba de fapte, nu trebuie să recomandăm înlesniri. Cu vorbele obișnuite ne mai jucăm, treacă-meargă, dar adevărul lui Dumnezeu nu avem voie să-l strâmbăm. Nu este al nostru, ci ne-a fost dat. E de datoria noastră să îl împărtășim și să îl transmitem tuturor, așa curat cum a ajuns la noi din gura lui Dumnezeu. De trăit, trăim rău; măcar adevărul lui Dumnezeu să-l propovăduim fără adaosuri! Astăzi pe toți îi zăpăcește învâlmășeala de idei și de legi. Trăim vremuri grele! Dar Domnul îi păzește pe ai Săi și le îngăduie să vadă și să simtă palpabil Sfântul Adevăr.

66. Despre post

Dumnezeu să vă ajute! Domnul să vă binecuvânteze pentru fapta cea bună a postului. Dar iată ce este! Mergeti la care biserică vreți, dar la una singură. Dar să rătăciți prin diferite biserici, așa cum vă propun unii, este stupid. Oare postul este vreme de distracții? Să plângem se cuvine!

Am auzit despre icoana făcătoare de minuni, dar începutul mi-a fost povestit altfel. Dar e totuna. Fapt este că în preajma noastră este împărăteasa Cerurilor. Ne sunt de mare trebuință acum manifestările puterii lui Dumnezeu asupra noastră. Mulțumiri Domnului! Așadar, El nu vrea să ne părăsească, ci să ne țină în adevărul Său.

Bine că v-ați răzgândit să mergeți la Serghie³⁶. Nu e acum vremea să vă gândiți auzul. La noi la biserică se citește bine, slavă Domnului. Ce mai vreți? Dacă n-ar fi așa, am putea să ne obișnuim să ne rugăm și singuri, în tăcere. Dumnezeu să vă blagoslovească!

67. Despre rugăciune

Ieri a trecut N.N. El postește pe ascuns, în alte locuri e jale dacă nu mergi la biserică; la noi, dacă mergi la biserică, ai neplăceri. Iată progresul! Dar există progres și spre fundul iadului! Ce întristătoare e starea mentală a acelor oameni!

Ce fel de înfricoșări ați avut? Puterea Crucii este cu noi. Întărindu-vă cu nădăjduire și credință - căci ce e-n noi e mai mare decât ce-i în lume - apărați-vă cu semnul crucii! Dar poate că a fost o întâmplare trecătoare. O aveți pe Maica Domnului.

Ce să vă spun despre rugăciune? Nu puteți să nu vă rugați. Osteniți-vă la rugăciune cât puteți. Puteți să rămâneți numai la metanii, fără citirea rugăciunilor, puteți să vă rugați și șezând, când sunteți slăbită, și niciodată să nu vă depărtați cu mintea de la Domnul. Domnul să v-ajute! Faceți cum puteți, dar nu vă îngăduiți să rămâneți fără nevoia rugăciunii. Pentru citit îl aveți pe Sfântul Isaac Sirul. Este bine că îl aveți. Acolo e totul, numai să citiți cu luare-aminte. Domnul să vă binecuvânteze!

68. Despre rugăciune și metanii

Mântuiți-vă! Știți deja din experiență că tot ce v-a spus N.N. este o minciună sfruntată. Nici metaniile nu-s făcute în van, nici acatistele nu-s lipsite de însemnătate.

Să vă povestesc o întâmplare. Răposatul Teofan, arhimandridul din Kirilovsk, călătorind din Petersburg, s-a oprit ca să înnopteze. Acolo erau unii care se pregătiseră să-l ia la bătaie. Ucenicul a observat și i-a spus starețului, și bătrânul și-a dat seama că așa este. Fără însă a băga în seamă aceasta, el a aprins cu nădejde o lumânare și a început să citească un acatist Maicii Domnului, pravila lui dintotdeauna. Nu a ajuns cu acatistul la jumătate, că au și început să bată în geam niște trecători - un convoi parcă - și să strige: „Părinte arhimandrit! haide să mergem, că împreună ne va fi mai vesel, înhamă caii, te așteptăm”. Au înhamat caii pe dată, au ieșit din curte și au pornit-o la drum. Când au depășit pericolul, convoiul a dispărut, iar părintele arhimandrit a ajuns cu bine la mănăstirea sa. Iată că acatistul nu a fost citit în zadar.

Dacă vom face speculații filozofice, ne vom încurca la orice mărunțiș, dar dacă în simplitatea inimii vom accepta toate pravilele, ne va fi spre mântuire. Toți sfinții care l-au bineplăcut lui Dumnezeu, câte metanii n-au făcut - nimeni nu le știe numărul - și câte rugăciuni n-au spus? Cu toții au petrecut launtric în nevoia rugăciunii și s-au mântuit prin ea.

Dar ce, N.N. vrea să primească harul căscând gura, ca și quakerii³⁷ sau molocanii³⁸, care spun: „Biserica e în coaste, nu în grinzi”³⁹? Căci fără această pravilă de rugăciune și ascetică, omul va sta ca în bătaia vântului, sau, mai rău, ca și cum ar fi gol-goluț în arșița gerului. Iar umblând în această pravilă, este și cum ar fi îmbrăcat în haine călduroase și ocrotitoare. Dar dumneavoastră le știți pe toate acestea. Va să zică, n-aveți de ce să vă îndoiiți din pricina unor vorbe goale. Privitor la ceea ce a fost, nu pot să vă spun nimic; luați-o ca pe o încuviințare de la Maica Domnului, că drumul pe care mergeți este cel drept.

³⁶ Probabil, Serghiev Posad, localitatea unde se află mănăstirea cu hramul și moaștele Sfântului Serghie de Radonej.

³⁷ Sectă creștină răspândită în Anglia și S.U.A.

³⁸ Sectă creștină din Rusia.

³⁹ Idiom rimat sugerând respingerea Bisericii de către sectanți, ca instituție, pe principiul, Biserica este în suflet, nu între ziduri.

Asemenea semne sau îndrumări nu se dau sfinților, ci celor care își caută mântuirea și au nevoie de povățuire. Vedeți singură că se întâmplă la vremea cea mai potrivită. Și înălțați mulțumiri Preacuratei Stăpânei noastre, care s-a pogorât atât de mult în întâmpinarea neputinței dumneavoastră, ca să vă risipească îndoiala. Așa să gândiți, că dumneavoastră - cea neputincioasă și cuprinsă de îndoieli - ați avut nevoie de povățuire - care vi s-a dat, și n-are nici un rost să vă înălțați. Să mulțumim Preacuratei Ocrotitoare noastre, și să plângem că o obosim atât de mult cu îndoielile noastre, încât trebuie să facă mereu câte ceva pentru noi.

Iar calea începută nu e deșartă, și lucrarea nu vă este fără izbândă. Vrăjmașul întuneacă totul și face gălăgie. Stați dreaptă, îmbărbătați-vă, întăriți-vă!

De unde v-au apărut răceala și uscăciunea? Le aveți de demult? Răbdați și nevoiți-vă cu răbdare când la rugăciune, când la citit, dar mai bine plângeți că nu aveți nimic și că nu sunteți de nici o trebuință.

Tulburarea din suflet se datorează, cred, împrăstierii. Adunați-vă și vă veți liniști. Stând acasă, chemați-L pe Domnul. Domnul să vă ajute ca să depășiți cu bine starea în care vă aflați. Nădărduiți cu tărie! Maica Domnului să vă ajute!

P.S. Iată, în sfârșit, vă trimit și celelalte articole, de la al 10-lea la al 17-lea. Acordați mai multă atenție mai ales ultimelor, unde se vorbește despre trezvia în rugăciune și, în general, despre starea minții atunci când îl cheamă pe Dumnezeu. Însoțesc aceste articole cu unica dorință ca ele să vă slujească la ceasul potrivit pentru trezirea minții... și să vă învioreze lăuntric, așa cum răcoarea dimineții înviorează aerul. Mai am câteva articole de același fel, dar mă gândesc să le introduc în *Patericul mare*, sub forma unei anexe, sau să le includ ca articole cu conținut corespunzător.

69. Despre statul acasă

Este bine că găsiți plăcere în statul acasă; cu cât mai mult, cu atât mai bine. Plăcerile din afară, chiar cele nevinovate, rareori duc la bine; pentru rău însă, deschid imediat ușile. Ele slăbesc sufletul, îl scot din îngrădirea lui lăuntrică. În urma lor, omul arată ca zdrobit, parcă nu mai este el. Când cineva cade fără să vrea și se lovește, este compătimit, dar când cineva se prăbușește la pământ din neatenție și își rupe toate oasele, nu numai că nu este compătimit, ba este și certat. Ce nevoie este să ne defăimăm pe noi înșine? A fost, oare, mare lucru mâncatul unui măr, frumos și plăcut? Dar după aceea, Fiului lui Dumnezeu I-a fost dat să fie crucificat pentru a îndrepta fapta.

Ce fel de muzică vă pregătiți să ascultați? Cea mai mare parte a pieselor noastre muzicale de astăzi sunt o porcărie: gădilă urechea, fără a da nimic. Eu nu vă leg, dar îmi pare rău dacă o să vă duceți, căci numai vă veți zăpăci și vă veți întrista. Când ascultați muzica din afară, cea lăuntrică se perturbă pentru o vreme. Să nu iubiți lumea, nici pe cele din lume! Puteți, oare, acolo să fiți cu Domnul? E prea puțin cu putință, căci care-i societatea? Lumea artelor este o lume sufletească și chiar una senzuală, iar nu una duhovnicească. Este greu să renunțați, e adevărat; doar petrecerea cu Domnul este răstignire adevărată, iar nu metaforică. Când se va înfăptui? La aceasta să râvniți. Căci atunci va începe să țâșnească din inimă izvorul mângâierilor, care vor stinge orice sete pentru mângâieri de alt soi.

Slavă Domnului! Iată că v-ați liniștit. Să vă ajute Dumnezeu să nu vă ruinați niciodată. Dar facă-se voia Domnului. Respirația putredă a duhului minciunii, care lucrează în fiii împotrivirii, poate sminti pe oricine.

Lenea pentru îndeletniciri duhovnicești provine din pasiunea cu care v-ați apucat de lucru. Nu vă împătimiți prea mult cu lucrul, căci vi se va încetoșa mintea. După încetoșarea minții urmează încetoșarea inimii.

70. Despre jignire

Mare scofală că ați întâmpinat neplăceri! Toate acestea sunt în firea lucrurilor. Adică nu aveți de ce să vă tulburați. Iată la ce să vă gândiți, mai bine: cum să suportați o lovitură peste obraz și, mai mult, cum după această palmă să întoarceți și celălalt obraz? Căci aceasta este porunca Domnului! Dacă ceea ce s-a întâmplat este o palmă peste un obraz, întoarceți-l și pe celălalt. Iar dumneavoastră vreți să o ștergeți! Bună elevă a lui Hristos! Iar acesta-i abia alfabetul, adică stă scris pe primele pagini, la începutul Evangheliei. Răbdați, așadar! Dar cred că acum deja totul s-a aranjat, și nu mai scormoniți în trecut. Iată că și părintele v-a acordat atenție, de ce credeți, oare? Ca să vă bucurați cu duhul. Așadar, bucurați-vă cu duhul! După mine, acesta este cazul cel mai neînsemnat, iar faptul că v-a tulburat într-atât s-a datorat stării de atunci a duhului dumneavoastră - o stare trecătoare. Pace vă doresc!

Și, la orice vreme, nu trebuie să întreprindeți nimic în stare de tulburare, căci această stare este nechibzuită, și cu atât mai mult nu trebuie să întreprindeți ceva hotărâtor. Liniștiți-vă!

71. Despre jocul de cărți și despre teatru

Dumnezeu să vă ajute! Nu trebuie să jucați cărți și să mergeți la teatru. Acolo, vorbesc ce au de vorbit, apoi încetează și vă părăsesc. Dacă veți face așa, vor veni și la dumneavoastră cu cărți și vă vor chema mereu la teatru. Vicleanul vă va pune atunci multe la dispoziție, numai să vă zdrobească capul. Nu trebuie să faceți așa. Refuzați! Căci veți ajunge la o dezbinare lăuntrică. De ce să nu spuneți oricui: „Eu acționez din convingere. Cărțile de joc sunt un lucru deșart; teatrul, unul dăunător. Pentru un creștin, sunt necuviincioase și una, și alta. Așa sunt convinsă, așa fac; iar dumneavoastră faceți cum vreți!”. Și lăsați-i să-și vadă de drumul lor. Ei, de veți face așa, va fi spre dezonoarea și spre rușinea lor.

72. Despre zăvorâre

Domnul să vă binecuvânteze să vă trudiți; dar numai cu mintea. Gândul că ar trebui să vă aflați undeva și că ar fi nevoie ca cineva să fie la dumneavoastră nu vă va da pace.

Străduiți-vă să vă rânduți astfel, încât să vă displacă să mergeți în vizite și, la fel, să nu vă placă să vedeți pe cineva la dumneavoastră. La stăreții de demult era scris: atâta vreme cât ai plăcerea de a da și a lua, nu aștepta liniștea. Această frază: a da și a lua, cuprinde totul, orice fel de relații cu alții. Nu poți ajunge la aceasta dintr-o dată, dar începutul trebuie făcut imediat. Bunul Dumnezeu să vă dăruiască dulceața petrecerii laolaltă cu El!

73. Despre aprinderea inimii

Mântuiți-vă! Slavă Domnului că aveți pace în suflet și că ați răbdat totul. Păstrați întotdeauna o astfel de liniște când aveți nemulțumiri, lăsându-vă în voia lui Dumnezeu, și nu vă agitați. Rugați-vă ca toate să vă fie după voia lui Dumnezeu și este de ajuns.

Faceți-vă regulă să nu întreprindeți nimic când aveți duhul tulburat, nici măcar să vorbiți. Oricât de cuviincioasă ar fi izbucnirea și oricât de drept v-ar părea ceea ce vreți să spuneți sau să faceți în acel moment, totuși, în această vreme sufletul nu poate respecta măsura cuvenită, cu atât mai puțin curățenia, căci această stare este, de felul său, întotdeauna amestecată cu părerea de sine. Dumnezeu să vă ajute!

74. Despre articolul „Începutul vieții creștine”

Ați luat în seamă, oare, ce scrie în articolul „Începuturile vieții creștine”? Aici este programul întregii vieți, deși este înfățișat doar începutul. Căci, după o regulă simplă, un început bun înseamnă treaba pe jumătate făcută; iar în creștinism un început bun înseamnă toată treaba făcută, căci acolo se află sămânța viitorului copac, cu frunze, cu flori și cu roade. De aceea, unui începător i-ar fi de trebuință să răsfoiască acest articol. Multă lume nu privește predicile cu bunăvoință. Foarte rău. Predica ce se revarsă din suflet este mare lucru. Căutați și veți afla.

75. Despre învățăturile Sfântului Ioan Gură de Aur

Pentru Dumnezeu, nu uitați să-l citiți din când în când pe Sfântul Ioan Gură de Aur, orice carte de-a lui v-ar cădea în mâini. El scria simplu, fără pregătiri, așa cum se coceau lucrurile în spiritul lui și cum i se așezau în inimă gândurile. La el, multe par la început lucruri neînsemnate, dar continuați mai departe și veți găsi o comoară de neprețuit. Alții spun că Gură de Aur a înfățișat rânduiala generală a vieții creștine. În mare parte este adevărat, dar nu întru totul. Aproape în fiecare dialog se găsesc cuvinte ce înfățișează partea cea mai ascunsă a vieții spiritului. Aceasta să o studiați și să o păstrați în inimă, pentru cazuri de necaz și de nevoie.

76. Despre cărțile Sfinților Macarie și Isaac Sirul

Sfântul Macarie este pragul către Sfântul Isaac Sirul. Când gândul neadunat va pierde toate căile de intrare în luminătorul lăuntric, deschideți această carte și citiți-o. Ea vă va conduce, ca pe niște scări spre lăcașul împărătesc și vă va prezenta chipului luminos al împăratului.

Există o artă a deosebirii gândurilor. De aici veți învăța această artă, care cuprinde o subîmpărțire subtilă a gândurilor pe genuri și în funcție de subordonările lor reciproce. Există o sferă superioară tăinuită a spiritului. Aici se începe înfățișarea ei în tablouri expresive. Vreți să aflați rădăcinile păcatului și schimbările înșelătoare ale patimilor? Aici le veți afla.

77. Rugăciune către Sfântul Isaac Sirul

Preacuvioase părinte Isaac! Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi și cu rugăciunea ta luminează mintea noastră, ca să înțeleagă înaltele contemplații de care sunt pline cuvintele tale, și mai ales călăuzește-ne și ne înalță în tainele rugăciunii, ale cărei rostire, trepte și putere înfățișează atât de bine învățăturile tale; pentru ca, înaripați de ea, să putem merge liberi, neabătuți pe calea poruncilor Domnului, ocolind piedicile de pe cale și biruind dușmanii care se înarmează împotriva noastră!

78. Despre citirea Scripturii

În fiecare zi se cade să citim câte un capitol din Evanghelie. Este o lecție a Sfintei Biserici pentru copiii ei. Trebuie să studiați... Dimineața, când sufletul este neîntinat de impresii străine, rugându-vă să vă înțelepțească Dumnezeu, pătrundeți cu luare-aminte în această tainiță a judecăților dumnezeiești și vedeți ce grăiește Domnul Cel de-a pururi viu prin acest cuvânt, în aparență lipsit de viață...

Sunt oameni care își întipăresc în memorie gândurile născute în inimă de la cuvântul lui Dumnezeu - cum se nasc scânteile din cremene, cu amnarul - având credința că sunt învățături date de îngerul păzitor. Așa și este. La vreme de nevoie, astfel de gânduri vor fi

pentru suflet pâinea cea de toate zilele. Cel ce le păstrează face la fel ca cel ce strânge bani albi pentru zile negre. Un călugăr bătrân avea toți pereții scriși cu astfel de gânduri. La mănăstirea Sfântului Sava de lângă Ierusalim sunt multe culegeri de manuscrise cu cugetări ale Părinților. Se poate spune că toate au aceeași proveniență. Le știți acum și dumneavoastră. Uitați-vă, de pildă, la cel de-al doilea capitol al Margaretei. Chiar de nu avea titlu, puteți ghici că toate aceste cugetări s-au născut din suflet la citirea scrierilor Părinților, de unde sunt luate uneori cuvânt cu cuvânt, alteori sunt exprimate cu vorbe proprii. În capitolul al 11-lea al dumnezeiescului părinte Leontie sunt cuprinse gânduri născute în suflet cu precumpănire la citirea cuvântului lui Dumnezeu. Oricine poate să procedeze așa. Nu acesta-i rostul? Trebuie doar să vă faceți o pravilă din asta și totul va merge bine.

79. Despre viața creștină și despre conceptele greșite⁴⁰

La toți oamenii, viața creștină autentică începe cu o asemenea transformare radicală dureroasă, cum este înfățișat în cartea „*Lupta cu păcatul*”? Și este adevărat că cine nu a trăit o asemenea transformare radicală, încă nu a început să trăiască creștinește?

Nu, nu la toți. Cei ce și-au păstrat harul botezului în toată puritatea lui nu încearcă acest seism. Dar și în cazul lor este vizibil momentul în care încep să trăiască viața creștină în mod conștient. Acesta este acel moment când ei încep, în mod conștient, să considere obligatorie pentru ei acea rânduială a vieții, în care se aflaseră încă din copilărie, datorită îndrumării educatorilor, prin imitație sau din obișnuință. În acest caz, nu poate niciodată exista o ruptură dureroasă, deoarece, ajungând la convingerea că este pentru binele lor să fie creștini, și hotărându-se în acest sens, ei găsesc deja pregătit - și în afara lor, și înăuntru - tot ce le trebuie ca să trăiască creștinește; adică atât concepțiile, sentimentele și dispozițiile lor, cât și rânduială exterioară a vieții și a moravurilor și toate regulile au fost formate și până acum în duhul lui Hristos. În acest caz, lor nu li se adaugă nimic nou, în afara faptului că, tot ceea ce până atunci făcuseră din obișnuință sau din imitare, din acest moment încep să facă din simțul datoriei.

Fericite aceste suflete! Dar cât sunt de rare! Cel mai adesea, ajungând la gândul că trebuie să se mântuiască, oamenii găsesc în ei și în organizarea vieții lor foarte multe lucruri care nu duc la mântuire, ci la pierzanie, adică ori concepțiile nu le sunt drepte, ori simțămintele și dispozițiile le sunt rele, ori obișnuințele le sunt pătimase, ori legăturile cu ceilalți le sunt josnice, și așa mai departe. Astfel de oameni, când se hotărăsc să trăiască creștinește, nu pot evita ruptura dureroasă, deoarece le este cu neputință să nu simtă mânia lui Dumnezeu pentru ofensa adusă cu bună știință măreției Lui, și întrucât trebuie să-și desprindă inima de ceea ce, până atunci, fusese pentru ea o desfătare și să o apropie de ceea ce i se pare neplăcut. Cu cât cineva are mai multe obișnuințe și simțăminte pătimase și cu cât a trăit în ele mai îndelung, cu atât mai dureros și mai greu îi este sufletului să se întoarcă la Dumnezeu. În cartea „*Lupta cu păcatul*” este înfățișată convertirea unui mare păcătos.

Mai există și o a treia categorie de oameni, care, după rânduială exterioară a vieții lor, sunt creștini desăvârșiți, dar înlăuntrul lor nu știu ce poți găsi. Aceștia nu cred că trebuie să schimbe ceva în ei și rămân așa cum sunt. Totuși, starea lor este proastă. Acestea sunt fecioarele cele nebune! Pe dinafară și ele au candelă, cum se cuvine, dar pe dinăuntru e pustiu: nici ulei, nici feștilă. Doamne, izbăvește-ne de aceasta! Iată că și aceștia, fără să trăiască dureroasa ruptură, se consideră în rândul creștinilor bineplăcuți Domnului! Dar este o mare deosebire față de primii. Aceia au trăit și țin minte momentul când și-au asumat conștient jugul cel bun al lui Hristos sau când au considerat obligatoriu pentru ei ceea ce mai înainte luau drept obișnuință - atât pentru însemnătatea acelui moment din viața lor, cât și pentru starea deosebit de fericită pe care o încearcă atunci sufletul. Iar aceștia din urmă nu au trăit această experiență și nu o țin minte, ci își duc traiul așa cum s-au obișnuit. Și asta încă n-

⁴⁰ De aici încep răspunsurile la întrebări. (n.r.r.)

ar fi nimic, dar necazul este că, oprindu-se la forma exterioară a vieții creștine mântuitoare, ei nu pătrund înăuntru, ca să vadă ce este în inimă și în minte, ci îngăduie acolo să crească tot felul de necurățenii și de nimicuri; aceștia rămân, parcă, înghețați în afară. Dar ceea ce este mai important: considerându-se pe ei drepti, îi așază pe toți ceilalți în rândul păcătoșilor, îndeosebi pe cei care nu le recunosc pretinsa „sfințenie”; din această pricină, bănuiala și clevetirea, amestecate cu lauda de sine constituie principala lor infirmitate. Doamne, izbăvește-ne, ca să nu ajungem pe acest făgaș!

80. Despre harul lui Dumnezeu

Dacă harul este cel care începe și fără el nu putem face nimic, de ce să ne mai îngrijim? Trăiește cum dorești, până când va veni puterea care te va deștepta! Dacă cineva se încumetă să caute singur și va căuta și va tot căuta, oare nu se va îndura de el și nu-i va da celui ce cere harul Său Cel Ce a spus: „*Cereți și se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide*” (Matei 7, 7)? Iar dacă este așa, atunci de ce nu vine harul de la sine?

Trebuie să distingem clar două lucruri: simplul gând că trebuie să ne mântuim sufletul sau să ne îndreptăm viața, și începutul real al lucrării mântuirii și al îndreptării de sine. La primul se poate ajunge și de unul singur, întrucât cuvântul referitor la aceasta este semănat pretutindeni în jurul nostru. Citirea cărților și ascultarea cuvintelor mântuitoare, întâlnirea cu un om care râvnește la mântuire, privirea obiectelor sfințite, o simplă inscripție de pe o carte și multe altele pot să ne apropie de gândul mântuirii, chiar să ne oblige a cugeta destul de serios la aceasta sau să pornim discuții despre îndreptarea de sine. Dar toate acestea nu înseamnă încă trecerea la fapte. Cât timp nu a venit harul - cel care ne trezește din somnul păcatului - oricât de dulci și de ample ar fi discuțiile sufletului cu sine însuși și cu alții, de îndată ce se apucă cu adevărat de treabă, se retrage imediat înapoi, întrucât este legat de mâini și de picioare. El se aseamănă cu leneșul care stă într-un loc liniștit. Cugetă cu plăcere și de unul singur, vorbește și cu alții că trebuie să facă și să dreagă; dar toate acestea până la prima mișcare, când amână totul pentru o altă dată. Așa este sufletul singur. Cine, văzându-și păcatul sau vreo patimă rea, și știind că acestea îl vor ucide - cine nu se gândește că trebuie să renunțe, în sfârșit, la ele? Dar nenorocirea este că nu are destulă putere, mâinile îi cad și picioarele i se înmoaie. Ce-i de făcut? „Să strige sufletul din toată puterea la Domnul, ca prin harul Duhului Său să ne învrednicească a ne elibera de patimi” - spune Macarie cel Mare⁴¹.

Și acasă să vă rugați, și la biserică să mergeți, și să nu vă înstrăinați de toate lucrările sfințitoare, citiți și discutați, într-un cuvânt, țineți-vă sub ocrotirea armelor harului, până când va cădea de undeva scânteia divină și va aprinde în inimă râvna dătătoare de toate, mărturie tare și puternică a vizitei harului dumnezeiesc... Domnul, văzând osteneala și auzind strigătul sufletului, se va îndura de suflet și îi va trimite harul. Numai că la ce ceas, cum și în ce loc - asta nu o poate spune nimeni. Vine nu de la sine... și, mai întotdeauna, nu atunci și nu acolo, unde și când este așteptat. Vedeți acum ce anume nu putem face singuri! Uitați-vă în „*Lupta cu păcatul*”, la pagina 339 și mai departe (vezi Anexele). Cred că aceste două probleme sunt destul de bine conturate acolo.

De un singur lucru am putea să ne temem: ca nu cumva să uite pe cineva harul lui Dumnezeu. Dar este o grijă zadarnică. Căci am putea spune că suntem învăluiți de revărsarea lui. De nimeni nu se îndepărtează până la mormânt, ci ne tot îmboldește și ne deșteaptă.

O să vă povestesc vedenia unui călugăr bătrân. El a văzut un câmp foarte întins. Pe el mergeau o mulțime de oameni diferiți. Mergeau prin noroi, unii până la genunchi și mai rău, dar credeau că merg printre flori; toți erau zdrențuroși, murdari și urâți, dar credeau că sunt frumoși și bine îmbrăcați. Nici unul dintre ei nu era liniștit, toți erau tulburați și îngrijorați, fie că erau în bună înțelegere, sau în certuri unii cu alții... Spre răsărit se întindea o poiană ceva mai înaltă, acoperită cu iarbă și flori, dar care lor li se părea uscată, nisipoasă și pietroasă.

⁴¹ Cuvântul 6. *Despre iubire*, cap. 16.

După această poiană se ridica un munte, întrerupt de creste înălțate în diferite direcții, tot mai sus și mai sus... De după munte se vedea o lumină orbitoare de o frumusețe neasemuită, care orbilor le ridica de pe ochi ceața nevederii. Razele acestei lumini cădeau din plin pe gloata zgomotoasă, care rățăcea pe câmpul murdar. Spre fiecare cap se îndrepta câte o rază. Dar ce făceau oamenii? Nici prin minte nu le trecea să privească la lumina de după munte. Iar referitor la raze, unii nici nu le simțeau atingerea; alții, simțindu-le lovitura tulburătoare, doar își ștergeau capul, fără să-l ridice și continuau să facă ceea ce făcuseră până atunci; alții își ridicau capul și își îndreptau privirea înapoi, dar imediat își reînchideau ochii și reveneau la cele dinainte. Unii, fixându-și ochii în direcția razei, stăteau îndelung, cercetând lumina cu atenție și se minunau de frumusețea ei; dar toți stăteau pe loc nemișcați și, în sfârșit, fie de oboseală, fie îmboldiți de alții, porneau iarăși pe drumul pe care merseseră înainte. Cu totul rari erau aceia care, impresionați de rază și supunându-se indicației ei, lăsau totul, își îndreptau pașii spre poiana cu flori și mergeau apoi tot mai departe și mai departe spre munte și apoi pe munte, spre lumina care le strălucea de după munte.

Sensul viziunii se înțelege de la sine... Vedeți, așadar, că pe nimeni nu-l părăsește harul cel trezviitor; numai ca oamenii să nu fie îndărătnici!

81. Despre aceeași

Cum putem deosebi lucrarea harului de propria noastră dorință de bine?

Nici nu trebuie să facem deosebirea. Adevărata viață creștină se rânduiește reciproc - prin har și prin propria noastră dorință și libertate - astfel încât harul, fără libera hotărâre a voinței, nu va face nimic cu noi, dar nici propria noastră dorință, fără a fi întărită de har, nu poate reuși nimic. Ambele se întâlnesc într-o singură lucrare, de chivernisire a vieții creștine; iar ce anume aparține în fiecare lucrare harului, și ce anume propriei dorințe, este greu de deosebit și nici nu este nevoie. Să știți că harul niciodată nu silește libera manifestare a voinței și niciodată nu o lasă singură, fără ajutorul lui, atunci când este vrednică de aceasta, când are nevoie de ajutor și îl cere.

Domnul este aproape! Rugați-vă! Există o viață neharică, asemănătoare celei harice. Deosebirea dintre ele constă în dispoziția lăuntrică a inimii și în tăria morală. Unde este una și unde e alta, poate distinge doar ochiul lui Dumnezeu. Iar noi trebuie să privim la noi înșine și cu durere să ne rugăm Domnului: O, Doamne, mântuiește-mă! Doamne, grăbește în ajutorul meu!... Iar pura curiozitate este mai bine s-o alungăm.

82. Despre viclenia ascunsă în voința răzvrătită a omului

Ați scris: Unul începe singur să-și înlăture viciile, dar continuă această muncă puțină vreme și o abandonează. Această îndreptare este autodidactă, fără duhul lăuntric al vieții. Cum așa? Să existe, oare nedreptate la Dumnezeu? Totuși, omul a dorit și s-a trudit. De ce este lăsat fără sprijin?

Nu vă neliniștiți! Domnul nu nedreptățește pe nimeni. Nici un pahar cu apă nu rămâne uitat, darămite o osteneală mare. Trebuie numai ca ceea ce facem, să fie făcut pentru El și să-I fie dedicat, din inimă. Însă adesea se întâmplă că, în aparență se face lucrarea lui Dumnezeu, dar de fapt este cu totul altceva. Câtă viclenie se ascunde în voința răzvrătită a omului! Și cine are puterea să deslușească toate abaterile și încâlcelile ei? Vă voi povesti o întâmplare petrecută la Moscova în anul 1812, așa cum mi s-a povestit și mie.

Era la Moscova un om evlavios, postitor, om de rugăciune, milostiv. Toți îl prețuiau și erau încredințați de tăria virtuții lui. Dar, când rușii părăsiră Moscova și francezii pătrunseră în oraș, toate rânduielile noastre se destrămară și fiecare putea să trăiască după bunul său plac. Atunci acest om, rămas în Moscova nu se știe din ce motive, s-a datat beției și unei vieți

murdare cu atâta nestăpânire și nerușinare, cum rar se întâlnea la păcătoșii înveterați. Numai Unul Dumnezeu știe ce înseamnă aceasta!

Dar iată ce cred eu - și fac asta nu spre osândirea aceluia om (căci multe sunt uneltirile vrăjmașului și mari sunt neputințele noastre), ci numai pentru limpezirea ideii pe care vreau să v-o supun atenției. Poate că, în inima sa, el avusese întotdeauna un impuls spre astfel de lucruri și că niciodată nu a renunțat cu inima la ele. Împrejurarea exterioară de mai înainte îl menținea într-o conduită dreaptă. Dar când acest obstacol dispăru, dispozițiile ascunse în inimă au ieșit la iveală și s-au manifestat în fapte corespunzătoare. Câte astfel de persoane n-or exista pe lume! Până la o vreme toate-s bune, iar apoi totul decade și nu mai este bun de nimic. De ce? Pentru că totul a fost făcut din motive exterioare și, o dată cu înlăturarea lor, s-au întrerupt și lucrările. Cine are o astfel de rânduială a vieții? Nimeni nu știe, afară de Dumnezeu.

Fiecare să cugete despre sine, dacă nu cumva buna lui purtare se clădește pe o astfel de temelie șubredă? Dar dacă cineva are o astfel de bună purtare și apoi decade - ce pierdere să aibă harul, de vreme ce acela n-a făcut nimic pentru Domnul. Și ce vină are calea mântuirii, de vreme ce acela nu a avut-o deloc în vedere?

83. Despre îndreptarea vieții păcătoase

Ce înseamnă a-ți restrânge sfera mișcărilor păcătoase?

Este același lucru cu a-ți reface rânduială vieții exterioare și a preocupărilor, în spiritul noii vieți. Când omul dat este păcatului, toate puterile sufletului și toate funcțiunile trupului slujesc acestui păcat și, la fel, modul de viață de acasă și din relațiile exterioare sunt pătrunse de același duh. Dar, dacă după convertire păcătosul nu renunță la preocupările sale de dinainte și la vechiul său mod de viață, atunci acestea îl readuc cu ușurință la cele vechi. Trebuie reclădit totul și noile rânduieli trebuie introduse pretutindeni. Așadar, ochiul era obișnuit să privească ceea ce hrănea păcatul, urechea - să audă ceea ce măgulea patimile, și celelalte simțuri erau, de asemeni, unelte ale înclinațiilor vicioase. Acum trebuie, dimpotrivă, să le facem unelte ale adevărului. Fie ca ochiul să vadă, în loc de imagini mârșave, înfățișarea înfricoșătoarei Judecăți sau un chip oarecare... Fie ca urechea să audă cântări bisericești, în loc de cântece ademenitoare și altele. Au existat conversații prietenești, plimbări și altele de acest fel... toate acestea trebuie abandonate și înlocuite cu alte mijloace de comunicare cu semenii, cum ar fi, de pildă, mersul la biserică, discuțiile cu oameni duhovnicești și altele. Există obiceiul culcării și sculării la o anumită oră, ca masa să fie de un anumit fel, pentru că atunci erau alte nevoi. Acum tuturor lucrurilor trebuie să li se dea o altă rânduială în timp și un alt conținut... Înainte se citeau cu plăcere cutare tip de cărți. Acum trebuie aruncate și trebuie luat în mâini cuvântul lui Dumnezeu și Scrierile Părinților... În acest fel trebuie să-ți revezi întreaga conduită și toate preocupările și peste toate să-ți așezi ca regulă să faci tot ce îți cere spiritul noii vieți. Acest gen de noi preocupări sunt ca un plasture pe rană pentru sufletul rănit de păcate, care caută vindecare!... Cel care, rămânând la vechile obiceiuri, vrea să se curățească de patimi, acela degeaba se amăgește cu speranțe zadarnice. De ce Maria Egipteanca⁴² nu s-a întors în Egipt, ca să se mute în pustiile de acolo, ci a plecat în pustiul de după Iordan? Fiindcă, înainte de a ajunge la pustiul egiptean, ar fi trebuit să se întâlnească cu vechile lucruri, și abia dac-ar fi putut rezista ademenirilor păcatului, venite de acolo... Așa trebuie să procedeze fiecare. Punând început bun întru îndreptare, trebuie să te lepezi de toate cele dinainte și să-ți așezi noi rânduieli și noi obiceiuri. Astfel, înclinațiile păcătoase și patimile vor fi asuprite și subjugate.

⁴² Viața ei se află scrisă în *Triod*. A se vedea și *Viețile sfinților pe luna aprilie*, ziua întâia, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1995, pp. 7-24. (n. A.).

84. Despre trezvie și despre dreapta socotință

Ați scris: *Doi străjeri vigilenți trebuie să aibă oșteanul lui Hristos: trezvia și dreapta socotință. Trezvia - este de la sine înțeles. Dar referitor la dreapta socotință: cum putem afla ce vom întâmpina în cursul zilei și ce mișcări se pot naște în suflet din această cauză, cu prilejul diferitelor întâlniri?*

Desigur că totul este imposibil de ghicit, dar multe pot fi prevăzute, mai ales pentru cei ale căror treburi zilnice decurg mai mult sau mai puțin după o rânduială prestabilită. Mergând într-o casă, ne putem imagina dinainte pe cine vom întâlni acolo, despre ce vom discuta și altele și, de aceea, putem presupune ce patimi se vor isca acolo: vanitatea, mânia sau altele - și, ca atare, ne putem pregăti pentru a le respinge. Chiar dacă nimic din cele presupuse nu se va întâmpla, simpla supoziție a atacului ne va ține sufletul într-o stare de priveghere, și asta nu e puțin lucru.

Unii pot crede că vor născoci pe loc cum să procedeze când li se va întâmpla așa ceva. Desigur că este așa, dar se poate întâmpla ca, mai înainte de a apuca să chibzuiască, inima să li se aprindă deja de o patimă și înăbușirea acesteia să nu mai fie posibilă. Mai ales această din urmă împrejurare face ca să fie necesară o pregătire prealabilă pentru întâmpinarea unor situații de tot felul. Cei ce au trecut prin multe și au ieșit de multe ori învingători se stăpânesc cu ușurință, orice s-ar întâmpla, întrucât, fiind îndelung încercați, sunt pregătiți pentru orice; începătorii, însă, este mai bine să se pregătească dinainte. Pentru întâmpinarea unor situații neprevăzute, ce depășesc domeniul faptelor obișnuite, este bine să ne exersăm în bătălii înadins închipuite cu mintea. Și anume, fiind cu sufletul liniștit, să ne închipuim că suntem sub înrăurirea unor diferite simțăminte și mișcări ale inimii, și imediat să chibzuim ce ripostă să le dăm, sau cum să ne întoarcem sufletul pe fgașul cel bun.

De pildă, într-un caz oarecare se poate aprinde mânia, de la vorbe, priviri, judecăți și altele. Ea trebuie potolită prin cutare sau cutare reprezentări. Undeva se poate stârni invidia; ea trebuie izgonită în următorul fel... și așa mai departe. Dacă toate simțămintele și mișcările nefaste vor fi trecute prin astfel de exerciții, atunci sunt slabe șanse ca vreo scânteie de patimă să surprindă nepregătiți.

Un astfel de exercițiu deprinde sufletul cu dibăcia sau cu iscusința de a se înclina în direcția opusă predispozițiilor vicioase, ale inimii, astfel încât, dobândind această obișnuință, să poată trece fără prea multă trudă dintr-o stare pătimasă într-una nepătimasă. Căci în aceasta constă izbânda, sau evitare bătăliei.

85. Despre gândul de ispită

Când anume trebuie să acționăm în atac și când în apărare?

Experiența ne învață aceasta. Unora le e mai bine să acționeze în primul fel, altora - în al doilea, sau când într-unul, când în altul. Dar îndeobște se știe că pe primele trepte este mai bine să acționăm în apărare sau în retragere... Adică, atunci, când ne vine un gând de ispită sau un simțământ păcătos, să nu ne apucăm a căuta gândurile și acțiunile cu care să-l alungăm, ci, abătându-ne atenția de la ele, să ne adresăm Domnului și, alipindu-ne de El vederea minții, să-L implorăm cu osârdie ca să ne izbăvească de dușmanii năvălitori, asemenea copiilor neputincioși la ivirea unui pericol din partea oamenilor sau a animalelor, care nu se iau la luptă cu aceștia, ci aleargă țipând la tata sau la mama, nădăjduind că ei îi vor scăpa de necaz. Unii rămân toată viața cu această singură armă. Dumneavoastră, pare-se,

cunoașteți acest lucru din capitolele lui Isihie Presbiterul⁴³. Dacă ați uitat, recitiți-le. Stăruțiți în această din urmă direcție și niciodată nu veți fi în pierdere.

86. Despre prevenirea împotriva căderii

Ce înseamnă că, aflându-ne în toiul luptei, nu trebuie să luăm măsuri pentru viitoarea preîntâmpinare a ei?

Se pare că este foarte clar și că nu necesită lămuriri. Sufletul doritor de curățenie, și mai ales cel ce a gustat deja din dulceața liniștii lăuntrice, nu poate să nu sufere când se stârnesc în el patimile murdare sau când i se tulbură în vreun fel liniștea lăuntrică. El este atunci nemulțumit de sine și se mânie din pricina stării neplăcute în care se află. Dorind să se păzească pe viitor de asemenea situații, el trebuie să-și impună regulile cunoscute pentru respingerea cauzelor acestei stări. Dar nu trebuie să facă asta în acea stare de nemulțumire, de ciudă și de maniere împotriva sa, căci mânia nu cunoaște măsură și îl va îndeamnă să-și asume pravile atât de aspre, pe care nu va fi în stare să le respecte întocmai și, ca atare, va trebui să le schimbe. Iar schimbarea este o nouă înfrângere, care nu este deloc neprimejdioasă. Să lămurim aceasta cu un exemplu. Ați dormit o oră în plus; din această pricină simțiți slăbiciune și răceală și o instabilitate a gândurilor. Vă este ciudă, cu atât mai mult cu cât ați pierdut, dormind, și ora rugăciunii sau vreo slujbă de la biserică. Cauza somnului în plus a fost faptul că ați mâncat mai mult ca de obicei, și asta fiindcă înainte de masă a venit cineva și v-a distras atenția, iar apoi ați mâncat cât ați vrut fără să vă dați seama. Judecând cele întâmplate, înciudată vă impuneți să nu primiți pe nimeni, la masă să vi se servească un singur fel de mâncare, ori comandați mâncare uscată, să dormiți nu pe pat, ci șezând în fotoliu... Dispozițiile sunt date, și patul este scos din cameră. În ziua următoare, cineva vine și este refuzat. Vi se spune că este cutare sau cutare, o persoană importantă cu care negreșit trebuia să vă vedeți. Vă e ciudă, dar nu puteți da înapoi. A venit ora mesei. Ați mâncat ceva. Simțiți că masa a fost sărăcăcioasă și vă pare rău că bucătăreasa nu v-a încălcat dispoziția și că nu a pregătit un fel de mâncare în plus... În sfârșit, e vremea culcării... Vă așezați în fotoliu... moțâiți, dar nu dormiți... așa trece mult timp... Ați adormit, în sfârșit, dar vă treziți repede. Până în zori mai este mult, dar nu puteți dormi, deși ați avea nevoie să mai dormiți. Trece așa o oră, două. Trebuie să vă sculați. Vă sculați... În cap totul e nebulos, vă dor șalele, picioarele abia vă mai umblă, mâinile nu vă mai ascultă. Vi se pare că sunteți bolnavă. Porunciți să vi se aducă patul și, comandând un prânz gustos, vă culcați. Săturându-vă de somn, prânziți copios la o oră târzie; seara îi primiți pe toți și vorbiți mult, vrute și nevrute. Iată unde ați ajuns! Și care-i cauza? Cauza constă în faptul nu ați început la timp să preveniți căderea.

87. Despre aplicarea la mireni a regulilor de mântuire scrise pentru călugări

Toate articolele trimise de dumneavoastră conțin povățuiri adresate aproape în totalitate călugărilor. Mirenilor nu li se potrivesc. Vă transmit părerea persoanelor cărora am avut ocazia să le citesc câteva din aceste articole.

Degeaba cred astfel. După mine, povețele acelea se potrivesc oricui râvnește să se mântuiască. Această râvnă îl va învăța cum să se folosească de toate și cum să aplice chiar și regulile monahale. Iar celui ce nu are această grijă, aceluia nici un fel de scriere povățuitoare nu i se potrivește. Se spune: inima inimii îi transmite vești. Cei ce au dat povețe, le-au dat din suflet, așa cum li s-au format în inimă, din propriile lor cugetări și experiențe. Ele sunt un ecou al stării inimii lor. Căci duhul care i-a însuflețit în general, pe ei și toate dispozițiile lor, a fost duhul râvnei întru mântuirea de sine și a oricărui om. Același duh se reflectă și în

⁴³ Isihie Presbiterul din Ierusalim a trăit în veacul V și este altul decât Isihie Sinaitul. Vezi *Introducere la Filocalia*, vol. IV, edițiile citate. (n. A.).

cuvântul lor și pătrunde orice scrierea lor. Așadar, orice râvnitor la mântuire, citindu-le povețele, prin litera din afară va pătrunde până la duhul lor și, prin duhul râvnei care îl mistuie, va intra într-o dispoziție sufletească asemănătoare cu a celor care le-au scris și în asentiment cu toate trăirile care le-au umplut acelora inima, care apoi le-au pătruns din inimă în scrieri și aproape că alcătuiesc conținutul lor esențial.

Dispozițiile sufletești ale celor ce caută mântuirea sau dispozițiile cu care trebuie negreșit să ne deprindem pe calea spre mântuire, sunt aceleași pentru toți, fie ei călugări sau nu. Deosebirea apare doar în faptele din afară, care exprimă aceste dispoziții. Iată de ce presupun că orice povățuire, alcătuită de un sihastru pentru sihastri, este o dulce hrană duhovnicească pentru orice râvnitor întru mântuire. Acolo va găsi ceea ce are nevoie și va ști să adapteze totul la modul său de viață, hotărând dacă sunt destinate pentru realizarea lucrării lui, sau dacă sunt nepotrivite cu rânduiala vieții sale.

Că doar călugării sunt, și ei, creștini, și cei ce pășesc în monahism nu se îngrijesc și nu se ostenesc pentru altceva, decât pentru a fi creștini adevărați. Și mireni sunt creștini și trebuie să râvnească a fi creștini adevărați. Cu alte cuvinte, călugării se aseamănă cu mireni în problema cea mai importantă. Cum, așadar, povețele pentru monahi să nu se potrivească mirenilor? Există o parte a vieții monahale care nu se potrivește mirenilor, dar ea ține numai de rânduiala exterioară a vieții și a relațiilor cu alții, iar nu de duh și de dispozițiile lăuntrice. Acestea din urmă trebuie să fie aceleași la toți, căci *este un Domn, o credință, un botez* (Efeseni 4, 5).

Iată de ce bunii mireni, râvnitori la mântuirea sufletului nu se mai satură citind scrierile ascetice ale părinților Macarie cel Mare, Isaac Sirul, Ioan Scărarul, ale Sfântului Dorotei, Efrem Sirul, *Filocalia* și altele. Iar despre cei ce se îndepărtează de povățuirile din scrierile lor, vă dați singură seama ce trebuie spus: „Nu au duhul lui Hristos”. Aspru este cuvântul acesta, dar n-avem ce face!

Să chibzuiască singuri... Despre ce este scris în acele capete? Despre cum să biruim patimile, cum să ne curățim inima, cum să sădim în ea bunele începuturi, cum să ne rugăm și să sporim în rugăciune, cum să ne rânduim bine gândurile, cum să ne păstrăm neconținut atenția nerisipită și altele. Iar acestea nu ar trebui, oare, să fie în grija oricărui creștin? Oare nu ne-au dat pentru toate acestea porunci Domnul și Apostolii? Iată ce spune Domnul: *Privegheați și vă rugați* (Matei 26, 41); *privegheați dar în toată vremea rugându-vă* (Luca 21, 36). Aceasta este porunca privegherii sau a luării-aminte la sine, una dintre principalele nevoițe duhovnicești, care se mai numește și trezvie, după cuvintele Apostolului, care spune: *Fiți treji, privegheați* (I Petru 5, 8). Iar pentru ca cineva să nu creadă că acest lucru îi privește doar pe Apostoli sau numai pe creștinii desăvârșiți, cei asemenea lor, Domnul a adăugat: *Iar ceea ce vă zic vouă, zic tuturor: Privegheați!* (Marcu 13, 37).

Cu ce drept, așadar, să socotim că toate învățăturile despre luare-aminte, trezvie a duhului și priveghere - un subiect cu precădere al scrierilor ascetice și al capetelor pe care vi le-am trimis - să socotim că se referă numai la monahi și nu și la mireni? Chibzuiți în acest fel și despre celelalte. Astfel, când ni se spune că *strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață* (Matei 7, 14), ni se dă de știre că ele sunt strâmte și înguste nu numai pentru monahi, ci, în general, pentru toți cei ce se îngrijesc să intre în viață și că, prin urmare, cei ce trăiesc în larghețe nu vor avea loc acolo, fie ei monahi ori mireni. Mai scrie, de asemenea, că *oricine se luptă se înfrânează de la toate* (I Cor. 9, 25), că trebuie să *omorâm mădularele noastre, cele pământești* (cf. Col. 3, 5), că trebuie să *căutăm cele de sus și să cugetăm cele de sus, nu cele de pe pământ* (cf. Col. 3, 1-2), să ne rugăm neîncetat (cf. I Tes. 5, 17) și să facem ca *viața noastră să fie ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu* (cf. Col. 3, 3) - și în acest fel li se stabilesc ca obligatorii tuturor, fără excepție, ascetismul, mortificarea trupului, renunțarea la toate cele pământești, rugăciunea neîncetată, dispariția în Dumnezeu⁴⁴. Căci doar despre acestea se vorbește în scrierile călugărilor!

⁴⁴ În sensul de contopire cu Dumnezeu, iar nu de dispariție a persoanei (n.t.).

Dar acum se aude: „Cui îi plac toate acestea? Cine nu le știe și cine nu vorbește despre ele?”. Dar nu despre asta vorbim noi acum. Căci nu legea lui Dumnezeu trebuie să o supunem înclinațiilor noastre, denumite îndeobște neputințe, ci grumazul nostru trebuie să-l așezăm sub jugul sfintei și neschimbătoarei legi dumnezeiești! Nu știm, oare, că Domnul, generos și milostiv, nu încarcă jugul peste puteri, dar nici nu îngăduie nici un fel de favoruri? Ce rost are să mai vorbim despre asta? Cântitorii dumneavoastră nu aparțin, oare, celor care spun îndeobște: „Dar ce, sunt eu preot, sunt călugăr? Doar sunt mirean!”, eschivându-se astfel de la stricta împlinire a poruncilor Evangheliei? Dar înțeleg ei, oare, cum se cuvine ceea ce spun? Eschivându-se nu doar să îplinească niște reguli, ci să și audă de ele, în calitatea lor de mireni, nu ajung astfel să se alăture lumii, celei opuse Evangheliei? Iar așa ceva este înfricoșător. Lumea este tărâmul pierzaniei. Despre creștini vorbește Domnul⁴⁵ în persoana Apostolilor: *Dacă ați fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteți din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume, de aceea lumea vă urăște* (Ioan 15, 19). Astfel, adevărații creștini, chiar și mireni, nu aparțin acestui groaznic tărâm al lumii urâtoare de Hristos și respinse de Dumnezeu și nu socotesc străin nici un cuvânt rostit de gura Domnului Iisus Hristos și a Sfinților Lui Apostoli, și nu se îndepărtează de nici o învățătură cuprinsă în Sfânta Biserică Ortodoxă, nu o disprețuiesc și nu se înstrăinează de ea.

Dar destul despre aceasta. Este trist că un asemenea mod de gândire se extinde tot mai mult. Desigur, adevărul lui Dumnezeu nu are de suferit din cauza aceasta. El rămâne neschimbat în veac; dar este foarte trist că cei ce se îndepărtează de el vor pieri. Ei se aseamănă celor care vor, cu o lovitură de pumn, să tocească tăișul unei săbii ascuțite. Vor reuși? Nu! Sabia cuvântului lui Dumnezeu nu poate fi nimicită. Este greu să lovești cu piciorul în țepușă!

88. Despre calea cea strâmtă și calea cea largă în această viață

Iată ce se mai vorbește într-una pe la noi: „Domnul, creându-l pe om, l-a adus în rai și l-a înzestrat cu de toate, ca să se desfăteze în voie. După cădere, deși omul a fost izgonit din rai, însușirea de a se desfăta și mijloacele de desfătare i-au fost lăsate: florile - pentru îndulcirea mirosului, fructele - pentru gust, cerul înstelat - pentru vedere, cântecul păsărilor - pentru auz; apoi, după aceste modele, omul a inventat muzica. Dar, de fapt, toate lucrurile din natură vorbesc despre bunătatea Ziditorului! Apar, însă, oameni care, contrar bunei voințe a lui Dumnezeu, vor să strâmtoreze totul și să pună obstacole peste tot. Ei siluiesc natura și îl prezintă pe Dumnezeu drept altcineva decât este!

Iată, va să zică, unde s-a ajuns! Iar eu, scriindu-vă ultima dată că nici mireni, dacă doresc să fie adevărați creștini, nu trebuie să renunțe la austeritatea monahală, am crezut că i-am convins pe toți și că am lămurit toate nedumeririle. Ce mai încurcătură de idei! Iar dumneavoastră de ce ați ajuns în încurcătură, de parcă adevărul ar fi de partea lor? Să le fi răspuns: Foarte bine, petreceți, prieteni! Deschideți larg porțile plăcerilor și desfătărilor! Veseliți-vă la ospățul vieții... Nimeni nu vă constrânge și nu vă pune nici un fel de piedici! Trăiți cum vă place. Numai că, prin cuvântul Domnului, vi se spune că există două căi pe care merg fiii oamenilor: calea cea strâmtă și calea cea largă, și că prima duce la viață, iar cealaltă la pierzanie. N-ar fi mai bine să citească ei înșiși, cum se spune despre aceasta în Evanghelie: *Intrați prin poarta cea strâmtă - spune Domnul - că largă este poarta și lată este calea care duce la pieire și mulți sunt cei care o află. Și strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt cei care o află* (Matei 7, 13-14)? De vreți să ascultați, ascultați, iar de nu vreți, cum doriți... Aceasta nu este o născocire omenească, ci e porunca Domnului. Și încă cum! *Siliți-vă să intrați prin poarta cea strâmtă - zice Domnul altă dată - că mulți, zic vouă, vor căuta să intre și nu vor putea* (Luca 13, 24). Siliți-vă... adică să vă grăbiți, ca la

⁴⁵ Referindu-Se la apostoli, (n.t.).

întrecere, certându-vă unii cu alții pentru această cale strâmtă și pentru aceste porți înguste, dobândind-o în pofida altora, răpind-o de la alții: „lăsa-ți-mă să intru! lăsați-mă să intru!”, temându-vă ca nu cumva să nu se închidă ușile... De ce este așa? - nu este treaba noastră să judecăm. Așa a poruncit Domnul, asta-i tot. Și ce fel de Domn? Unul, Care, pentru mântuirea noastră, a parcurs El însuși înaintea noastră calea cea strâmtă și, după tot felul de suferințe, Și-a predat de pe Cruce duhul Său lui Dumnezeu, spunând tâlharului răstignit: *astăzi vei fi cu Mine în rai* (Luca 23,43). Căci El este Mântuitorul nostru!... Și toți cei ce vor să fie mântuiți trebuie să meargă pe urmele Lui. Iar a merge pe urmele Lui nu se poate altfel, decât cu Crucea: *Oricine voiește sa vie după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie* (Marcu 8, 34).

Și iată că toți cei ce și-au dorit mântuirea au pornit după El pe calea cea strâmtă și anevoioasă: apostolii, mucenicii, sfinții, cuvioșii și toți cei mântuiți, care sălășluiesc acum în cetatea lui Dumnezeu, Ierusalimul ceresc. Ce să-i faci? E adevărat că nu te poți mântui altfel, de vreme ce printre mântuiți nu se află nici unul care să fi dobândit locul liniștii veșnice altfel, decât pe calea cea strâmtă. Nu este mai bine să ne supunem acestei cerințe, deși nu este foarte dulce? Căci a te chinui veșnic este mai rău. Fie ca cei ce doresc mântuirea să se trudească într-un fel sau altul, fără să se eschiveze. E greu, dar ce să-i facem? De aceea se și numește o astfel de viață ascetică sau eroică, așa cum spune despre sine Apostolul: *lupta cea bună m-am luptat* (II Tim. 4, 7). Iar cei ce nu vor, treaba lor... Dar să știe că felurile strâmtorări nu sunt o născocire omenească, ci poruncă dumnezeiască.

Am putea aduce în plus unele lămuriri, de ce este nevoie de o strâmtorare sau de alta... de ce, de pildă, este nevoie de post, însingurare, de nevoița rugăciunii și de altele. Dar las asta la o parte... Cei ce merg pe calea mântuirii știu cât de trebuincioase sunt toate acestea, iar celor ce se abat de la această cale degeaba le vorbim!... Cât privește strâmbele tâlcuiri pe care mi le-ați scris, despre asta v-am mai vorbit. Și în rai erau multe lucruri în măsură să producă omului plăcere, dar acestea alcătuiau o podoabă exterioară, străină a vieții din rai, iar nu menirea omului. Menirea era alta: petrecerea în comuniune cu Dumnezeu prin libera împlinire a voinței Sale. Dacă raiul ar fi rămas pentru totdeauna lăcașul omului, atunci toți oamenii s-ar fi desfătă și cu cele din afară, dar nimeni nu s-ar fi gândit și nu ar fi avut nici un fel de grijă pentru aceasta: ar fi fost o umbră firească a unei vieți plăcute Domnului.

Așa că, vedeți că nici în rai oamenii nu ar fi discutat și nu s-ar fi preocupat de satisfacții; iar la noi, după ce au pierdut raiul, vor să pună desfătarea drept scop principal al vieții. Căci, dacă desfătările ar fi putut, prin lege, să fie soarta omenirii căzute, nu i-ar mai fi izgonit Domnul din rai pe protopărinții căzuți. Iar când i-a izgonit, prin aceasta le-a arătat că celui căzut nu i se potrivește o viață liniștită. Căci prin cădere s-a schimbat toată starea lucrurilor! Vieții omului i s-a mai adăugat un scurt răgaz de viață prezentă, plină de durere și nenorociri, cu scopul de a-l înțelepți, îndrepta și curați, ca să devină vrednic a se desfăta într-un alt rai, veșnic. Adevărata viață a omului este dincolo de mormânt sau, mai bine zis, după înviere, iar viața prezentă este doar pridvorul ei sau o pregătire pentru ea. În chivernisirea ei, Domnul a prevăzut felurite supărări și necazuri exterioare și a prescris diferite pravili de strâmtorare, ca măsuri de curățire. Pe mucenici i-au strujit cu ghiare de fier și așa i-au pregătit pentru rai. Acesta este adevăratul mod de viață al omului, în care fiecare se pregătește, prin strâmtorări purificatoare, ca prin strujiri, pentru fericita veșnicie!

Iată ce decurge de aici: lăsați omul să înțeleagă bine și să-și așeze în inimă convingerea că viața noastră prezentă este atât de scurtă, și că frământările și strâmtorările ei ne dau multe roade pentru viața viitoare, care este nesfârșită; iar omul nu numai că nu le va evita, ci, dimpotrivă, le va cere și va umbla după ele ca după o binefacere. Așa fac toți cei ce înțeleg cum se cuvine rostul vieții prezente...

Din faptul că și după izgonirea din rai ne-au mai fost lăsate unele lucruri plăcute, cu care să ne putem desfăta, nu reiese că în ordinea vieții prezente nu-și găsesc locul nici un fel de constrângeri.

Ca explicație, mi-am amintit cuvintele dragului nostru egumen I.K. Amfiteatrov. S-a întâmplat odată să merg cu el printr-o pădure. Și l-am întrebat așa, ca în trecut: „De ce există astfel de discordanțe - și încă unele foarte neplăcute - printre obiectele din natură și fenomenele atmosferice? Iată o culoare plăcută, iar alături o urzică sau un dafin... iar cerul este când luminos, când posomorât?”. „Ce om ciudat ești tu! - mi-a răspuns el. Aceste discordanțe sunt o înfăptuire măreață în iconomia pronoiei lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră. Milostivul Dumnezeu îți spune, în acest fel:

Ar trebui ca sudoarea să nu ți se usuce niciodată pe fața istovită și ostenită, dar Eu îți dau uneori să guști din bucuria vieții, îngădui ochilor tăi să se lumineze, frunții tale să se descrețească și zâmbetului să-ți apară pe buze, ca să nu-ți pierzi nădejdea și să nu cazi în disperare; ar trebui ca pământul să rodească pentru tine numai spini și lemn câinesc, dar iată, Eu poruncesc uneori pământului să-ți dea din belșug totul spre desfătare, ca tu să nu îți pierzi încrederea în puțința redobândirii fericirii pierdute; ar trebui ca în văzduh, deasupra capului tău și în jurul tău să fie numai furtuni cu tunete și fulgere, dar iată că tu vezi adesea soarele senin cu răcoarea proaspătă a dimineții și cu pacea încântătoare a serii, pentru ca să îți minte că cerul nu este cu totul închis pentru tine, că îmbrățișările Mele îți sunt deschise și că sunt gata să te primesc în lăcașurile cerești”.

Iată, așadar, de ce ne-au mai fost lăsate și dincolo de rai, în natură, unele lucruri plăcute, dar nu pentru ca din aceste fărâmituri să ne facem un ospăț vesel pentru întreaga viață, sau pentru ca, din toate aceste frânturi, să ne zidim pe pământ un templu al fericirii. Dar acești petrecăreți ai noștri înțeleg cu totul altfel acest lucru. După părerea lor, orice opreliște și orice obstacol în fața plăcerilor este o violare a firii omului și este potrivnică voii lui Dumnezeu. Că nu este potrivnică voii lui Dumnezeu, am spus la început, căci Domnul a poruncit să mergem pe calea cea strâmtă, iar că nu există aici nici o constrângere a firii omului, veți înțelege din cele de mai jos.

Când omul a căzut, el nu numai că a coborât sub menirea lui, dar a lăsat să pătrundă în el și unele începuturi străine firii lui, ca pe un fel de semințe ale oricărui rău. Va să zică, în omul căzut trebuie să deosebim ceea ce îi este propriu, de ceea ce îi este impropriu, chiar dacă și asta există în el. Toate pravilele și canoanele de strâmtorare, prescrise și rânduite de Domnul sunt îndreptate exclusiv împotriva relelor semințe venetice, pentru a le înăbuși și strivi și pentru a elibera, astfel, adevărata fire a omului.

Astfel, strâmtorările nu sunt o violare a naturii, ci o binefăcătoare mână de ajutor dată ei. Ele sunt ca o operație de amputare a unui membru bolnav, sau ca un platură care absoarbe substanțele vătămătoare. Firea noastră se află în captivitate. Domnul, prin strâmtorarea celor captivi, voiește să o elibereze, dar noi strigăm: „nu ne atinge, nu ne apăsă!” și, în acest fel, în loc să ne ridicăm în apărarea noastră, lucrăm împotriva noastră. Iar petrecăreții sunt niște oameni jalnici, pierduți!

Nu vreau să spun că în viață nu și-ar mai găsi locul nici o alinare; ci să le primim pe toate cu recunoștință, din mâinile Domnului și că nu trebuie să alergăm după ele, și cu atât mai puțin să le socotim drept scop principal al vieții, ba încă să ne răzvrătim împotriva oricărui îndrumări constrângătoare și să nu vrem să știm că ele ne sunt prescrise de însuși Domnul. În acestea din urmă, în afara neînțelegerii faptelor, se vede chiar răscularea împotriva lui Dumnezeu. Iată unde s-a ajuns! Iar ei gândesc totul cu superficialitate. Deocamdată, încă nu-i nimic. Dar ce va fi pe lumea cealaltă? Ce strâmtorări vor fi acolo, contrare voii noastre, strâmtorări amarnice și lipsite de nici o bucurie, întrucât sunt zadarnice. Doamne, miluiește-ne și ne mântuiește!

89. Despre post

Cât de multe comentarii se fac despre post, cum se ridică oamenii împotriva lui, spunând: „De ce ne trebuie postul, și încă unul așa sever, de vreme ce însuși Domnul zice că nu ceea ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din inimă (vezi Mt. 15, 11), iar

Apostolul ne învață: cel ce mănâncă să nu disprețuiască pe cel ce nu mănâncă (Rom. 14, 3) și Ioan Gură de Aur, în ziua Sfințelor Paști, îi cheamă la veselie pe toți, și pe cei ce au postit, și pe cei ce nu au postit?”

Cred că, după cele ce vi le-am scris mai înainte, prezenta argumentație nu vă va pune la încurcătură. Sărmanul post! Câte reproșuri, câte defăimări și prigoane nu îndură! Dar iată că, totuși, prin mila lui Dumnezeu, dănuiește. Altfel, cum s-ar putea? Căci temelia lui este trainică! Domnul a postit, apostolii au postit, și încă nu puțin, ci cum spune despre sine Apostolul Pavel: în posturi de multe ori (II Cor. 11, 27); și toți sfinții lui Dumnezeu au ținut post aspru, astfel încât, dacă ni s-ar da să cercetăm toate lăcașurile raiului, nu am găsi acolo nici unul care să nu fi postit. Căci așa se cuvine. Prin încălcarea postului se pierde raiul; ținerea unui post aspru trebuie să se numere printre mijloacele de redobândire a raiului pierdut. Oare Maica noastră, Sfânta Biserică, cea cu inimă îndurătoare, ne este mamă vitregă? Ne-ar supune ea, oare, la o asemenea povară grea și netrebuincioasă? Dar iată că ne împovărează! Înseamnă că nu se poate altfel. Să ne supunem, așadar... De fapt, se supun toți cei ce vor să se mântuiască... Uitați-vă în jur. Cât de puțin i se trezește cuiva grija de suflet, imediat începe să postească, și cu cât mai mare îi e grija, cu atât mai mult și mai aspru postește. Din ce motiv? De aceea, că prin post sporește mai repede și își stăpânește mai ușor sufletul. Cine refuză postul, acela înseamnă că nu pune preț pe mântuire. Căci, unde pântecel face legile, acolo Dumnezeu este pântecel. Iar pentru cine Dumnezeu este pântecel, acela este dușmanul Crucii lui Hristos, Dumnezeu și Mântuitorul nostru.

Iată cum să faceți pe viitor: când cineva va începe să se ridice împotriva vreunei rânduieli de nevoință dumnezeiești, întrebați-l ce anume acceptă el din aceste rânduieli? De pildă, pe cel care refuză postul, întrebați-l dacă la biserică trebuie să mergem, dacă acasă trebuie să ne facem pravila de rugăciune, dacă trebuie să ne spovedim și altele... și veți vedea, probabil, că va refuza totul. Și veți înțelege că nu postul este problema lui, ci orice constrângere, în general... El își dorește să trăiască în largul său... N-are decât să trăiască! Dar să-i spuneți negreșit sentința lui Dumnezeu cu privire la calea cea largă! Este de datoria oricărui om care cunoaște această sentință! După ce îl veți întreba despre toate acestea, veți vedea că acest soi de „filozof parcă ar fi de o cu totul altă credință. Și spuneți-i acest lucru, spuneți-i: „Tu, frate, ai un alt Dumnezeu, alte legi, alte nădejdi!... Iar noi îl avem ca Dumnezeu pe Domnul Iisus Hristos, care a postit, mama noastră este Sfânta Biserică, care prin rânduielile ei ne cere să postim. Ocrotitorii noștri - Sfinții Apostoli, preoții și învățătorii lumii, cu toți au fost postitori și sunt întemeietorii postului! Așa că nici noi nu putem face altfel. Iar tu vezi-ți de drumul tău”.

Să nu credeți că-i veți putea convinge pe unii ca aceștia!... Da de unde! Au capul tare și ceafa groasă! Ce puteți face cu ei? Să nu credeți că au vreunele motive temeinice. Nu. Au doar o puternică încăpățănare. Acele strâmbe tâlcuiri pe care le-ați auzit de la ei, ei le socotesc drept idei înalte. Dar priviți ce este de fapt!

Se spune că nu ceea ce intră în gură spurcă pe om... Cine contrazice aceasta? Oare cei ce postesc se rețin de la mâncare pentru că se tem să nu se spurce cu ea? Doamne ferește! Nimeni nu gândește astfel. Sunt minciuni născocite de acești șarlatani lumești, pentru a se ascunde cumva sub masca bunei cuviințe. Cei ce încalcă postul se spurcă, însă nu cu mâncare, ci prin încălcarea poruncii lui Dumnezeu, prin nesupunere și îndărătnicie. Nici cei ce postesc, dar nu-și păstrează inima curată, nu se pot socoti curați. Este nevoie și de una, și de alta: și de post trupesc, și de post sufletesc. Așa se vorbește în învățăături, așa se cântă și în biserică. Dacă cineva nu împlinește aceasta, nu-i postul de vină! De ce să renunțe la post sub acest pretext? Bine ar fi să-i întrebați pe cei ce nu voiesc să postească, dacă își păstrează inima curată! Nu poate fi cu puțință! Dacă prin post și alte nevoințe, abia dacă putem să ne ținem în frâu scumpa noastră inimă, atunci fără post, nici nu poate fi vorba de asta! Țineți minte cum un stareț a întâlnit un tânăr monah, care ieșea dintr-o cârciumă, și i-a spus: „Frățioare! Nu-i bine să vii pe aici!”, iar acela i-a răspuns: „Ba pot! Dacă inima îmi este curată...”. Atunci bătrânul i-a spus cu uimire: „De câți ani trăiesc eu în pustie și postesc, și mă rog, și rareori

dacă merg undeva - dar încă n-am dobândit inimă curată; iar tu, un tânăr, mergând prin cârciuni, ai izbutit să dobândești inimă curată?! Mare minune!”. Așa să-i spuneți oricui renunță la post!

Iar cât privește ce se spune mai departe: *cel ce nu mănâncă să nu-i judece pe cel ce mănâncă*, asta nu duce la nimic. Aceasta este o îndrumare. Numărându-ne printre postitori, mulțumim pentru sfat sau pentru aducerea aminte. Dar cel ce nu postește nu se eliberează astfel de obligația de a posti și de răspunderea sa pentru că nu postește. Cine îl judecă pe cel ce nu postește păcătuiește, dar cel ce nu postește nu devine drept prin aceasta. Și să nu-i judecăm! Fiecare să facă cum știe. Dar pravila sau legea postului trebuie să o ținem și să nu îngăduim liber-cugetătorilor să născoască minciuni viclene.

În sfârșit, îngăduința lui Ioan Gură de Aur față de cei ce nu postesc înseamnă doar bunătatea inimii lui și dorința ca, de Sfânta înviere a Domnului, toți să se bucure și să nu existe nici o față tristă. Aceasta este dorința sfântului părinte, dar dacă se împlinește de fapt, Dumnezeu știe! Dacă-i spuneți unui bolnav: fii sănătos, fii sănătos... - se va înzdrăveni el, oare, din asta? La fel și acolo. Pe toți îi invită să se bucure, dar toți, oare, se bucură cu adevărat? Ce facem cu conștiința? Zgomotul și zarva nu sunt bucurie. Bucuria este în inimă, care nu se bucură întotdeauna de veselirile din afară. Iată că Sfântul Ioan Gură de Aur, presupunând că pe unii îi apasă conștiința pentru că nu au postit, ia această apăsare drept pocăință și epitimie și le îngăduie tuturor să se bucure și să se veselească... Așadar, iată că această mică parte a celor ce se căiesc pentru că nu au postit va gusta, într-adevăr, din mângâierea duhovnicească sau din înduioșarea inimii, dar ceilalți, puțin probabil! Dar fie și așa; legea și obligativitatea postului pentru toți nu se micșorează cu nimic din cauza asta.

90. Despre clevetiri

Mântuiți-vă! Vedeți să nu cădeți în pierzanie! V-au copleșit grijile. E vremea să vă maturizați și să vă așezați la locul cuvenit, altfel vi se vor dezbină toate încheieturile. Nu veți avea trăinicie în ceea ce faceți.

Pentru ceea ce ați gândit despre pronierea lui Dumnezeu (cârtelile), trebuie să luați epitimie. Cum puteți să vă îngăduiți astfel de gânduri? Este pur și simplu hulă, direct în ochii Domnului. Dacă n-ați fi știut nici o buche, ar fi fost altceva; pe când așa, se pare că vă descurcați deja să deslușiți silabele, și totuși lăsați să vă intre în cap asemenea prostii! Cu asta nu-i de glumit. Cugetările despre Dumnezeu sunt un lucru înalt, fiindcă se săvârșesc înaintea ochilor Lui. Cum poți gândi la așa ceva în mod ușuratic? Ei, iar e vorba despre N.N.? Nu cred că are o bună dispoziție a inimii. Dacă a adus întuneric cu cuvintele ei, înseamnă că ceea ce a spus nu a ieșit din izvorul cel bun. Lăsați-o... sau purtați cu ea discuții care niciodată să nu se refere la persoana altora.

Ce înseamnă această preocupare meschină de a urzi clevetiri? Pregătiți-vă un bold și purtați-l întotdeauna cu dumneavoastră. De îndată ce limba va începe să clevetească, împungeți-o fără cruțare.

91. Despre închinători și închinătoare

Mântuiți-vă! Ei, se pare că v-ați nenorocit cu totul! Ori v-au târât alții, ori vă distrugeți singură. E vremea să vă așezați și să vă găsiți locul. Grăbiți-vă să vă puneți în ordine și să vă chivernisiți, și puneți odată punct! Dar iată că N.N. a izbutit să ajungă la dumneavoastră. Va începe acum să strângă închinători și închinătoare!

Întrebați-o dacă este spre mântuire să te lipești de primul venit? Și încă ceva: poate fi bună o asemenea faptă, de vreme ce ea este legată de tulburarea altora? Pe cel de care avem nevoie ni-l trimite Dumnezeu, dar de ce să ne invităm singuri? Un adevărat pelerin nu vei reuși să aduci, și rar poți să-l întâlnești... De altfel, fiecare își are mentalitatea sa și constituția inimii sale. Pe toate, însă, trebuie să le aducem jertfă lui Dumnezeu.

Dar grijile pe care le aveți în față acum sunt de mai mare însemnătate. Aici nu este nimic egoist. Numai trebuie ca totul să decurgă în ordinea cuvenită, fără apel la viclenii și ocoliri pe la spate. De va rândui Domnul, așa să fie; iar de nu, facă-se sfânta Lui voie.

Ce mai progresistă aveți acolo la dumneavoastră! Este încredințată că acționează după principiile creștinismului. Să ia aminte că progresul creștin este cu totul altceva decât crede ea. Progresul în duhul lumii este o iluzie. Neîndoielnic este că orice grădină care nu a fost sădită de Tatăl Ceresc se stârpește și că cel ce nu este în Hristos se usucă ca o creangă și este aruncat în foc. Doamne, miluiește-ne! Câte năluci mincinoase nu există, care ne atrag, în locul adevărului... Câți truditoresi și truditoresi nu se ocupă cu bătutul apei în piuă! Facă-se cu ei voia lui Dumnezeu!

Binecuvântează-ne pe toți, Doamne, ca să parcurgem drumul vieții în pace, mângâindu-ne unii pe alții și povățuindu-ne, iar nu distrugându-ne.

92. Despre ocări și muștrări

De ce vă tot îndreptățiți? Toată scrisoarea dumneavoastră la asta se referă. E drept că dumneavoastră v-au revenit toate ocările și muștrările. Sunt vinovat! Altceva este că așa trebuie. Acum, desigur că v-ați îndreptat. Ei, vi s-a mai așezat sufletul? Trebuie și e vremea să vă liniștiți cât de cât. Să vă ajute Dumnezeu! Multă vreme o să stați înțepenită? E rău să stați în bătaia vântului, înveliți-vă cât de cât! Puteți o zi, două să nu primiți absolut pe nimeni, numai ca să vă liniștiți. Iar între timp citiți câte ceva, rugați-vă câte puțin și cugetați. Și va veni pacea, ca ploaia pe lână.

Iată că Dumnezeu v-a trimis un nou cunoscut. Simțămintele lui sunt demne de respect. Dar concluzia lui, că, dacă lui N.N.⁴⁶, cel atât de bun la suflet, i se va întâmpla vreun necaz sau nenorocire, atunci el se va îndoii de pronierea lui Dumnezeu, este o concluzie greșită: nicăieri Dumnezeu nu a spus că virtutea își are toată răsplata aici, pe pământ. Ar fi fost înjositor chiar pentru virtute. Dumnezeu îngăduie uneori nedreptatea aici, pentru ca să-l înalțe pe cel ce o rabdă în veacul viitor.

Ați început să citiți câte ceva? Este timpul, începeți cu Macarie cel Mare și treceți apoi la Isaac Sirul sau la altul. Dar nu trebuie să rămâneți așa. Vă veți sufoca, căci fără lectură ne sufocăm și sufletul flămânzește. Dar cred că acum, în însingurare, vă ocupați cu aceasta. Pace vă doresc.

93. Despre părerea de sine

Sunt bucuros că ați început să intrați pe propriul făgaș. Grăbiți-vă. Dar vedeți, nu vă îndulciți prea mult cu fantasmile părerii de sine și nu alungați gândurile de umilință. Aceasta este pentru noi cea mai cuviincioasă haină. Bateți-vă sufletul cât mai des, ca să nu se înalțe prin ceva, căci nu are de ce. Așezați-vă și faceți socoteală: Ce ați făcut până acum? Și dacă din ceea ce ați făcut rezultă vreo învățătură sau totul este doar sclipire amăgitoare? Doamne, miluiește-ne! Vă repet același lucru: cândva va trebui să ne înfățișăm la Judecată, unde toate ne vor fi socotite: și cuvântul, și fapta, și privirea, și gândul. Dacă veți face așa cum se cuvine, veți întâlni multe imbolduri spre plâns și zdrobire a inimii, iar nu spre înfumurare. Cât de multe înțelegeri au împrejurările în care se află omul! Aceste împrejurări îl înalță până în rai și îl coboară până la iad. Și asta, pe oricare dintre noi. Va să zică, trebuie să ne ciulim urechile. Privegheați în toată vremea!

N.N.⁴⁷ discută cu încredere cu dumneavoastră, învățați-l. Nu este nevoie de prea multă istețime. Spuneți-i adevărul cu simplitate, așa cum îl aveți în inimă. Dacă va începe să facă pe deșteptul, spuneți-i ca, pentru speculații, să meargă la filozofi. În problemele credinței și ale mântuirii nu se cere filozofie, ci simpla, supusa primire a celor ce ne-au fost date. Să primim

⁴⁶ Este vorba de personajul masculin.

⁴⁷ Este vorba de personajul masculin.

totul în tăcere. Iar draga noastră minte trebuie călcată în picioare, la fel cum Arhanghelul Mihail calcă în picioare pe satana, în tablou. Arhanghelul Mihail reprezintă mintea cea supusă adevărului lui Dumnezeu, iar satana, mintea cea răzvrătită, liber-cugetătoare, de la care se trag toate revoluțiile - și în sânul familiei, și în Biserică...

Să nu creadă că în domeniul credinței nu există filozofie... Nu! Ci totalitatea adevărilor credinței este cea mai armonioasă, înălțătoare, mângâietoare și însuflețitoare filozofie, pe care n-o oferă nici un sistem filozofic. Numai că la contemplarea acestui sistem nu se poate ajunge dintr-o dată. Trebuie să primești cu inimă curată adevăr după adevăr, așa cum ți se oferă, fără să despici firul în patru și să le așezi în inimă... Când se vor aduna toate adevărurile, atunci conștiința, sensibilizată prin rugăciune, va vedea alcătuirea lor și se va desfăta cu ele. Această adâncă înțelepciune este din veac tănuită! Lumea ascultă unele aiureli, chiar și, de pildă, pe cele hegeliene, cu răbdare, până la capăt, deși nu înțelege nimic din ele. Să procedeze la fel și în privința adevărilor dumnezeiești. Deosebirea va fi că aici orice adevăr este clar și în cele din urmă va străluci în suflet o mare și neasemuită lumină. Iar dincolo, și în continuare, și la sfârșit rămâne același întuneric dezolant.

94. Despre risipirea atenției

Iarși v-ați împrăștiat! Cuminiți-vă odată! Vedeți că iscusite sunt șiretlicurile vrăjmașului... Observați că primul său pas sau prima lui lovitură este atunci când vă îngăduiți drepturi la înlesniri. Când apar înlesnirile, trebuie să lăsați toate deoparte și, izolându-vă, să vă cercetați și să vă reasezați la rangul cuvenit.

În neorânduielele de zi cu zi nu este, oare, ușor să vă pierdeți cu totul? Nici nu veți băga de seamă cum vă veți răci și împrăștia. Vă veți apuca iarși de treabă, dar nu vă va fi ușor să reveniți. Vedeți la ce ați ajuns: lecturi sterile și discuții deșarte... două lucruri foarte dăunătoare! Ascultați ce vă spune conștiința după aceste lecturi - și este de ajuns. Vi le-ați îngăduit o dată, este destul, acum trebuie să încetați. Renunțați și împrejmuți-vă cu frica de Dumnezeu. Cu inima nu-i de glumit, ea este naivă. Și nu observi cum se va strâmba. Rugați-vă! *Aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă pe El, de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr. Voia celor ce se tem de El o va face și rugăciunea lor o va auzi și-i va mântui pe dânșii...* (Ps. 144, 18-19). Nu se știe, poate că și moartea este aproape. Trebuie să fim pregătiți să ne înfățișăm Domnului.

Îmi scrieți că v-ați plictisit de viață, că ați vrea să vă odihniți cât mai repede cu odihna cea veșnică. E adevărat, viața este foarte grea și anevoioasă. Dar odihna? O veți avea, oare? Trebuie mai întâi să ne trudim... Fără trudă, despre ce fel de liniște poate fi vorba? Să ne străduim, așadar, în grădina lui Dumnezeu. Stăpânul casei, în prag de seară, ne va plăti pentru tot, chiar și pentru un ceas. Căci este multmilostiv. Păziți-vă! Multe uneltiri și multe ocolșuri are vrăjmașul... El este iscusit, știe pe ce căi să ademenească.

95. Despre mânie

Supărarea dumneavoastră pe N.N. este un rău progres! Căci puteți spune ceea ce aveți de spus și fără să puneți la inimă. Judecând drept, nu există lucru pe lume pentru care ar trebui să ne supărăm. Ce este mai scump decât sufletul și liniștea lui? Iar supărarea ne răpește această liniște. Atunci, omul își este singur ponegritor. Și tot el le mai și umflă, sporind în suflet nedreptățile altuia... Și toate acestea, din lipsa atenției față de sine, numaidecât se aprinde! Ne-am însușit și ne-am înrădăcinat adânc în inimă dreptul de a-i judeca pe alții și de a-i pedepsi pentru păcatele lor, în loc să ne osândim pe noi înșine. Aici este totul... Dacă omul s-ar vedea pe sine păcătos, simțind toate urmările păcatului, el nu s-ar mai supăra.

Este bine că, de la mânie, ați trecut cu gândul la moarte. Așa trebuie. Și să nu ieșiți cu gândul din mormânt! Rămâneți acolo cu gândul și implorați-L pe Domnul să vă miluiască!

96. Despre falsa înțelepciune

Vreau să vă spun cât mai grabnic ceva despre N.N. Este de mirare cum se lăudase el cu credința lui curată, neavând însă credință, ci numai teoretizând în gol. Toți cei de soiul lui își arogă un ton înalt de judecată sănătoasă, suferind, de fapt, de îndepărtarea de la modelul cuvintelor sănătoase, pe care ni le-au arătat Sfinții Apostoli.

Nu cred că ar trebui să-i dezmințiți în scris toate ideile pe care vi le-a expus. Le cunoașteți falsitatea, ați cunoscut din experiență puterea mântuitoare a întregii chivernisiri din Biserica lui Dumnezeu, în toate amănunțele ei, până la tămâia din cădelniță și la simpla ofrandă adusă în biserică. Iar dacă toate acestea sunt născociri - așa cum spun ei - atunci sunt născociri mântuitoare. Suntem protejați ca de un gard împrejmuit și acoperiți ca de o platoșă, de duhul Bisericii noastre. Acești domni liber-cugetători vor să facă din noi o țintă directă pentru săgețile vrăjmașului. Presupuneți că cineva trage în dumneavoastră cu săgeți. Vă apărați cu un scut. Se apropie N.N. și spune: „Renunțați, că este lucrarea mâinilor omenești!”. - Fugi de-aici, falsule cugetător! Nu-i acum timp de speculații, când vrăjmașul stă în fața ochilor noștri și nu face decât să se folosească de întrebările tale deșarte!

Dacă nu ar fi fost cercetată prin experiență puterea mântuitoare a tuturor celor pe care le avem, atunci speculațiile și-ar mai fi avut rostul; dar când această descoperire există, la ce să mai filozofăm în van? Putem spune oricui: Vino și vezi. Odiuioară, exista credința: „din Nazaret poate fi ceva bun?” și toți credeau așa, chiar și Natanael (Ioan 1, 46). Dar realitatea se dovedi alta. Iată că și „cugetătorii” noștri se țin de credința că nu ar exista nimic bun în Biserica lui Dumnezeu sau în ceea ce ei numesc ierarhie făcută de mâini omenești. Dar și-a propus măcar vreunul dintre ei să le verifice în practică? Dacă le-ar fi verificat, ar fi încetat să mai facă pe cugetătorii. Iar de verificat nu vor, fiindcă aceasta necesită trudă și schimbare a vieții.

Acele întrebări ușurele pe care le-ați auzit nu sunt decât fața văzută a ghețarului. În adâncime se află un întreg sistem de rătăcirii, dintre cele mai primejdioase și ucigătoare pentru om și pentru omenire. Este vorba de confruntarea dintre samavolnicia minții omenești și puterea netăgăduită a lui Dumnezeu asupra minților, exprimată într-un anume mod de gândire și de mărturisire a credinței.

Deșteptii noștri nu vor să asculte de nimeni, decât de propria lor minte. Dar, întrucât conștiința le spune că nu au voie să încalce poruncile lui Dumnezeu, ei afirmă: „Pe Dumnezeu suntem gata să-L ascultăm, dar pe oameni, pentru nimic în lume. Poruncile lui Dumnezeu sunt cuprinse în cuvântul lui Dumnezeu”. Mai au și o vorbă: „să ascultăm numai cuvintele lui Dumnezeu” - adică ceea ce este scris, iar în afară de asta, nimic. Dar cum ascultă ei acest cuvânt? Așa cum îl pricep. Și cum îl pricep? Așa cum doresc să-l priceapă, după înțelegerea lor. Și rezultă că, și în acest caz, ei își respectă doar mintea lor și considerațiile ei arbitrare. Cuvântul lui Dumnezeu este pentru ei doar un pretext, o mască care să le acopere samavolnicia..., iar de fapt au o neînfrănată pornire de a-și arăta puterea propriei lor minți.

Uitați-vă ce au făcut în Germania asemenea oameni. De ce? Din pricină că nu vor să se supună nimănui, în afară de Evanghelie. Iar Evanghelia nu vor să o înțeleagă altfel, decât în măsura în care o găsesc asemănătoare cu propriile lor considerații. Care este sfârșitul? Sfârșitul lor este David Fiedrich Strauss⁴⁸ ... altfel spus, respingerea totală a creștinismului, și, ca urmare, pierzania, căci fără Izbăvitorul Hristos nu există mântuire. Germania le-a dovedit prin fapte pe toate acestea.

În Sfânta Biserică a lui Dumnezeu nu este posibilă o asemenea șovăială și oscilare a ideilor și a speculațiilor deșarte. Aici, norma cugetărilor este stabilită o dată pentru totdeauna în Sfântul Crez, fiind transmisă încă de la Apostol și cuprinsă de Sfânta Biserică Ortodoxă. Iată ce lege avem noi: ascultă ce spun toți, de la Sfinții Apostoli și până la noi, de pe întregul

⁴⁸ Strauss David Fiedrich (1808-1974) - teolog și filozof german, care a negat autenticitatea istorică a pildelor Evanghelice. (n.r.r.)

teritoriu al adevăratei Biserici a lui Hristos și supune-te acestora. Vedeți ce cetate avem? Toată mulțimea celor care s-au mântuit și se mântuiesc astfel se ține. Ce înseamnă aici persoanele răzlețe, care vorbesc împotriva adevărului? Fiecare din noi este puternic, așa cum puternică este întreaga Biserică a lui Dumnezeu. Și să-I mulțumim Domnului!

De aici puteți deja să vă dați seama cât de lipsită de sens este expresia „ierarhie făcută de mâini omenești”, întrebarea este: care ierarhie? Desigur că nu cea prezentă. Căci cea prezentă suntem noi, noi preluăm tot ceea ce a fost înainte și ne socotim obligați să păstrăm tot ce am preluat. Dacă predecesorii noștri ar fi în viață, și ei ar răspunde la fel la această întrebare și așa mai departe ...

În ceea ce ne privește însă pe noi, rușii - noi n-am născocit nimic. Noi facem așa cum stă scris în pravilă, iar pravila este luată de la greci. Adică, dacă a fost „lucrare de mâini omenești”, cum spun ei, atunci ea trebuie căutată înainte de secolul al IX-lea. Mergeți mai departe și întrebați-i pe greci: de unde ați luat aceste rânduieli bisericești? Răspunsul e unul singur: tot de la predecesori. Uitați-vă la sinoade, cum își rezolvau problemele? Urmând pe Sfinții Părinți, cei care au trăit înaintea noastră... Și aceasta, începând cu al șaptelea Sinod și până la primul, toți spun „urmând pe Sfinții Părinți”.

Așadar, nici un sinod nu a născocit nimic, ci a întemeiat ca lege și a promulgat ca lege ceea ce fusese conținut dintotdeauna în toate sinoadele. Trebuie să presupunem, de aceea, că nici ierarhia grecească din timpul sinoadelor nu a întreprins nimic de la sine, ci doar a preluat și a păstrat...

Mergeți înapoi, de la primul Sinod până la apostoli. Atunci, vreme de două veacuri, Biserica a fost prigonită și persecutată cu cruzime. Era, oare, vreme de născociri proprii? Da' de unde! Măcar să se păstreze cele încredințate!

Judecând astfel cu mintea liniștită, trebuie să presupunem că nici ierarhia noastră, și nici cea grecească nu a inventat nici o rânduială proprie. În orice epocă, ierarhiile existente au preluat ce li s-a transmis și au păstrat aceasta ca pe lumina ochilor, temându-se să schimbe cât de puțin din aceste porunci. Toate ierarhiile sunt robi supuși ai rânduielii statornicite.

Astfel, urmărind tot lanțul evenimentelor, veți vedea mai clar că izvorul tuturor pravilelor bisericești se află la Sfinții Apostoli... Căci ei nu au scris tot ce i-au învățat pe alții și ce au introdus în Biserică. Foarte multe au rămas nescrise, dar au fost puse în practică. Acestea s-au păstrat în practica vie și astfel au ajuns și la noi. Va să zică, cine se laudă cu supunerea față de apostoli, acela trebuie să primească toate cele cuprinse în Sfânta Biserică.

Dar destul. V-am scris câte ceva, știind că vă mulțumiți și cu puțin... V-ați tulburat! Nu se poate să nu te tulburi. Căci, ce-s aburii iadului - duhoare și scrum... Așadar, îmbărbătați-vă! Mai mare este ceea ce este în noi, decât ceea ce este în lume.

97. Despre aceeași

Data trecută v-am scris că acei domni „cugetători” au în vedere nu atât cazurile particulare pe care le indică, ci mult mai mult: eliberarea gândirii de orice autoritate, chiar și de cea a lui Dumnezeu, căci cu toții tâlcuiesc Scriptura după bunul lor plac. Și nu e totul. *Ei caută și eliberarea de orice obligație de a lucra în duhul și după rânduială credinței, ca și de osteneala de a se comporta cum se cuvine unui ortodox.*

Vedeți: credința noastră, cu dogme și cu porunci, este transpusă în întregime în practică. De exemplu, vă faceți cruce cu cuvintele: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”; aici se mărturisește Taina Preasfintei Treimi, taina răscumpărării și a întrupării... Sau postiți: aici este dogma despre cădere, despre necesitatea purificării prin mărturisire și a împărțășaniei cu Sfintele Taine. La fel e și cu toate celelalte...

Iar acești domni vor să se mântuiască, fără să se obosească măcar să-și facă pe frunte semnul crucii. Iată-i că se tot agită de colo colo, strigând că toată practica Bisericii este lucrare omenească, adaosuri și rutină. „Noi - cică - vrem să credem curat!”... Și iată-i crezând atât de curat, până la goliciune. Cum au ajuns așa? Pentru că nu vor să-I ofere Domnului nici

o clipă din timpul lor și nici cea mai mică încordare a forțelor. Nu-i nici vorbă acolo de sculat pentru utrenie, de mers la biserică, de postit, de pregătire pentru Sfânta Împărtășanie. Vor să trăiască în voia lor, considerându-se, totodată, pe placul lui Dumnezeu, dar numai pe dinăuntru, însă fără nici un fel de întoarcere a inimii spre Dumnezeu. Fiindcă, de îndată ce există cele dinlăuntru, există și cele din afară. Vedeți unde țintesc ei?... Să întemeieze pe pământ o împărăție a fățarnicilor, care se prefac a-L sluji pe Dumnezeu, dar care sunt înstrăinați cu inima de El...

Ceea ce spun ei, cum că, pasămite, s-ar conduce cu strictete după Evanghelie și după apostoli, sunt vorbe goale... I-au citit, oare? E prea puțin cu puțință! De exemplu, faptul că trebuie să meargă la biserică, după părerea lor, este o invenție a ierarhilor... Dar după părerea noastră este o poruncă a Apostolului, care a poruncit să nu renunțăm la adunări⁴⁹ (cf. Evr. 10, 25). După părerea lor, rugăciunile din biserică sunt tot lucrare omenească, dar de fapt sunt porunci ale Apostolului, care spune:... *ci vă umpleți de Duhul, vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești...* (Efeseni 5, 18-19); căci slujbele noastre din ce altceva sunt alcătuite, dacă nu din psalmi și din cântări?

Iar despre comunicarea cu sfinții, oare nu ne-au învățat apostolii? Uitați ce se spune: ... *ci v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, și de Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți...* (Evr. 12, 22-23).

Credinciosul se află în vie comuniune cu toată lumea nevăzută. În ce se exprimă această comuniune? Pe lângă multe altele, și în modul în care s-a produs această comuniune pe pământ: în rugăciune. Apostolii ne-au cerut să ne rugăm pentru ei și le-au poruncit tuturor să se roage unii pentru alții. Același lucru trebuie respectat și referitor la ortodoxii adormiți întru Domnul și, în general, la întreaga lume nevăzută, cu care comuniunea este tot atât de reală ca și cu cea văzută. De aceea noi îi rugăm pe sfinții lui Dumnezeu să se roage pentru noi... Iar referitor la aceia de care nu suntem siguri că au putere în fața lui Dumnezeu, pentru aceia ne rugăm noi...

În toate acestea, după cum vedeți, noi acționăm nu numai în spiritul, ci și în litera învățăturii apostolești, iar nu ca să facem pe plac „născocirilor” ierarhilor. Nu-i așa? În același fel cugetați și despre celelalte.

Vedeți acum că acești domni, cu credința curată, laudându-se că se țin de apostoli, se îndepărtează de ei, de fapt, și își curățesc cu prea mult zel credința - în zadar, cum se spune.

Scrieți-mi dacă v-a mai rămas ceva în suflet din cuvintele lui N.N.: și urma lor trebuie alungată! Iată-l, cum se tânguie și tânjește! Spuneți-i că este din pricina neîmplinirii inimii și a duhului. Iar împlinirea este una singură: în Domnul, Care este totul pentru noi. Atâta timp cât nu va crede din toată inima și nu va primi din tot sufletul modelul de învățătură predat de Biserică, nu va avea liniște. Sufletul flămânzește, cere credință hrănitoare, iar el îl bate la cap cu pisălogeala falsei cugetări. Să nu creadă că dispoziția iscoditoare a minții lui ține de perfecțiune și că este la înălțime pentru că a ajuns la aceste întrebări. Este pur și simplu aroganță. Rugați-l să se gândească puțin la el însuși, dar nu așa, în trecut, ci cât mai serios. Căci există moartea și Judecata... La Judecată va judeca Domnul, dar nu cu istețimea molocanilor⁵⁰, ci după pravila bisericească. Acum suntem largi în vederi... N-are decât să se înfățișeze înaintea Judecătorului nemitarnic și va vedea... dacă va putea acolo să scape cu întrebările lui? El nu poate spune: „n-am știut”, căci a văzut totul aievea, înaintea ochilor. Câtă milă mi-e de el!... Știe el, oare, că duhovnicește, după modul lui de a gândi, el nu mai este membru al Bisericii și că s-a rupt singur de ea, deși public Biserica nu îl respinge, așteptând îndreptarea lui?

⁴⁹ În sensul de biserică, (n.t.).

⁵⁰ Vezi nota de la Scrisoarea a 68-a.

Fie ca Domnul să-l înțeleptească! Iar pe dumneavoastră să vă ferească de toate îndoielile ce vă încearcă cu ocazia acestor întâlniri. Ce să-i faceți? Trăiți în lume. Răbdați! Dar poate că vă este spre folos, și dumneavoastră și lui. Pace vouă!

98. Despre Biserica lui Dumnezeu

Doresc să vă clarific puțin cu ce dispoziții și simțăminte trebuie să ne înfățișăm în biserica lui Dumnezeu. Știți că Domnul Atotmilostiv binevoiește cu deosebire să fie prezent în bisericile, sfințite prin chemarea în rugăciune a harului Său... De aceea, asemenea biserici se numesc pe drept cuvânt cortul legământului lui Dumnezeu cu oamenii, lăcașul deosebitei statorniciri a lui Dumnezeu între oameni, cum însuși El ne încredințează: voi așeza lăcașul Meu în mijlocul lor - spune El - și voi umbla printre ei, voi fi Dumnezeul lor, și ei vor fi poporul meu (cf. Lev. 26, 12). În vechiul Israel aceasta s-a adeverit într-un mod vizibil tuturor. Un nor a acoperit cortul și din nor a ieșit glas. Apoi, în timpul călătoriei israeliților prin pustie, un stâlp de nor, înălțându-se și oprindu-se deasupra cortului, le-a fost călăuză în mersul către Canaanul făgăduit. Deasupra bisericilor creștine nu se vede un nor material, dar cu toate acestea în ele este prezentă, cu adevărat, umbrirea harului lui Dumnezeu. Aceste biserici nu se ridică și nu se deplasează asemenea cortului sfânt, dar, cu toate acestea, ele sunt adevăratele călăuze pentru cei ce merg spre Canaanul ceresc.

Această ultimă însușire a bisericilor noastre îmi aduce aminte de pribegia israelitenilor și mă face să mă gândesc că și noi trebuie, desigur, să ne învăluim bisericile noastre cu sentimente și dispoziții asemănătoare, astfel încât ele să ne poată fi călăuze pe drumul vieții, într-acolo unde Dumnezeu ne-a hărăzit să sălășluim în veci.

Când sfântul cort fu ridicat și sfințit, Dumnezeu i-a poruncit lui Moise ca, din acel moment, să-și organizeze astfel mersul prin pustie, încât trei seminții de israeliteni să meargă înaintea cortului, trei în urma lui, trei pe latura din dreapta și trei pe cea stângă, iar în mijloc se deplasa cortul însuși, purtat de seminția lui Levit. Amintindu-ne de această rânduială și fiind încredințați că și bisericile noastre sunt, de asemeni, călăuzitoare, și că și noi mergem, pe lângă ele, în împărăția Cerească, ne străduim și noi, fără să vrem, să aflăm ce anume din sentimentele și dispozițiile noastre sufletești față de Biserică ar putea corespunde celor trei ce merg înainte, celor trei ce merg în urmă și celorlalte trei, de pe laturi. Iată cum îmi imaginez eu aceasta.

Trei înainte, spre răsărit. Aici trebuie așezate cele mai înalte simțiri duhovnicești. Care ar fi acestea? Socotesc că ele sunt: a) Credința că Domnul Se află într-adevăr în biserică, prin prezența Sa harică deosebită, că biserica este casa lui Dumnezeu, înspre care este îndreptat încontinuu ochiul Său și unde petrece întotdeauna inima Lui; b) speranța că Domnul; Cel ce sălășluiește în biserică, ia aminte ca un tată iubitor de fii la toate rugămintile adresate Lui și este gata să le împlinească pe toate, dacă fericirea noastră veșnică cere acest lucru; c) dragostea față de Biserică, datorită căreia ne este dulce petrecerea în ea, ca în casa părintească, și prin care duhul nostru în pace se liniștește în biserică, așa cum se liniștește pruncul la sânul mamei. Acestea sunt principalele dispoziții sufletești, începătoare și tainice, față de Biserica lui Dumnezeu, care au rolul de a provoca și a da naștere altor dispoziții. Ele cresc în duh și sunt îndreptate, am putea spune, față către față spre Dumnezeu însuși - către acest Răsărit al minții.

În partea opusă, din spate, spre apus, trebuie, să așezăm ceva trupesc, călăuzit însă de duh. Vom pune aici trudele săvârșite cu trupul legate de casa lui Dumnezeu, ca lăcaș al rugăciunii. Acestea pot fi grupate în trei, și anume: a) truda mersului sânguincios la biserică, la toate slujbele, de la prima chemare, fără ocolișuri, fără cruțare de sine, fără născocirea unor obstacole închipuite, după următoarea regulă: de îndată ce ai auzit clopotul ce cheamă la slujbă, lasă totul și grăbește-te la biserică; b) truda șederii răbdătoare în biserică de la începutul slujbei și până la sfârșit, într-un singur loc, fără mișcări de colo-colo, fără o ținută neglijentă a membrilor, cu o anumită încordare înviorătoare; c) truda statului evlavios în

picioare - în liniște, cu metanii, cu ochii îndreptați în jos, sau în sus la icoane sau la picturile cu faptele sfinților, cu urechile îndreptate la cele ce se cântă și se citesc, cu limba tăcută, fără priviri în jur și rătăcirii ale ochilor și fără discuții. Toate aceste fapte exprimă truda trupezască din timpul rugăciunii, susținută de duhul lăuntric al rugăciunii, care, la rândul ei, o susține.

Acum, ce ați așeza dumneavoastră la dreapta și la stânga, pe această linie de răspântie? Cred că aici trebuie așezate trudele sufletești din nevoia rugăciunii. Și anume:

În partea dreaptă vor sta trei fapte pozitive. Acestea sunt: a) așezarea cu mintea în inimă, în prezența lui Dumnezeu, însoțită de o frică înviorătoare, care îmbărbătează și ne înprosperă templul lăuntric, asemenea aerului reavăn de dimineață; b) pătrunderea profundă în puterea și în înțelesul tuturor celor cântate și citite și a actelor liturgice, cu inima deschisă pentru primirea simțămintelor și a dispozițiilor care urmează să se nască de aici, cu hotărârea de a le păstra în noi pentru totdeauna și de a lucra în spiritul lor, ca după îndrumările lui Dumnezeu; c) dispoziția pașnică a duhului binevoitor față de toți oamenii, chiar și față de dușmani, după porunca Domnului, astfel încât, dacă în biserică îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă-ți darul înaintea altarului și mergi de te împacă cu el (cf. Mt. 5, 23-24).

În partea stângă vor sta trei fapte negative. Și anume: a) neprădarea gândurilor, adică neîngăduința ca mintea să rătăcească pe la diferite locuri și lucruri, atunci când stai în biserică, și reîntoarcerea ei la lucrarea sa, de fiecare dată când se lasă cuprinsă după voia ei de visare; b) neîmpovărarea inimii cu grijile lumești, care îl împing fără cruțare tot mai departe pe cel ce li s-a predat și nu îi lasă timp pentru a se preocupa de cele cerești; c) neatașarea față de nimic din cele pământești sau eliberarea de toate patimile care-l trag în jos și care nu lasă mintea să se înalțe.

Priviți: s-a format o cruce a rugăciunii, care se statornicește în duh în ființa noastră atunci când mergem la biserică și ne rugăm cum se cuvine. Sub umbrirea acestei cruci sau sub influența simțămintelor și a dispozițiilor care o alcătuiesc se lucrează însăși rugăciunea, atât ca rugăciune rostită însoțită de metanii, cât și ca îndreptare liniștită a simțămintelor spre Dumnezeu, și ca ședere tainică înaintea lui Dumnezeu sau adâncire cu duhul în Dumnezeu. Așa cum cortul, situat între cele douăsprezece seminții, era îngrădit de acestea și, laolaltă cu ele, le dădea o structură, tot așa și rugăciunea, în toate formele ei, se îngrădește cu mai sus pomenitele dispoziții sufletești și cu trudele de rugăciune și, la rândul ei, le înviorază și le chivernisește.

Asta-i tot! Cine se dispune astfel față de Biserică, acela-și găsi chiar în această dispoziție o călăuză sigură și un mijloc pentru a ajunge la împărăția cerească (căci cu aceasta am început discuția noastră). Un astfel de om, putem spune că se află în zbor către ea. Observați cum simțămintele arătate și faptele de rugăciune, dispuse în ordinea corespunzătoare, reprezintă o pasăre în zbor?... Scrieți-mi și veți vedea că este așa.

Așezați acolo unde trebuie să se afle capul faptele duhului în rugăciune, adică credința că Domnul se află în biserică, speranța că îl va auzi pe cel ce se roagă și iubirea față de Biserică, ca față de casa părintească. Unde trebuie să fie aripa dreaptă, scrieți preocupările pozitive ale sufletului în rugăciune, și anume: ținuta dreaptă în prezența lui Dumnezeu, luarea-aminte la toate cele din biserică, cu inima deschisă pentru primirea înrâurilor tainice ale lui Dumnezeu și împăcarea cu toată lumea. Pe locul aripii stângi puneți ceea ce⁵¹ nu trebuie să facă sufletul în timpul rugăciunii, și anume: neîmprăștierea minții sau trezvia, lipsa de griji și nepătimirea. După aceasta, pentru coadă rămân nevoițele trupezști în rugăciune: nevoia mersului la biserică, nevoia statului în picioare în biserică și nevoia fapturii rugăciunii cu trupul. Iar trupul acestei păsări îl alcătuiește însăși rugăciunea, sub toate formele ei.

Iată pasărea-rugăciune! Să nu credeți că sunt exagerări sau născociri arbitrare. Doar imaginea este inventată, dar lucrarea rugăciunii, în esența ei, așa este. La fel ca pasărea, inspirând aerul și expirându-l, punându-și în mișcare aripile, capul și celelalte părți, ea zboară

⁵¹ Dubla negație presupune, în acest text, o simplă negație, (n.t.)

cu ușurință, sau zboară numai atunci când acționează cu toate acestea: tot așa, și înălțarea prin rugăciune spre Dumnezeu nu este altfel cu puțință, decât atunci când există în noi toate faptele și dispozițiile sufletești amintite. Dacă lipsește ceva, lucrarea rugăciunii se îngreunează sau chiar se întrerupe. Orice truditor în rugăciune știe aceasta din experiență, iar despre cei ce nu se roagă, ce să mai vorbim!

99. Despre scopul predicii

Ați fi dorit să aveți predicile pe care le-ați ascultat. Vi le alătur, punându-vi-le în totalitate la dispoziție: este un dar de ziua onomastică, ziua îngerului dumneavoastră păzitor. Au fost întocmite în grabă, așa fi dorit și așa fi putut să spun mai multe. Am avut puțin timp... Ce anume lipsește, după socotința dumneavoastră, judecați singură: nu le poți zice pe toate de la amvonul bisericii.

Dar trebuie spus că și necesitățile ascultătorilor sunt diferite. Unul are nevoie de judecată, altul doar de o descriere pitorească a subiectului, fiecare are trebuința sa, dar scopul vorbitorului și al ascultătorilor este unul singur: pătrundeți-vă de el și citiți, însuflețindu-vă să împliniți cu fapta cele citite.

Sfârșit

ÎNVĂȚĂTURI

A. Șapte cuvinte în săptămâna pregătitoare de post și în prima săptămână a postului

1. În săptămâna vameșului și a fariseului

Deschide-mi porțile pocăinței, Dăătorule de viață! Această smerită cântare de rugăciune ne este așezată pe buze de Sfânta Biserică, care începe să ne pregătească pentru pocăință. Mai sunt trei săptămâni până la post și probabil că nimeni nu se gândește la el; dar ea ne arată de departe porțile lui și dorește să ne predisună din vreme pentru intrarea în el. Vrând-nevrând, trebuie să ajungem și la perioada postului; da Sfânta Biserică, vrea ca noi să întâmpinăm și să petrecem această perioadă cum se cuvine. Și iată că astăzi, în duminica viitoare și în continuare ea ne arată una după alta regulile călăuzitoare în două pilde și în două întâmplări admirabile, dintre care cu una a început istoria actuală a omenirii, iar cu cealaltă se va sfârși. Vom învăța și vom lua aminte la lecțiile mamei noastre!

Astăzi, prin pilda vameșului și a fariseului i se spune fiecăruia dintre noi: „Nu te bizui pe dreptatea ta, asemenea fariseului, ci toată nădejdea mântuirii tale pune-o pe seama nemărginitei mile a lui Dumnezeu, strigând, asemenea vameșului: *Doamne, milostiv fii mie, păcătosul!* Căci, iată că fariseul chiar avea, pare-se, bună purtare, dar nu a fost îndreptățit înaintea lui Dumnezeu”.

Este de neînțeles pentru noi, cum se face că faptele bune sau dreptatea sunt obligatorii pentru noi, ca o condiție necesară mântuirii, dar totuși nu putem să ne întemeiem pe ele această nădăjduire; ci oricât de multe fapte bune am avea, pe toate trebuie să le socotim neîndestulătoare și pentru împlinirea lor trebuie să alergăm la alte mijloace. Este de neînțeles pentru noi, dar așa este.

Creștinul trebuie să poarte în inimă încredințarea profundă asupra netrebniciei sale, oricât ar fi el de drept, sau cu toată bogăția faptelor sale bune, la care însă trebuie să râvnească fără preget. Astfel s-au mântuit toți cei care s-au mântuit; prin exemplul lor, ei ne-au arătat posibilitatea unor astfel de simțăminte și imboldul spre înflăcărarea lor în sufletul nostru. Uitați-vă la rugăciunile de pocăință, care sunt revărsarea sufletelor sfinților lui Dumnezeu, cei proslăviți de Biserică. Cum se mai osândesc ei pe sine înaintea Domnului!... Dar, în același timp, cei care-i cunoșteau îi considerau curați și neprihăniți în fața lui Dumnezeu!... Credeți că era vorba de nesinceritate? Nu! Era sincera tânguire a sufletului după Dumnezeu!

Și, prin urmare, există posibilitatea ca în străfundul sufletului să te consideri netrebnic, cu toată curățenia vădită a sufletului sau cu toată corectitudinea și cinstea în purtări. Dar cum ar putea să fie altfel? Presupuneți că Dumnezeu ne cere să fim cu totul drepti sau să avem virtute desăvârșită, și că numai o asemenea dreptate și o astfel de virtute pot fi puse la temelia mântuirii noastre și să ne hrănească cu bună nădăjduire. Vedeți, așadar, câte cere aceasta!

Dreptatea desăvârșită, sau virtutea atotcuprinzătoare, se compune din următoarele trei componente:

1) Din *faptele bune* vizibile tuturor, săvârșite cu trupul, la vreme potrivită și în locul potrivit. Iată despre ce este vorba: dacă îți cere cineva de pomană, dă-i. Dacă ți-a pricinuit careva supărare, iartă-l. De va veni la tine un dușman, dă-i să mămânce. Când te-ai așezat la masă, mănâncă după regulă și înfrânare. A venit vremea rugăciunii - roagă-te cu evlavie și cum ți s-a poruncit... Când mergi la serviciu, muncește cu sârguință, și așa mai departe. Orice

clipă și fiecă loc își au faptele lor bune, pe care trebuie negreșit să le făptuiască cel ce trece prin ele. În această privință, toată viața omului trebuie să fie lanț neîntrerupt de fapte bune, din momentul în care devine conștient pe această lume și până când iese din ea...

La fel ca în cazul celor ce brodează tablouri cu perle și montează perlele una după alta la locurile lor, fiecare perlă la locul ei și numai acolo, și numai atunci când respectă toate acestea, și nu admit întreruperi sau omisiuni, tabloul își primește înfățișarea cuvenită și numele - tot așa este și în privința noastră: numai atunci va considera Domnul pe cineva că este virtuos, când acesta va dezvolta întreg tabloul vieții sale, fel încât să nu omită nici un loc și nici un moment în care să nu facă o faptă obligatorie pentru el în momentul și la locul respectiv. Stai acum aici, sprijinindu-te pe dreptatea ta, și spune: oare așa trăiești tu, încât faci întotdeauna binele și n-ai omis niciodată un lucru obligatoriu pentru tine, și nu ai îngăduit un lucru bun numai pe jumătate ori chiar cu totul rău? Dacă-i așa, bazează-te pe dreptatea ta, iar dacă nu, caută-ți un alt sprijin pentru mântuire!

2) Cea de-a doua parte, care intră în componența dreptății săvârșite, constă din *bunele simțăminte și dispoziții*, ascunse sub faptele săvârșite în mod văzut. Acestea sunt iubirea, pacea, răbdarea, blândețea, mila, stăpânirea de sine, smerenia, evlavie, renunțarea la toate și altele. Faptele bune săvârșite în mod văzut, ca să fie într-adevăr bune și să slujească mântuirii, trebuie să fie negreșit expresia unuia dintre bunele simțăminte lăuntrice; astfel încât, dacă la baza lor nu se află un simțământ bun, de care acestea trebuie să fie însuflețite, atunci ele sunt netrebnice și neplăcute lui Dumnezeu. Astfel, de pildă, îndreptarea evlavioasă a minții și a inimii către Dumnezeu este o dispoziție interioară bună și bineplăcută lui Dumnezeu. Când ea există în suflet, ea cere, indiscutabil, și fapte pe măsura ei, cum se și întâmplă, și anume: rugăciunea de acasă, metanii îndelungate, mersul la slujbe, la biserica lui Dumnezeu, vizitarea locurilor sfinte, cinstirea icoanelor, aprinderea candelor și a tămâii și altele.

O asemenea sumă de fapte vădite există și pentru exprimarea fiecărui simțământ lăuntric; de pildă, pentru exprimarea milostivirii există șapte fapte ale milei trupești și șapte fapte ale milei sufletești. Dar întotdeauna trebuie reținut că ultimele, adică faptele văzute, numai atunci au preț, când slujesc exprimării celor dintâi, adică simțământelor lăuntrice. Astfel, toate faptele văzute ale cucerniciei: metaniile, rostirea de rugăciuni, mersul la biserică și altele vor fi într-adevăr bune numai atunci, când vor sluji exprimării evlaviei noastre lăuntrice sau îndreptării evlavioase a minții și a inimii noastre către Dumnezeu, iar fără aceasta din urmă, ele sunt de nimic. Același lucru trebuie spus și despre toate faptele milostivirii, că ele numai atunci sunt într-adevăr bune, când exprimă sincera iubire frățească față de toți, spre slava lui Dumnezeu, și nu vreo atașare față de unii, dorința de a poza, sau, cum se spune astăzi adesea, o dorință de manifestare a umanismului; aceasta este păgânism în haine creștine.

Același lucru trebuie să spunem și despre toate celelalte fapte văzute: că adevărata lor valoare este stabilită de dispoziția lăuntrică... Căci altminteri se poate ca, de pildă, cu trupul să fii în biserică, iar cu sufletul în rătăcire, cu limba să ierți cu mărinimie, iar în inimă să osândești, prin atitudinea corpului să arăți prețuire, iar în lăuntru să nutrești dispreț, cu ochii, în aparență să nu te uiți la fețele oamenilor, dar în suflet să te aprinzi de poftă trupești, și așa mai departe.

Privite din afară, toate aceste fapte sunt bune, însă valoarea lor este anulată în fața lui Dumnezeu de simțământele nutrite în suflet la săvârșirea lor. Ca urmare, ne putem întemeia mântuirea pe dreptate numai atunci când putem fi încredințați că toate simțământele și dispozițiile noastre sufletești sunt drepte și pe placul lui Dumnezeu - și asta nu numai pentru un ceas-două, ci pentru toată viața și fără întrerupere.

Așadar, vino aici, cel ce vrei să-ți întemeiezi mântuirea pe buna ta purtare, și spune: în spatele faptelor tale bune vădite, nu s-au strecurat niciodată simțăminte rele, care să le murdărească?... Dacă nu (dar cine poate spune aceasta?), atunci liniștește-te în dreptatea ta;

dar dacă s-au strecurat - așa cum oricine trebuie să recunoască - atunci resemnează-te și caută o altă temelie pentru nădejdea mântuirii tale!

3) Cea de-a treia parte a dreptății desăvârșite o constituie *râvna, tare ca moartea, spre slava lui Dumnezeu*, însuflețită de iubirea înflăcărată de Dumnezeu și însuflețitoare a tuturor simțămintelor bune ale inimii și a tuturor faptelor bune văzute.

Când avem o buna dispoziție a inimii, se pare că am putea să ne mai liniștim în privința sorții noastre. Dar iată, fraților, la ce să luați aminte. Noi suntem creați de Dumnezeu, creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, suntem creați ca să slăvim în tot universul numele lui Dumnezeu, sau ca toți să ne dăruim, cu totul lui Dumnezeu... Dar iată ce se poate întâmpla. Unul poate fi milos și mila sa să o arate în fapte, dar să n-aibă nici un gând îndreptat spre Dumnezeu, cu toate faptele și simțămintele sale milostive. Mila unuia ca acesta nu se pomenește înaintea lui Dumnezeu, întrucât nu este privită ca o poruncă a Lui și nu îi este Lui închinată, ca slujire și jertfă. Un altul poate fi blând și nemânios și această dispoziție să o arate în fapte, și să nu-și îngăduie să se lase cuprins de sentimente de vrajbă și de răzbunare; dar prin aceasta el urmează unui soi de instinct care-l îndeamnă spre îngăduință, născut din conștiința neputinței sale și din timiditate, iar nu din porunca Domnului, Care spune: *Iartă! A mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti!* (Rom. 12, 19). Blândețea unuia ca acesta nu are valoare înaintea lui Dumnezeu. Un altul este cumpătat, chiar foarte cumpătat: doarme puțin, aproape că nu mănâncă și nu bea, rareori este văzut în lume, întotdeauna este acasă cu treburi; dar nu lui Dumnezeu își dedică truda, ci ori interesul lui, ori slavei deșarte omenești. Cumpătarea și hărnicia unuia ca acesta nu sunt recunoscute de Domnul ca fiind vrednice de răsplătă. La fel și în toate celelalte cazuri.

Nu este destul să ai bune sentimente și dispoziții (care pot fi și naturale, înnăscute), ci mai trebuie ca ele să fie conduse de o dispoziție de căpătâi: *râvna* întru slava lui Dumnezeu, ele trebuie să fie pătrunse de această *râvnă* și să fie expresia ei. Dacă asta nu există sau dacă nu există în măsura cuvenită, toată bunătatea noastră nu este nimic în fața lui Dumnezeu, Care va spune cândva: *Depărtați-vă de Mine, nu vă cunosc!* (Matei 7, 23; 25, 12). „Nu vă cunosc pe voi, întrucât, în cursul vieții voastre, nu Mi-ați dat de știre despre voi, căci nu Mi-ați închinat Mie sentimentele și faptele voastre bune!”

Așadar, tu, cel ce îți aștepti mântuirea de la dreptate, vino și spune dacă întotdeauna, și dacă întotdeauna în măsura cuvenită, a existat în tine *râvna* întru slava lui Dumnezeu și dacă întotdeauna ea era cea care îți însuflețea bunele sentimente și fapte? Dacă este așa (dar cine poate spune aceasta?), atunci liniștește-te în dreptatea ta, iar dacă nu - caută-ți un alt mijloc pentru îndreptățirea ta înaintea lui Dumnezeu și un alt sprijin pentru mântuirea ta!

Așadar, cine vrea, poate să-și întemeieze nădejdea mântuirii și pe dreptate, dar să facă așa încât această dreptate să fie desăvârșită, deplină și atotcuprinzătoare... adică, toată viața lui să fie un șir neîntrerupt de fapte bune, fără întreruperi și omisiuni, iar în spatele acestor fapte să se afle întotdeauna bune sentimente și dispoziții, a căror expresie văzută trebuie să fie, și ca toate aceste sentimente și dispoziții să fie însuflețite numai de *râvna* întru slava lui Dumnezeu, sau să fie jertfe aduse lui Dumnezeu...

De aceea, cel care le ai pe toate acestea, vino și stai cu îndrăzneală înaintea Domnului și spune-I, dacă cutezi și de te lasă conștiința: „*nu sunt la fel ca ceilalți oameni!*” Iar dacă îți lipsește ceva, taci și nu îndrăzni a-ți ridica ochii la cer și a-ți deschide gura, strigând din adâncul sufletului cu glasul vameșului: *Doamne, milostiv fii mie, păcătosul!* Nu te uita că ai câteva fapte bune și sentimente bune și că uneori simți un val de *râvnă* fierbinte pentru Dumnezeu. Dumnezeu nu cere câte ceva, ci totul, dreptatea desăvârșită și bunătatea desăvârșită, și când omului îi lipsesc unele părți ale acestora, El îl respinge cu totul, ca pe un netrebnic.

Vă veți lua, oare, o haină de la croitor, dacă are tot ce îi trebuie și totul este bine făcut, dar îi lipsesc poalele sau mânecile? Sau, când tâmplarul vă aduce o masă bine lucrată, dar fără un picior sau fără vreo altă parte, îi ziceți: „bine, las-o aici”? La fel este și în privința noastră:

Dumnezeu nu poate să-l socotească pe cineva drept, dacă îi lipsesc unele componente ale dreptății. Dar dacă nimeni nu se poate lăuda că a făcut numai fapte bune, fără excepție, și că toate sentimentele i-au fost bune și că întotdeauna a fost însuflețit cu toată puterea de râvnă față de Dumnezeu, atunci mai bine să nu se gândească să-și întemeieze mântuirea pe dreptate, pentru ca la ceasul convenit să nu se înșele cu această nădejde; mai bine să uite de această dreptate și, oricât de mult bine ar fi făcut, să-și păstreze în inimă simțământul netrebnicii sale înaintea lui Dumnezeu și să caute alte mijloace de îndreptățire, pentru care are ca model pe vameș!

Vino, cazi și tânguiște-te la picioarele Domnului, Cel care Le-a zidit, plângi cu credință în Domnul nostru Iisus Hristos, Care a spălat cu sângele Său neprețuit, vărsat pe Cruce, toate păcatele noastre și cu sfințenia Sa nemărginită a împlinit toate neajunsurile noastre! Râvnește la virtute, nu-ți lăsa ochii să adoarmă, ca să nu scapi prilejul de a face o faptă bună, ca să nu îngădui nici un simțământ rău și să nu slăbești în râvnă! Dar nădejdea mântuirii las-o toată în seama Domnului, Care pentru noi S-a făcut... de la Dumnezeu și dreptate, și sfințire, și răscumpărare (I Cor. 1, 30). Amin.

2. În săptămâna fiului risipitor

Duminica trecută, prin cuvântul pildei evanghelice, Sfânta Biserică ne sfătuia să nu ne bizuim pe dreptatea noastră. Și am văzut că nu există nici un fel de posibilitate să ne întemeiem pe ea nădejdea mântuirii noastre. Căci, cum am putea să trăim astfel încât toată viața noastră să fie un șir neîntrerupt de fapte bune și, mai mult, ca în spatele acestor fapte bune să se afle întotdeauna bune simțăminte și dispoziții ale inimii, iar mai departe - ca toate aceste sentimente și dispoziții, laolaltă cu toate faptele să fie înflăcărate de unica râvnă întru slava lui Dumnezeu? Putem noi, oare, să trăim astfel? Dar, cu toate acestea, toate aceste fapte și simțăminte - dar numai luate împreună - alcătuiesc dreptatea desăvârșită, astfel încât, de îndată ce îi lipsește ceva, acea dreptate nu mai este dreptate și nu mai are puterea de a ne deschide intrarea în împărăția Cerurilor.

Dar, pe de altă parte, numai dreptii, cei curați și sfinții pot moșteni împărăția lui Dumnezeu, fiindcă în aceasta nu va intra nimic necurat. Așadar, ce-i de făcut? Cum să prefacem viața noastră nedreaptă într-una dreaptă? Cum să ne îndreptătim nedreptatea? Unde să ne ascundem păcatele și cu ce să ne înălbim necurățiile și murdăriile sufletului? Căci, pe lângă faptul că ne lipsește dreptatea, dacă nu o vom dobândi nici pe aceasta și nu vom face ceea ce decurge de aici, atunci nu mai avem nădejdea mântuirii! Și am pierit! Dumnezeul dreptății nu face favoruri și nu caută la fața omului: ori fii drept, ori caută-ți îndreptățire nemincinoasă înaintea Dreptului și Nemitarnicului Judecător!

Dar, vai! Mult ne strâmtorează amândouă! Și această strâmtorare trebuie să o suporte orice suflet care caută mântuirea. Nevăzând în sine dreptate, sufletul se lovește de sentimentul mâniei lui Dumnezeu și este gata-gata să cadă în deznădejde. Dar, slavă Domnului, iată că sufletul aude glasul mângâietor adresat tâlharului de pe cruce: *astăzi vei fi cu Mine în rai!* (Luca 23, 43) și învie cu bună nădăjduire... Ah, fraților! Dacă nu ar fi crucea, nu ar exista niciodată nici un fel de bucurie în nici un suflet; ar fi numai tristețe și strâmtorare și în viața aceasta, și în cea viitoare.

Ați auzit voi cu inima, fraților, această chemare a Domnului: „veniți la Mine toți cei ce vă trudiți în simțăminte dezordonate și împovărați de păcate, și Eu vă voi alina: vă voi lua sub acoperământul Meu, vă voi liniști, vă voi ușura și vă voi umple sufletul cu bună nădăjduire!”

Veniți, așadar, toți cei ce căutați mântuirea! Veniți să ne plecăm și să cădem la picioarele lui Hristos, strigând către El din adâncul sufletului: „Mântuiește-ne, Fiul lui Dumnezeu, mântuiește-ne! Căci în afară de Tine, alt Mântuitor nu știm!”

Așadar, iată calea directă și nerătăcitoare spre mântuire, iar nu dreptatea! De aceea, Noul Testament începe așa: *Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie* (Marcu 1, 15). Pocăiți-vă: recunoașteți-vă ca păcătoși, fără răspuns în fața lui Dumnezeu și plângeți pentru aceasta în

amărăciunea inimii voastre! Credeți în Evanghelie: credeți că, o dată cu Domnul pe cruce, au fost bătute în piroane și toate păcatele noastre, că a fost rupt zapisul lor și că fiecare păcătos care crede în El, primește iertare și este socotit drept în fața dreptății lui Dumnezeu.

Șiroaie de lacrimi ale pocăinței, ale inimii zdrobite de păcate, dizolvate și înmuiate de credința în moartea pe cruce a Domnului - iată temelia îndreptăririi noastre și, prin urmare, a mântuirii noastre. Iată de ce Ioan înaintemergătorul, pregătind poporul pentru întâmpinarea Domnului, spunea: *pocăiți-vă... !*

Iată de ce însuși Domnul Și-a început predica cu același cuvânt: *pocăiți-vă!* Iată de ce și Sfânta Biserică, învățându-ne să ne câștigăm mântuirea în postul ce se apropie, ne pune în gură fiecăruia dintre noi această cântare: *Deschide-mi porțile pocăinței, Dătătorule de viață!* Ea ne-a oferit deja pilda vameșului și a fariseului, ca să ne învețe că mântuirea constă în acea bătaie cu pumnul în piept și cu strigăt de pocăință a vameșului: *Doamne, milostiv fii mie, păcătosul!*, iar nu în înfumurarea îndreptăririi de sine: *nu sunt ca ceilalți oameni... mulțumiri îți înalț Ție*, și altele (Luca 18, 10-14). Iar astăzi ne propune pilda fiului rătăcitor, ca să ne arate că Părintelui Ceresc îi este mai drag fiul care, adresându-I-se după ce a păcătuțit, îi zice: *Nu sunt vrednic să mă numesc fiul Tău* - decât fiul care, crezând că niciodată nu îi încalcă voia, îi spune: *niciodată n-am călcat porunca Ta...* (Luca 15, 11-32).

Veniți, așadar, să plângem înaintea Domnului, Cel ce ne-a zidit, înaintea Domnului celui drept, dar gata să ne miluiască pentru lacrimile noastre de zdrobire...

Să nu creadă cumva cineva, judecând după modelul vameșului și al fiului rătăcitor, că lacrimile de pocăință le sunt de trebuință numai aceluia ce s-au afundat în patimile necinstei și în păcate mari, nu și celor care au încetat să mai păcătuiască și duc o viață îndreptată! Nu, în nici un caz! Lacrimile de pocăință le sunt trebuitoare tuturor și nimeni pe lume nu are mântuire fără ele; totodată, este nevoie de lacrimi neconținute, iar nu așa: am plâns puțin odată, ne-am spovedit și gata... Plânsul este în viață ca un câmp sau ca un fundal al unui material colorat. Așa cum câmpul de o singură culoare servește ca fundal al florilor și completează spațiile goale dintre ele, tot așa lacrimile pocăinței slujesc ca temelie a dreptății și completează neajunsurile faptelor bune din viața noastră. Așadar, n-avem de ce să căutăm ocolișuri! Trebuie să plângem și iarăși să plângem!

Ca să vă fie mai clar ce înseamnă lacrimile și cum trebuie să plângem, vă voi prezenta câteva întâmplări privitoare la aceasta, din viețile sfinților. Un bărbat sfânt, mi se pare că Efreem Sirul, mergea cu ucenicii săi într-un oraș sau într-un sat și, trecând pe lângă cimitir, văzu o văduvă, care vărsa lacrimi amare deasupra unui mormânt... și, oricât o mângâiau rudele din preajma ei, ea nu voia să asculte pe nimeni. Părea că uitase de toate, că nu vedea și nu auzea nimic; amărăciunea îi cuprinsese toată inima și sufletul. Trecând pe lângă ea, bătrânul, adresându-se ucenicilor săi, le-a spus: „Așa cum se zbate această văduvă pe acel mormânt, tot astfel și noi trebuie să ne zdrobim plângând pentru sufletul nostru, pe care l-am ucis cu păcatele noastre și l-am înmormântat într-un pământ care îi este străin, cel al lumii și al poftelor trupești”. Spunând aceasta, bătrânul începu să plângă și plânse în hohote tot drumul, până când au ajuns într-un loc unde a trebuit să-și ascundă lacrimile.

Și mai este o poveste despre un bătrân călugăr, care, lăsând lumea, s-a îndepărtat în locuri pustii, dar nu și-a construit chilie, ci mergea așa dintr-un loc într-altul, ca o pasăre călătoare. Dacă l-a văzut cineva gustând vreodată mâncare, nu se știe: dar nimeni, niciodată, nu l-a văzut fără lacrimi, fără plânset și tânguiești. Dacă se întâmpla ca să se apropie, ca o turturea a deșertului, de vreun oraș sau vreun sat, el nu intra înăuntru, ci se așeza în afara lui, pe vreo piatră și, plecându-și capul în piept, striga cu lacrimi în ochi: „Of! Of! Of! Vai! Of! Jale nouă! Vai, ce nenorocire! Ce va fi cu noi? Ce va fi?”. Se întâmpla ca locuitorii aceluia oraș sau sat să-i vină în întâmpinare și, din compătimire, să încerce să-l mângâie, dar asta îi stârnea și mai mult jalea și îi sporea plânsul și lacrimile. Îi ofereau și hrană, și îmbrăcăminte, și bani, dar nimic nu-i mângâia, nimic nu-l interesa, căci lacrimile îi erau pâinea și ziua, și noaptea. Uneori i se adresau, spunându-i: „De ce plângi și ce nenorocire te-a lovit? Spune-ne: poate că te vom ajuta, după puterile noastre, și îți vom ușura soarta amară”. Dar bătrânul, la aceste

cuvinte, izbucnea în plâns și mai tare, acoperindu-și fața cu aceleași tânguieți și strigăte, fără să mai aibă puterea de a mai rosti vreun cuvânt articulat. Și numai după îndelungi săcăieli, printre lacrimi și suspine, rostea uneori: „Nu știu dacă mă veți ajuta, dar iată nenorocirea mea: stăpânul meu mi-a încredințat o mare avere, iar eu am cheltuit-o pe toată în baluri, la teatre, chefuri, în petreceri și într-o viață luxoasă, necurată, cu desfrânatele. Acum stăpânul meu mă caută și, după ce mă va găsi, mă va supune judecății și unei pedepse rușinoase. Și nu știu ce să fac. Ce va fi? Ce va fi?” - și iarăși se pornea pe plâns în hohote și strigăte tânguitoare. Ați înțeles de ce plângea el? Plângea din cauza păcatelor și se temea de judecata Stăpânului tuturor, de Dumnezeu!... Așa să plângem și noi și poate că ne va izbăvi Dumnezeu!

Să nu care cumva să spună cineva la aceasta: „Numai plânset, gemete și lacrimi! Îi este bineplăcută, oare, Domnului însuși o astfel de stare nefirească? Da, îi este bineplăcută. Da, numai lacrimile îi sunt bineplăcute Domnului, și numai pe cei ce vin la El cu zdrobire de inimă îi primește cu milostivire și bunăvoință.

În legătură cu un suflet care-și căuta mântuirea, iată ce i-a arătat Domnul într-un vis: i s-a arătat că s-ar afla parcă într-o mulțime, în curtea spațioasă a unui sfânt lăcaș, în mijlocul căreia era o preafrumoasă biserică. Toți așteptau ceva. Deodată se auzi o voce: „Vine, vine păstorul!...”. Mulțimea se dădu în lături și toți îl văzură venind pe Mântuitorul, în haine de păstor. Fața Lui era de o frumusețe neasemuită și privirea Lui binevoitoare revărsa bucurie peste tot unde cădea. El parcurse spațiul dintre popor și biserică și se opri la porțile acesteia. Ochii tuturor erau ațintiți asupra Lui... Cu un gest al mâinii și cu un semn din ochi, El începu să cheme la Sine din mulțime pe cei de care avea nevoie. Cei chemați se învăluiau în lumină și, cu cât veneau mai aproape, cu atât deveneau mai luminoși... Se vedea că acestea erau semne deosebite ale harului și ale bunăvoinței. Dar, după ce chemă pe vreo doi-trei, Mântuitorul Se opri, cumva nedumerit.

Sufletul care avusese această viziune, fără a avea o viață netrebnică, fără a fi străin de ascetism și de nevoițe, și care a făcut atâtea fapte bune cât a putut, imediat după apariția Domnului a crezut că, pentru o asemenea slujire adusă Domnului, sau pentru că nu este la fel ca ceilalți, desigur că Domnul îi va arăta un semn oarecare de deosebită bunăvoință a Sa. De aceea, când a încetat să mai cheme sufletele la El, i s-a părut că i-a venit și lui rândul. Ieșind în fața celorlalți, I s-a adresat Domnului: „Nu pe mine m-ai chemat, Doamne?...”. Dar Domnul nici nu s-a uitat la acest suflet, ci doar privirea Lui și mișcarea capului exprimau dispreț și respingere. Ca de o săgeată fu lovit acest suflet, văzând aceasta, și căzu cu strigăt de deznădejde. Cei din jur au vrut să-i sară în ajutor, dar el îi respingea pe toți, strigând mereu: „Sunt păcătos... sunt pierdut... Domnul m-a respins... iar fără El, cum să trăiesc și unde să caut mântuirea?”. Dar Domnul era aproape și sufletul, suspinând cu amărăciune, abia că și-a înălțat puțin capul și l-a zărit pe Domnul, Care stătea deasupra lui cu brațele deschise, gata să-l ridice. Și un cuvânt mângâietor ieși din dumnezeiasca Lui gură: „Iată cum trebuie să se vină la Mine!”. Și cu aceasta visul luă sfârșit.

Vedeți, așadar, cum trebuie să venim la Domnul! Nu este nimic de filozofat aici! Această cale de rugăciune a hotărât-o Domnul însuși: pe această cale vom merge. El a venit în lume ca să-i mântuiască pe păcătoși: ca păcătoși să ne ducem la El, numai ca păcătoși, care ne plângem păcatele cu hotărârea de a nu le mai repeta. Nici unul nu este drept pe pământ; toți sunt păcătoși și toți își primesc îndreptățirea în dar, prin harul Domnului Iisus Hristos, pentru credința în El și pentru lacrimile de pocăință și de zdrobire! Să plângem pentru păcatele noastre și ne vom mântui! Amin.

3. În săptămâna lăsatului sec de carne

În duminica răstrecută, maica noastră, Sfânta Biserică ne-a spus: „Râvniți în orice chip la o viață virtuoasă, dar nu vă mândriți cu faptele voastre bune, pentru că nu puteți face atâtea, încât să vă puteți bizui în totalitate pe ele pentru mântuirea voastră. De aceea, fără a înceta faptele bune, nu vă bizuiți pe dreptatea voastră!”.

În duminica trecută, Sfânta Biserică ne-a spus: „Numai cei curați și sfinții vor intra în împărăția lui Dumnezeu... Dar cum voi nu sunteți curați în fața Domnului prin împlinirea neabătută a poruncilor Lui, atunci râvniți să vă curățiți de orice păcat prin lacrimi de pocăință. Plângeți pentru păcatele voastre așa cum se plânge un mort, ca prin plâns să dobândiți iertare de la Dumnezeu”!

Ce ne spune Biserica astăzi? Astăzi ea ne zugrăvește înfricoșata Judecată a lui Dumnezeu, dorind astfel să-și însuflească fiii cei ascultători pentru nevointe tot mai mari, iar pe cei nepăsători și lipsiți de griji să-i trezească din adormire. Celor dintâi le spune: „Osteniți-vă și nu slăbiți în strădaniile voastre, căci, când va veni Domnul și toți sfinții îngeri cu El, atunci El vă va așeza la dreapta Sa și vă va spune: *Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii* (Matei 25, 34). Și din acel moment veți începe să gustați fericirea care nu poate fi descrisă cu cuvintele limbii omenești. Atunci veți uita de toate strădaniile și durerile voastre”.

Iar celorlalți, adică nepăsătorilor, astăzi Sfânta Biserică le spune așa: „Fiii mei, neîncetat vă învăț să trăiți așa cum se cuvine să trăiască adevărații creștini, iar voi nu auziți... Vă chem la pocăință, dar voi vă astupați urechile la chemarea mea; vă zic: plângeți pentru păcate, iar voi nu numai că nu plângeți, dar vă mai și bateți joc de cei ce plâng, vă bateți joc chiar și de canonul de pocăință, ca și de toate rânduielile vieții creștine. Temeți-vă! Va apune chipul lumii acesteia și va veni Judecătorul cel aspru, și vă va nimici cu respingerea Sa mânioasă: *Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui* (Matei 25, 41)”.

Iată lecția de astăzi! Ea este limpede și completă, cu toată simplitatea și scurtimea ei. Și nu-mi mai rămâne nimic să-i adaug, decât un singur lucru: întipăriți-vă imaginea Judecății lui Dumnezeu în mintea și în inima voastră și purtați-o mereu cu voi, fără a vă desprinde atenția de la ea. Veți vedea singuri cu câtă însuflețire și cu ce râvnă pentru orice fel de nevointe vi se va umple duhul, dacă veți avea cât de puțină grijă pentru mântuirea sufletului vostru! Pe de altă parte, ce frică și zdrobire se vor revărsa în inimile celor ce nu sunt cu totul îndreptați, care lasă loc patimilor și voii lor proprii! Putem spune că, dacă s-ar putea cumva întipări profund în sufletul oamenilor această imagine a Judecății lui Dumnezeu, atunci toți ar deveni în scurtă vreme râvnitori neobosiți spre fapte bune.

Presupuneți că ar veni din ceruri o veste bună: că mâine sau poimâine vine Domnul! S-ar mai deda, oare, cineva la plăceri și la distracții?... Ar mai da slobozenie patimilor și ar mai face păcate? Ar mai amâna pocăința și îndreptarea? Numai un smintit ar face așa, dar toți cei ce nu și-au pierdut mințile s-ar grăbi să facă cât mai repede tot ce se mai poate face în acest scurt răgaz. Precum elevii care au de dat un examen și se gândesc la un singur lucru, cum să se pregătească: unul nu doarme mai deloc și nu mănâncă, iar de joacă și de glume nici nu-i trece prin cap - așa ar fi și cu noi, dacă amintirea Judecății lui Dumnezeu nu ne-ar ieși niciodată din minte...

Numai să avem grijă cum să împlinim fără abatere toate cele cerute de Domnul și prin aceasta să ne înfățișăm plăcuți Lui în ceasul Judecății. Dar aici este necazul nostru, că ne-am obișnuit să îndepărtăm în mintea noastră ceasul acesta, ne-am obișnuit sau ne-am îngăduit acest drept. Își zice câte unul în inima sa: „De câtă vreme trăiesc, tot aud: Vine Judecata! Vine Judecata! Dar până acum nu a venit nici o Judecată”. Poate că nu va fi încă curând. Părinții noștri, moșii și strămoșii noștri au așteptat și ei Judecata, dar iată că nici noi încă nu o vedem, la atâta vreme după ei. Așa este.

Mai putem adăuga încă și faptul că, iată, sunt optsprezece veacuri de când Domnul a vorbit de Judecată și de când este ea așteptată, dar totuși nu a venit. Și ce-i cu asta? Nu a fost până acum, dar, poate că nici nu apucăm să ieșim din această biserică, și va veni Domnul. Căci este neîndoielnic că El va veni și că nimeni nu poate spune precis când va veni. Nici nu vom apuca să râsuflăm, că va veni. Noe le spunea conetățenilor săi: „Încetați să mai păcătuiți, căci altfel cu potop vă va potopi Domnul!”. Poate că, la începutul proorocirii, careva se mai și îndrepta, dar apoi, după zece, douăzeci, o sută de ani și mai mulți, fiecare își îngăduia să nu

mai creadă în amenințarea care de atâta vreme nu s-a împlinit, însă, această necredință nu a îndepărtat evenimentul în sine. A venit potopul și a luat cu el totul... Poate că, chiar cu o clipă înainte de potop, Noe și-a repetat proorocirea, dar au râs de el, și totuși s-a împlinit ceea ce a hotărât Domnul; poate că pe unii potopul i-a surprins chiar în timp ce râdeau.

Tot astfel, și la noi există nu puțini oameni care îndepărtează din minte ceasul Judecății; unii poate că nici nu cred în ea; dar toate acestea nu o înlătură și va veni clipa când se vor împlini toate cele hotărâte de Domnul, se vor împlini când nu ne așteptăm, luându-ne prin surprindere.

În zilele lui Noe - spune Domnul - oamenii mâncau, beau, se însurau, se măritau, construiau și târguiau... Nimeni nu se gândea la potop. Dar potopul veni dintr-o dată și îi luă pe toți... Iată, și noi mâncăm, bem, ne veselim și ne îngrijim de fel de fel de lucruri, iar la Judecata lui Dumnezeu nu ne gândim; dar poate că El va veni chiar acum și ne va găsi în ceea ce ne aflăm. Căci asemenea fulgerului, care se arată într-o parte a cerului și într-o clipită ajunge în cealaltă parte și cuprinde tot cerul - tot așa de fulgerătoare și de neașteptată va fi și venirea Fiului Omului.

Iar noi tot îndepărtăm de noi această clipă hotărâtoare, o îndepărtăm la o dată nedeterminată, încât abia dacă mai putem întrezări sfârșitul, când aceasta va veni. Dar iată ce este: îndepărtați Judecata lui Dumnezeu cu cât poftiți! Poate că, într-adevăr, Domnul nu va veni prea curând ca să judece viii și morții; dar ce avantaj sau înlesnire avem de aici? Totuși, El va veni și ne va judeca și pe noi, ne va judeca fără părtinire, în legea Evangheliei, pe care am primit-o. Datoria noastră de a fi adevărați creștini nu se micșorează cu nimic din această cauză. Chiar și acum, chiar și peste o mie de ani va trebui să ne înfățișăm, totuși, la Judecata de Apoi, și la acea Judecată va trebui să dăm socoteală despre cum ne-am folosit de ceasurile de acum, de zilele și de anii noștri prezenți, iar nu de cei viitori, închipuiți.

Așadar, n-ar fi oare mai bine să ne purtăm în fiecare clipă ca și cum Domnul ar veni chiar acum sau, mai bine, ca și cum am sta la Judecată? O, de ne-ar ajuta Domnul să ne aducem mintea într-o asemenea stare! Ce râvnă pentru sfințenie ar începe să ne mistuiască atunci! Vrajmașul știe puterea acestui gând și încearcă în fel și chip să ni-l scoată din cap prin felurite presupuneri rezonabile.

Dar, fraților, să ne înțelepțim și să așezăm împotriva tuturor uneltirilor lui un simplu raționament. Să îi spunem așa: „Chiar dacă Judecata nu va fi în curând, dacă putem obține vreo favoare din asta, este numai pentru aceia care pot fi încredințați că ceasul morții lor va coincide cu ceasul Judecății celei îndepărtate; dar noi ce avem de aici? Iată că astăzi sau mâine va veni moartea și va încheia tot ce am făcut și va pecetlui cu ea destinul nostru pentru totdeauna, căci după moarte nu există pocăință. În ce ne va găsi moartea, în aceea ne vom înfățișa la Judecată. De ne va afla moartea păcătoși nepocăiți, tot păcătoși nepocăiți ne va găsi și dreptul Judecător și ne va osândi. De ne va găsi moartea căindu-ne pentru păcate și râvnind la cele bune, tot așa ne va recunoaște și Domnul, Care ne va judeca și ne va milui. Dar când anume va veni moartea noastră, nimeni nu poate spune. Poate că mai avem o singură clipă și gata, sfârșitul... și ne vom duce la tronul lui Dumnezeu, și ne vom auzi osânda, pe care nimeni nu o va mai putea schimba”.

O astfel de cugetare să îndreptăm împotriva vrăjmașului celui viclan care, cu gândul la prea îndepărtata Judecată a lui Dumnezeu, încearcă să ne întunece în minte tabloul acestei Judecăți și să ne slăbească, astfel, râvna. Și, într-adevăr, ce folos avem să tot îndepărtăm până dincolo de munți momentul înfricoșătoarei Judecăți, de vreme ce moartea, care este nu mai puțin groaznică și categorică decât ea, ne pândește din spate?

Să ne supunem deci, ca niște copii ascultători, povețelor mântuitoare ale maicii noastre - Biserica! Să ne umplem mintea cu imaginea Judecății lui Dumnezeu și să nu ne dezlipim atenția de la ea!

De la Judecată adie nu numai frica și spaima... Ea ne poate da și multă alinare. Căci acolo nu se va spune numai: *Duceți-vă de la Mine, blestemaților...* ci și: *Veniți, binecuvântații Tatălui Meu...* - și ultima este rostită înaintea celei dintâi. Trebuie numai ca, meditând la

Judecata lui Dumnezeu, să ne rânduim astfel viața, încât să nu nimerim de-a stânga, cu caprele, ci de-a dreapta, cu oile. Și de ce avem nevoie pentru aceasta? Să împlinim poruncile lui Dumnezeu cu toată râvna, iar de mai cădem în vreun păcat, să ne căim pentru acesta și să plângem, înduplecându-ne neconținut sufletul cu astfel de cântări bisericești:

„Trăind pe pământ, suflete al meu, pocăiește-te: țărâna în mormânt nu cântă și de greșeli nu izbăvește. Strigă, dar, către Hristos Dumnezeu: Cunoscătorule de inimi, greșit-am, ci, înainte de a mă osândi, miluiește-mă!

Până când, suflete al meu, vei petrece în păcate? Până când tot amâni pocăința? Adu-ți aminte Judecata ce va să fie și strigă către Domnul: Cunoscătorule de inimi, greșit-am, ci, înainte de a mă osândi, miluiește-mă!” (tropare după Catisma a 3-a).

„Suflete, pocăiește-te înainte de ieșirea ta, că judecata păcătoșilor este nemitarnică și neîndurătoare. Strigă dar, către Domnul, cu inimă umilită: Greșit-am Ție cu știință și fără știință, îndurate! Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, milostivește-Te și mă mântuiește.” (tropar după Catisma a 4-a). Amin.

4. În săptămâna lăsatului sec de brânză

Sfânta Biserică dedică ziua de azi pentru pomenirea căderii protopărinților noștri. Ați auzit ce tânguiri jalnice pune ea în gura strămoșilor noștri izgoniți din rai și care s-au așezat chiar în spatele raiului! Atât de viu fusese atunci sentimentul pierderii! Raiul se vedea și din el poate că răzbăteau miresme de flori și de pomi, amintind de viața fericită, din care, în nevinovăția lor, gustaseră până nu demult. Nu puteau să nu se tânguiască strămoșii noștri!

Dar aceasta nu era tânguirea lui Adam și a Evei, ci se tânguia firea omenească decăzută! Din toate puterile sufletului și din toate părțile trupului ieșea un plâns amarnic. Și numai prin cuvânt, protopărinții noștri au transmis acest plâns întregii făpturi și viitorilor urmași. Din acel moment, tânguirea, plânsul și tristețea s-au înrudit cu firea omenească și au ajuns să alcătuiască tonul fundamental al sentimentelor și dispozițiilor noastre sufletești. Și cine dintre urmașii celui dintâi creat, moștenitori ai firii omenești căzute, nu va mărturisi aceasta din propria sa experiență?

Într-adevăr, ne place să ne veselim, dar ce înseamnă că sufletul, după cea mai aprigă veselie, se cufundă în întristare, uitând de toate desfătările, datorită căroră, mai înainte, uitase de toate? Oare nu cumva din străfundul ființei noastre i se dă sufletului de știre cât de meschine sunt toate aceste veseliri, în comparație cu fericirea pierdută o dată cu pierderea raiului? Noi suntem gata să ne bucurăm laolaltă cu cei ce se veselesc, *dar oricât de felurite și de înalte ar fi motivele bucuriilor omenești, ele nu lasă în noi o urmă adâncă și sunt uitate în scurtă vreme*⁵². Dar dacă vedem o mamă plângând la căpătâiul fiului pierdut, singurul ei sprijin, sau o soție sfâșiindu-se pe mormântul soțului iubit, durerea străbate adânc în sufletul nostru, iar cuvântul și chipul celor ce se tânguiesc ne vor rămâne neșterse în memorie. Nu înseamnă aceasta, oare, că tristețea ne este mai apropiată și mai înrudită, decât bucuria? Ascultați un cântec sau o melodie: este plăcut, desigur; tonurile vesele se răsfrâng în suflet, dar ele alunecă doar pe suprafața lui, fără să lase o urmă observabilă, în schimb tonurile triste cufundă sufletul adânc în sine însuși și stăruie pentru multă vreme în memorie, întrebați un călător și vă va spune că, din multitudinea celor văzute, îi stăruie cu precădere în minte acele obiecte și locuri care l-au cufundat într-o tristă îngândurare.

Aceste exemple sunt destule, cred, pentru a lămuri ideea că *sentimentul fundamental al inimii noastre este tristețea. Aceasta înseamnă că firea noastră plânge după raiul pierdut și că, oricât am încerca noi să înăbușim acest plâns, el răzbate din străfundul inimii noastre, în pofida tuturor veselirilor amețitoare, și îi spune omului cu glas deslușit: „încetează să te mai veselești în uitare de sine! Tu, cel ce ai căzut, mult ai pierdut! Vezi mai bine dacă nu există vreun mijloc să redobândești cele pierdute ... !”*⁵³

⁵² Sublinierea traducătorului.

⁵³ Sublinierea traducătorului.

Un păgân a ascultat acest plâns al sufletului omenesc și iată în ce pildă și-a înveșmântat acest gând:

Un înțelept nins de zile umbla în singurătate, cufundat în cugetare despre destinele omenirii. Din această stare de îngândurare fu scos de întrebarea: „L-ai văzut? Cu siguranță că l-ai văzut! Spune-mi încotro a luat-o! O să merg pe urmele lui și poate că o să-l ajung”, Întorcându-se, înțeleptul văzu o fecioară. Era îmbrăcată în haine de fiică de împărat, dar rupte și ponosite. Fața îi era întunecată și arsă de soare, dar trăsăturile îi trădau marea frumusețe de odinioară. Privind-o pe călătoare, înțeleptul a întrebat-o: „Ce îți este de trebuință?”

Ea a repetat: „Cu siguranță că îl cunoști, spune-mi unde și cum să-l găsec.” „Dar despre ce este vorba?” a zis înțeleptul. „Oare nu știi nimic?”, a răspuns fata. Of! iar eu credeam că nu există om care să nu fi aflat de amărăciunea mea”, înțeleptul a întrebat-o cu interes: „Spune, care e nenorocirea ta și, poate, o să găsec cum să te ajut”. „Gândește-te și ajută-mă - a răspuns ea. Iată ce-ți voi povesti.

Am fost într-o țară luminoasă, plină de bucurie, îmi era acolo atât de bine! Se pregătea nunta... Mirele meu, nu îmi amintesc trăsăturile feței lui, era de o frumusețe negrăită... Am uitat aproape tot..., dar îmi amintesc că totul era pregătit pentru nuntă..., când iată că veni cineva și îmi spuse cuvinte atât de dulci... Apoi îmi dădu ceva să beau. Am băut și pe loc mi-am pierdut conștiința sau am adormit. Trezindu-mă - ah, mai bine nu m-aș mai fi trezit niciodată! - trezindu-mă, m-am pomenit pe acest pământ întunecos și înăbușitor. Unde a dispărut casa mea cea luminoasă, unde este mirele meu și ochii lui veseli? - n-am mai știut. La început tot alergam în neștire încoace și încolo, îmi smulgeam părul, mă băteam cu pumnii în piept de chinul îngrozitor ce îmi cuprinsese sufletul. Dar liniștindu-mă puțin, m-am hotărât să caut ce am pierdut... Și iată de cât amar de vreme umblu pe acest pământ și îl caut pe cel pe care l-a îndrăgit sufletul meu. Ziua întreb soarele, iar noaptea - luna și stelele, în fiecare zi și noapte dau ocol pământului, întrebând; „Nu l-ați văzut cumva pe cel pe care-l caută sufletul meu? Iar ele nu îmi dau nici un răspuns... Mai există, oare, munți până la care să nu fi răzbătut glasul meu? Să mai fie oare păduri prin care să nu fi străbătut strigătul meu? Să mai fie vai, oare, dealuri necălcate de picioarele mele? Iată de câtă vreme tot rătăcesc, căutând ceea ce am pierdut, și nu găsec. Dar spune, tu nu știi, ori n-ai auzit unde sunt cele după care tânjește sufletul meu?”

Înțeleptul se gândi puțin și spuse: „Dacă mi-ai spune numele mirelui tău și numele împărăției lui și al țării unde era casa ta cea luminoasă, ți-aș arăta drumul spre ea, dar după cele spuse tine nimeni nu te poate îndruma! Spunând acestea, înțeleptul se întoarse, iar fata plecă mai departe să caute ceea ce a pierdut și nu putea găsi.

Este clară semnificația acestei pilde. Ea înfățișează sufletul care se tânguiește după pierderea raiului și a comuniunii cu Dumnezeu, sufletul care caută raiul și nu îl mai găsește. Așa spun toate sufletele. La fel sunt, prin firea lor, și sufletele noastre. În ce constă, însă, deosebirea? În aceea că sufletul păgân caută iar caută, dar nu găsea ceea ce căuta, și păgânul nu putu merge mai departe!

Rațiunea întâlnește semne clare - indicii căderii și ai pierderii raiului - dar nu se pricepe să găsească mijlocul pentru restaurarea celui căzut și pentru întoarcerea celor pierdute.

Dar noi, fraților, nu suntem fiii nopții și ai întunericii ci fii luminii și ai zilei. Noi nu putem avea nici un fel de nedumenire în aceasta privință. Noi știm că însuși Domnul și Mântuitorul nostru a venit pe pământ să-l caute și pe cel pierdut; El însuși îi cheamă la Sine pe toți: „*Veniți la Mine... și Eu vă voi odihni pe voi* (Matei 11, 28) Ați pierdut împărăția. Dar iată că aceasta s-a apropiat. Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie și Eu vă voi lua la Mine și veți fi cu Mine în rai vă veți veseli și veți cina în locașurile Tatălui Meu”

Așadar, fraților, cununia este din nou pregătită, însuși Domnul Se oferă pe Sine ca Mire al sufletului care se căiește, fapt pentru care a trimis în lume pețitori - la început pe apostoli apoi pe urmașii lor - ca aceștia să logodească cu El sufletele oamenilor care se tânguiesc după pierderea comuniunii de taina cu El și să I le încredințeze, prin mijlocirea

lucrărilor sfințitoare ale Bisericii, ca pe niște fecioare curate, fără nici o urățenie sau beteșug, ori altele ca acestea.

Să-I mulțumim Domnului! Iată că și noi am fost chemați la nunta. Iată că și noi ne aflăm deja în lăcașul miresei Hristos, în Sfânta Biserică. Iată că și sufletele noastre au primit semnul cununiei - semnul logodnei cu Sfântul Duh, în Sfintele Taine, ca pe un fel de inel de logodnă! Ce ne mai rămâne de făcut? Ne rămâne să așteptăm când se vor deschide porțile și va ieși Mirele și ne va chema la El, în veșnicile lăcașuri. Atunci se va bucura inima noastră și nimeni nu ne va mai putea lua bucuria. O, dă-ne, Doamne, aceasta⁵⁴.

Dar, fraților, vă sunt cunoscute condițiile în care toate cele făgăduite ni se vor dăruia cu adevărat! Ni se va înapoia raiul și comuniunea nupțială cu Domnul, dacă ne vom înfățișa curăți și fără de păcat înaintea Lui, atunci când ne vom arăta Lui după ieșirea din această viață. Noi suntem deja curățiți prin botez și ne-am curățit de multe alte ori prin pocăință. Dar să ne privim mai bine: oare, nu au mai rămas în noi pete, care să ne spurce chipul ori îmbrăcămintea? — Și să ne grăbim să le spălăm iarăși cu lacrimile pocăinței. Acum este vremea potrivită, astăzi este ziua mântuirii! Vor veni zilele de curățire! Să ne folosim de aceste vremuri prielnice! Căci mult păcătuim, cu toții. Chiar dacă nu toți au păcate de moarte, totuși și aceia au păcate. Chiar dacă cel ce s-a umplut pe drum de praf nu este la fel cu cel căzut în mocirlă, totuși nici acesta nu poate rămâne așa. Trebuie să-și spele și fața, și hainele să și le curățe. Tot așa, și cei ce merg pe drumul vieții acesteia pline de multe ispite nu pot să nu se pângărească cu câte ceva. Orice ar fi și oricât de neînsemnată ar părea, nu avem voie să lăsăm murdăria asupra noastră, ci trebuie să o curățăm. Căci Domnul spune că în împărăția Lui nu va intra nimic necurat. Când spune „nimic necurat”, înseamnă că nu numai o necurățenie mare, ci și una mică ne închide calea către împărăția lui Dumnezeu...

Având în vedere aceasta, să stăruim cu râvnă a ne curăți în zilele următoare de orice spurcăciuni ale trupului și ale sufletului, pentru a nu ne lipsi pentru totdeauna de lăcașul fericit care ni se înapoiază cu atâta mărinimie. Amin.

5. În miercuria din prima săptămână a postului

Iată că am străbătut deja jumătate din perioada postului! Încă puțin, și vom ajunge la tainele pocăinței, astfel încât, curățiți cum se cuvine, să ne învrednicim de împărtășania cu sfințele, preacuratele și de viață dătătoarele Taine ale lui Hristos, pentru tămăduirea sufletului și a trupului, iar nu spre judecată sau spre osândă. Fie ca Domnul să ne învrednicească de acest înalt dar al harului Său! Și ne va învrednici, dacă nu-L vom împiedica să ne învrednicească. Căci El dorește cu dorință fierbinte ca toți să se împărtășească cu El, și pe toți dorește să-I împărtășească cu Sine; iar dacă acest lucru nu se întâmplă, noi suntem de vină.

Iată de ce anume trebuie să ne îngrijim mai ales în perioada ce ne-a mai rămas: să îndepărtăm cauzele care îl pot împiedica pe Domnul cel iubitor de comuniune cu oamenii să intre în comuniune cu noi, căci în aceasta constă esența împărtășaniei! Dar ce ar putea să împiedice acesta? În principal, un singur lucru: necurăția inimii. Cum va intra Preacuratul în templul inimii, de vreme ce acesta este necurat? Să-l curățim, așadar!

Desigur, cel mai bine ar fi să ne păstrăm inima întotdeauna curată și astfel să fim întotdeauna gata să-L primim pe Domnul sau, altfel spus, să fim în stare să-L purtăm întotdeauna în noi. Dar dacă nu suntem atât de fericiți în această privință, dacă, nepăzindu-ne, am căzut în păcate, ne-am încurcat în patimi și astfel ne-am spurcat templul lăuntric, să ne grăbim a-l spăla în oferita baie a pocăinței. Când Domnul ne cere curățenie și sfințenie, nu ne cere neconținut o neconținută sfințenie; ci ni ne cere o neîncetată curățire a păcatelor, prin pocăință și spovedanie. Păcatele îl împiedică pe Domnul de la comuniunea cu noi, dar nu păcatele săvârșite, ci păcatele care, după săvârșire, rămân neplânse și nespedite. O! dă-ne,

⁵⁴ Sublinierea traducătorului.

Doamne, belșug de lacrimi de frângere și de sinceră mărturisire a păcatelor, fără cruțare de sine!

Dar, fraților, să ne nevoim puțin și noi singuri a ne înmuia inima! Ne-am pregătit îndeajuns în zilele trecute pentru aceasta. Postul ne-a îmblânzit cât de cât trupul și ne-a ușurat sufletul; însingurarea în casă și mersul la biserică ne-au risipit pâcla deșertăciunilor lumești; ascultarea celor ce se cântă și se citesc în biserică și rugăciunile de acasă, alături de lectura (cine poate) a cărților mântuitoare de suflet, ne-au înlocuit multe închipuiri necurate cu gânduri bune. Toate acestea sunt de trebuință. Continuând și mai departe să procedăm neîncetat în acest fel, să mai adăugăm încă o nevoie sau un mijloc menit să ne zdrobească inima împietrită.

Experimentatorii din domeniul științelor naturii au o instalație care constă dintr-o farfurie mare curbată care, primind razele de căldură, le adună într-un punct și aprinde substanța care este așezată acolo. Ceva asemănător putem face și noi, cu inima. Să strângem pe bolta minții noastre toate adevărurile minunate pe care ni le oferă sfânta credință și să le îndreptăm către inimă. Apăsată și pătrunsă de ele din toate părțile, inima poate că va ceda puterii lor, se va înmuia, se va încălzi, se va topi și va emana aburi de suspine, și se va aprinde cu focul arzător al zdrobirii.

Socotesc că nu e lipsit de importanță să enumăr aceste adevăruri: dumneavoastră le cunoașteți. Iată, de pildă: iubirea nemărginită a Creatorului și a Proniatorului este ofensată de un păcat, fângăduințele botuzului sunt încălcate; în al doilea rând: Domnul și Mântuitorul nostru este răstignit (adică, atunci când am păcătuit, noi L-am vândut, asemenea lui Iuda, L-am clevetit, L-am scuipat, L-am ocărât cu vorbe murdare și, la urmă, L-am răstignit); prin păcat se pierd toate înaltele valori creștine - și nu numai cele creștine, ci și cele omenești, în general - și omul ajunge să se asemene animalelor.

Și iată ce mai adaug: azi-mâine vine moartea, apoi Judecata, pe care, fără pocăință, nu o mai putem schimba. Și încă ceva: poate că nouă, ca și smochinului neroditor, ni s-a îngăduit numai acest răstimp de pocăință, în speranța că vom aduce rodul lacrimilor, iar dacă nu va fi așa, vom fi retezați. Adunați în suflet aceste gânduri și alte asemenea gânduri cutremurătoare și loviți-vă cu ele inima... Faceți aceasta mai ales în timpul rugăciunii. Truda fără cruțare de sine, la care se adaugă rugăciunea, se încununează sigur de succes! Un singur lucru numai să nu uitați: să nu vă încredeți în inima voastră!... Ea este vicleană și este primul nostru trădător. Ea trebuie luată în mâini, strânsă fără milă și bătută, așa cum se storc și se bat rufele la spălat; inima trebuie bătută, fiindcă a absorbit, ca un burete lacom, orice necurăție întâlnită, și trebuie stoarsă, ca să elimine această necurăție. Când inima se înmoaie, este ușor de stăpânit. Atunci ea devine pregătită pentru orice și este mlădioasă, ca o pânză de mătase. Atunci face orice i-ai spune. Dacă îi spui „plângi!”, va plânge; dacă-i spui „mărturisește-ți păcatele!”, le va mărturisi; dacă-i spui „încetează să mai păcătuiești!”, îți va răspunde: „voi înceta, voi înceta!”. Atunci ne mai rămâne de făcut cu ea un singur lucru: să îndreptăm asupra ei oglinda cuvântului lui Dumnezeu, sau a poruncilor dumnezeiești și să o obligăm să se privească în ea. Ea se va reflecta în această oglindă cu toate petele, cu zbârciturile și cu rănile ei, adică cu toate păcatele, mari și mici; aici își va vedea și mândria, și trufia, și desfrâul și îngâmfarea, părerea de sine și senzualitatea, ocările, mânia, zavistia și toate celelalte... În general, toate cele prin care o inimă este păcătoasă înaintea lui Dumnezeu. Întrebați-o atunci: „Tu ești, oare, aceasta?”. Iar ea va răspunde cu hotărâre: „Da, sunt eu, nefericita!”, iar cu o altă ocazie, se va ascunde sau va arăta către altul. Întrebați-o: „De toate acestea tu ești vinovată?”. Ea va răspunde: „Da, eu sunt vinovată și le-am făcut singură, de bunăvoie, pe toate acestea”, iar cu altă ocazie nu va răspunde așa. Spuneți-i: „Ești iresponsabilă!”, „Da, sunt iresponsabilă!”, iar cu altă ocazie va aduce o sumedenie de justificări și de scuze. Mai spuneți-i, în cele din urmă: „Cazi la picioarele milostivului Dumnezeu și imploră-I iertare... plângi și zdrobește-te, mărturisește-ți toate păcatele și fixează-ți ca regulă neclintită să nu mai faci pe placul patimilor, să nu mai păcătuiești și, prin aceasta, să nu-L mai superi pe Domnul tău!”. Și pe toate acestea inima le va săvârși ca un copil ascultător; iar cu altă ocazie, degeaba îi spui!

Iată cât de prețioasă este împlânzirea și zdrobirea inimii! Aceasta singură înlocuiește toate regulile și toate îndrumările. De obicei, se scriu multe reguli despre pregătirea pentru pocăință și despre cum să o aducem la împlinire... Dar eu vă spun un singur lucru: înmuiați-vă inima și zdrobiți-o, și atunci ea vă va învăța totul! Așa cum săracul, aflat la strâmtorare, născocesc orice pentru ușurarea sorții sale, sau pentru a se ajuta - tot astfel va apărea și inima zdrobită... Căci ea va fi atunci la strâmtorare, ca tâlharul prins și dovedit. Cum se va mai îngriji atunci să-și aline durerea și să evite primejdia care se apropie! Cât de bucurătoare va fi alerga atunci la mijloacele propuse de Biserică - mijloace înspre care, altădată, trebuie să fie trasă cu odgonul, ca robul leneș - și se va apuca de ele cu atât mai bucurătoare, cu cât aceste mijloace sunt atât de necomplicate: Recunoaște-ți toate păcatele, adică toate faptele păcătoase, cuvintele, gândurile, simțămintele și stările păcătoase ale sufletului, apoi du-te și spovedește-te la părintele tău duhovnicesc! Și vei fi fără de prihană, și vei ieși din baia pocăinței curat ca valul și alb ca neaua. Asta este totul! Vedeți ce puțin este? Iar care sunt roadele? Sunt atât de bogate, încât nu pot fi descrise. Căci pe acela ce va face astfel, Domnul nu îl va socoti nedemn ca să intre în el, ci va face cu el după făgăduința Sa: „Vom veni la el și vom clădi lăcaș la el, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, prin unirea cu Sângele și cu Trupul Meu”. Iată, atunci, împărăția! Iată tot ce căutăm cu atâta înfrigurare și pentru ce luptăm cu atâta sudoare!

Așa să facem, fraților! Să ne grăbim să ne pregătim astfel pentru vremea împărțirii cu Sfintele Taine, pentru ca, prin aceasta, să ne învrednicim a fi una cu Domnul. O, Doamne, ajută-ne! O, Doamne, grăbește-te spre noi! Amin.

6. În vinerea din prima săptămână a postului

Când într-un oraș oarecare este așteptată venirea împăratului, locuitorii lui se îngrijesc în fel și chip să se pregătească de primirea lui cum se cuvine: îndreaptă drumurile, repară străzile și casele, și mai ales se îngrijesc să împodobească casa unde va locui stăpânul, după cum se cuvine unei fețe împărătești. Apoi, când aproape totul este pregătit, la vremea stabilită a venirii lui, îi ies în întâmpinare. Iar aici, dacă se întâmplă să vorbească, vorbesc numai despre înaltul oaspete. Apoi, când, în sfârșit, răzbate vestea că sosește, toți se cufundă într-o adâncă tăcere, numai ochii și-i îndreaptă într-acolo, de unde se așteaptă sosirea lui.

Exact așa se întâmplă și la noi acum. Sfânta Biserică ne-a vestit de mult, deja: va veni Domnul, vine la toți cei ce vor să-L primească. Pășind în Sfânta Patruzecime, am început să ne pregătim de întâmpinarea Lui cu credința neșrămutată că va sosi la noi în Sfânta Taină a Trupului și a Sângelui Său și că Se va sălășui în noi prin Sfânta Împărțășanie. Pentru aceasta am lăsat la o parte treburile lumești, am postit, am mers la biserică, ne-am însingurat, ne-am rugat, am citit și am ascultat ceea ce se citește. Apoi, parcurgându-ne în gând întreaga viață, a trebuit să îndreptăm ce-i strâmb și să netezim ce-i ascuțit, prin spovedanie și prin făgăduința de a nu mai strâmba drumul pe care mergem; a trebuit să așezăm la rangul cuvenit toate funcțiunile și necesitățile trupului - aceste străzi pe care va trece Domnul; și, mai mult ca de orice, a trebuit să ne îngrijim să ne facem ordine în templul inimii, prin trezirea în el a unor simțăminte și dispoziții bune ale sufletului, astfel încât Domnul, sosind, să Se liniștească în el, în templul inimii, iar prin liniștea Lui să ne odihnească și pe noi cu fericire desăvârșită. Oare, s-au făcut toate acestea, fraților, cum se cuvine? Dacă da, atunci suntem într-un tot pregătiți să-L întâmpinăm pe Domnul. Și El Se va bucura de noi... iar noi vom fi bucurați de El. Iar acum, ce mai e de făcut?... Acum ieșiți în întâmpinarea Lui!

Încă puțin și Domnul va sosi! Îl vom aștepta în adâncă tăcere, așa cum îl așteaptă cetățenii amintiți pe stăpânul lor! Fie ca toate simțirile să amuțească în noi, iar ochiul minții să privească neabătut într-acolo, de unde nădăjduiește să-L întâmpine pe Cel dorit, adâncindu-se în Taina Trupului și a Sângelui. Vi s-a întâmplat vreodată să ședeți la miezul nopții într-o cameră izolată? Ați simțit, desigur, atunci, cum peste toate se așterne pecetea tăcerii și cum întreaga lume este străbătută de o liniște măreață, care face să se observe cea mai ușoară mișcare. Într-o asemenea stare să ne transpunem și noi din acest moment, în așteptarea

pogorării asupra noastră a Domnului, și la vremea convenită El Se va pogorâ la noi, *ca ploaia pe lână și ca picăturile ce cad pe pământ* (Ps. 71, 6). Fecioarele înțelepte L-au întâlnit pe Domnul în miez de noapte și au fost duse de El în palatul de nuntă. Să ne facem și noi în suflete tăcere de miez de noapte, și așa să îl întâmpinăm pe Domnul. Israel, fiind adus de Moise, după trei zile de pregătiri, la poalele muntelui Sinai, L-a așteptat pe Dumnezeu în tăcere deplină, cu frică și cu cutremur - pe Dumnezeul Care avea să i se arate pe munte și să îi vorbească. Tot astfel să ne chivernisim și noi sufletele și să așteptăm cu evlavie nu ivirea înspăimântătoare, cu tunete și fulgere, a lui Dumnezeu, ci ivirea Domnului aducătoare de belșug și de îndurări.

Vor zice unii: Cum adică într-o profundă tăcere? Adică, fără nici un fel de sentimente? Nu, nu fără nici un fel de sentimente, ci fără mișcări deșarte și furtunoase, ci cu un simțământ pașnic de umilință, pătruns de nădăjduirea plină de bucurie de a-L gusta cu adevărat pe Domnul. Dar iată că vine Domnul cel mare! Cum să nu ne temem și să nu ne cutremurăm? Ci cu frică și cu cutremur ieșiți în întâmpinarea Lui, însă nu cu o frică chinuitoare, care să vă facă să fugiți și să vă ascunderi, ci cu acea frică cu care heruvimii și serafimii stau în fața înfricoșătorului tron al lui Dumnezeu, gustând prin ea fericirea, dincolo de toată înfricoșarea. Dar aceia sunt fără trup și curați, pe când noi suntem cu trup și plini de păcate! Cu păcate nu e îngăduit a ne apropia de Domnul, și să nu vă apropiați! Dumnezeu este foc care mistuie și va mistui - ca pe Dan și pe Abiron⁵⁵ - pe oricine vine la El cu păcate. Dar vi se potrivesc, oare, vouă aceste temeri? Dacă v-ați recunoscut toate păcatele, dacă ați suferit și v-ați zdrobit pentru ele, dacă le-ați mărturisit părintelui duhovnic și v-ați propus cu tărie să nu mai păcătuiți, atunci credeți că în momentul dezlegării preoțești toate păcatele voastre sunt șterse în întregime și sunteți socotiți nevinovați și îmbrăcați în haina împărătească a dreptății, în care puteți veni cu îndrăzneală la petrecerea de nuntă a Fiului împăratului! Dacă sigur v-ați pregătit cum se cuvine, atunci nu-L supărați cu temeri deșarte pe Domnul, Care vine la voi cu belșug de îndurări, îndreptați-vă ochii plini de iubire evlavioasă către El și topiți-vă astfel în El, prin caldă înălțare spre El a inimii voastre, până când va veni și Se va sălășlui în voi.

Așadar, fraților, încă un pic, și în curând Cel Așteptat va veni și nu va întârzia. Cu credință și cu dragoste să ne apropiem, ca să fim părtașii vieții celei veșnice; cu credință și cu dragoste să-L întâmpinăm și să-I deschidem porțile inimilor noastre, ca să Se pogoare în noi și să cineze cu noi. De acum înainte să ne îngrijim să pregătim cina însăși. La această cină, El Se va aduce pe Sine, dar noi ce vom aduce? Noi vom aduce pâinea și sarea. *Sarea* este plânsul și zdrobirea pentru păcatele săvârșite; *pâinea* este hotărârea fermă de a nu mai păcătui. Iată ce dorește El mai mult să guste în noi, atunci când ne împărtășim cu El. Aceasta și este convenita întâmpinare a Lui, este așternutul liniștit pe care El Se va odihni, îndestulându-Se cu noi și săturându-ne pe noi cu El!

Fie ca Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos să vă dea, după bogăția slavei Sale, să vă întăriți în omul vostru lăuntric cu puterea Duhului Său și fie ca Hristos să Se pogoare cu credință în inimile voastre, prin împărtășirea cu Sfintele Sale Taine. Amin.

7. În sâmbăta din prima săptămână a postului

Slavă Ție, Doamne! Slavă Ție, Doamne! Slavă Ție, Doamne! Îți mulțumim Ție, Doamne, Dumnezeul nostru, că nu ne-ai respins pe noi, păcătoșii, ci ne-ai făcut părtași sfințeniilor Tale! Mulțumim Ție, Doamne, că ne-ai îngăduit și nouă, netrebnicilor, să ne împărtășim cu preasfintele și cereștile Tale Taine! Facă-se cu noi după cuvântul Tău, Doamne: Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el (Ioan 6, 56).

Așadar, fraților, acum nu e vreme de discuții și de povățuiri, ci de slavoslovire și de mulțumire! Către Unul Dumnezeu, Care v-a vizitat, să vă fie îndreptată luarea-aminte! Acum

⁵⁵ Vezi Num. 16, 1-35.

îi purtați în voi pe toți învățătorii unicului învățător... De El să ascultați! Luați aminte la ceea ce vă va spune El în taina ființei voastre, ascuns, dar nu mai puțin adevărat. El nu va vorbi sufletelor voastre într-o vorbire deslușită, ci va pecetlui direct în inima voastră povețele de care aveți nevoie în viață. Păstrați-vă doar cu mai multă tărie pacea lăuntrică, ciuliți-vă urechea inimii și apropiați-o de buzele Lui și ascultați.

Fiecăruia, El îi dăruiește cele ce îi sunt de bună trebuință: unuia - pacea puterilor sufletești, altuia - luminarea ochilor inimii, altuia - tămăduirea rănilor sufletului, altuia - trezirea râvnei spre faptele cele bune, unuia - pregătirea pentru nevoițe și lepădare de sine, altuia - convingerea în adevăr, fiecăruia - ale sale. Dar, cu cât cineva arată mai multă luare-aminte și este gata pentru ascultare activă, cu atât mai multe învățături va primi, învățături care nu sunt adresate memoriei, ci se pecetluiesc în întreaga ființă. Nu vă lipsiți singuri de acest bun! Nu îl împiedicați pe Domnul să lucreze în duhul vostru: încuiați-i, duhul nostru și Domnul, singuri în templul inimii! Ca să rămână acolo amândoi, împreună. Așa cum în parabolă mirele, intrând înăuntru palatului de nuntă al fecioarelor înțelepte, a încuiat ușa și nimeni din cei de afară nu le-a mai putut împiedica comuniunea - la fel și voi, primindu-L pe Domnul, zăvorăți-vă toate intrările și ieșirile și încuiați-vă cu El înăuntru și îndepărtați orice tulburare din afară.

Am fost bolnavi, într-o măsură mai mare sau mai mică; acum L-am primit pe Vindecătorul și doctoria atoatetămăduitoare. Să lăsăm această doctorie să acționeze în noi pe de-a-ntregul și să ne pătrundă, mădular după mădular, toată alcătuirea ființei, să pătrundă în toate măruntaiele, în pânțele, în inimă, să curețe sufletul, să lumineze gândurile, să întărească părțile alcătuitoare împreună cu oasele, să lumineze simpla cincime a simțurilor și să ne arate ca pe un lăcaș al Duhului unic, iar nu ca pe un lăcaș al păcatului, să ne arate ca pe o casă a lui Dumnezeu, din care să fugă orice răufăcător și orice patimă. Iată câte trebuie să mai facă Doctorul! Să nu-L împiedicăm! Se spune că somnul bolnavului favorizează acțiunea doctoriei. Să ne liniștim și noi, ca și cum am adormi față de toate cele din afară, ca să dăm libertate Doctorului și doctoriei primite să lucreze neîngrădit în noi, cu toată puterea Sa.

Și este, oare, timp acum să ne ocupăm de ceva din afară? Lăsați sufletul să se bucure de Domnul și pe Domnul, să Se bucure de suflet! De multă vreme nu s-au mai revăzut! Păcatele i-au despărțit! O, dacă niciodată nu s-ar mai repeta aceste păcate! După cum drumețului venit de pe drum îi este dragă odihna, tot așa Domnului îi este dragă acum odihnia în sufletele noastre. EL este ostenit de căutarea noastră și de căutarea intrării în sufletele noastre. Prin păcatele, prin patimile și prin obiceiurile noastre lumești, noi L-am izgonit. Și iată că în tot acest răstimp El ne-a căutat, ba ca pe drahma cea pierdută, ba ca pe oaia rătăcită, și nu ne-a găsit, pentru că noi născoeam fel de fel de șiretlicuri ca să ne ascundem de El. Uneori se întâmpla să ne prindă pe undeva, Se oprea la portile inimii și bătea ca să I deschidă dar noi nu-i deschideam: bătea cu cuvintele adevărului și noi nu luam aminte la ele; bătea cu neliniștea conștiinței, dar noi o înăbușeam; bătea cu suferințele din afară, dar nici acestea nu ne-au înțeleptit. În sfârșit, a venit perioada prielnică a postului. Ne-am îndreptat cât de cât, ne-am ostenit în nevoițele rugăciunii și ale stăpânirii de sine, ne-am venit în fire, I-am deschis inima prin spovedanie și zdrobire, și El a intrat în noi prin Sfânta Împărtășanie. Să-L lăsăm să Se desfete cu sufletul nostru! Să nu-i tulburăm tihna printr-o grabnică reinnoire a năravurilor deșarte și, cu atât mai mult, a faptelor și a obiceiurilor pătimase...

De câte ori nu L-am izgonit deja.... Să-L păstrăm în noi, măcar acum. Este adevărat, că milostiv este Domnul! Desigur că iarăși va căuta intrarea în noi și iarăși va intra⁵⁶.

Dar ce va fi, dacă această pogorâre a Sa de acum în noi este ultimul hotar al îndelungatei Sale răbdări?... Ce va fi dacă, fiind nevoit și de această dată să plece de la noi, El va rosti sentința definitivă: *Iată, vi se lasă casa voastră pustie* (Luca 13, 35)?! Rareori se întâmplă aceasta, dar se întâmplă. De aceea, să știm că s-ar putea să se întâmple și cu noi acest

⁵⁶ Sublinierea traducătorului.

lucru, dacă ne vom îngădui iarăși să-I mâhnim inima, cea arzătoare de iubire pentru noi! Atunci ce va fi? Atunci vor intra în noi șapte demoni din cei mai cumpliți și vor trăi în noi, chinându-ne și sfâșiindu-ne. Ah, fraților, să ne temem de asta!

Această frică să o așezăm la porțile inimii noastre, drept străjer și paznic din afară, iar dinăuntru să-L îmbrățișăm cu toată iubirea pe Domnul, și în această dulce comuniune să petrecem cu El până la mormânt, păstrând cu tărie legământul făcut cu El acum și făgăduințele date la spovedanie: „Nu voi fi păcătos, nu voi fi păcătos”, umblând așa, ca și cum abia am fi ieșit din cristelniță, întru înnoirea vieții noastre. Amin.

B. Despre îndreptarea inimii

Fii ai celui căzut, zămisliți în fărădelege și ieșiți la lumină cu o fire stricăcioasă, în sfânta cristelniță a botezului noi renaștem spre viața cea sfântă, iar în Taina Mirungerii primim puterea Sfântului Duh pentru o viață sfântă. De aceea, dacă nimeni nu se poate lăuda cu neprihănirea și cu lipsa de păcate, totodată nu poate renunța, fără să-l apese conștiința, la sacra datorie de a se înfățișa ca un sfânt în fața lui Dumnezeu. Atunci, ce anume trebuie [să facă]⁵⁷ fiecare să-și trezească și să-și încălzească în inimă, dacă nu hotărârea însuflețită de autoîndreptare și râvna dumnezeiască pentru curățirea inimii de tot ce este potrivit lui Dumnezeu? Dar formarea în noi a tot ce e sfânt este atât de anevoioasă și de complicată, iar calea spre bine trece printr-o așa mulțime de răspântii ascunse, încât cel ce se apucă de nevoia cea bună a îndreptării de sine trebuie negreșit să-și planifice mai întâi în minte ce și cum anume trebuie să îndrepteze, și să țină neîncetat în minte și în inimă acest plan, pentru ca, avându-l alături ca pe o călăuză credincioasă, să poată duce la capăt fără piedici și cu mai multă siguranță lucrarea începută.

1. Așadar, ce anume trebuie să îndreptăm în noi?

Aproape tot ce este în noi. Păcatului îi place stăpânirea deplină. Dacă este îndrăgît de inima noastră, atunci el pune deja stăpânire în întregime pe ea și învăluie omul cu forța lui malefică. Pentru omul păcătos și pentru omenire stă scris un singur lucru: *Din creștet până în tălpile picioarelor nu-i nici un loc sănătos* (Isaia 1, 6). Oricine se poate lesne convinge de aceasta, dacă își ațintește privirea înlăuntrul inimii păcătoase. Acolo va vedea sămânța izvorătoare a răutății, va vedea principalele tulburări ale păcatului, precum și lucrurile în care aceasta se descoperă.

Sămânța întregului rău moral este iubirea de sine. Ea zace chiar la fundul inimii. Prin menirea lui, omul ar trebui să uite de sine în viața și în activitatea sa, ar trebui să trăiască numai pentru Dumnezeu și pentru semenii. Sfințindu-și activitatea prin înălțarea vieții sale ca jertfă de mulțumire Mântuitorului Dumnezeu, omul ar trebui să-și pună în întregime viața în folosul semenilor și să reverse asupra lor tot ce primește de la Dăruitorul - Dumnezeu. Aici nu pot exista una fără alta: nu-L poți iubi pe Dumnezeu, fără să-ți iubești semenii, și nu poți să-ți iubești semenii fără să-L iubești pe Dumnezeu; tot așa, iubind pe Dumnezeu și pe aproapele, nu se poate să nu te jertfești pe tine pentru slava lui Dumnezeu și pentru binele aproapelui. Dar, când omul își întoarce fața de la Dumnezeu cu gândul, cu inima și cu dorința și, ca urmare, își întoarce fața și de la semenii, atunci el se oprește, natural, numai asupra sa, se pune pe sine ca punct central, către care îndreaptă totul, fără să-i pese nici de legile lui Dumnezeu, nici de binele semenilor.

Iată rădăcina păcatului! Iată sămânța întregului rău moral! Ea se ascunde adânc în măruntaiele inimii. Crescând și urcând mai aproape de suprafața inimii, această sămânță iese din inimă sub trei înfățișări, ca din trei trunchiuri, pătrunse de puterea ei și încărcate de viața

⁵⁷ Cuvintele din paranteza dreaptă sunt adăugate de Apologeticum, pentru a da sens propoziției.

ei: în înălțarea de sine, în lăcomie și în iubirea de desfătări. Prima îl obligă pe om să rostească în inima sa: „Cine este ca mine?!”; cea de-a doua: „Pe toate vreau să le stăpânesc!”; iar a treia: „Vreau să trăiesc așa cum îmi place!”.

„*Cine este ca mine?!*”. Care suflet nu a simțit înlăuntrul său o atare mișcare? Nu numai cei care au fost înzestrați de la natură cu înalte desăvârșiri sau cei care, prin osteneala lor, au reușit să facă ceva important și folositor, ajung să se înalțe cu gândul deasupra celorlalți. Mărirea de sine se întâlnește la toate vârstele, rangurile și stările sociale; ea urmărește omul pe toate treptele desăvârșirii lui mentale și morale; ea nu se supune nici unor relații exterioare și, chiar dacă omul ar trăi singur, necunoscut și departe de toți, el niciodată și nicăieri nu ar fi scutit de această ispită a preamăririi de sine. Din clipa în care a pus la inimă prima lingușire a șarpelui: *veți fi ca Dumnezeu* (Fac. 3, 5), din acel moment omul a început să se înalțe pe sine deasupra celorlalți, ca Dumnezeu, a început să se ridice deasupra hotarului pe care a fost așezat de natură și societate: aceasta este boala comună a tuturor și a fiecăruia, în parte. În fond, ce-i așa rău să mă las încântat de gândul că sunt mai presus de unul, de altul, de un al treilea? Dar uitați-vă, de fapt, cât rău și câte consecințe întunecate decurg din acest gând, după părerea noastră, lipsit de însemnătate.

Cel ce s-a înălțat cu mintea și cu inima deasupra tuturor, dacă întreprinde ceva, o face nu la imboldul rațiunii și al conștiinței, nu la povețele înțelepților ori sub înrâurirea cuvântului lui Dumnezeu, ci după considerațiile lui proprii, el întreprinde acel lucru pentru că așa vrea el: este samavolnic; dacă aduce la împlinire ceea ce a hotărât, se bazează numai pe sine: este încrezător în propriile puteri, îngâmfat; când împlinește ceva, pe toate și le atribuie sieși și, din cauza aceasta, este trufaș, mândru, pretențios, nerecunoscător; în relațiile cu ceilalți, dorește ca pretutindeni și în toate să se îplinească voia lui, ca toate să se miște la un semn dat de el: este dornic de stăpânire și înclinat spre violență; în atitudinea față de cei din jur, el nu le poate răbda influența, oricât ar fi ea de neînsemnată: este disprețuitor și refractar; dacă vede că îi este încălcată voința, își iese din fire, ofensat, și se aprinde de dorința de răzbunare; este însetat după cinstire și slavă, atunci când are un caracter puternic; și este prefăcut și trufaș, când este slab sufletește; este îndrăzneț, capricios, îngâmfat, înclinat către prejudecăți, atunci când este josnic. Iată în ce forme apare mărirea de sine, iată câte mișcări păcătoase îi sunt îndatorate pentru apariția lor! E foarte puțin probabil ca cineva să nu se descopere în acestea, într-o formă sau alta.

„*Vreau ca toate să fie ale mele !*”, gândește cel lacom - iată cea de-a doua ramură a răului moral înrădăcinat. Aici se descoperă cel mai pronunțat duhul iubirii de sine. El se manifestă aici, într-un fel, de sine stătător, omul interesat nu va spune un cuvânt, nu va face un pas, nici o mișcare, fără ca din asta să nu aibă vreun câștig. Totul la el este astfel calculat, totul este astfel rânduit, tuturor li s-a dat un asemenea curs, încât și timpul, și locul, și lucrurile, și persoanele - toate de care se atinge mâna sau mintea lui - îi aduc un tribut pentru camera lui proprie. Câștigul personal, interesul reprezintă pentru el un resort fundamental, care întotdeauna și oriunde îi pune în mișcare rapidă toată ființa, la impulsul acestuia el este gata să transforme totul într-un mijloc de împlinire a țelurilor sale: va căuta cele mai înalte trepte ale demnităților și onorurilor, dacă asta este avantajos pentru el; își va asuma cea mai grea sarcină, dacă este mai profitabilă decât altele; este în stare de orice: să nu mănânce, să nu bea - numai să rămână în câștig. El este ori lacom, ori strângător, ori zgârcit și numai sub influența puternică a vanității poate iubi strălucirea și luxul. Tot ce îi aparține îi este mai scump decât propria persoană, mai scump decât oamenii și decât poruncile lui Dumnezeu. Sufletul îi este parcă înghițit de lucruri și nu trăiește prin el, ci prin aceste lucruri. Iată puterea și domeniul celei de-a doua ramuri a sămânței celei rele - iubirea de sine! Dar cine nu are astfel de lucruri, de care îl doare tot atât de mult să se despartă, ca și cum și-ar pierde inima, ca și cum s-ar despărți de fericire?

„*Vreau să trăiesc așa cum îmi place!*”, spune cel înrobit trupului și care trăiește după bunul său plac. Sufletul i se înglodează în trup și în simțuri. La cer, la trebuințele spiritului, la cerințele conștiinței și ale datoriei el nu se gândește, nu vrea și nici nu poate să se gândească

(v. Rom. 8, 7). El a cunoscut doar felurite moduri de desfătare; numai cu ele știe să se descurce, doar despre ele știe să vorbească și să gândească. Câte bunătăți sunt pe pământ, câte trebuințe există în trupul său, câte domenii pline de satisfacții sunt pentru cel dat senzualității - pentru fiecare dintre acestea se naște în el o înclinație aparte. De aici - lăcomia, multa mâncare, răsfățul, luxul, trândăvia, desfrâul - înclinații a căror forță este egală cu forța legii naturii, care constrânge libertatea.

Când vrea să-și desfete gustul, devine voluptuos; jocul culorilor îl învață prețiozitatea; varietatea sunetelor - vorbăria; nevoia de a se hrăni îl conduce la multa mâncare; nevoia de autoconservare - la trândăvie; alte nevoi - la desfrâu.

Aflându-se, prin trup, într-o vie legătură cu natura, cel sufletește supus trupului se adapă din ea cu satisfacții prin tot atâtea canale, câte funcții sunt în trup și, împreună cu desfătările, el absoarbe și duhul fundamental al naturii - duhul acțiunilor mecanice involuntare. De aceea, cu cât are cineva mai multe desfătări, cu atât mai strâmt este cercul libertății lui, iar cel ce s-a robit cu totul desfătărilor, am putea spune că este complet legat în mrejele trupului.

Iată cum crește în noi răul dintr-o sămânță mică, aproape neobservată. În adâncul inimii, cum am văzut, se află sămânța răului - iubirea de sine; de la aceasta pornesc trei ramificații ale răului, pătrunse de puterea ei - trei ipostaze ale ei: mărirea de sine, lăcomia, senzualitatea; iar acestea trei nasc deja o mulțime nenumărată de patimi și de înclinații vicioase, întocmai cum într-un pom, din ramurile principale se desprind o mulțime de alte ramuri și lăstari, așa se formează și în noi un întreg pom al răului care, înrădăcinându-se în inimă, se răspândește apoi în toată ființa noastră, iese în afară și acoperă tot ce ne înconjoară. Putem spune că un astfel de pom există în orice om a cărui inimă iubește cât de cât păcatul, cu singura deosebire că la unii se arată mai dezvoltată o latură, în timp ce la alții - altă latură a copacului.

Dar care este motivul pentru care noi, cel mai adesea, nu observăm răul din noi și adesea credem și spunem fără rușine, cu voce tare: „Ce am făcut rău?” sau: „Ce neajuns am?”. Cauza este foarte firească, și anume, o nouă izbucnire a păcatului ce trăiește în noi. Nu observăm pentru că nu putem. Nu ne îngăduie păcatul: el este foarte ager și prevăzător.

Pomul răului, neacoperit cu frunze, cum l-am înfățișat mai sus, dacă s-ar arăta așa de prima dată în fața ochilor minții, ar putea să fie respins de toți; de aceea, el, păcatul, se grăbește să-l îmbrace cu frunze, să-i acopere urâtenia, și-l acoperă atât de bine, încât sufletul în care crește acest pom nu-i mai poate desluși nu numai rădăcinile și trunchiul, dar nici ramurile. Aceste înfrunziri sunt risipirea și grija de multe. Celui risipit nu-i place să trăiască adunat în sine, cel cu multe griji nu are nici o clipă de timp liber. Unul nu poate, altul nu are când să observe ce se întâmplă înlăuntrul său. O dată cu prima trezire din somn, sufletul lor iese afară din ei - la primul pleacă în lumea fantasmelor, iar la cel din urmă se cufundă în oceanul de treburi, pasămite, foarte necesare. Prezentul pentru ei nu există, ceea ce, de fapt, le caracterizează întreaga activitate. Unul preferă să trăiască într-o lume creată de el, iar cu realitatea are de-a face rareori, din întâmplare și superficial; celălalt, și cu gândul și cu inima este mereu înaintea. Se grăbește să încheie orice lucru început cât mai repede cu putință, pentru a trece la altul; începe alt lucru și zorește spre un al treilea; în general, cu prezentul se ocupă la el doar mâinile, picioarele, limba și celelalte, dar gândurile îi sunt ațintite în întregime spre viitor. Cum ar putea aceștia, la un asemenea curs al mișcărilor lor lăuntrice, să observe ce li se ascunde în inimă?

Dar păcatul nu se mulțumește cu acest acoperământ de frunze: prin frunziș se mai poate pătrunde, frunzele pot fi date la o parte de vântul supărărilor și al zdruncinărilor lăuntrice ale conștiinței, dezvăluind astfel urâtenia păcatului care se ascunde sub frunziș. De aceea, păcatul urzește din sine însuși un fel de acoperământ de nepătruns, asemenea turburei ape stătute, în care își afundă trunchiul cu frunzele lui. Acest acoperământ este alcătuit din necunoaștere, nesimțire și nepăsare. Nu cunoaștem pericolul ce ne paște, de aceea nici nu-l simțim; nu-l simțim, de aceea și suntem cuprinși de nepăsare. Și orice ați face pentru

îndreptarea unui astfel de păcătos, totul va fi zadarnic. El este adânc cufundat în păcat, ca într-o mare. Dacă produceți sunete deasupra apei, oricât ar fi ele de puternice, cel ce se află în apă nu aude nimic, încercați să-l înfricoșați prin orice pe nesimțitorul păcătos, el nu se va tulbura deloc. Zugrăviți-i propria lui stare sufletească - el vă va spune: „nu sunt eu acesta!”. Înfățișați-i pericolul de moarte care îl paște - vă va încredința că nu îl privește pe el. Treziți-l din adormire - el nu se va rușina să declare: „eu lucrez!”. Atât de des este acoperământul în care se ascunde păcatul, până la urmă, de privirile celui pe care îl poartă!

Iată, în linii generale, tot ce trebuie să schimbăm în noi, iată largul ogor al lucrării în sfânta nevoință a îndreptării de sine. Trebuie să dăm jos acoperământul care ascunde păcatul: trebuie să alungăm din suflet nepăsarea, nesimțirea, autoamăgirea, risipirea și grija de multe; trebuie să-i retezăm ramurile: toate patimile și dispozițiile păcătoase; în sfârșit, păcatul trebuie smuls din rădăcini și trebuie alungată trufia, prin lepădarea de sine. Munca aceasta nu este nici mică și nici ușoară! Necurătenia păcatelor, înfățișată mai înainte, acoperă sufletul nu ca un praf, care poate fi scuturat la o ușoară adiere a aerului. Nu, ea ne-a pătruns în toată ființa, s-a altoit pe ea, a devenit ca o parte a ei: de aceea, a ne elibera de ea este același lucru cu a ne desprinde de noi înșine, cu a ne scoate un ochi, cu a ne tăia o mână. O atare greutate nu trebuie, însă, să ne oprească în loc, ci să ne scoată din lăncezeală. Cel ce își dorește sincer mântuirea nu se uită la piedici; ci ele îl fac să-și ia mai mare avânt, să înceapă mai hotărât și mai cu râvnă lucrarea mântuitoare a îndreptării de sine.

2. Cum să săvârșim, așadar, această lucrare? Cu ce să începem, ce să facem apoi, care va fi, în general, cursul îndreptării de sine lăuntrice?

Inima omului este adâncă. Cum putem afla ce se petrece în ea și, mai ales, ce trebuie să se petreacă în anumite împrejurări?

Fiecare își are caracterul său, dispoziția sa, pasiunile, predispozițiile și obiceiurile lui. De aceea, la fiecare cursul autoîndreptării lăuntrice trebuie să fie altul; nu putem deloc stabili un singur traseu general pentru toți. Îndreptarea de sine nu este o treabă a raționamentelor reci, ci este o lucrare vie și plină de râvnă, săvârșită în adâncul inimii. Creștinismul este o taină, nu numai în temeiul lui, ci și în modul său de practicare. Cursul dezvoltării lui în inimă este asemănător mersului pe un drum subteran ascuns și încurcat. Celui ce se încumetă la acest drum i se spune: „iată calea!”, și cel ce s-a hotărât să meargă pe el, merge singur. Cine, așadar, poate fi mântuit? - se va întreba cineva, imaginându-și toate greutateile îndreptării de sine. Răspundem cu răspunsul Mântuitorului la o întrebare asemănătoare: *La oameni aceasta e cu neputință, la Dumnezeu însă toate sunt cu putință* (Matei 19, 25-26).

Cel ce s-a hotărât să înceapă o viață creștină, va primi prin Sfintele Taine harul Duhului, care sfințește, întărește și alină. Petrecând nedespărțit de om, el îl călăuzește în modul cel mai înțelept și mai precaut pe tot parcursul primejdiioasei sale călătorii pământești. Și cine, oare, poate nădăjdui să-și îndrepte singur inima sa? Oare, în această sfântă lucrare poate cineva să se aștepte ca izbânda să vină de la ajutorul omenească și de la iscusința omenească? Ascultați ce spune Domnul: *Vă voi stropi cu apă curată și vă veți curați de toate întinăciunile voastre (...) vă voi curați. Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne. Pune-voi înlăuntrul vostru Duhul Meu* (Iez. 36, 25-26). Toate sunt de la Domnul. Lui să ne încredințăm, deci: să ne înfățișăm în fața Lui, să ne supunem, ca un amestec necurat și diform, lucrării Lui harice, ca să facă din noi, precum artistul și meșteșugarul, vase bune în cinstea înfăpturii lucrării celei bune. Din partea noastră putem să-I înfățișăm lui Dumnezeu numai dorința sinceră de autoîndreptare și deplina hotărâre de a ne supune îndrumărilor Lui. Ce se întâmplă cu acela pe care îl vizitează harul Domnului? Și cum anume îl va călăuzi acesta pe calea curățirii, până la starea de curățenie și de neprihănire? Acestea ni le-a zugrăvit Mântuitorul în parabola despre fiul rătăcitor.

Mai înainte de toate, harul îl învață pe om cum să-și demaște și să-și arunce de pe el acoperămintele: altfel, cum ar fi cu puțință să începi să lucrezi, fără să vezi ce anume ai de prelucrat? În această lucrare, dispăre de pe ochii minții orbirea, în inimă se întoarce simțirea, iar voința se trezește din nepăsarea în care dormea. Totodată, fără voie, sufletul își oprește atenția asupra sa și se concentrează înăuntrul său: durerea și frica, ducând sufletul dincolo de mormânt, la tronul Judecării, îl rup de lume și îi oferă un alt obiectiv, înalt și veșnic, de care să se îngrijească. Pomul desfrunzit al păcatului stă acum în văzul ochilor minții păcătosului, în toată goliciunea sa hidoasă, și acum - ceea ce nu-i este propriu! - rodește osândire de sine, acoperă cu rușine, arde cu judecată acuzatoare și cu muștrări de conștiință. Raza milostivirii lui Dumnezeu naște în sufletul smerit căldura umilinței și izvorăște șuvoaie de lacrimi de pocăință; belșugul de lacrimi necurmăte smulge din inimă, în cele din urmă, întregul pom al păcatului, cu rădăcini cu tot. Astfel se întâmplă totul. Omul stă acum pe pământul curat al neprihănirii și râvnește la sfânta cucernicie.

Prezentată într-o descriere, lucrarea îndreptării de sine este scurtă și ușoară; dar nu atât de scurtă și de ușoară este de fapt. Nevoile noastre sunt felurite, felurite sunt și lucrările oblăduitoare ale harului în noi: pe unul îl primește direct într-o liniște fericită, îl aduce în pajiștea duhului, îl paște și îl desfătă; pe altul îl încearcă prin multe ocolișuri, și abia după felurite peregrinări îl conduce acolo, ca pe un călător istovit și împovărat.

Umblă cu el cu fața ascunsă și-l încearcă la început cu ispite și-l înfricoșează, și-l strâmtorează, și-l chinuiește cu învățătura sa, până ce va prinde încredere în el și-l va ispiti întru îndreptările sale. Și iarăși se va întoarce drept la el și-l va veseli și îi va descoperi lui cele ascunse ale sale (Sir. 4, 18-20).

Să ne grăbim, așadar, către această liniște harică, spre locul veselirii duhovnicești, în tainele cele mai ascunse ale lucrării și sfințirii dumnezeiești! E greu! Dar ce se face fără trudă? De când pământul împreună cu muncile lui a fost blestemat din pricina omului, omul își câștigă cu sudoarea frunții bunurile trupului și mai ales pe cele ale duhului. În schimb, câte mângâieri vin la dobândirea lor, în cele din urmă! *Femeia când e să nască, se întristează, dar de bucuria pruncului născut, uită toate supărările de mai înainte* (Ioan 16, 21). *Pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărimea care ni se va descoperi* (Rom. 8, 18) - vor apărea și aici, în duh, și acolo, în toată ființa noastră.

Și ce altceva ne mai poate sluji ca mângâiere? Faptul că lucrarea de autoîndreptare nu este atât de anevoioasă în realitate, pe cât ni se pare la început. Ea pare de necuprins numai privită din afară, atâta timp cât nu ne-am apucat de ea. Și aici, ca și în lucrurile obișnuite, totul depinde de însuflețirea cu care fiecare se apucă de treabă. Întrebați pe orice om de acțiune neprefăcut, întrebați-l de greutatea muncii lui: el vă va răspunde același lucru, că eforturile lui pot fi socotite și cântărite doar de alții, iar pentru el acestea nu există și nu le observă. Însuflețirea, punându-i în mișcare rapidă toate puterile, îi absoarbe toate neliniștile, îl ridică deasupra tuturor obstacolelor și el pășește printre neajunsuri ca pe un drum neted și larg. La fel este și în lucrarea mântuirii: strâmtă este calea către împărăție, anevoios ne pare jugul lui Hristos: dar numai atâta timp cât rămânem în afară, cât timp ne imaginăm și plănuiim cursul noii vieți. Dar din momentul în care hotărârea mântuitoare încolțește în inimă și se înfiripă, ea aduce cu sine și însuflețirea pentru lucrarea cea bună. Însuflețitul urmaș al lui Hristos merge pe urmele Lui, bucurându-se și binecuvântând-o⁵⁸ și binecuvântând cele primite de la El. Din afară va fi văzut trudindu-se, plin de răni și de îndârjire, dar el, ca înaintea Cunoscătorului de inimi, mărturisește în numele tuturor cu voce tare, că el și toți cei asemenea lui trăiesc ca niște necunoscuți, deși bine cunoscuți, (...) ca niște întristați, dar pururea bucurându-se⁵⁹; ca niște săraci, dar pe mulți îmbogățind; ca unii care n-au nimic, dar toate le stăpânesc (II Cor. 6, 9-10).

Veți întreba de unde să luați o asemenea însuflețire? Să ne rugăm, și rugăciunea credinței va face să se pogoare acest foc dumnezeiesc. Să ne rugăm pentru însuflețire, pentru

⁵⁸ Ambiguitate în text: sau însuflețirea, sau lucrarea cea bună. [Lucrarea cea bună a zicem noi. (n. A.).]

⁵⁹ Textul biblic B.O.R. este la pers. I-a.

hotărâre și pentru trezirea din somnul păcatului. *Acum mântuirea este mai aproape de noi (...)* *Noaptea e pe sfârșite; ziua este aproape* (Rom. 13, 11-12). Dumnezeu a zis: „Strălucească, din întuneric, lumina”, fie ca să strălucească în inimile noastre, să strălucească cunoștința slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Hristos (cf. II Cor. 4, 6); fie ca Dumnezeu să ne umple pe noi de toată bucuria și pacea, în credință, ca să prisosească nădejdea noastră, prin puterea Duhului Sfânt⁶⁰ (cf. Rom. 15, 13).

C. Despre lupta cu păcatul

După ce omul, prin voința sa, s-a împotrivit voinței lui Dumnezeu, făcând pe plac voinței diavolului, el a căzut sub stăpânirea acestuia și a pierdut puterea ce i s-a dat dintru început, de a umbla liber și bucuros în voia lui Dumnezeu. Acum, dimpotrivă, în suflet i s-a întipărit dorința nesupunerii față de Dumnezeu și de a trăi după bunul său plac. Această pornire greșită a inimii omului a trecut de la un om la toți oamenii și toți au devenit în aceasta ca unul: *păcatul... a trecut la toți oamenii* (Rom. 5, 12). Iar această poftă de a ne satisface doar propria noastră voie, fără a ne supune vocii lui Dumnezeu, refuzul de a ne împotrivi nouă înșine și a ne supune lui Dumnezeu - este ceea ce se numește păcatul care sălășluiește în noi (Rom. 7, 17-20, 23).

Păcatul, cuibărindu-se chiar în adâncul sufletului, o dată cu aceasta și-a supus și toate puterile sufletești: mintea, voința și simțurile și, ca urmare, s-a descompus într-o mulțime de înclinații, patimi și gânduri păcătoase; din suflet a trecut în trup, de aici, în fapte și în gesturi și, în acest fel, a pătruns în toată conduita și în toate relațiile omului. Astfel, „păcatul s-a înrudit cu întreaga ființă a omului - și cu sufletul, și cu gândurile, și cu mintea - și a cutremurat toate părțile trupului; și nimic - nici din suflet și nici din trup - nu rămâne slobod și departe de influențele păcatului ce sălășluiește în noi”⁶¹. „Tot omul e învăluit în acest păcat, ca să nu mai poată vedea, așa cum ar vrea, ci să vadă rău, să audă rău, ca picioarele să-i fie iuți la ticăloșii și mâinile întinse la fărâdelegi, iar inima, preocupată cu gânduri necurate”⁶².

Păcatul care trăiește în noi, împreună cu diavolul - tatăl lui - este despotul care ține sufletul în robia sa și nu-i dă voie omului să facă ceea ce nu îi este pe plac. Ca un instinct, îl ademenește pe păcătos pe drumul obștesc tot mai departe și mai departe, fără să-i dea răgazul să chibzuiască și să-și curme cumva lanțul dorințelor păcătoase. De cele mai multe ori, păcătosului nici prin minte nu-i trece să-și schimbe viața: el nici nu se gândește că păcătuiește, „cufundat în marea uitării și în bezna patimilor, de parcă și-ar fi făcut lăcaș la porțile iadului”⁶³. „În jurul inimii s-a lăsat parcă un fel de perdea de întuneric, un fum - vă spun - ce iese din focul duhului lumesc, care nici gândului nu îi dă voie să comunice cu Dumnezeu, nici sufletului să se roage din proprie dorință sau să creadă, sau să-L iubească pe Dumnezeu”⁶⁴.

Dar chiar dacă păcătosul vede, chiar dacă află că nu trebuie să facă una sau alta, că o dorință sau alta, o înclinație sau alta sunt imorale - chiar și atunci, ce folos? El nu vrea să ridice un deget, să miște un picior împotriva vreunei dorințe sau a unei înclinații nelegiuite; pentru că, în general, el nu dorește să nu păcătuiască, nu vrea să se împotrivescă sieși și să se supună dreptății lui Dumnezeu. El este un prizonier ce s-a văzut legat de mâini și de picioare și s-a lăsat nepăsător în voia sorții înjositoare de rob. Aceasta este boala de căpătâi, este răul înrădăcinat, care susține toate celelalte boli sufletești, care hrănește toate pornirile păcătoase: lipsa dorinței de a ne ridica împotriva păcatului, lipsa dorinței de a ne supune voinței lui Dumnezeu...

⁶⁰ Textul biblic B.O.R. e la pers. a II-a.

⁶¹ Cuviosul Macarie cel Mare, *Convorbiri despre starea vătămată și cea înnoită a omului*, p. 4.

⁶² Ibid., pp. 1-2.

⁶³ Cuviosul Macarie cel Mare, Cuvântul al 4-lea, *Despre răbdare și despre deosebirea lucrurilor*, cap. 18.

⁶⁴ Ibid., cap. 5.

Cine vrea să se elibereze din robia păcatului, cine vrea să-și curețe sufletul de toate spurcăciunile, acela, mai întâi de toate, trebuie să urască păcatul, să își aprindă în el dorința de a i se împotrivi, să stârpească în el împotrivirea față de legea lui Dumnezeu și să își aprindă dorința de a umbla în această lege; el trebuie negreșit să-și înfrângă voia proprie. Fără aceasta este cu neputință să faci vreun bine, este cu neputință să birui vreo mișcare a păcatului.

Este adevărat - spune Sfântul Macarie - „sunt unii care se abțin de la orice desfrânare, de la hoții și de la lăcomie și de la alte păcate asemănătoare, și de aceea se consideră sfinți: dar în realitate se află chiar foarte departe de sfințenie. Căci în mințile lor sălășluiește multă răutate și trăiește acolo și se târăște și încă nu i-a părăsit”⁶⁵. „Căci nu numai simpla abținere de la rele - spune el în altă parte - este curățire: ci stârpirea desăvârșită a acestora din conștiință este curățirea. Oricine ai fi, străbătând gândurile care se nasc și cresc în tine, pătrunde până la sufletul tău prizonier și rob al păcatului, și scrutează-ți gândurile până în străfund și cercetează-ți adâncimile cugetărilor; și vei vedea în străfundurile sufletului tău șarpele care se târăște, se cuibărește și te ucide, otrăvindu-ți sufletul, bucată cu bucată. Căci inima este o prăpastie fără fund: dar dacă vei ucide acest șarpe, te vei lăuda înaintea Domnului cu curățenia ta; iar dacă nu - smerește-te ca un neputincios și păcătos”⁶⁶.

Această răutate, acest șarpe, care s-a ascuns în inimă - dorirea păcatului și nedorirea dreptății - este cel care trebuie stârpit dintru început. Fără aceasta nu este cu putință nici o izbândă: orice vei face, parcă vei avea mâinile tăiate.

Fără îndoială, nu se va curăți dintr-o dată în mod sesizabil nici acela în care s-a petrecut deja schimbarea radicală a voinței, împotriva lui se vor ridica patimile, înclinațiile, obiceiurile - tot ceea ce făcea mai înainte cu plăcere și cu ce se îndeletnicea nestingherit; dar, cel puțin după această schimbare, el are posibilitatea să se împotrivescă acestor porniri, să le slăbească, să le micșoreze și să le împutineze. După schimbarea dispoziției principale, urmează schimbarea puterilor sufletului - ale simțurilor, ale voinței și ale minții, iar apoi slăbirea sau chiar stingerea completă a patimilor și a înclinațiilor, unele după altele, deși toate acestea nu se petrec dintr-o dată, nici imediat. Să cazi este ușor, dar nu e ușor să te ridici; e ușor să alergi la vale, dar nu-i ușor să urci la deal.

După aceasta este clar că nu e cu putință să te eliberezi fără luptă de jugul robiei păcatului, și fără o luptă încrâncenată, îndelungată, și că această luptă este de două feluri, sau poate fi purtată în două moduri.

Mai întâi, trebuie să te ridici împotriva păcatului, urându-l în general, să-l izgonești din sălașul său de căpetenie prin schimbarea radicală a voinței, prin deșteptarea setei de a te împotrivi păcatului și prin supunerea față de voia sfântă a lui Dumnezeu. Iar abia apoi poți să te răzvrătești și împotrivii plozilor acestui păcat, să stârpești rămășițele lui din tine, dacă este cu putință, până la decimarea lui deplină. Acolo se dă bătălia decisivă, iar aici doar se potolesc răzvrătirile răzlețe ale celui învins; acolo se dăruiește principala rețuță a vrăjmașului, iar aici el este izgonit pentru totdeauna de pe pământul restituit prin biruință stăpânului legitim și este urmărit până la ultimele lui hotare.

A. Iar biruința principală a sufletului împotriva păcatului trebuie să o punem, în general, pe seama luptei creștinului cu păcatul, întrucât, deși în cadrul ei lucrează, cu precădere, harul, totuși rămâne destul loc și pentru folosirea liberă a propriilor puteri sufletești, așa cum vom vedea și din descrierea luptei.

1. Prima lucrare în suflet - trezirea - aparține harului. Păcatul își ascunde lanțurile cu care leagă sufletul, iar acesta, orbit fiind, se deprinde cu robia sa și chiar începe să o îndrăgească. Păcătosul, nebănuind nici un fel de primejdie pentru el, doarme în somn de moarte. El nu se va ridica și nu va învia, dacă harul nu îl va trezi și nu îl va înviora. De aceea, Mântuitorul stă și bate la porțile inimii. Clipa, mijlocul, împrejurarea acestei revolte sunt

⁶⁵ Cuvântul 5, *Despre înălțarea minții*, cap. 20.

⁶⁶ Cuviosul Macarie cel Mare, Cuvântul 5, *Despre înălțarea minții*, cap. 2

ascunse cu desăvârșire în înțeleapta proniere a harului dumnezeiesc. El vine pe neașteptate, îl smulge pe păcătos din iureșul păcatului și îl așază în afara lui, fără vreo contribuție din partea omului, deși luând întotdeauna în seamă deschiderea morală a omului. Pentru cel trezit de har, totul se luminează într-o clipă, ca într-o străfulgerare totală, atât în el, cât și în jurul lui. În fața lui se dezvăluie cu o deosebită putere însușirile lui Dumnezeu, dependența omului de Dumnezeu, menirea omului și îndeosebi starea lui sufletească actuală. Este ca și cum ar fi pus acum în relația și în legătura convenită cu toate cele de care trebuie să fie legat. O asemenea clarviziune, răsfrângându-se în inimă, naște în om sentimentul propriei depravări, al înjosirii și mahnirea surdă că s-a lăsat dus până aici, convingerea profundă că nu se cade ca el să fie așa și nevoia de a ieși din această depravare, ca și o oarecare presimțire a unei vieți superioare și a unei stări mai bune.

Starea în care se află sufletul la trezirea harului este o stare care poate fi produsă numai de har. Desigur, despre tot ce se întâmplă atunci în sufletul omului poate judeca și orice păcătos, singur cu sine, chiar poate să-și trezească simțăminte asemănătoare; dar aceste acțiuni ale libertății sunt cu totul altceva decât trezirea harică. Propriile meditații ale păcătosului deviază, de regulă, spre lucrurile din afară, pe când lucrarea harică restrânge atenția păcătosului numai asupra lui; din această cauză, gândurile îi alunecă numai pe suprafața sufletului, fără a se atinge de inimă, și dacă uneori o ating, o ating ușor, fără a pătrunde în adâncul ei; în timp ce trezirile harice pătrund chiar în adâncul ființei omenești și ating cele mai fundamentale temelii ale ei; căci lui Dumnezeu îi este propriu să vorbească inimii direct. Iar simțămintele pe care și le trezește uneori păcătosul printr-o îndelungată și încordată meditație asupra celor mai uluitoare obiecte sunt total lipsite de trăinicie. Ele se îngheșuie cu putere în inimă, se mențin nestingerite în ea, dar sunt gata să dispară o dată cu întreruperea încordării, fără a lăsa după ele vreo urmă vizibilă; pe când simțămintele trezite de har ajung până la temeliiile inimii, acolo se întipăresc, o cuprind chiar dacă am vrea să le risipim prin meditații încordate, iar când se liniștesc, lasă întotdeauna după ele urme adânci.

De aceea, în zadar nădăjduiește cineva că singur, fără har, ar putea să se trezească din somnul păcatului. Tot ceea ce rămâne aici în sarcina libertății omului este rugăciunea pentru această trezire - sârguincioasă, sinceră, însoțită de făgăduința de a urma neabătut chemarea lui Dumnezeu.

„Căci răutatea nu este proprie ființei noastre, ci, prin nelegiuirea primului om, s-a furișat din afară și omul a preluat-o înăuntrul său, și parcă s-a preschimbat chiar în ființa noastră. Astfel - vă spun - prin ceea ce nu este propriu firii noastre, prin darul ceresc al Duhului, ea trebuie să fie alungată iarăși din ființa noastră, pentru a restabili în noi curățenia cea dintru început. Iar acest lucru îl poate dobândi sufletul numai prin multe cereri și rugăciuni”⁶⁷.

„Fie ca sufletul să strige cu toată puterea la Dumnezeu, pentru ca prin harul Duhului Său să-l învrednicească a se elibera de patimi”⁶⁸.

2. *Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva...* (Apoc. 3, 20). Păcătosul trezit aude; dar se poate ca cel ce aude încă să nu deschidă poarta. Între auzul bătăii și deschisul ușii mai trece o vreme, mai lungă sau mai scurtă, de îndoială a celui care aude: dacă să deschidă sau nu. Păcătosul trezit este așezat de har la mijloc, între două drumuri: cel al păcatului și cel al dreptății; este așezat altfel încât i se dă posibilitatea să aleagă viața în duh, în adevăr și dreptate, fără a mai fi ținut prizonier de legea trupului sau a păcatului, după care *a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu* (Rom. 7, 18).

Acum, libertatea omului urmează să încline cu hotărâre spre partea binelui, să facă așa încât această dispoziție să devină dominantă și să se însuflețească cu hotărârea de a începe imediat această îndreptare; acestea - spunem - trebuie să le facă libertatea, întrucât harul, care mai înainte precursese oricărei lucrări, merge aici în urma dispozițiilor libertății și nu pătrunde

⁶⁷ Cuviosul Macarie cel Mare. Cuvântul 5, *Despre înălțarea minții*, cap. 5.

⁶⁸ Idem, Cuvântul 6, *Despre iubire*, cap. 12.

în suflet altfel, decât cu îngăduința lui și în urma rugăciunii, și nu îl cuprinde decât după ce sufletul își deschide singur buzele pentru primirea lui.

„Harul care se pogoară - spune Macarie cel Mare - nu acționează astfel încât, prin forța sa constrângătoare, să lege voința, ca în acest mod să-i piaronească în bine și pe cel care vrea, și pe cel care nu vrea aceasta; ci harul prezent cedează locul liberei stăpâniri, ca prin aceasta să încerce voința și să afle dacă «omul» își cinstește sau nu sufletul său și dacă este, sau nu de acord cu harul”⁶⁹.

Cum anume împlinește și cum trebuie să împlinească sufletul aceste cerințe, putem stabili numai în linii generale.

a) Astfel, pentru inclinarea voinței de partea binelui, ca și pentru toate cele ce urmează, cea dintâi condiție și, totodată, primul mijloc este strădania încordată și dorința rugătoare de menținere cât mai mult timp cu puțință în starea în care am fost aduși de lucrarea harului. De aceea, *de îndată ce vei simți lucrarea harului, nu fugi de ea, nu îl stingi cu împrăștierea ta sau cu orice alte preocupări, ci grăbește-te să îți crezi un sincer acord interior cu tot ceea ce îți însuflă harul*; nu îți abate atenția de la el, ci supune-i-te smerit și predă-i-te în întregime; nu cugeta asupra posibilității de existență a stării în care te afli, ci, mai degrabă, adaugă la convingerile produse de har și alte adevăruri zguduitoare (de pildă, tu înjosești chipul lui Dumnezeu, îl răstignești pe Hristos; vai de tine, dacă vei continua să fii neascultător: sabia este deasupra capului tău! - și altele), sau dezvoltă-le pe cele pe care deja le cunoști.

*Acum, cugetarea va avea o cu totul altă răsfângere, decât în starea de insensibilitate și de răceală, obișnuită pentru păcătos; ea va merge direct la inimă, prin imitarea harului și prin împreună-lucrare cu el, limitându-se numai la tine și întorcând spre tine obiectele cu acele laturi care pot naște în tine cele mai puternice impresii, iar tu nu vei mai gândi cu o detașare rece ci, umbrit de gândul luminat, vei trece de la o senzație vie la o altă senzație vie*⁷⁰. Nu este cu puțință ca, astfel, inima să nu se încălzească și să nu vrea să se lepede de păcat și să înceapă o viață nouă, în Hristos: Dumnezeu îți va vedea dorința de a te îndrepta spre bine și de a-I închina voința ta.

„Trebuie să te constrângi spre bine, chiar dacă, din pricina păcatului cuibărit în inimă, n-ai avea această dorință. Atunci Domnul, văzându-ți această intenție și râvnă atât de bună, Se va milostivi, te va izbăvi de vrăjmași și de păcatul care viețuiește în tine, umplându-te de Duhul Sfânt”⁷¹.

b) Dar, în timp ce omul este gata, cu sufletul și cu inima, să se înalțe spre cer, lanțurile păcatului îl trag cu toată puterea în jos. Toate lucrurile față de care inima sa căpătase mai înainte o înclinație statornică se ridică acum împotriva lui, tot ce înseamnă emoțiile lui esențiale și fundamentale începe să i se împotrivescă. Acum, de fapt, îi revine lupta cu sine însuși, îi revine ceea ce am numit bătălia decisivă. A stabili tot ce se întâmplă aici este absolut cu neputință. Această stare a sufletului este cea mai ascunsă și cea mai de nepătruns. Cine a văzut cum se produce dospirea elementelor din ou? Cine va spune în ce stare se află embrionul în sămânța putrezită?

Punctele principale ale acestei bătălii pot fi, însă, stabilite bazându-ne pe experiențele îndreptării păcătoșilor. Cu ce anume păcatul îl oprește din drum, cu precădere, pe păcătosul care se îndreaptă? Asupra căror lucruri trebuie el să-și concentreze toate eforturile? Acestea sunt principalele direcții ale păcatului, sunt patimile de căpătâi ale inimii păcătoase.

Ele sunt: *dorința de a-și fi sieși pe plac (grija de sine)*, izvorâtă din tonul fundamental al sufletului căzut de la Dumnezeu, în virtutea căreia omul are grijă de sine ca mama de unicul ei fiu; apoi, izvorâtă din principala neorânduială a ființei omenești: *înclinația spre sensibil, spre cele văzute*, izvorâtă din principalul teritoriu în care se descoperă păcatul: *puterea acestui veac* (sau *dorința de a fi pe plac oamenilor*).

⁶⁹ Cuvântul 1, *Despre păzirea inimii*, cap. 12.

⁷⁰ Sublinierea traducătorului.

⁷¹ Cuviosul Macarie cel Mare, Cuvântul 1, *Despre păzirea inimii*.

Dorința de a-și fi sieși pe plac (grija de sine), exterioritatea, puterea acestui veac⁷²: iată lanțurile de căpătâi ale păcatului. Ele trebuie aruncate, în momentul trezirii păcătosului și al înclinării voinței sale spre partea binelui, ele par neobservate, întrucât sufletul stă încă pe loc; dar de îndată ce este nevoit să treacă la fapte, să pornească pe calea cea nouă, ele, legăturile păcatului, sunt primele care se fac resimțite, sunt primele care îngădesc drumul.

„Când păcătosul, mișcat de harul lui Dumnezeu, începe să se căiască - spune episcopul Tihon de Voronej - el este întâmpinat de încercări diferite. Când omul începe să se apropie de Hristos, satana îl urmărește și îl abate de la Hristos; când începe să lucreze pentru Hristos, vrăjmașul îl împiedică și îi întinde diferite curse”⁷³. De aceea, grăbește-te să înăbuși prima lor izbucnire și alungă-le din dorințele tale printr-o deosebită tensiune a iubirii față de Domnul. Iar acum lasă toată libertatea dreptei socotințe și ține-ți neabătut inima în această stare.

La început, luminată de adevărul dobândit prin lucrarea tainică a harului, înțelegerea îți va prezenta aceste obiecte sub adevărata lor înfățișare, va ridica vălul înșelător ce le ascunde hidoșenia, iar inima, dacă nu și-a pierdut complet gustul, va simți atunci o totală repulsie față de ele; *apoi*, înțelegerea îți va reprezenta toată primejdia prieteșugului cu ele, iar tu pune asta la inimă, și inima se va aprinde de ura față de aceste legături ale păcatului, care o duc la pierzare; *în sfârșit*, când înțelegerea îți va zugrăvi în fața conștiinței toată frumusețea vieții duhovnicești, toată fericirea comuniunii cu Dumnezeu și cu sfinții, toată dulceața tihnei și a libertății duhovnicești, atunci inima va fugi ca de foc de legăturile durerii și se va îndrepta către aceste bunătăți, ca cerbul către *izvoarele apelor* (Ps. 41, 1).

În general, din această bătălie inima trebuie să-și extragă dispozițiile hotărâtoare, opuse cerințelor păcatului: setea de suferință - contrară grijii de sine (sau dorinței de a-și fi sieși pe plac); îndepărtarea de cele văzute, trupești și încordarea atenției către cele nevăzute, duhovnicești - opusă exteriorității; supunerea la toate nedreptățile și defăimările - potrivnică dorinței de a fi pe plac oamenilor și puterii acestui veac. De aceea, pentru terminarea fericită a bătăliei, inima trebuie să culeagă cu râvnă și cu toată iuțeala de care este în stare toate imaginile, cât mai zguduitoare, în măsură să îi învie aceste dispoziții. Cel ce va face așa cu bună credință, le va reînvia în el neîndoielnic, harul va întări în el aceste dispoziții, iar năzuința spre viața trăită după duh va deveni dominantă în sufletul său.

c) Iată că sufletul se află deja chiar la marginea teritoriului păcatului; doar o dungă îngustă îl desparte de tărâmul luminii, al libertății și al fericirii! Lanțurile au căzut și sufletul, ca o porumbiță curată, este gata să-și ia zborul într-acolo. Însă viclenia păcatului și a părintelui său nu s-a istovit încă, mai are săgeți, care-i aduc mai întotdeauna un câștig sigur.

De îndată ce sufletul își încordează forțele ca să treacă la fapte, atenția îi este surprinsă de un strigăt de tânguire: „mai lasă o zi, și gata!”; „măine vei trece hotarul!”. Strigătul este foarte ademenitor. Păcatul se află acum în spatele nostru, implorându-ne să ne îndurăm de noi înșine; dar, de te apleci cât de puțin la ademenirile lui, numaidecât toată gloata de gânduri rele, izgonite abia acum din inimă, te va cuprinde într-o singură clipită din toate părțile, ca la un semn, și te va înăbuși sub greutatea ei. Omul, care mai înainte ajunsese să se însuflețească, iarăși nu vrea să ridice o mână, sau să miște un picior.

De aceea, însuflețește-te cu bărbăție, nu socoti că acest gând ar proveni de la tine, nu-l lăsa să stăruie multă vreme în suflet și, mai ales, nu-i îngădui să ajungă la inimă. Grăbește-te să-l alungi printr-o înțelegere clară a lipsei lui de chibzuință și a primejdiei amânării; fii încredințat că această mică cerință reprezintă pe scurt totul, toate relele, este imaginea înșelătoare a robiei sub formă de libertate, este o prietenie lingușitoare, care ascunde un dușman de neîmpăcat, însuflețește-te: înfrângând acest dușman, vei obține o victorie hotărâtoare. Spune-ți: „inima mea este gata”... „ridicându-mă, pornesc”...

d) Cum să mergi la Dumnezeu, la Dreptul Judecător? Uită-te câte păcate de necinste ai! Împreună cu Iuda, L-ai vândut pe Hristos, împreună cu Caiafa L-ai dus la judecată, L-ai

⁷² Iisus Hristos le indică atunci când ne cheamă să-L urmăm cu crucea, și din lupta cu ele se alcătuieste crucea lăuntrică (v. Marc. 8, 34-38). (n.a.)

⁷³ Tihon de Voronej, *Învățători pentru monahi*.

înjosit; L-ai schimbat pe un tâlhar, L-ai răstignit. Ca un trăsnet lovește sufletul această voce a vicleanului, răsuflarea lui infernală îl cuprinde și este gata să-l mistuie în focul ei. Vezi adâncimea pierzaniei, dar întoarce-te și privește spre adâncimea milostivirii care te-a cruțat până acum. Dacă înainte, când nici nu te gândea la Dumnezeu, El te-a cruțat, acum, cu atât mai mult! Atunci nu aveai nimic, iar acum ai, chiar dacă puțin... Îmbărbătează-te! Grăbește-te să extragi de aici leacul care se pune pe rană; Crucea Mântuitorului înseamnă atoteiertare. Prinde-te de ea cu tăria credinței; ea te va ocroti de săgețile dreptății lui Dumnezeu. Grăbește-te la biserică, acolo se află un balsam tămăduitor: taina pocăinței. Spovedește-ți păcatele, primește dezlegarea. Așa cum apa răcoroasă îl înviorează pe însetat, tot așa de la capul tău, prin mâinile duhovnicului se va revărsa peste tine raza îndreptării harului lui Dumnezeu. Întipărește-ți pentru totdeauna în ființa ta puterea harului. Așa cum pecetea se imprimă numai pe ceara topită, la fel e și aici. Te vei răci și totul este pierdut. Și cu adevărat te vei răci, întrucât mișcarea cea bună, care există acum în sufletul tău, nu a fost încă însușită de tine. Încă nu ți-ai câștigat dreptul la ea. Ești încă legat, și pe pământ, și în cer. Să te dezlege Cel ce are puterea să hotărască, și atunci vei ieși din cartea osândirilor și vei fi înscris în rândul fiilor și prietenilor lui Dumnezeu, intrați pe drumul mântuirii. Și harul se va revărsa în șuvoi îmbelșugat peste tine și va pecetlui în tine acest drept de fiu al lui Dumnezeu și de prieten al sfinților.

3. Astfel, în cele din urmă, în suflet totul se liniștește. Păcătosul trezit, eliberându-se de toate lanțurile, rostește acum cu deplină hotărâre: „m-am sculat, iată, merg!” și harul, care lucrase până atunci ca un învățător înțelept, veghind în taină la primele gesturi ale ostașului-ucenic al lui Hristos, îl va primi acum la sânul său, îl va îmbrățișa și, ca răsplată pentru eroism, îi va umple cu sine ființa. Poarta inimii este deschisă, Hristos intră în suflet și cinează cu el.

„În noi, cei ce singuri ne silim să păstrăm neprihănit templul lui Dumnezeu, sosește cel ce a făgăduit să se sălășluiască în noi și să umble în noi; atunci, sufletul își va primi moștenirea sa și se va învrednici să fie templul lui Dumnezeu. Căci însuși Dumnezeu, alungând cu oastea Sa pe vicleanul, Se va întrona mai temeinic în noi”⁷⁴.

Acum sufletul, răpit din cercul faptelor obișnuite, cu sentimentul deplinei libertăți, cu sabia de foc a hotărârii și a râvnei după curăție și sfințenie, își parcurge cu mintea întreaga sa viață, își revede toate faptele, își cântărește toate gândurile, toate dorințele, toate mișcările ascunse ale inimii și retează orice lucru, pe care s-ar afla vreo cât de mică urmă de păcat. Acum, sufletul cheamă să iasă afară toată necurățenia din el, o aduce înaintea oglinzii conștiinței și o lovește cu blestem.

„Sufletul, învrednicit de sus să primească puterea și focul dumnezeiesc, se îndepărtează de orice atracție față de duhul lumesc și se eliberează de lanțurile răutății, lepădând împietrirea păcatelor, și pe toate ca nimic le socoate și le disprețuiește”⁷⁵.

Acum se săvârșește o reînnoire a vieții, grabnică, dar hotărâtoare și însuflețită, încheiată cu făgăduința sinceră de a fi întotdeauna credincios noului legământ al inimii, cu voia lui Dumnezeu. Ca un biruitor desăvârșit, sufletul se plimbă acum în deplină libertate prin tot teritoriul său, le rânduieste pe toate în felul său, dându-le tuturor o nouă înfățișare, pretutindeni îi pune parcă în lanțuri pe învinși și nimeni nu i se opune. Este harul, care lasă sufletul să guste toată fericirea libertății copiilor săi, atât ca răsplată pentru prima nevoie, cât și ca însuflețire în vederea biruințelor ce vor urma. Sufletul se înalță acum la o asemenea înălțime, a cărei amintire îi va sluji apoi, pe tot parcursul vieții, ca temelie însuflețitoare a începutului; amintirea ei, păstrată în profunzimea inimii, îi va umple viața cu o sfântă nostalgie după pierderea unui mărgăritar neprețuit și cu o puternică râvnă de a căuta comoara ascunsă.

⁷⁴ Cuviosul Macarie cel Mare, Cuvântul 4, *Despre răbdare și deosebirea lucrurilor*, cap 19.

⁷⁵ Cuviosul Macarie cel Mare. Cuvântul 5, *Despre înălțarea minții*, cap. 9.

„La început - spune Sfântul Diadoh - harul luminează din belșug sufletul cu lumina sa, astfel încât sufletul să îl poată simți din plin, pentru a ne face să pășim cu bucurie pe calea contemplațiilor divine”⁷⁶.

„La începutul desăvârșirii - spune el mai departe - dacă vom iubi cu râvnă virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh lasă sufletul să guste cu toată simțirea și pe săturate din dulceața lui Dumnezeu, pentru ca mintea să aibă cunoștința exactă a răsplății finale pentru strădaniile bineplăcute lui Dumnezeu”⁷⁷. Ce stare încântătoare! Însă omul, acoperit cu carne stricăcioasă, nu poate să se mențină pentru totdeauna la o astfel de înălțime. Harul îl coboară repede iarăși în sfera obișnuită a vieții, unde valurile păcatului se străduiesc din nou să-l acopere din toate părțile și unde îl așteaptă noi bătălii.

„Se întâmplă - spune Macarie cel Mare - ca harul să atingă măsura desăvârșită și ca omul să fie slobod de orice păcat și fără prihană; dar apoi, nu se știe cum, harul se sfiește din nou și se ascunde iarăși de forțele potrivnice sub o pătură protectoare”⁷⁸.

Observație. Astfel se produce schimbarea hotărâtă a voinței: întâia și principala biruință asupra păcatului care sălășluiește în noi.

Atât începutul, cât și sfârșitul acestei lucrări aparțin în mod egal lucrării precumpănitoare a harului, doar că în primul caz această lucrare este o chemare la eroism, iar în celălalt este răsplata pentru acesta; la început, harul doar îl așază pe om într-o stare de mijloc între viața trupească și cea a duhului, chiar dacă îi dă avântul să treacă de la viața trupească la cea duhovnicească; la sfârșit, îi dă să guste toată dulceața vieții în duhul, din toată bucuria Duhului Sfânt.

Mijlocul lucrării ține și de libera folosire a forțelor omului, sau de înclinațiile liberului său arbitru. Spunem asta nu pentru că omul ar fi lăsat aici definitiv în voia lui, întrucât tocmai atunci îi este mai de trebuință ajutorul harului, când în toată făptura lui se petrece o schimbare radicală; ci pentru că acum harul urmează întotdeauna mișcările liberului arbitru: pe cât omul dorește Duhul, pe atât se umple de El, și cu cât îl dorește mai mult, cu atât mai mult se umple de El, astfel încât atunci când îl va dori pe de-a întregul, pe de-a întregul se va umple de El; dacă va dori să se îndrepte spre bine, harul îi va da această îndreptare; dacă va dori să se lepede de toate, se va lepăda; dacă va dori să înceapă de îndată să se îndrepteze, harul îl va întrari în această hotărâre.

Dacă ne vom imagina altminteri activitatea sufletului în această perioadă, atunci libertății nu i-ar mai reveni nici un rol în schimbarea vieții. Acesta este, putem spune, principiul lui Macarie cel Mare: că harul oferă numai ceea ce sufletul dorește și caută. Acesta este exprimat îndeosebi în *Cuvântul pentru paza inimii*, în capitolele al 12-lea și al 13-lea.

Am prezentat aici în linii generale traseul lăuntric către schimbarea hotărâtă a voinței, care, oricât s-ar diversifica sub influența unor condiții diferite, în esență rămâne întotdeauna același pentru toți. Căci cel ce nu s-a trezit, acela nu va lupta cu sine; iar cel ce nu luptă, nu va învinge. Zadarnice sunt toate eforturile de a te ridica la hotărârea să fii bineplăcut Domnului pe alte căi.

Se întâmplă ca unii să înceapă singuri, fără harul divin, să se silească spre bine, ca singuri să-și rezeze viciile; însă ei continuă puțină vreme această muncă și o abandonează, și chiar dacă nu o abandonează, reușesc să se preschimbe prin ea în oameni curățiți numai pe dinafară; aceasta este o îndreptare naturală; în ea nu se află duhul lăuntric al vieții.

Principalul este aici trezirea harică: ea este mărturia alegerii lui Dumnezeu și făgăduiește o deosebită ocrotire. De aceea, pentru ea trebuie să ne rugăm în primul rând, să ne rugăm cu toată puterea credinței și cu toată tăria nădăjduirii.

⁷⁶ Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească, p. 69.

⁷⁷ Idem, p. 90.

⁷⁸ Cuvântul 6, *Despre iubire*, cap. 9, 10.

Liberul arbitru, în esența sa, ba înclină spre bine, ba înlătură piedicile, ba trece la fapte, și în toate aceste momente, conform legăturii lui esențiale cu gândurile, el trebuie să fie condus și întărit de intenții bune deosebite, a căror calitate este determinată de adaptarea lor la scop. Oricum ar fi intențiile bune, ele sunt cele mai bune, dacă în cazul respectiv înclină spre bine, ori fac ca predispoziția pentru bine să precumpănească, ori trezesc o hotărâre de neclintit.

Trebuie să credem că, întrucât fiecare om își are o dispoziție a sa personală, înseamnă că pentru fiecare om trebuie să existe și un gen numai al lui de intenții bune, deosebit de mișcătoare și de cutremurătoare, sau măcar o intenție dominantă oarecare, atotbiruitoare. Orice obiect produce un anumit sunet, iar când dorim să-l facem să emită un sunet, fără a-l lovi, numai un sunet înrudit cu acesta va produce în el ecou⁷⁹. De aceea, pe unul îl uimește îndeosebi bunătatea lui Dumnezeu, pe altul, asprimea dreptei Lui judecăți, pe altul, superioritatea virtuții, pe altul, joshicia viciului, iar pe alții, multe altele nu atât de generale și de importante. Ca urmare, efortul omului de a se ocupa, în timpul luptei cu sine, când cu unele intenții, când cu altele, sau - ceea ce corespunde mai bine experienței - schimbarea involuntară a unora cu altele - nu reprezintă altceva, decât năzuința sufletului către acea imagine, unica în măsură să le înlocuiască pe toate și a cărei prefigurare este parcă purtată în suflet.

De aceea, în locul tuturor regulilor din cadrul celor trei lucrări ale sufletului arătate mai sus, se poate pune una singură: trece mai repede în revistă toate imaginile care îți pot stârni voința, și oprește-te mai mult asupra aceleia, care de prima dată îți străpunge inima ca o săgeată. Aceasta este a ta: dezvolt-o cu toată puterea: ea te va mântui!

Lentila îndreptată spre un obiect nu îl aprinde dintr-o dată, întrucât focarul ei nu coincide dintr-o dată cu suprafața materialului ce trebuie aprins; la fel e și cu înțelegerea: așezând înaintea inimii o serie de obiecte binefăcătoare, acestea nu o vor frapa dintr-o dată, ci numai atunci când vor întipări în ea principalul gând declanșator. Atunci ea se va încălzi și se va înflăcăra într-o clipită. Și acum se pogoară asupra inimii focul Duhului, Care o va purta pe celestele sale tărâmurii și o va înveșmânta în libertate și în putere de neatins.

b) Uluitoare este puterea ascunsă în taina pocăinței! Recunoașterea păcatelor numai cu gândul, fără spovedanie și dezlegare, nu este de ajuns pentru cel ce se căiește, și în viață rămâne aproape întotdeauna neroditoare. Tocmai aici are loc pecetluirea creștinului - cea harică. Din propria noastră voie, nu putem lua nimic de la Domnul. Nu este de mirare, de aceea, că toate gândurile și dorințele celor ce merg pe calea mântuirii sunt îndreptate către Mântuitorul... În El este bucuria, în El este toată mângâierea. De aceea, pe buze și în inimă stăruie neîncetat... cel mai dulce nume - Iisus.

B. Și după prima biruință principală împotriva voinței răzvrătite, omul mai are de purtat alte bătălii cu sine însuși, deși nu tot atât de anevoioase, în schimb mai dese, sau, mai precis, o singură luptă neconținută, căreia numai moartea îi pune sfârșit.

1. Care este caracterul lăuntric, dispoziția sufletească a ostașului care pornește la bătălie?

De la înălțimea la care harul îl înalță, sufletul - care s-a hotărât pentru o viață nouă aduce, ca pe o reflectare văzută și sensibilă a slavei, *râvna* pentru curăție și sfințenie - o râvnă însuflețită, care, de altfel, este de acum încolo îndreptată în întregime asupra sa. În primele momente, ea nu se poate manifesta altfel decât ca ură împotriva răului observat pretutindeni în suflet și ca o persecutare neabătută a acestuia. Practicarea virtuților și plăcerea - iubirea binelui - rămân, în mare parte, încă la stadiul dorinței: el, ostașul lui Hristos, vrea ca inima să-i fie la fel de înclinată spre duhovnicesc, cum mai înainte fusese înclinată spre senzualitate, el îi cere o astfel de dispoziție, dar nu o găsește. El năzuiește acum cu toată înflăcărea să o

⁷⁹ Este vorba de fenomenul de rezonanță. (n. A.).

silească, împotrivindu-se din rășputeri răului și forțându-și inima către bine⁸⁰. *Împotrivirea față de sine și autoconstrângerea* sunt cei doi poli ai râvnei lui însuflețite. Nemulțumit de sine, el nu acordă atenție faptului că o asemenea lucrare îl va costa multă trudă, că ea îi va lovi neconținut cu tristețe și cu durere inima, neobișnuită cu împotrivirea; că va scădea, poate, în ochii altora, că va deveni ținta urii și a persecuției lor; căci este însuflețit de *setea de a se împotrivi propriei inimi, de a se chinui, de a se defăima*. Greutățile nu îl tulbură: el s-a predat harului lui Dumnezeu și e convins că tristețea bălăliei lăuntrice va înceta curând și că pentru el va începe încă de aici lumea fericită a sufletului - acea stare când, fără nici un fel de constrângere și de osteneală, el va dori binele și va iubi cele duhovnicești. Iată dispoziția lăuntrică a celui ce pornește la luptă. Disprețuind orice speranță pământească, însetat de suferințe, de trude și de a se împotrivi sieși, el râvnește să sporească în el iubirea pentru tot binele, însuflețindu-se cu nădejdea că Domnul îi va oferi, în sfârșit, harul curăției și al doririi binelui - nesilite și lipsite de împotrivire.

2. În ce stare se află sufletul omului care pornește la luptă, al celui ce și-a făurit hotărârea neclintită de a trăi așa cum se cuvine? Și în ce relație se află noua stare a sufletului cu alte dispoziții sufletești?

Fie pentru că duhul, mai înainte ascuns atât de adânc sub mișcările sufletului și chiar ale trupului, iar acum slobozit, prin puterea harului, din această temniță, primind libertatea acțiunii și independența vieții, îi transmite conștiinței înaltele sale cerințe cu o asemenea putere, încât până și libera inițiativă se mișcă neabătut spre îndeplinirea lor, fie pentru că puterea harului s-a atins de suflet și a pătruns conștiința și inițiativa atât de adânc și de profund, încât a lăsat în ele urmele de neșters ale unei stări duhovnicești deosebite, dar numai în cel ce s-a hotărât definitiv să înceapă o viață nouă - sufletul, așa cum am văzut, simte o ordine a vieții și a existenței cu totul nouă și, punându-și în ea toată fericirea, dorește cu înflăcărare și cu orice preț să intre în această ordine. De altfel, el se află de la început de partea ei.

Sufletul însetează după noua ordine a existenței; neprecupețindu-se, el este gata să facă totul pentru a o înscăuna în sine, dar, în același timp, este încă pe de-a-ntregul învăluit și parcă acoperit cu ceva, ce nu numai că nu poate corespunde intenției lui, ci îi este de-a dreptul potrivnic. Nu se află în suflet nici o putere care să îl înțeleagă, nu se află nici o mișcare care să nu se ridice împotriva lui: ar vrea să gândească în noul mod, dar mintea nu se pricepe să urmeze dorinței, ar vrea să se desfete cu cele duhovnicești, dar inima nu și-a format încă gustul pentru aceasta; iar sumedenia de patimi și de înclinații obișnuite sunt gata să izbucnească într-o clipă și să mistuie cu puterea lor infernală lăstarul de viață nouă.

În general, cel ce s-a hotărât să se mântuiască este încă la fel cum fusese mai înainte, doar că are un nou principiu de bază. Este la fel ca atunci când cineva ia un medicament, care va pătrunde în trup. Tămăduirea este începută aici în centrul vieții, dar mai trebuie să ajungă până la ultimele terminații ale trupului, care încă rămân afectate de boală. De altfel, în realitate și după încredințarea din experiență a sfinților asceți, orientarea sănătoasă către cele duhovnicești, către cele cu adevărat bune și sfinte se află în temelia cea mai lăuntrică a sufletului, iar orientarea către senzorialitate, către păcat - această boală a sufletului, se menține numai în marginimile lui, oarecum la suprafața lui. Păcatul este acum izgonit din fortărețele lui, cucerite și ocupate de bine, este nimic și risipit în puterile lui.

„Harul și păcatul nu se ascund împreună în minte - spune Sfântul Diadoh - dar până la botez (sau până la taina pocăinței) harul imboldește din afară sufletul spre bine, iar satana este cuibărit în adâncul lui, străduindu-se să îngrădească toate dreptele deșteptări ale minții; dar chiar din momentul în care renaștem, demonul se află în afara sufletului, iar harul, înăuntru”⁸¹.

⁸⁰ Cf. Cuviosul Macarie cel Mare, Cuvântul 1, *Despre păzirea inimii*, cap. 13.

⁸¹ Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească, p. 76.

„Când harul nu locuiește în om, demonii se cuibăresc, ca șerpilor, în adâncul inimii, nepermițând sufletului defel să dorească binele; când însă în suflet pătrunde harul, atunci ei, ca niște nori întunecoși, străbat părțile inimii, prefăcându-se în patimi păcătoase sau în diferite distracții, ca să întunece memoria și să abată mintea de la convorbirea cu harul”⁸².

3. Din această stare a celui ce s-a hotărât să meargă pe calea cea îngustă, decurge de la sine nevoia - imperioasă pentru el - de noi confruntări cu sine însuși, sau nevoia unei singure lupte neîncetate, care va dura - deși nu cu aceeași intensitate - până când nu vor mai rămâne în nici o parte a ființei lui urme vizibile ale mișcărilor păcătoase. El se împarte acum în două. Părțile acestei divizări sunt radical opuse, ca orientare; totuși, fiecare dintre ele poate funcționa numai cu aceleași forțe, ca și cealaltă parte. Rezultă că ele trebuie neapărat să se întâlnească, să se opintească una împotriva celeilalte, ca una să o răpună pe cealaltă, întrucât fiecare caută întreaga putere și năzuiește spre stăpânire. Căci trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; căci acestea se împotrivesc unul altuia (Gal. 5, 17).

Acum, duhul s-a întărit în însăși rădăcina vieții omenești, și-a pus cu putere piciorul în prag, dar îi mai revine de împlinit o sarcină grea: să-și alunge vrăjmașul din toate locurile unde poate să se mai ascundă; pe de altă parte, și păcatul, trufaș și plin de sine, atâta timp cât mai există în el o cât de slabă mișcare a vieții, nu-și pierde niciodată nădejdea în victorie și în orice vreme se ridică și se războiește.

În clipa hotărârii însuflețite, duhul exaltat de har se plimbă liber în cercul vieții sale și doboară totul fără nici o împotrivire, schimbă totul, tuturor le dă o nouă înfățișare. De ce nu l-am menține mereu la această înălțime? Săgețile păcatului nu ajung până aici: omul ar scăpa de sarcina luptei și, totodată, de primejdia înfrângerii. Dar harul, care chivernisește mântuirea păcătosului, își micșorează, în cea mai mare parte, acțiunea asupra sufletului și îl așază îndeobște într-o împrejurare care-i e proprie. Așa lucrează harul asupra omului, întrucât așa cere sporirea lui duhovnicească.

Îndepărtarea pilduitoare a harului pune la încercare libera inițiativă, ne învață smerenia și aprinde un foc și mai mare⁸³. În general, îndreptarea omului trebuie să fie o lucrare nu numai a harului, ci și a libertății. Harul lucrează atunci când omul conlucrează. Dorește-ți (de pildă, rugăciune), străduiește-te spre dobândirea binelui, și vei primi harul împlinirii fără împotrivire a celor dorite⁸⁴. Dacă un alt mijloc de acțiune ar fi fost mai potrivit cu ordinea morală, atunci fără îndoială că harul l-ar fi ales. „El, ca o adevărată mamă, ne hrănește cu scurte îndepărtări și cu dese mângâieri”⁸⁵.

4. Așadar, și după schimbarea hotărâtă a voii, creștinul trebuie să lupte cu păcatul.

- (a) Cu a cui putere se va săvârși această luptă?
- (b) Cu ce armament? și
- (c) După ce reguli?

a) Puterea pentru ducerea luptei lăuntrice este dată de harul Sfântului Duh. Sub înrăurirea lui sau condus de semnele lui tainice se războiește sufletul, care a început prin har o nouă viață duhovnicească⁸⁶.

În general, întreaga Biserică există și luptă sub conducerea și îndrumările Domnului Iisus Hristos; însă tot după înțeleapta Sa chivernisire, Bisericii îi este dăruit Duhul Sfânt, Care unește din nou cu Hristos pe fiecare membru al ei, îl formează în duh creștin și îl umple de viața întru Hristos.

Iisus Hristos a săvârșit edificiul mântuirii noastre, iar Sfântul Duh ne dă nouă să ne însușim și să ne asumăm această mântuire, mijlocește între Hristos și noi, ne conduce la El și

⁸² Idem, p. 81

⁸³ Vezi Fericitul Diadoh, *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, pp. 90-100.

⁸⁴ Cuviosul Macarie cel Mare, în multe locuri din Cuvintele sale.

⁸⁵ Fericitul Diadoh, *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 86

⁸⁶ Vezi Cuviosul Isaac Sirul, Cuvântul 9, *Despre credință și smerenie*.

pe El îl sălășluiește în noi. Dacă acum, în drumul spre Hristos nu se poate să nu întâlnim ispite și să nu luptăm, atunci cu a cui putere, dacă nu cu a harului, se va săvârși această luptă?

Se spune că harul, cu cel credincios umblă ... *cu fața ascunsă și-l încearcă la început cu ispite și-l înfricoșează și-l strâmtorează, și-l chinuiește cu învățătura sa, până ce va prinde încredere în el și-l va ispiti întru îndreptările sale. Și iarăși se va întoarce drept la el și-l va veseli și îi va descoperi lui cele ascunse ale sale* (Sir. 4, 18-20).

Adică, toată mulțimea stărilor lăuntrice de încercare și de ispitire ale creștinului-ostaș depinde nemijlocit de har. Participarea harului la bătălia lăuntrică este atât de mare, încât el nu numai că umple cu bărbăție întru dreaptă împotrivire și insuflă în taină mijloacele de înfrângere a vrăjmașului, ci chiar stabilește și momentul răzvrătirii păcatului și măsura acestei răzvrătiri. În acest sens, harul îngăduie păcatului să se răzvrătească numai atunci când aceasta este necesar celui călăuzit de har, și îngăduie întotdeauna atât cât îi este de trebuință acestuia într-un moment sau altul al devenirii lui și, în general, atât cât poate îndura fiecare. Principalul lucru ce se cere acum omului este predarea față de Domnul, chemarea Lui neconținută în ajutor și supunerea copilărească față de însuflețirile spre bine izvorâte din inimă, venite la vreme potrivită. Acest singur lucru ar putea înlocui și toate armele, și toate meșteșugurile, și toate regulile de luptă; dar, datorită nedeterminării și a neorânduiei mișcărilor lăuntrice, este nevoie și de o conducere și întărire văzută. Ostașul lui Hristos le va găsi întotdeauna în Sfânta Biserică, în persoana păstorilor încercați în lupta duhovnicească, a bătrânilor asceți și în scrierile sfinte. Toate drumurile au fost deja străbătute și indicate. Încearcă-le și tu, ostaș al lui Hristos, înțelepțește-te și stai cu vitejie!

b) Armele cu care trebuie să fie înzestrat ostașul lui Hristos, care pornește la lupta cu păcatul sunt următoarele:

Pe de o parte, sunt simțămintele și dispozițiile lăuntrice ascunse, care nu apar numai din când în când, ci se află neconținut în inimă și alcătuiesc starea ei permanentă. El își aduce temelia lor din prima victorie, când principalele lui strădanii și năzuințe din timpul luptei, încununat de succes, se sfințesc apoi prin Tainele Sfintei Biserici și când harul le întărește în inimă, ca răsplată pentru biruință. Ca urmare, el are cea mai mare parte a armelor cu care Apostolul Pavel îl îmbracă pe ostaș sau, mai bine zis, le are pe toate, dar în stadiu embrionar, cum s-ar spune, la prima schiță.

Așadar, el este gata: aplecarea către senzualitate, grija de multe, nădejdea la cele pământești nu îl împovărează; gândurile, simțămintele și toate faptele sale el le îndreaptă acum către cele de sus, duhovnicești, unice. Are *armură*, alcătuită dacă încă nu din adevărul desăvârșit, cel puțin din temelia harică a tuturor faptelor drepte: din ura față de păcat și din dorința râvnitoare de a se sili la bine. Are și *încălțăminte*, adică este gata, fără a se cruța, chiar însetat de suferințe, să meargă pe drumul adevărului fără să se întoarcă, fără să se oprească și fără să se abată.

Are *coiful*: nădejdea puternică în ajutorul harului și speranța neabătută că va veni o zi când încă de aici îi va fi, în sfârșit, ușor să dorească și să facă binele. Alte arme, de asemenea, de mare trebuință pentru reușita în lupta duhovnicească, încă mai trebuie să-și procure și să le captureze, în cea mai mare parte, de la vrăjmași, cu ajutorul armelor pe care le are.

Astfel, el trebuie să-și încingă șalele gândurilor: să dobândească minte nevisătoare și capacitatea de a judeca nu după cele văzute - în timp ce mintea i se avântă în orice clipă spre distracție, iar simțurile sau, mai bine zis, vechiul punct de vedere asupra lucrurilor îi îngrădesc considerabil calea spre înțelegerea a ceea ce înseamnă lucrurile în sine. Numai printr-o împotrivire încordată față de sine și printr-un exercițiu îndelungat și răbdător va putea să-și dobândească cingătoarea gândurilor.

El trebuie să aibă *scutul credinței* - întregul ansamblu al convingerilor morale (convingerile dogmatice alcătuiesc credința, care acționează cu precădere în prima bătălie generală) și, mai ales, al convingerilor opuse. Fiecare patimă, orice înclinație are la bază o anumită convingere, care le ascunde de văzul conștiinței și al rațiunii reci, sau, mai precis, cu care inima adoarme conștiința și înșală rațiunea. De pildă, la baza mâniei se află întotdeauna

ideea că cineva ne supără intenționat; la temelia slavei deșarte, că toți sunt preocupați de noi; la baza mândriei, că suntem mai buni decât toți, și așa mai departe. Asemenea convingeri sunt așezate adânc în inimă și alcătuiesc simțămintele ei cele mai ascunse. Atâta vreme cât ele se află în inimă, nu putem fi liberi de patimi și de înclinații, și nu le putem birui: trebuie să le legăm, să le îngrădăm ieșirea din inimă, să le dezrădăcinăm cu totul. Iar aceasta nu poate fi altfel dobândit, decât prin convingeri opuse și simțăminte opuse.

Astfel, pentru îmblânzirea mâniei și a ofenselor, a susceptibilității trebuie înnoită convingerea că în toate tu însuși ești vinovat, că meriți tot disprețul și defăimarea; împotriva slavei deșarte: că nimeni nu se uită la tine; împotriva mândriei: că nu există creatură mai de disprețuit decât tine, și așa mai departe. Astfel de convingeri și simțăminte sunt cu adevărat cel mai puternic scut, pe care trebuie doar să-l ridici împotriva patimii stârnite, și aceasta se va potoli, întrucât va pierde reazemul din inimă. Baza acestor convingeri a fost pusă și mai înainte: în dorința și într-un oarecare început al capacității de a ajunge la convingeri în cele duhovnicești; dar descoperirea lor în această formă, cu o astfel de aplicare concretă presupune o strădanie deosebită: lectura atentă a descrierii experiențelor altora și o severă cercetare a sinelui.

Aceste convingeri dobândesc o putere și o tărie deosebită când luptătorul are pentru ele pregătită o temelie în Sfânta Scriptură. Cuvintele lui Dumnezeu, opritoare sau poruncitoare, au o înrăurire deosebit de puternică asupra sufletului care lucrează pentru Domnul. Prin puterea fundamentală pe care o ascund și printr-o oarecare înrudire cu starea lăuntrică a sufletului, ele îl aduc într-o dispoziție de deosebită însuflețire, care îl smulge din legătura obișnuită cu obiectele, în acest sens, cuvântul lui Dumnezeu este cu adevărat sabia care retează orice părtășie dintre luptător și cel ce se ridică împotriva lui, despărțindu-l de toate acestea și izolându-l. Cel ce are această sabie, ori nu îngăduie deloc dușmanilor să se apropie de el, ori îi nimicește din prima pe cei ce îndrăznesc să se apropie. Dar și această sabie trebuie dobândită: căci mai înainte păcătosul nu cunoștea și chiar nu voia să cunoască cuvântul lui Dumnezeu, iar, hotărând să se îndrepte, el a căpătat numai dorința sau chiar numai intenția de a-l cerceta, a pus numai temelia, peste care trebuie încă, cu răbdare, durată zidirea. Se află în el și temelia sigură pentru ultima armă - rugăciunea, în predarea lui sinceră lui Dumnezeu Mântuitorul și călăuzirii harului, în nădejdea pusă în Dumnezeu și în lipsa de încredere în sine: dar menținerea într-o stare a duhului de neîncetată rugăciune cere strădanii deosebite și o încordare puternică a gândurilor și a simțirii.

Pentru aprinderea duhului de rugăciune, ca și pentru întărirea în inimă a tuturor armelor duhovnicești nu există mijloc mai bun decât participarea la toate slujbele și rugăciunile Bisericii, postul, spovedania și împărtășirea cu Sfintele Taine, prietenia cu râvnitorii în același duh întru mântuire - citind, discutând, făcând rugăciuni împreună, unul pentru altul. Toate acestea laolaltă constituie parcă atmosfera caracteristică în care trebuie să respire și să crească omul haric, omul cel tainic al inimii. Iată toate armele de trebuință pentru ostașul lui Hristos!

Înarmat fiind cu acestea, iată care îi este starea lăuntrică: Renunțând la cele pământești și pregătindu-se pentru toate tristețile și suferințele posibile, cu mânie față de orice păcat, el pășește pe calea adevărului, stârpește, înflăcărat de râvnă, orice răzvrătire păcătoasă prin convingerile arătate, prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune, aflându-se mereu în cadrul tuturor așezămintelor sfințitoare ale Sfintei Biserici, veghind cu multă atenție la tot ce intră și ce iese din inimă și însuflețindu-se întotdeauna în această lucrare mult anevoioasă cu nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu și cu speranța în izbăvirea grabnică de puternicile tulburări ale păcatului.

Această imagine aparține ostașului înarmat de Apostolul Pavel împotriva duhurilor răutății (v. Ef. 6, 11-18). Întrucât, de vreme ce duhurile răutății nu pot acționa asupra noastră altfel, decât prin păcatul care sălășuiește în noi, iar, pe de altă parte, nici noi nu ne putem opune lor altfel, decât acționând contrar mișcărilor păcatului, așadar Apostolul, arătând

armele împotriva duhurilor răutății, nu a făcut decât să ne prescrie armele împotriva păcatului care locuiește în noi.

b) Înmarmat cu asemenea arme, ostașul lui Hristos intră în luptă cu orice dușman, având nădejdea deplină - nu în el, ci în harul lui Dumnezeu - că va obține victoria și că va nimici pe vrăjmaș. Aceasta, de altfel, nu face de prisos anumite reguli ale înțelepciunii, care alcătuiesc arta lui militară, dintre care unele ajută la preîntâmpinarea atacurilor, altele la ușoara și reușita încheiere a bătăliei, iar altele la consolidarea mai profundă a roadelor victoriei sau la distrugerea rapidă a urmărilor înfrângerii, și care, de aceea, se împart, firesc, în trei categorii:

- (i) reguli ce trebuie urmate înaintea bătăliei,
- (ii) reguli ce trebuie urmate chiar în timpul bătăliei și
- (iii) reguli ce trebuie urmate după bătălie.

i) Înainte de luptă, ostașul trebuie să facă astfel încât, prin activitatea sa ori să preîntâmpine atacurile, ori să-și ofere posibilitatea observării lor chiar de la început, ori chiar să-și pregătească victoria. De aceea, mai întâi de toate el trebuie să restrângă sfera mișcărilor păcătoase, să le adune într-un singur loc, căci astfel nu numai că-i va fi mai ușor să observe tulburările, ci va vedea mai bine încotro să-și îndrepte forțele.

Conturul exterior al domeniului păcatului se prezintă, în general, astfel:

Întărindu-se în centrul vieții - inima, păcatul străbate sufletul și trupul în toate direcțiile, trece apoi la toate relațiile din afară ale omului și, în cele din urmă, își aruncă vâlul asupra tuturor celor înconjurătoare. Acum, chiar și izgonit din adâncul inimii, el încă mai plutește în împrejurimile ei și încă se mai hrănește cu ceea ce se hrănise înainte; persoanele, lucrurile, întâmplările pot trezi cu ușurință aceleași gânduri și sentimente care erau asociate cu ele mai înainte, pe când omul lucra păcatului. Luptătorul înțelept trebuie să împiedice acum vrăjmașul să se mai alimenteze astfel din afară. Iar pentru aceasta el trebuie să-și refacă întreaga conduită exterioară: tuturor să le dea o înfățișare nouă, noi înclinații, un nou timp și așa mai departe, în duhul vieții celei noi; să-și împartă timpul astfel încât să nu-i rămână nici o oră neocupată cu cele cuvenite; perioadele rămase libere de preocupările necesare nu trebuie umplute cu orice, la întâmplare, ci cu preocupări care să înlesnească stărpirea păcatului și întărirea duhului: cât de folositoare sunt în acest sens unele nevoițe trupești, opuse înclinațiilor observate, poate să verifice fiecare; să-și lege simțurile, mai cu seamă: ochii, auzul și limba, cei mai ușori conductorii ai păcatului din inimă în afară și din afară în inimă; în general, tuturor celor cu care trebuie să se confrunte - lucruri, persoane, întâmplări - să le dea o semnificație duhovnicească și, mai cu seamă, să-și umple locul șederii permanente cu lucruri cât mai cutremurătoare pentru suflet, pentru ca astfel, trăind în afară, omul să trăiască într-un fel de școală dumnezeiască. În general, trebuie să-și aranjeze toată înfățișarea exterioară astfel încât, pe de o parte, să nu-i ceară o atenție deosebită și să îl izbăvească de orice grijă față de sine, iar, pe de altă parte, nu doar să îl ferească de neașteptatele reveniri ale păcatului, ci și să-i hrănească și să-i întărească noua viață în duh. Printr-o asemenea rânduială, păcatul va fi complet izolat din afară, nu va mai primi de aici hrană și întărire.

Dacă acum, din interior, omul își va folosi toate eforturile pentru a se păstra așa cum este, așa cum a ieșit din prima victorie, adică dacă va încălzi neconținut în el acele simțiri și stări care s-au înfiripat în el atunci, atunci păcatul se va îngrădi și dinlăuntru și va rămâne aici pentru totdeauna fără reazem și fără vigoare. Păcatul, lipsit astfel de hrană și de sprijin, dacă nu este nimic dintr-o dată, cel puțin va trebui să slăbească din ce în ce mai mult, până la secătuirea lui definitivă.

După aceasta, lupta cu păcatul desigur că va slăbi și se va concentra în întregime asupra luptei cu gândurile (care vor înclina îndeosebi spre zdruncinarea noii ordini), rareori cu patimile și cu înclinațiile, unde doar rămân să păzească *minuțios*...

Și anume, doi străjeri vigilenți trebuie să aibă în permanență ostașul lui Hristos: *trezvia* și *buna cercetare*. Primul este îndreptat înăuntru, iar celălalt în afară; primul este atent

la mișcările care pornesc chiar din inimă, iar celălalt prevede mișcările ce vor apărea în el datorită influențelor din afară.

Pentru primul, legea este următoarea: după ce, prin amintirea prezenței lui Dumnezeu, ai izgonit din suflet orice cuget, stai la porțile inimii și observă atent tot ce intră și ce iese din ea, mai cu seamă nu îngădui ca simțirea și dorința ta să preîntâmpine faptele, căci de aici vine tot răul;

Legea pentru cel de-al doilea străjer este: O dată cu începutul fiecărei zile, așază-te și socotește toate situațiile și întâlnirile posibile, toate simțămintele și mișcările care pot avea loc din cauza lor, și pregătește-ți din timp pavăza de trebuință împotriva acestora, ca să nu-ți pierzi cumpătul și să nu cazi, la o năvălire neașteptată.

Pentru a acționa cu mai mult succes în chiar timpul atacului, este de folos ca, în prealabil, să-ți organizezi intenționat lupta în minte, să te pui cu mintea într-o împrejurare sau alta, având unele simțăminte sau altele, având unele dorințe sau altele, și să născocști diferite meșteșuguri prin care să te menții în limitele convenite și să observi ce anume te-a ajutat mai mult într-un caz și ce anume, într-altul.

Un astfel de exercițiu premergător formează spiritul de luptător și ne învață să-l întâmpinăm pe vrăjmaș fără teamă și să-l biruim fără multă trudă, după anumite procedee învățate din experiență.

Pe lângă aceasta, mai înainte de a porni la luptă trebuie să aflăm din timp când trebuie să acționăm ofensiv, când în apărare și când, în retragere. În afară de faptul că folosirea unui procedeu de luptă sau a altuia corespunde gradelor de sporire duhovnicească (la început este cel mai bine să ne retragem, adică să ne adăpostim sub acoperământul Domnului, fără să ne împotrivim; apoi, după ce ne vom fi cunoscut dușmanii din experiență și le vom fi studiat atacurile, îi vom putea respinge fără multă pierdere de vreme; însă nu trebuie să dăm libertate, cu bună știință, patimilor să se trezească în noi, sau să ne punem în împrejurările în care ele pot acționa cu toată intensitatea, pentru a avea astfel ocazie de luptă și de victorie) - în afară de aceasta, există anumite stârniri vicioase, care pot fi înfrânte numai printr-un anumite procedeu sau printr-altul. (Cugetele trebuie neapărat izgonite; dar cu înclinațiile și cu patimile, îndeosebi cu cele trupești, nu întotdeauna putem face acest lucru). Și într-un caz, și într-altul victoria se poate pierde numai din neștiință.⁸⁷

În sfârșit, niciodată nu trebuie să ieșim la luptă fără principalul gând învingător: el este ca un drapel purtător de biruință. La fel cum, mai înainte, el a hotărât alegerea dintre bine și rău în favoarea binelui, așa și acum, în timpul luptei cu fiecare mișcare păcătoasă a sufletului, în parte, gândul ne va face fără greutate biruitori. La apariția acestui gând va trebui să se risipească toate hoardele vrăjmașilor, toate cugetele și dorințele vicioase. El are puterea să-l însuflețească și să-l ridice pe om deasupra lui însuși; de aceea, trebuie să îl aducem cât mai adesea în conștiință și să îl aducem până la simțire - să întărim pentru totdeauna în tăria minții acest luminător care alungă întunericul. Nimic nu poate încălzi cu mai multă putere râvna pentru stârpirea păcatului, decât acest gând - al râvnei - acest torent iute de apă vie care, învolburându-se, dar fără a se tulbura, face neobservate toate valurile iscate de aruncarea pietrelor ispitelor.

ii) Cu asemenea precauțiuni și reguli, ostașule al lui Hristos, mergi cu nădejde la bătălie! De altfel, și în toial luptei trebuie să te supui anumitor reguli, ca să nu te asemui, în apărare, dușmanilor care năvălesc în dezordine. Adesea, chiar și numai organizarea faptelor, fără o încordare deosebită, te poate încununa cu succes.

Observând apropierea vrăjmașului - începutul unei tulburări ori al unui gând necurat, al unei patimi, ori al unei înclinații - mai întâi de toate grăbește-te să-l recunoști în acestea. Este o mare greșeală, și încă o greșeală generală, să considerăm că tot ce se naște în noi este de același sânge cu noi, și că trebuie să ne luptăm pentru aceasta ca pentru noi înșine. Tot ce este păcătos este venetic în noi; de aceea, trebuie mereu să-l despărțim de noi, altminteri vom

⁸⁷ A se vedea și învățăturile Sf. Nicodim Aghioritul din lucrarea sa *Războiul nevăzut*. În românește Sf. Nicodim Aghioritul, *Războiul nevăzut*, Editura Bunavestire, Bacău, 1999, 232 pagini. (n. A.).

purta în noi un trădător. Cel ce vrea să se lupte cu sine, trebuie să se împartă în două: el însuși și vrăjmașul care se ascunde în el.

Despărțind de tine respectiva mișcare vicioasă și recunoscând-o ca dușman, transmise apoi această descoperire și simțirii, și înnoiește-ți în inimă neplăcerea față de ea. Aceasta este calea cea mai mântuitoare pentru alungarea păcatului. Orice mișcare păcătoasă se menține în suflet prin simțirea unei anumite plăceri față de ea: de aceea, când este trezită neplăcerea față de ea, aceasta, lipsită de orice sprijin, dispare singură. Însă, acest lucru nu e întotdeauna ușor și nu e întotdeauna posibil: e ușor să răpui prin mânie cugetele, mai greu sunt de răpus dorințele, și mult mai greu - patimile: căci ele însele sunt mișcări ale inimii.

Când aceasta nu ajută și vrăjmașul nu cedează victoria fără luptă, pornește bărbătește la război, dar fără să te înalți și fără să te încrezi în tine: nesiguranța duce sufletul la tulburare, la o oarecare șovăială și la slăbire, iar dacă nu e întărit într-ale sale, poate cădea cu ușurință; încrederea în sine și părerea de sine sunt ele însele dușmanii cu care trebuie să luptăm: cine i-a îngăduit, acela a căzut deja și s-a predispus la alte căderi, deoarece ele duc omul la inactivitate și la greșeli.

A început bătălia: păzește-ți cu precădere inima. Nu îngădui mișcărilor apărute să ajungă până la simțuri, întâmpină-le chiar la intrarea în suflet și străduiește-te să le zdrobești aici. Iar pentru aceasta grăbește-te să-ți instaurezi în suflet convingeri opuse celor pe care se bazează gândul de tulburare. În războiul minții, astfel de convingeri opuse sunt nu numai un scut, ci și săgeți: ele apără inima și lovesc vrăjmașul drept în inimă. Din acest moment, lupta va consta în faptul că păcatul iscat se va îngrădi în permanență cu gânduri și cu imagini care să-l apere, iar luptătorul, pe de altă parte, va nimici aceste bastioane cu gânduri și cu imagini opuse. Durata luptei depinde de o mulțime de împrejurări diferite, care nu pot fi niciodată stabilite. Nu trebuie, însă, să cedăm în nici un fel, nici chiar cu gândul nu trebuie să înclinăm de partea vrăjmașului, și victoria va fi sigură: căci mișcarea păcătoasă - așa cum am observat mai înainte - nu are în noi un sprijin puternic și, de aceea, este firesc să înceteze curând.

Dacă și după această acțiune de autoapărare, conștiințioasă de altfel, vrăjmașul încă mai stăruie ca o nălucă, în suflet, și nu vrea să cedeze locul, este clar că este susținut de o forță străină; de aceea, și tu trebuie să apelezi la un ajutor străin, pământesc sau ceresc: să te destăinui îndrumătorului tău și, cu rugăciune sânguitoare, să-L chemi pe Domnul, pe toți sfinții și mai cu seamă pe îngerul păzitor. Predarea față de Dumnezeu niciodată nu a rămas rușinată.

Trebuie, însă, să remarcăm că:

Una înseamnă lupta cu gândurile, alta - cu patimile, și alta - cu dorințele; și gând de gând se deosebește, dorință de dorință, și patimă de patimă. În toate acestea trebuie folosite procedee deosebite, care trebuie stabilite în prealabil ori prin raționament, ori din experiențele și învățăturile ascetice;

Nu întotdeauna trebuie să recurgem cu fermitate la împotrivire: uneori numai disprețul îl alungă pe vrăjmaș, în timp ce împotrivirea fățișă doar îl înmulțește și îl îndârjește;

Pe vrăjmaș trebuie să-l urmărim până când nu mai rămâne din el nici urmă. Altminteri, chiar și un simplu cuget rămas în inimă, ca o sămânță rea, își va aduce rodul său, printr-o imperceptibilă înclinare a sufletului către el; în timpul bătăliei nu trebuie folosite nici un fel de mijloace în vederea preîntâmpinării ei viitoare. Regulile născocite sunt de fiecare dată foarte stricte, și de aceea este mereu nevoie să fie schimbate și, prin urmare, experiența trebuie socotită ca inconsistentă - «inconsistență» atât de dăunătoare în lupta duhovnicească și atât de ademenitoare pentru luptător.

iii) Bătălia s-a sfârșit. Mulțumește-I lui Dumnezeu pentru că te-a izbăvit de înfrângere, dar nu te lasă pradă peste măsură bucuriei izbăvirii, nu-ți îngădui nepăsarea, nu slăbi râvna: adesea, vrăjmașul doar se preface învins, pentru ca, atunci când te lași cuprins de nepăsare, să te înfrângă mai ușor printr-un atac neașteptat. De aceea, nu-ți da jos armele de război și nu uita regulile de prevedere. Fii întotdeauna un luptător viguros și vigilent!

Mai bine, așază-te și fă-ți socoteala prăzii: revezi tot cursul luptei: începutul, continuarea și sfârșitul, observă ce a stârnit-o, mai ales ce a întetit-o și ce anume i-a pus capăt. Acesta va fi un fel de tribut al învinșilor, care-ți va înlesni simțitor viitoarele biruințe: astfel se dobândește, în cele din urmă, înțelepciunea duhovnicească și experiența ascetică.

Nu vorbi nimănui despre izbândă: aceasta îl îndârjește mult pe vrăjmaș, iar pe tine te slăbește. Trufia, care nu poate fi evitată cu acest prilej, va deschide porțile fortăreței sufletului, și după victoria asupra unui singur vrăjmaș, va trebui apoi să înfrunți o hoardă întreagă.

Dacă, însă, vei fi răpus, zdrobește-te, dar nu fugi de Dumnezeu, nu te îndârji, grăbește-te să-ți înmoi inima și s-o aduci la pocăință. E cu neputință să nu cazi; dar căzând, e posibil și trebuie să te ridici în picioare. Cel ce aleargă repede, dacă se și poticnește de ceva, repede se ridică și iarăși se îndreaptă pe drumul său către țintă: imită-l și tu! Domnul nostru este asemenea mamei, care își duce copilul de mână și nu-l părăsește, chiar dacă acesta se împiedică foarte des și cade;

Este mai bine ca, în locul unei mâhniri nelucrătoare, să te îmbărbătezi spre alte nevoințe, trăgând din căderea prezentă învățăminte de smerenie și precauție, ca să nu mai umbli pe unde este alunecos și e cu neputință să nu cazi.

Dacă nu îndrepti păcatul printr-o sinceră pocăință, atunci acesta, începând să se întărească în tine, te va trage inevitabil în jos, la fundul mării păcatului. Păcatul va pune stăpânire pe tine, iar tu va trebui să începi din nou, de la prima bătălie; însă Dumnezeu știe dacă aceasta va mai fi cu putință! Poate că, lăsându-te acum pradă păcatului, vei trece de hotarul îndreptării; poate că după aceasta nu se va mai găsi nici un adevăr în stare să-ți atingă inima; poate chiar că nu ți se va mai dărui harul. Asta înseamnă că încă de aici te vei număra printre osândiții la chinurile veșnice.

În general, despre regulile de luptă trebuie să observăm că:

În esența lor, ele nu sunt altceva decât aplicarea întregului arsenal la diferite cazuri particulare și, de aceea, este cu neputință să le înfățișăm pe toate. Lucrarea luptei lăuntrice este și de nepătruns, și ascunsă; situațiile ei sunt deosebit de diverse; persoanele care se luptă sunt și ele prea diferite: ceea ce pentru unul este ispită, pentru altul nu înseamnă nimic; ceea ce pe unul îl atinge, pe altul îl lasă complet indiferent. De aceea, a stabili o singură regulă pentru toți este, hotărât lucru, imposibil. Cel mai bun născocitor de reguli de luptă este fiecare, pentru sine. Experiența ne învață totul. Trebuie doar să avem dorința plină de râvnă de a ne birui pe noi înșine. Primii asceți nu au învățat din cărți, dar, cu toate acestea, reprezintă modele de învingători.

Totuși, nu trebuie să ne bizuim prea mult pe aceste reguli. Ele reprezintă doar conturul exterior. Ceea ce alcătuiește esența lucrării, fiecare o poate afla numai din proprie experiență, când va porni la luptă cu adevărat. Și în această lucrare, călăuze îi rămân numai dreapta socotință și predarea de sine lui Dumnezeu.

Cursul lăuntric al vieții creștine în fiecare persoană ne duce cu gândul la străvechile drumuri subterane, extrem de întortocheate și de ascunse. Pășind pe ele, cel încercat primește câteva povețe generale - aici să facă așa, acolo să facă altfel, aici să se ia după un anume semn, dincoace după alt semn, iar apoi este lăsat singur în întuneric, uneori cu o slabă lumină de candelă. Toată lucrarea lui depinde de prezența de spirit, de înțelepciune și de precauție, ca și de o îndrumare nevăzută. O asemenea taină se află și în viața lăuntrică creștină. Aici fiecare merge singur, chiar de-ar fi înconjurat de o mulțime de povățuitori și dotat cu o mulțime de reguli. Numai simțurile deprinse ale inimii și, mai cu seamă, insufliările harului îi sunt îndrumătorii permanenți, neînșelători și nedespărțiți, în lupta cu sine - toate celelalte îl părăsesc.

5. În încheiere vom indica, pe scurt:

- a) sfârșitul luptei
- b) roadele ei
- c) cursul exterior și
- d) continuarea.

a) Ceea ce caută fiecare din cei ce se luptă este moartea inamicului, între ei nu este cu putință nici un fel de împăcare. Amândoi, nesuportând a sta alături unul de altul, caută stăpânirea deplină. În cele din urmă, în suflet ori va străluci lumina binelui, ori se va lăsa întunericul păcatelor.

b) Fructele acestei lupte duhovnicești sunt felurite. Cele mai importante dintre ele sunt: tăria duhovnicească; înțelepciunea duhovnicească - referitoare nu numai la luptă, ci și, în general, la viața lăuntrică; curățenia inimii: fiindcă în cele din urmă, păcatul atât de mult se micșorează în ea, încât se face aproape inobservabil.

În general, când, după o luptă cu sine, mai mult sau mai puțin îndelungată, păcatul slăbește simțitor, creștinul, în toată făptura sa, nu mai este același care fusese mai înainte: el se ridică pe treptele sfinților; nimic nu împiedică acum harul să se deschidă în el, pe cât este posibil.

c) Încă de prima dată, lupta este îndreptată în general împotriva tuturor păcatelor din om; dar, cu trecerea vremii, păcatul firește că slăbește și își micșorează volumul, reducându-se, totodată, și câmpul de luptă. Imaginea păcatului din noi este imaginea unui copac cu multe ramuri. Prin luptă i se retează, treptat, când una, când alta din ramuri. Nu se poate spune cu siguranță care ramură va cădea mai înainte și care mai târziu: căci aici contează foarte mult starea firească și starea dinainte a luptătorului cu păcatul. Se poate însă considera că această cădere se produce începând cu ce este mai grosolan și mai evident, și terminând cu ce este mai subțire și mai ascuns. La început pierde putere trupul, apoi, în general, atașamentul față de cele văzute, apoi înclinațiile și patimile; mai mult decât toate se mențin tulburările și simțămintele înrădăcinate ale inimii păcătoase. Ele constituie obstacole pentru cei ce au renunțat la priveghere, chiar și pe cele mai înalte trepte ale desăvârșirii duhovnicești.

De altfel, această gradare în micșorarea volumului și în slăbirea încordării luptei are loc doar în cursul ei general. Cât privește bătăliile particulare, deși cantitativ urmează și ele aceeași regulă, prin forța lor, însă, sunt complet independente de aceasta. În acest sens, contează foarte mult *stările firești ale omului* (uneori el este trist, alteori, vesel, uneori este deosebit de bun, iar alteori, chiar urător de oameni) și stările de creștere duhovnicească (uscăciunea, ardoarea râvnei, răcirea inimii și altele). Fiecare dintre aceste stări poate, de la sine, fie să micșoreze puterea păcatului, fie să îi dea un teritoriu mai larg; de aceea, și răbufnirea păcatului într-un caz poate fi mai slabă, iar într-altul mai puternică, iar odată cu aceasta, și lupta poate deveni mai grea ori mai ușoară, întrucât aceste stări nu se supun legii gradației, ele exclud de la această lege și forța răbufnirilor păcătoase.

d) Se va sfârși oare această luptă aici? Fie ca fiecare să-și răspundă singur la această întrebare, după experiența sa. În general, putem spune doar atât: luptă cu nădejdea că această bătălie va deveni pentru tine, în cele din urmă, foarte ușoară, că, dintr-o bătălie neîntreruptă, ea va deveni cu întreruperi și că intervalele acestea se vor mări tot mai mult și mai mult! Dar dacă va veni pentru tine vremea pe pământ când vei fi cu desăvârșire liber de tulburările păcatului - asta vei afla când vei fi cu adevărat liber.

Macarie cel Mare (în multe locuri din cuvintele și convorbirile sale)⁸⁸ ne sfătuiește să pornim bărbătește la luptă cu pornirile păcătoase, pe deplin încredințați că Domnul, văzând zelul nostru, ne va da, în cele din urmă, harul doririi nestăvilite a binelui și al păcii sufletești; dar, dobândind această pace, nu trebuie niciodată să credem că suntem deja feriți de atacuri și

⁸⁸ De exemplu, în Cuvântul 1, *Despre păzirea inimii*, cap. 12, 13.

de căderi. Sufletul care s-a înrobit păcatului este în întregime întunecat. Chiar dacă, printr-o trudă îndelungată, el a izbutit să-și lumineze două părți ale sale, celelalte rămân încă neluminate. Trebuie să ne păzim: această beznă poate cu ușurință să ne acopere iarăși tot sufletul⁸⁹. Apa turbure stătută pare curată: dar dacă se agită, murdăriile depuse la fund se răspândesc din nou prin toată apa. Mișcările păcătoase se alungă prin încordarea unei zone neștiute a sufletului, dar sunt gata întotdeauna să reapară și să-l acopere.

„Minte cel ce zice că are inima curată - spune Macarie cel Mare, căci niciodată nu se întâmplă de fapt, ca cineva, după primirea harului, să devină imediat curat; ci se va da vrăjmașilor și diferitelor ispite, ca pedeapsă și învățătură. Cei mai dintâi și mai măreți oameni, înaintea desăvârșirii sunt ca sluga înaintea stăpânului sau ca un pârau înaintea fluviului Eufrat”⁹⁰.

În general, ideea despre sfârșirea definitivă a luptei, din punct de vedere psihologic, nu este justă, iar din punct de vedere moral, este atât de dăunătoare, încât chiar dacă ar fi justă, ar trebui să o ascundem cu toată grija atât de noi, cât și de ceilalți, din cauza celor mai primejdioase ademeniri, inevitabile, dacă am accepta-o.

Ce îi rămâne de făcut fiecărui creștin? Să se întărească *în Domnul și întru puterea tăriei Lui; să ia toate armele lui Dumnezeu, ca să poată sta împotriva în ziua cea rea* (Efeseni 6,10, 13); să se îmbărbăteze, să se întărească, să rămână în picioare: căci numai *cel ce va răbda până în sfârșit, acela se va mântui* (Matei 10, 22), și numai celui ce biruiește îi va da Domnul să șadă cu El pe Scaunul Său (Apoc. 3, 21).

D. Despre harul Prea Sfântului Duh

Că umblă cu el cu fața ascunsă și-l încearcă la început cu ispite și-l înfricoșează și-l strâmtorează, și-l chinuiește cu învățătura sa, până ce va prinde încredere în el și-l va ispiti întru îndreptările sale. Și iarăși se va întoarce drept la el și-l va veseli și îi va descoperi lui cele ascunse ale sale. Iar de va rătăci, îl va părăsi și-l va da în mâinile căderii lui (Sir. 4,18-21).

Există în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament multe locuri în care se zugrăvește viu și precis starea launtrică a membrilor Bisericii harice neotestamentare. Printre cele mai bune dintre ele se numără, fără îndoială, cel transcris mai sus, în care sub numele de înțelepciune⁹¹ putem înțelege lucrarea harului Preasfântului Duh, Care chivernisește cu înțelepciune mântuirea fiecărui suflet.

Idei generale despre obiectul acestor versete

Ce anume se spune aici despre harul Duhului Sfânt, care îl călăuzește pe om spre mântuire?

Se spune că acest har, când se sălășluiește în sufletul care i s-a deschis, la început lucrează în el mai mult sau mai puțin în ascuns, și - de cele mai multe ori, de altfel - cu asprime și oarecum poruncitor. Apoi, dacă în aceste condiții cineva îi rămâne credincios și nu încetează să caute sfințirea lui deplină, harul se îndreaptă spre acela direct, începe să lucreze asupra sufletului în mod deschis, îl înveselește și îi vestește tainele sale. Dimpotrivă, dacă cineva îi nesocotește insuflările și se rătăcește, atunci și harul îl părăsește, lăsându-l pierzării, pe care singur și-a căutat-o.

⁸⁹ Vezi Cuviosul Macarie cel Mare, Cuvântul 6, *Despre iubire*, cap. 31.

⁹⁰ Cuvântul 1. *Despre păzirea inimii*, cap. 12. Vezi și tot cap. al 14-lea din Cuvântul 5.

⁹¹ După cum se observă, cuvântul înțelepciune nu este prezent în paragraful citat, ci mai sus în textul biblic (Sir. 4, 12), fiind conținut în chiar titlul capitolului (îndemn spre milostenie și înțelepciune; folosițele lor), (n.t.)

Ca să nu părem arbitrari în astfel de gânduri, referitoare tocmai la lucrările harului, prezentăm părerea despre această chestiune a celui mai mare dintre asceți.

„Harul - spune Sfântul Macarie cel Mare - este prezent neconținut în om (în creștin) și, unindu-se și înrădăcinându-se în inima lui încă din fragedă copilărie, ca ceva natural și de nedespărțit, se contopește cu el, devenind ca o singură ființă cu el: însă îl influențează pe om în moduri diferite, după bunul său plac, și ținând seama de folosul urmărit”⁹².

Această putere a harului lui Dumnezeu, care se află în om și este darul Sfântului Duh, pe care sufletul credincios cu mare trudă se învrednicește să îl primească, se dobândește cu multă așteptare, cu îndelungă răbdare, prin ispite și prin încercări”⁹³; „cu multă și îndelungă răbdare, cu înțelepciune și prin tainică încercare a minții începe să lucreze în omul care s-a nevoit deja vreme îndelungată în diferite încercări. Și numai atunci lucrarea harului se va arăta în el desăvârșită, când, după multe încercări, voința lui se va înfățișa bineplăcută Sfântului Duh și se va arăta vreme îndelungată răbdătoare și de neclintit în această lucrare”⁹⁴; „când sufletul nu va mânia cu nimic Duhul, ci va fi de acord cu harul în toate poruncile, atunci el se va învrednici să se elibereze de toate patimile și va fi cu totul înfiat de Duhul”⁹⁵. Aceste cuvinte ale marelui ascet slujesc ca deplină perifrază⁹⁶ a citatului de mai sus.

De ce harul Sfântului Duh lucrează astfel? De ce nu își revărsă din primele clipe mângâierile asupra sufletului care îl caută pe Domnul, mai ales că aceste ispitiri servesc uneori ca piatră de încercare pentru un suflet neexperimentat și slab?

În general vorbind, la aceasta există un singur răspuns. Desigur că nu se poate lucra altfel pentru convertirea și îndreptarea păcătosului, dacă înțeleptul har dumnezeiesc alege această cale și nu o alta. Înțelepciunea lui Dumnezeu și-a pus parcă drept lege neabătută să nu împlinească imediat făgăduințele făcute, ci după o încercare destul de îndelungată și uneori deosebit de anevoioasă. Lui Avraam i s-a făgăduit înmulțirea urmașilor ca stelele cerului și ca nisipul de la marginea mării, dar apoi i s-a poruncit ca însăși sămânța făgăduinței să o aducă jertfă Celui Care i-a dat făgăduința. Lui Iosif, visele îi vesteau slava și înălțarea deasupra fraților săi, dar până atunci el suferă chinuri, este vândut în țară străină și e aruncat în temniță. David este uns pentru împărăție încă din tinerețe, dar câtă ocară, câtă prigoană și câte primejdii nu a îndurat până la dobândirea coroanei împărătești! Același lege, a încetinirii întru ispitire, o respectă și preaințeleptul har, chivernisind mântuirea sufletului păcătos. Mari sunt făgăduințele harului, dar pentru dobândirea lor trebuie să te așezi sub greutatea crucii.

De altfel, întrucât Dumnezeu, preaințelept în lucrarea Sa asupra făpturii, ia în considerare și însușirile făpturii, atunci, bazându-ne pe noțiunea de stare păcătoasă a sufletului, putem ajunge la unele temeuri lămuritoare de ce harul lui Dumnezeu, chivernisind mântuirea omului, lucrează la început în ascuns și cu asprime. O astfel de lucrare a harului este necesară, date fiind: însușirea inimii păcătoase, care este curățită de har; principala condiție de mântuire și de transfigurare harică și cu precădere, în scopuri morale.

Între convertire și sfințire, locul de mijloc trebuie să-l ocupe îndreptarea sau curățirea: altminteri, ce părtașie are lumina cu întunericul? Această curățire poate fi mai mult sau mai puțin îndelungată, mai mult sau mai puțin anevoioasă, în funcție de starea morală a celui adus la cuvenita desăvârșire creștină; în orice caz, ea este chinuitoare. Păcatul a pătruns în adâncul cel mai intim al ființei omenești, de acolo s-a ramificat în diferite porniri, obiceiuri și patimi și, străbătând întreaga ființă a omului, s-a răspândit în afara lui și l-a legat de lucrurile sensibile cu legături, aproape tot atât de solide ca și legăturile existenței. Cu oricâtă grijă vei curăți de păcat ființa molipsită de el, nu poți să nu-i pricinuiști durere, după cum nu poți să

⁹² *Convorbiri* 8, p. 2.

⁹³ *Convorbiri* 9, p. 7

⁹⁴ *Convorbiri* 1, p. 1

⁹⁵ *Convorbiri* 1, p. 7.

⁹⁶ Perifrază: tâlcuire pe larg a unei idei exprimate succint, (n.t.)

nu pricinuiеști durere când scoți un ghimpe din carne vie. Inima, împătimită de ceva, pătrunde parcă singură în obiectul patimii; rupând inima de obiectul patimii, ori rupând obiectul de ea, desprindem parcă o parte chiar din inimă, îndreptarea este chinuitoare: de aceea, sufletul nu vede mângâierile harului, care săvârșește această îndreptare.

„Celor ce încep să iubească cucernicia, drumul virtuții li se pare aspru și plictisitor nu pentru că ar fi așa în realitate, ci pentru că omul trăiește în voia patimilor, încă din pântecul maicii sale”⁹⁷.

Mântuirea noastră este săvârșită de Domnul Iisus Hristos, prin suferințele și moartea Lui. Acestea sunt cele care au dărâmat zidul despărțitor dintre om și Dumnezeu și au deschis porțile tuturor binecuvântărilor cerești peste neamul omenesc. Crucea este temelia împărăției harice a lui Hristos. Și fiecare om, ca să se învrednicească de făgăduințele acestei împărății, trebuie să se facă negreșit părtaș suferințelor lui Hristos - nu cu gândul, ci cu fapta. O astfel de împărtășire pogoară har din plin în sufletul omului (vezi: I Petru 4, 13-14). De aceea, se poate spune că harul mântuitor este cel ce produce în sufletul omului tristețea, amărăciunea, frica, chinurile lăuntrice, pentru ca, înălțându-l pe cruce (vezi Gal. 5, 24; 6, 14) și împărtășindu-l astfel cu patimile lui Hristos, să-și deschidă drum cât mai larg în sufletul omului și să-l sfințească.

„Dumnezeu nu-l poate milui altfel pe omul care și-a dorit să fie cu El, decât supunându-l la ispite, pentru adevăr. Căci din veac și din neam în neam, calea către El se ține prin cruce și prin moarte. De aici putem afla că Dumnezeu Se îngrijește de om, atunci când îi trimite necontenit întristări”⁹⁸.

Dar, în principal, harul lui Dumnezeu îngăduie tristețile și își ascunde mângâierile și ajutorul vădit, lăsând omul parcă de unul singur, pentru formarea și întărirea în el a caracterului moral-creștin, și anume:

a) Pentru a dezrădăcina încrederea în sine și pentru a înrădăcina smerita nădăjduire în Dumnezeu. Omul firesc este încredințat, de obicei, că are destule calități și forțe. Acesta este sentimentul lui permanent, care se întărește zi de zi prin succese în diferite treburi neduhovnicești. O asemenea dispoziție se poate naște în el chiar și atunci când pășește deja în împărăția harului și începe viața duhovnicească, întrucât ea îl pune pe om într-o situație primejdioasă, apropiată de căderea decisivă, harul lui Dumnezeu se îngrijește să o stărpească de la început; de aceea, ori își ascunde de om orice mângâiere, ori îl lasă fără nici un ajutor vădit, atunci când inima i se tulbură, când se ridică cugetele și patimile și când toată necurăția i se arată în fața conștiinței, amintindu-i de cele trecute și cerându-i noi satisfacții.

Acum este momentul când se dezvăluie pe deplin ce înseamnă omul în sine! El se grăbește cu râvnă să-și restabilească pacea lăuntrică; dar nici prin cea mai puternică încordare a voinței, nici prin cea mai severă convingere a minții, el nu poate stinge vreo patimă, nu poate curma vreun gând păcătos. Numai chemarea cu nădejde a lui Dumnezeu astămpără furtuna lăuntrică a gândurilor pătimase și, totodată, îi arată omului unde să caute ajutor, de unde vine ajutorul și prin ce poate fi el, omul, puternic. Repetată de câteva ori, o astfel de experiență înrădăcinează în om convingerea profundă că omul în sine este jalnic și sărac: și sărac și orb și gol (Apoc. 3, 17) și că, dacă a făcut ceva bun, dacă a biruit vreo patimă, dacă a rezistat vreunei ispite - toate acestea i-au fost datorite de Dumnezeu, în Care, de aceea, și trebuie să-și caute mângâierea.

„Retragerea pilduitoare a harului - spune Diadoh - aduce sufletului o mare mâhnire, o înjosire și chiar o deznădejde măsurată, pentru ca, după cum se cuvine, să-i fie umilite iubirea de sine și mândria: de altfel, în același timp harul îi acordă și ajutor - dar în mod tainic”⁹⁹. Harul își ascunde „de minte prezența și, parcă cu bună știință, apropie sufletul de răutatea demonilor, astfel încât, cunoscând câte puțin răutatea vrăjmașului său, «sufletul» să caute cu mare frică și cu profundă smerenie ajutorul lui Dumnezeu - tot așa cum mama își lasă pentru

⁹⁷ Fericitul Diadoh, *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 93

⁹⁸ Cuviosul Isaac Sirul, *Cuvânt despre iubirea de lume*.

⁹⁹ *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 87

scurtă vreme din brațe pruncul, care nu vrea să sugă cum trebuie la sân, pentru ca acesta, sperându-se de oarecare oameni urâți ori de animalele din preajmă, să se întoarcă cu strigăt, cu temere și cu lacrimi la sânul ei”¹⁰⁰.

b) Pentru a nu viola libertatea. Nu încapă îndoială că îndreptarea de sine trebuie să fie o problemă de libertate, care este doar înlesnită de har. Dar dacă harul, deschizându-se de prima dată cu toată puterea, nu și-ar micșora niciodată lumina și nu și-ar ascunde lucrarea de ochii sufletului, atunci sufletul s-ar lega, ca să zicem așa, de har și ar deveni oarecum obligat să trăiască numai după însuflările lui: căci sufletul nu poate să nu se supună puterii divine a harului, cel care dăruiește fericirea.

„La început, în cei botezați - spune Diadoh - harul își tănuiește prezența, așteptând inițiativa sufletului, dar de îndată ce omul se îndreaptă cu totul spre Domnul, el îi dezvăluie sufletului prezența sa printr-un fel de senzație de nedescris; și iarăși așteaptă mișcarea sufletului, îngăduind în același timp săgeților diavolești să-l atingă până în adâncul simțirii, pentru ca sufletul, cu voință râvnitoare și cu dispoziție smerită să îl caute pe Dumnezeu, pentru ca astfel libertatea noastră să nu fie cu totul înlănțuită de legăturile harului”¹⁰¹.

c) Pentru ca să pună la încercare sau, mai bine zis, să pună în siguranță credința sufletului. Sufletul, în starea lui actuală, este foarte schimbător. Nu ne putem bizui pe el în nici un fel. De aceea, harul nu se încredințează sufletului dintr-o dată și în întregime, nu îi dăruiește totul dintr-o dată, temându-se ca sufletul să nu cadă în uitare de sine și, prin nesocotirea darului, să nu se prăpădească, îl mângâie așadar doar în parte, îi întinde în mod vădit mâna de ajutor numai în cazuri rare și dintre cele mai primejdioase. Prin astfel de vizite ale harului, în suflet se formează o dispoziție constantă de a recurge în nevoi numai la harul lui Dumnezeu și, totodată - pentru a se învrednici de ajutorul și de bunăvoința harului - se formează în el o grijă permanentă și veghetoare de a-i fi credincios, de a dori și de a face numai ceea ce îi este plăcut harului și ceea ce acesta îi cere. Printr-o dorință îndelungată de acest fel, în suflet prinde rădăcini un astfel de devotament față de harul dumnezeiesc, prin care să nu se îngăduie nici măcar în gând ceva ofensator la adresa Duhului lui Dumnezeu. Ce mai poate împiedica, după aceasta, Duhul Sfânt să lumineze sufletul cu toată lumina Sa? Căci putem deja nădăjdui că sufletul nu va întrebuița darul cu rele intenții. În general, ceea ce se obține cu osteneală, se prețuiește mult și se păzește cu grijă. De aceea, sufletul ajunge la pace abia după ce trece prin foc și prin apă (Ps. 65, 12).

d) În sfârșit, pentru a distruge slava deșartă cea visătoare. Există, după observațiile marilor asceți, un fel de forță de neînfrânt, care îndreaptă sufletul asupra «contemplării» lui însuși, asupra demnității și a desăvârșirii lui. Căci nu numai fapta bună, ci și o simplă idee onorabilă - mai ales la vederea unor neajunsuri la alții - stârnesc sufletul să se laude față de el însuși și să viseze la propriile eroisme și fapte duhovnicești. Tuturor le este cunoscută primejdia unei astfel de îngâmfări. De aceea, harul lui Dumnezeu, călăuzind sufletul spre mântuire, prin frecvența lui lăsare de unul singur, se străduiește să-i sugereze că și el are aceleași neajunsuri pe care le vede și la alții, că și el este încă departe de desăvârșirea pe care o caută și pe care și-o atribuie acum, pe nedrept.

„Preasfântul Duh, deși la începutul desăvârșirii dă sufletului să guste din dulceața lui Dumnezeu cu toată simțirea și pe îndestulate, pentru ca mintea să cunoască precis răsplata finală pentru strădaniile bineplăcute lui Dumnezeu, apoi însă ascunde pentru multă vreme acest neprețuit dar dătător de viață, pentru ca, deși am împlini toate celelalte virtuți, să ne considerăm de nimic pentru că nu am dobândit încă sfânta iubire, ca pe o deprindere”¹⁰².

În general, toate lucrările harului Sfântului Duh, de curățire și de îndreptare - mahnirile, îngăduirea căderilor, ispitele, îndepărtările și mângâierile - au ca scop să formeze și

¹⁰⁰ Idem, p. 86

¹⁰¹ *Cuvânt despre cunoaștere și despre deosebirea duhovnicească*, p. 86

¹⁰² Fericitul Diadoh, *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea*.

să întărească omul lăuntric, să-l aducă la starea de sfințenie și, în acest fel, să îl facă templu imaterial al lui Dumnezeu.

Lămurirea amănunțită a acestor versete.

Această idee generală despre prezența - la început ascunsă, începătoare și apoi, în cele din urmă, vădită - a harului în sufletele credincioșilor ni se va dezvălui mai limpede, dacă vom pătrunde mai detaliat și mai în particular sensul cuvintelor înțeleptului Sirah.

Versetul 18. *Că umblă cu el cu fața ascunsă și-l încearcă la început cu ispite.*

Harul Sfântului Duh, dăruit prin botez sau restabilit prin pocăință, îi este propriu sufletului în permanență: umblă cu el pe toate drumurile lui, ca un prieten, îl păzește ca o dădacă, se îngrijește de binele lui, ca o mamă de liniștea pruncului ei. Dar tocmai această grijă educativă îl obligă, parcă, să umble la început cu el cu fața ascunsă, adică sau indirect, nu față către față, ci în ascuns, imperceptibil chiar pentru suflet, sau aspru, sever, cu un fel de ne iubire. (Prima idee se confirmă prin opoziția dintre cuvintele *umblă cu fața ascunsă și se va întoarce drept la el*, iar ultima idee, prin cuvintele care urmează: *îl înfricoșează și-l strâmtorează, și-l chinuiește*).

Și-l înfricoșează și-l strâmtorează. Iată prima descoperire în suflet a lucrării harului purificator, în sufletul păcătos există un fel de insensibilitate, un fel de răceală față de lucrurile duhovnicești. Înrobindu-se și încântându-se de succesele și de desăvârșirile văzute, sufletul nu se lasă impresionat de nimic nevăzut. El meditează sau citește despre starea jalnică a păcătosului, despre dreapta judecată a lui Dumnezeu, despre moarte, despre înfricoșătoarea Judecată, despre chinurile veșnice - dar toate acestea sunt pentru el lucruri străine, care parcă nu îl privesc. Astfel de gânduri - oaspeți mântuitori ai sufletului - i se mențin uneori oarece vreme în minte, pentru interesele cunoașterii, dar apoi sunt înlăturate de alte gânduri mai plăcute, nelăsând nici o urmă a influenței lor asupra sufletului. Inima neînmuțată de har este de piatră. Tot ce este sfânt ori pălește în ea, ori este respins înapoi, lăsându-o la fel de rece ca mai înainte. Păcătosul care se îndreaptă simte acut această împietrire și, de aceea, mai înainte de toate îl roagă pe Domnul ca să-l izbăvească de insensibilitatea cea împietrită și să-i dăruiască lacrimi sincere de pocăință¹⁰³.

Harul mântuitor, în prima sa acțiune asupra inimii, restabilește și curățește simțul duhovnicesc. Acum sufletul, venindu-și în fire, își vede totala neorânduială și se gândește să facă ba una, ba alta pentru îndreptarea sa; dar nu găsește în sine nici forța, și nici dorința de fapte bune. De aici, în mod firesc se naște în el gândul: oare nu a depășit, cumva, limita dincolo de care nu mai există întoarcere la Dumnezeu? Nu s-a depravat oare într-atât, încât nici puterea lui Dumnezeu nu poate să facă din el ceva bun? Un astfel de gând frânge sufletul. În această tulburare, el se îndreaptă către milostivul Dumnezeu, dar conștiința mușcătoare i-L prezintă mai viu pe Dumnezeu ca pe Dreptul judecător, ca pe asprul pedepsitor al nelegiuitorilor. El își derulează toată viața și nu găsește nici o faptă bună, pentru care să se poată socoti vrednic de prețuirea lui Dumnezeu. Pe Dumnezeu, deasupra Căruia nu mai este nimeni, o făptură atât de mărunță dintr-o lume atât de mare a cutezat să-L insulte, împotrindu-se față de voința Lui atotputernică! Apoi, groaza morții, a Judecății, a chinurilor veșnice, închipuirea că toate acestea îl pot ajunge peste câteva clipe, sau chiar acum - îi desăvârșesc înfrângerea. Frica și cutremurul se abat asupra lui și întunericul îl acoperă (vezi Ps. 54, 6). În acest timp, sufletul se atinge într-un fel de chinurile veșnice. Harul, care a adus sufletul în această stare apăsătoare, îl păzește, totodată, de deznădejde și, când cutremurul își produce efectul, îl ridică până la cruce și astfel revarsă în inimă nădejdea fericită a mântuirii. De altfel, această frică mântuitoare nu mai părăsește apoi sufletul pe tot parcursul îndreptării lui: numai la început ea conlucrează obligatoriu la zdruncinarea din temelii a bolii păcatului, iar după aceea rămâne în

¹⁰³ Vezi: Rugăciunea de seară - Rugăciunea a 7-a a Sfântului Ioan Gură de Aur, stihul al 4-lea.

suflet ca paznic împotriva căderilor, amintindu-i încotro duce păcatul. De aceea, când află vreo ispită, când în inima necurățită se mai naște vreo aprindere pentru păcatele obișnuite, sufletul se îndreaptă cu teamă și cu frică spre Domnul, rugându-L să nu-l lase să cadă și să-l izbăvească de focul cel veșnic,. În acest fel, harul abate asupra sufletului frica mântuitoare pe tot parcursul îndreptării și chiar până la capătul vieții, dacă sufletul nu reușește să se înalțe până la acea stare în care frica dispare în iubire.

„Când sufletul începe, cu multă luare aminte, să se curățească - spune Diadoh - atunci el simte frica de Dumnezeu ca pe un fel de leac dătător de viață, care, prin dezvoltările conștiinței, îl arde în focul nepătimirii. Apoi, curățindu-se puțin câte puțin, el ajunge la purificarea deplină, sporind în iubire pe măsura micșorării fricii, și în acest fel dobândește iubirea desăvârșită”¹⁰⁴.

Versetul 19. *Și-l chinuiește cu învățătura sa.*

Adică, prin modul său de conducere și de educare (παίδεια), prin îngăduirea ispitelor, a nenorocirilor, a ademenirilor, a mișcărilor păcătoase, harul îl încearcă pe om și îi dezvoltă conștiinței lui ce este el de fapt, care îi este starea, cât de sus se află în viața duhovnicească, cât de mult a reușit în îndreptarea sa (βασανισμός¹⁰⁵ de la βασανος - piatră, prin care se determină calitatea aurului). Pentru aceasta este de ajuns îngăduirea mișcării gândurilor. Acum se dezvoltă complet ce se ascunde în străfundurile cele mai adânci ale inimii; căci gândurile izvorăsc din adâncul ei. Apreciindu-și calitatea gândurilor, omul află limpede cine este și ce îi rămâne de făcut. De altfel, oricum ar face harul aceasta, principalul țel, ca să spunem așa, al călăuzirii lui constă în a-l face pe om în permanență pe deplin conștient de neputințele sale.

Sau, mai direct: îl chinuiește cu învățătura sa - adică prin modul său de călăuzire, prin faptul că nu-i dezvoltă sufletului dintr-o dată toată lumina sa și toată puterea mângâierii lui, ci îl va ține multă vreme într-o stare de oarecare amărăciune și tristețe(βασανισμός, adficio quocunque modo – a înfrânge, a răni (prin orice mijloc))¹⁰⁶.

Omul îndreptat poartă în mintea sa conturul desăvârșirii creștine și al fericirii date de viața în Hristos. Pe de altă parte, chiar la începutul drumului desăvârșirii, însuși Preasfântul Duh - cum conchide Diadoh - lasă sufletul să se înfrupte din dulceața lui Dumnezeu, cu toată simțirea și pe îndestulate. Apoi, când pentru multă vreme harul ascunde de suflet acest dar neprețuit, acesta este silit să se întristeze, amintindu-și de iubirea duhovnicească ce l-a vizitat, dar pe care acum nu o mai simte, și este mâhnit, neavând puterea să renască în sine aceeași desfătare, pare-se din neajunsul faptelor ascetice desăvârșite. Astfel se pot explica marile strădanii, neobișnuitele privegheri, posturile ieșite din comun ale sfinților asceți. Ei caută cu lacrimi în ochi comoara neprețuită, pe care au avut-o, dar pe care nu o mai au. Acesta este marele dor după împărăția cerească!

Până ce va prinde încredere în el (în suflet) și-l va ispiti întru îndreptările sale: până când va putea avea încredere în suflet și îl va face iscusit și încercat în toate drumurile lui, cele prin care harul aduce în suflet îndreptățire; sau, altfel spus, până când trezește în suflet credința în el sau încrederea în el, astfel încât sufletul să aibă evlavie față de îndemnurile lui, ca față de tot ce e mai sfânt și dumnezeiesc; sau cât timp îl va călăuzi pe toate căile lui, acelea prin care sufletul poate să-și însușească îndreptățirea. Iată hotarul acțiunilor de ispitire ale harului, iată limita de educare a sufletului, în urma căreia putem spune că ajunge la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos (Efeseni 4, 13).

Însuși harul deține un fel de schiță a educației (fără îndoială, schimbătoare, în funcție de persoanele educate), după care el nu îi arată deschis sufletului fața sa, până când nu împlineste tot ce-i de trebuință pentru acesta; iar pe de altă parte, și fiecare suflet are o limită a lui, doar prin atingerea căreia se face vrednic de instaurarea deplină a harului. Acestea sunt,

¹⁰⁴ Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească, p. 17.

¹⁰⁵ (grec.) a încerca, a supune probei. (n.r.r.)

¹⁰⁶ Nota redacției ruse.

după cum se vede, încrederea în suflet din partea harului și credința în har, din partea sufletului. Într-adevăr, după o asemenea stare a sufletului, nu-și mai are locul îndoiala că sufletul va rămâne credincios pentru totdeauna însuflărilor harului.

Această mobilitate a sufletului la semnul harului este primul lucru pe care se străduiește să-l formeze Duhul care educă sufletul, sau, altfel spus, în împărăția harului, mobilitatea sufletului reprezintă însușirea cea mai importantă pe care trebuie să-o aibă sufletul transfigurat de har.

„Omul care îl caută pe Domnul își supune mintea la ascultare față de Hristos și se învrednicește de un același duh cu Domnul, pentru că niciodată nu îl mârșăiește pe Duhul Domnului”¹⁰⁷.

„Dumnezeu însuși Se încredințează inimii, când omul îi dedică sufletul și gândurile sale”¹⁰⁸.

De altfel, pentru noi un astfel de hotar este slab definit. Mai precis îl explică Apostolul Pavel. El spune: *o urmăresc, că doar o voi prinde* (Fil. 3, 12). Ce anume? *Ca pe Hristos să dobândesc, ca să-L cunosc pe El și puterea învierii Lui și să fiu primit părtaș la patimile Lui* (Fil. 3, 8, 10). Ce face el pentru aceasta? *Pe toate le socotesc că sunt pagubă... m-am lipsit de toate și le privesc drept gunoaie... ca... să mă aflu întru El (Hristos), nu având dreptatea mea cea din Lege* (Fil. 3, 8, 9).

Calea spre comuniunea vie cu Hristos este respingerea tuturor celor personale, o anumită uitare de sine și o totală înstrăinare de sine. În Iisus Hristos nu te poți afla cu ceva al tău, personal. De aceea, Diadoh spune:

„Când omul va dobândi toate virtuțile, dar mai cu seamă totala neagonisire, atunci harul îi va lumina întreaga făptură, cu o anumită simțire deosebit de profundă”¹⁰⁹. Așa se pare că trebuie să fie.

Căci ce înseamnă neagonisirea? Sau ce se întâmplă în suflet, când apare în el neagonisirea? Duhul omenesc, prin firea sa, nu este lacom. El devine lacom atunci când este dominat de suflet și de trebuințele trupesti. Apoi, când, prin îndelungate strădani și eroisme, cu ajutorul harului, duhul își supune complet și sufletul și trupul și, primindu-le în sine, înăbușă în el mișcările și astfel îl înduhovnicește pe om în întregime - atunci în el nu trebuie să mai rămână nici urmă de agonisire, dar totodată dispare și orice piedică din calea instaurării depline a harului în el.

De aceea, Diadoh spune: „Dacă cineva, încă trăind, va muri în urma strădaniilor ascetice, acela va deveni întru totul lăcaș al Sfântului Duh: întrucât acesta încă înainte de a muri, a înviat”¹¹⁰. Așadar, neagonisirea poate fi socotită drept limită a curățirii sufletului.

Versetul 20. *Și iarăși se va întoarce drept la el...*

Adică, cu cuvintele lui Macarie cel Mare: „după curățirea omului, lucrarea harului se arată în el cu desăvârșire și el primește deplina înfiere a Duhului”; sau, cu cuvintele lui Diadoh: „Harul îi luminează întreaga făptură, într-o anumită simțire deosebit de profundă, și el se face întru totul lăcaș al Sfântului Duh”. Și o dată cu aceasta, după făgăduința Sa, Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu Tatăl vin la el și își fac lăcaș în ființa lui sfințită (vezi Ioan 14, 23). Și se va însemna peste om lumina feței lui Dumnezeu (vezi Ps. 4, 6).

Și-l va veseli... Și-l va întâmpina ca o mamă și ca femeia tinereților îl va primi, îl va hrăni cu pâinea înțelegerii și cu apa înțelepciunii îl va adapă; și... desfătare și cunună de bucurie și nume veșnic va moșteni (Sir. 4, 20; 15, 2-3, 6).

A săltat fătul Ioan în pântecul mamei sale, când a simțit apropierea Domnului. Se bucură și saltă duhul nostru, când harul Sfântului Duh îl face părtaș la dumnezeire.

¹⁰⁷ Cuviosul Macarie cel Mare, *Convorbirea* 9, p. 11

¹⁰⁸ Idem, *Convorbirea* 14, p. 3.

¹⁰⁹ *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 85

¹¹⁰ Idem, p. 82

Dumnezeul nostru este Dumnezeuul fericirii. De aceea, toți cei care I se fac părtași, se umplu de o desfătare de negrăit. Sfinții asceți care s-au împărtășit de această fericire nu găsesc cuvinte pentru a o exprima.

„Uneori, lumina ce strălucește în inima omului - spune Macarie cel Mare - îl pătrunde pe dinăuntru atât de puternic, încât, cufundându-se pe de-a-ntregul în această dulceață și în această plăcută simțire, el iese afară din sine, din preaplinul iubirii și de atâtea taine ascunse, pe care le contemplă în el”¹¹¹.

„Sufletul se înflăcărează în această stare - spune Diadoh - și cu o bucurie și o iubire de negrăit năzuiește atunci să iasă din trup și să se ducă la Domnul, și să nu mai cunoască această viață trecătoare”¹¹².

Versetul 21¹¹³. *Și îi va descoperi lui cele ascunse ale sale* - Ce taine are harul? Tainele harului sau ale lucrării harice a Sfântului Duh asupra omului. Harul îi dezvăluie discipolului său:

a) *Taina întrupării*, a suferinței, a morții și a învierii lui Iisus Hristos. Apostolul Pavel pune acest lucru drept țel al năzuințelor creștinului (Fil. 3, 10), care fără îndoială că este atins de cei desăvârșiți, ajunși la măsura vârstei plinirii lui Hristos. Nu se poate ca Domnul să nu-i învrednicească a li Se dezvălui în toată plinătatea Lui, a Se dezvălui și inimii, și înțelegerii, care stă toată în Domnul (vezi Evr. 3, 16-19). Și ce este aici cu neputință, când însuși Domnul sălășluiește în această inimă?

b) *Taina îndreptării* sau a însușirii de către suflet a meritelor lui Hristos, după care acestea se socotesc a fi ale lui. Apostolul Pavel pune drept mijloc de comuniune cu suferințele lui Hristos asemănarea cu El în moartea Lui (vezi Fil. 3, 10), iar această asemănare s-a săvârșit deja în cel sfințit, așa cum am văzut mai sus. Același Apostol consideră îndreptățirea drept o urmare a sfințirii: *Dar v-ați spălat - spune el - dar v-ați sfințit, dar v-ați îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos și în Duhul Dumnezeului nostru* (I Cor. 6, 11). Iar cel îndreptățit trebuie să simtă comuniunea cu suferințele Domnului, comuniune care l-a îndreptat;

c) *Taina vieții harice*: iubirea și, prin iubire, smerenia.

Dumnezeu este iubire; de aceea, numai cel ce s-a împărtășit cu El are iubire și ajunge la ea.

„Mintea - spune Diadoh - cu toate că primește toate virtuțile prin simțire, desăvârșindu-se cu o anumită ritmicitate și cu o armonie inexplicabilă, totuși nu poate dobândi iubirea duhovnicească, dacă nu va fi pe deplin luminată de Sfântul Duh... Harul divin, zugrăvind-l pe om după asemănarea lui Dumnezeu, arată prin iluminarea iubirii că chipul a primit întru totul frumusețea asemănării”¹¹⁴.

„După arătarea crucii - vorbește Macarie cel Mare despre viziunea sa - harul lucrează și împacă toate mădulele și inima, astfel încât sufletul, de mare bucurie, se arată ca un copil lipsit de răutate, și omul nu mai osândește pe elin sau pe iudeu, sau pe păcătos, ori pe cel datat lumii; ci omul lăuntric vede totul cu ochi curat și se bucură de întreaga lume, și dorește să-i cinstească în orice fel și să-i iubească și pe elini, și pe iudei”¹¹⁵. Totodată, el uită de sine, datorită prearevărșatei iubiri față de Dumnezeu cel sfințitor.

„Eu cunosc un asemenea om - spune Diadoh - care într-atâta îl iubește pe Dumnezeu, încât nu știe ce este el însuși. El își ascunde parcă în iubirea de Dumnezeu meritele dobândite de la aceasta, și întotdeauna se consideră pe sine ca rob netrebnic”¹¹⁶.

¹¹¹ Convorbirea 8, p. 3

¹¹² *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 13

¹¹³ În varianta B.O.R. este versetul 20

¹¹⁴ *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 89

¹¹⁵ Convorbirea 8, p. 6

¹¹⁶ *Cuvânt despre cunoaștere și deosebirea duhovnicească*, p. 13

„Când mintea se luminează vizibil și mulțumitor de sfântul har - spune el într-alt loc - atunci sufletul are o smerenie parcă firească, întrucât, fiind hrănit de harul dumnezeiesc, el nu se mai poate înfumura de slavă deșartă, chiar dacă ar împlini neconținut poruncile Domnului, ci se consideră mai prejos decât toți: căci s-a împărtășit din blândețea lui Dumnezeu”¹¹⁷.

Cât privește credința și speranța, acestea se desăvârșesc și chiar sunt înghițite de iubire, care este mai mare decât ele. Diadoh, explicând înalta putere a iubirii, adaugă: „Cel, în care Dumnezeu produce o astfel de iubire, acela se află în timpul acesta mai presus decât însăși credința, întrucât, prin înalta iubire, el îl cuprinde deja în simțirea inimii sale pe Cel venerat de credință”¹¹⁸. Când Domnul Se află în inimă, atunci și speranța își atinge sfârșitul: *cum ar nădăjdui cineva ceea ce vede?* (Rom. 8, 24).

Astfel de taine ajung parcă firesc în orice suflet, copleșit în întregime de har. Dar nu încapе îndoială că harul, uneori în viziuni sau în extaze, îi dezvăluie sufletului și alte taine cerești, ca unei persoane care, prin desăvârșirile sale, este vrednică să le vadă așa cum sunt. Despre aceste dezvăluiri, Macarie cel Mare vorbește astfel:

„Unora li s-a arătat prin lumină seninul Crucii și s-a pecetluit în omul lăuntric. Altădată, stând cineva iarăși la rugăciune, a fost parcă răpit în extaz și s-a pomenit stând în biserică înaintea altarului, unde i s-au adus trei pâini, care păreau frământate cu mir; și cu cât mâncă mai mult din ele, cu atât mai mult se înmulțeau și creșteau. Ațora li s-a arătat un fel de veșmânt luminos, cum nu se află pe pământ în veacul acesta și care nu poate fi făcut de mâini omenești. Căci așa cum Domnul, urcând pe munte cu Ioan și cu Petru, Și-a prefăcut veșmântul și l-a făcut strălucitor, asemenea fulgerului - așa era și acel veșmânt, încât s-a minunat și s-a înspăimântat acel om, scoțându-și-l de pe el”¹¹⁹.

„Uneori el, fiind ca un fiu de împărat, într-atât nădăjduiește în Fiul lui Dumnezeu, ca și în Tatăl, că i se deschid porțile și intră în multe lăcașuri. Și cu cât intră mai departe, tot mai multe uși i se deschid, de la o sută de lăcașuri la altă sută de lăcașuri; și se îmbogățește, și cu cât se îmbogățește mai mult, cu atât mai mult i se arată în depărtare alte noi descoperiri minunate. Și i se încredințează, ca unui fiu și moștenitor, asemenea lucruri, pe care buzele și limba omenească nu le pot povesti și descrie”¹²⁰.

De altfel, chiar dacă această înălțime poate fi atinsă de omul care s-a dăruit cu totul lui Dumnezeu, să se mențină în permanență la nivelul ei îi este cu neputință. Acest lucru nu poate fi suportat de firea omenească. Un sfânt bărbat l-a rugat pe Domnul: „Doamne! Slăbește-mi valorile harului Tău, căci altfel mor de plinătatea fericirii”.

Și Macarie cel Mare, căruia Dumnezeu i-a dezvăluit atâtea taine (putem crede că dezvăluirile despre care vorbește i-au fost arătate chiar lui), consideră că o astfel de înălțare are loc numai din când în când.

„Dacă acele semne minunate care i se arată acum omului și pe care le-a văzut din proprie experiență s-ar afla tot timpul cu el, el nu ar mai putea nici să primească cuvântul slujbei, nici să îplinească anumite munci, nici să audă ceva, nici să se îngrijească de sine în caz de nevoie, și nici de ziua de mâine, ci doar ar sta într-un colț, extaziat și parcă îmbătat. De aceea, nu îi este dată omului treapta desăvârșirii”¹²¹.

Versetul 22¹²². *Iar de va rătăci, îl va părăsi și-l va da în mâinile căderii lui.*

De va rătăci - dacă va îngădui să se lase ademenit. Chiar și după primirea (prin botez) sau întoarcerea (prin pocăință) a darului harului, din inimă se nasc multe și felurite cugete păcătoase, întrucât potolirea lor completă nu se săvârșește dintr-o dată ci, putem spune, abia după sfințire. Dar, în același timp, din partea harului, prin intermediul conștiinței capătă

¹¹⁷ Idem, p. 95.

¹¹⁸ Idem, p. 91.

¹¹⁹ *Convorbirea* 9, p. 3.

¹²⁰ *Convorbirea* 9, p. 6.

¹²¹ *Convorbirea* 8, p. 6.

¹²² În varianta B.O.R. este versetul 21.

libertate și trebuințele legitime, care de obicei, la prima încercare a ispitei, sunt mai puternice decât mișcările vicioase, sau cel mult egale cu acestea - dacă omul își va îndrepta întregul suflet către îndemnurile harului. Atunci, de regulă, gândul vicios este izgonit din suflet, mai devreme sau mai târziu, și în suflet se întronează liniștea.

Dar dacă a îngăduit obiectului ispitei să zăbovească în suflet - la început, poate numai ca să se amuze sau pentru distracția minții (acesta este primul pas spre cădere), atunci la scurtă vreme i se alătură inima, care naște o mișcare pătimasă (este al doilea pas); slaba voință, pe care inima s-a obișnuit să o conducă, începe să dorească (este al treilea pas); între timp, glasul conștiinței, trezită la început de har, se stinge tot mai mult; apare rațiunea, care sub acoperirea inimii ticluiește justificări sofiste; glasul conștiinței amuțește; toată făptura s-a aprins de dorință; voința s-a hotărât și taina fărădelegii lăuntrice s-a înfăptuit (este al patrulea pas). După aceasta, firește, urmează și fapta însăși (este al cincilea pas). Omul și-a îngăduit să se lase ademenit și a căzut¹²³.

Cu mult mai ușor se înfăptuiește cea de-a doua cădere și cu atât mai lesne a treia; și cu cât mai des se repetă căderea, cu atât mai mult păcatul se înrudește iarăși cu sufletul, și în cele din urmă se cuibărește în el și îl cuprinde în întregime. Bolovanul aruncat de pe povârnișul unei prăpăstii nu se oprește până când nu ajunge la fundul ei. Sufletul depravat nu mai este în stare să se umple de har, la fel cum burduful vechi nu poate primi vinul nou, și atunci harul îl părăsește.

De va rătăci, îl va părăsi și-l va da în mâinile căderii lui. Păcătosul își pierde libertatea. Sclav al păcatului, el i se supune în toate, ca un animal, instinctului. Întunericul i-a orbit ochii, iar el nu mai vede încotro merge, nu își vede pierzania. În sfârșit, precum ochiul lumina, un alt suflet va cere iarăși lumina harică. În iad i se preface viața trăită în păcat! Înlăcărându-se de râvnă, el intră din nou în rândul adevăraților fii, după duh și după viață, ai Bisericii. Dar un alt suflet cade iarăși și iarăși se ridică; de câteva ori cade și de câteva ori se ridică. În acest timp, simțul îi amuțește din ce în ce mai mult, se înăsprește, se pietrifică și, prin urmare, devine tot mai puțin capabil să perceapă insufălările harului și să simtă starea în care se află. Pentru un alt suflet este posibilă căderea definitivă în deznădejde, în urma căreia nu mai există restabilire și puțință de înnoire prin pocăință. Atunci harul îl lasă pentru totdeauna în mâinile căderii lui.

Atât de grijuliu este harul, atât de anevoioasă este îndreptarea, atât de bogate și de înalte sunt făgăduințele harului, atât de primejdioasă este căderea, și mai cu seamă căderea repetată! Nu putem să încheiem mai bine cercetarea noastră, decât cu cuvintele lui Macarie cel Mare:

„Cu adevărat, minunat este atunci când sufletul, afierosindu-se întru totul Domnului, alipindu-se numai de El, Unicul, și viețuind fără prihană în poruncile Lui și cinstind cu evlavie Duhul lui Hristos, Care l-a găsit și l-a acoperit - se va învrednici să fie de un singur duh și de o singură alcătuire cu El, așa cum spune Apostolul: *Cel ce se alipește de Domnul este un duh cu El* (I Cor. 6, 17).

Dacă însă cineva se lasă pradă grijilor sau slavei deșarte ori dorinței de putere, ori se agită în căutare de onoruri omenești, și dacă sufletul acestuia se alipește și se amestecă cu cugetele lumii, ori se face robul vreunor lucruri ale acestei lumi și se îngrijește de dobândirea acestora - un asemenea suflet nu poate în nici un chip să evite, să îndeparteze și să alunge droaia de patimi, în care este ținut prizonier de căpeteniile viclene; pentru că iubește și împlinește voia căpeteniei întunericului și nu se scârbește de începuturile cele rele.

Să ne sârguim, așadar, cu tot sufletul și cu toată gândirea, a ne alătura Domnului și a fi urmașii lui Hristos, ca astfel să ne arătăm vrednici de împărăția cea veșnică și să ne facem părtași cereștilor bunătăți, proslăvind pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, în vecii vecilor”¹²⁴.

Sfârșit

¹²³ Vezi Cuviosul Filotei Sinaitul, *Patruzeci de capete despre trezvie*, p. 34-35.

¹²⁴ Convorbirea 9, p. 12, 13.

Indice de nume

Amfiteatrov, I. K., egumen, p. 60

Diadoh al Foticeei, p. 20, 25, 44, 97, 111, 113, 114-116

Dimitre al Rostovului, Sf., p. 31, 32

Dorotei, avva, p. 21, 57

Efrem Sirul, Sf., p. 18, 35, 57, 75

Filotei Sinaitul, p. 20, 31, 44

Grigorie Sinaitul, Sf., p. 24

Ignatie, p. 24

Ignățiu de Loyola, p. 13

Ioan Gură de Aur, Sf., p. 50, 62

Ioanichie cel Mare, p. 23

Ioan Scărarul, Sf., p. 37, 57

Inochentie Penzenski, p. 31

Isihie, p. 20, 31, 65

Isaac Sirul, Sf., p. 10, 12, 13, 14, 17, 18, 21, 33, 35, 37, 41, 47, 50, 57, 63

Leontie, părinte, p. 51

Macarie Egipteanul, Sf. p. 6, 7, 10, 14, 18, 23, 25, 50, 57, 63, 92, 94, 97, 107, 108, 114-117

Maria Egipteanca, p. 54

Maxim Capsocalivî, p. 27

Nichifor [din Singurătate], p. 24, 31

Partenie, p. 36

Serafim de Sarov, Sf., p. 10, 11, 14, 17, 27, 31, 36, 39

Serida, avva, p. 44

Teofan din Kirilovsk, arhim, p. 47

Teolipt, p. 20, 31

Tihon de Voronej, episcop, p. 95

Toma de Kempis, p. 10

Varsanufie și Ioan, p. 18

Xenofont, p. 24

Cuprins

SCRISORI

1. Despre nevoița silirii	3
2. Despre lacrimi	3
3. Despre predarea în voia lui Dumnezeu	3
4. Despre rugăciune, meditație și lectură	4
5. Despre rugăciune	5
6. Despre aceeași	6
7. Despre aceeași	6
8. Despre împrăștierea gândurilor	7
9. Despre predarea în voia lui Dumnezeu	8
10. Despre scopul creării omului	8
11. Despre pregătirea pentru pocăință	8
12. Despre post	11
13. Despre călugărie	11
14. Despre întristare și pocăință	12
15. Despre rugăciune	14
16. Despre harul Duhului Sfânt	15
17. Despre mâhnire	15
18. Despre neatenția față de sine	15
19. Despre petrecerea întru Domnul	16
20. Despre rugăciune, lectură și lucru de mână	16
21. Despre rătăcirea catolică	19
22. Despre trezvie	20
23. Despre paguba adusă de abaterea de la rânduială în viața duhovnicească	21
24. Despre rugăciunea lui Iisus	21
25. Despre atenția minții	22
26. Despre frica de Dumnezeu	24
27. Despre luarea-aminte	27
28. Despre trezvie	28
29. Despre rugăciunea lui Iisus	29
30. Despre calea cea îngustă, care duce la fericirea cea veșnică	30
31. Despre gânduri, atenție și cădere	31
32. Despre stăruința în rugăciune și despre găтели	31
33. Despre tulburarea gândurilor	32
34. Despre însingurarea monahală	32
35. Despre aceeași	33
36. Despre aceeași	33
37. Răvaș de răspuns la întrebările despre lupta cu păcatul	34
38. Despre cum să te mântuiești	34
39. Despre însingurarea din mănăstire	34
40. Despre influența nefastă asupra noastră a Apusului și despre frică	34
41. Despre împărtășirea cu Sfintele Taine	35
42. Despre cartea împotriva Bisericii Ortodoxe	35
43. Despre teatru	36
44. Despre iubirea de sine și despre slava deșartă	36

45. Despre pronierea lui Dumnezeu și despre smerenie	37
46. Despre predarea de sine în voia lui Dumnezeu	37
47. Despre credință	38
48. Despre liber-cugetători	38
49. Despre metaniile mari	39
50. Despre falsa proorocită	39
51. Articolul „Despre rugăciunea lui Iisus” și despre viața părintelui Serafim	39
52. Despre distracții și despre cunoștințe	40
53. Despre Taina împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului	40
54. Despre iubitorii de cele lumești	40
55. Despre distracții	41
56. Despre neosândirea altora	41
57. Despre ispită	42
58. Despre petrecerea timpului și despre alegerea prietenilor	42
59. Despre comportarea în societate	43
60. Despre curiozitatea minții	44
61. Despre mânie	45
62. Despre gândul la Dumnezeu	46
63. Despre plâns	46
64. Despre ducerea în ispită	46
65. Despre Sfântul Adevăr	46
66. Despre post	46
67. Despre rugăciune	47
68. Despre rugăciune și metanii	47
69. Despre statul acasă	48
70. Despre jignire	49
71. Despre jocul de cărți și despre teatru	49
72. Despre zăvorâre	49
73. Despre aprinderea inimii	49
74. Despre articolul „începutul vieții creștine”	50
75. Despre învățăturile Sfântului Ioan Gură de Aur	50
76. Despre cărțile Sfinților Macarie și Isaac Sirul	50
77. Rugăciune către Sfântul Isaac Sirul	50
78. Despre citirea Scripturii	50
79. Despre viața creștină și despre conceptele greșite	51
80. Despre harul lui Dumnezeu	52
81. Despre aceeași	53
82. Despre viclenia ascunsă în voința răzvrătită a omului	53
83. Despre îndreptarea vieții păcătoase	54
84. Despre trezvie și despre dreapta socotință	55
85. Despre gândul de ispită	55
86. Despre prevenirea împotriva căderii	56
87. Despre aplicarea la mireni a regulilor de mântuire scrise pentru călugări	56
88. Despre calea cea strâmtă și calea cea largă în această viață	58
89. Despre post	60
90. Despre clevetiri	62
91. Despre închinători și închinătoare	62
92. Despre ocări și muștrări	63
93. Despre părerea de sine	63
94. Despre risipirea atenției	64
95. Despre mânie	64
96. Despre falsa înțelepciune	65

97. Despre aceeași	66
98. Despre Biserica lui Dumnezeu	68
99. Despre scopul predicii	70

ÎNVĂȚĂTURI

A. Șapte cuvinte în săptămâna pregătitoare de post și în prima săptămână a postului ...	71
1. În săptămâna vameșului și a fariseului	71
2. În săptămâna fiului risipitor	74
3. În săptămâna lăsatului sec de carne	76
4. În săptămâna lăsatului sec de brânză	79
5. În miercurea din prima săptămână a postului	81
6. În vinerea din prima săptămână a postului	83
7. În sâmbăta din prima săptămână a postului	84
B. Despre îndreptarea inimii	86
1. Așadar, ce anume trebuie să îndreptăm în noi?	86
2. Cum să săvârșim, așadar, această lucrare? Cu ce să începem, ce să facem apoi, care va fi, în general, cursul îndreptării de sine lăuntrice?	89
C. Despre lupta cu păcatul	91
D. Despre harul Preasfântului Duh	108
Idei generale despre obiectul acestor versete	108
Lămurirea amănunțită a acestor versete	112
Indice de nume	118